

שבוע פרשת וישב

ט"ו – כ"א כסלו ה'תשס"ח (25 November – 1 december 07)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:

א הללויה | הודו ליהוה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמְעוּ בְּלִתְהִלָּתוֹ:
 ג אֲשֶׁר־י שִׁמְרֵי מִשְׁפַּט עֲשָׂה צְדָקָה בְּכֹל־עֵת: ד זָכַרְנִי יְהוָה בְּרִצּוֹן עַמּוֹךְ פִּקְדוֹנֵי בִישׁוּעַתְךָ:
 ה לְרֵאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׁמְח בְּשִׂמְחַת גִּיּוֹךְ לְהִתְהַלֵּל עִם־נַחֲלֶתְךָ: ו חֲטָאנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ
 הַעֲוִינוּ הִרְשַׁעְנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁכִּילוּ נַפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיִּמְרוּ עֲלֵיָם
 בְּיַם־סוּף: ח וַיִּוְשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בְּיַם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיִּזְלֹכֶם בְּתַהֲמוֹת
 בַּמִּדְבָּר: י וַיִּוְשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנֵא וַיִּגְאֵלֵם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיִּכְסּוּ־מַיִם צְרִיבֵיָם אֶחָד מֵהֶם לֹא נֹתַר:
 יב וַיֵּאֱמִינוּ בְּדַבְּרוֹ יִשְׁירוּ תְהִלָּתוֹ: יג מִהֲרוּ שָׂכְחוּ מַעֲשָׂיו לֹא־חָכוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְּאוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר
 וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׂאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רְזוּן בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן
 קְדוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וּתְבַלַּע דָּתָן וְאֶת־חֶמְדָּתָם אֲכִירָם: יח וּתְכַעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַכֹּה
 תְּלַהֲט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחָרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסְכָּה: כ וַיִּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל
 עֵשֶׂב: כא שָׂכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשָׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נַפְלְאוֹת בְּאָרֶץ חָם גְּזֵרֵי־אֹת עַל־יַם־סוּף:
 כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לוֹיֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עַמֶּד בַּפָּרָץ לִפְנֵי לְהַשִּׁיב חֲמָתוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמְאַסּוּ
 בְּאָרֶץ חֲמֹדָה לֹא־הֵאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאֶהְלִיָּהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם
 לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר: כז וּלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזוֹרְתָם בְּאֶרְצוֹת: כח וַיַּצְמִדוּ לְכַעַל פְּעוֹר וַיֵּאכְלוּ
 זִבְחֵי מַתִּים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפָרִץ־אֲפֹם מִגִּפְתָּה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָם וַיַּפְלֵל וַתַּעֲצֵר הַמַּגִּפָּה:
 לא וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מֵי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
 לג בִּיהֲמָרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּכְפֹּא בְּשַׁפְתָּיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
 לה וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצֵבֵיהֶם וַיִּהְיוּ לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
 אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם לְשִׂדִּים: לז וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצֵבֵי כְנָעַן
 וּתְהַנְּף הָאָרֶץ בְּדָמַיִם: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחַר־אֵף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְעַב
 אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׂנְאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנְעוּ תַחַת יָדָם:
 מג פְּעַמִּים רַבּוֹת יִצְלִיָם וְהִמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיִּרְא בָּצָר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם:
 מה וַיִּזְכַּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם בְּרַב חֲסִדּוֹ: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו |
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהִשְׁתַּבַּח בְּתִהְלֶתְךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם | וְעַד־הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אֲמֵן הַלְלוּיָהּ:

קו

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסָדָו: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָרָה: ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְבִּים מִצְפּוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר בְּיִשְׁמֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב לֹא מִצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְלַכֵּת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁפִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וּנְפֶשׁ רַעֲבָה מִלֵּא־טוֹב: י יֵשְׁבֵי חֲשָׁד וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֵנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לָבָם כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזֵר: יג וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֲשָׁד וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דַּלְתוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוּל גִּדְעוּ: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כָּל־אֲכָל תִּתְעַב נַפְשָׁם וַיִּגְיֵעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּזְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֵט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְכְּחוּ זְכַחַי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בְּאֲנִיּוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בַּיָּם רַבִּים: כד הִמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֵם גְּלוֹי: כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בָּרַעַה תִּתְמוּגַג: כז יִחוּגוּ וַיִּנְוְעוּ בְּשִׁפּוֹר וְכָל־חֲכֻמָּתָם תִּתְבַּלַּע: כח וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יִקַּם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיִּחַשּׁוּ גְלוֹיָהֶם: ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנְחַם אֶל־מְחוּז חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסָדָו וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: לב וַיִּרְוֹמְמוּהוּ בְּקֹהֶל עַם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יִהְלֹוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מִרְעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲנִים־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיֹּשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְרֵי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהִמָּתֵם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעִטוּ וַיִּשְׁחוּ מַעֲצָר רָעָה וַיִּגְזוּ: מ שִׁפְךָ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְעַם בְּתַהוּ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגַּב אֲבִיוֹן מַעֲוֵנִי וַיִּשֶׁם כְּצִאֵן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְבַּוְּנֵנוּ

חֲסָדֵי יְהוָה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ו ק"ז ב
- ב) מאמר ד"ה אמר רבי אושעיא י"ט כסלו, היתשי"ד ה
- ג) ענינה של תורת החסידות טז
- ד) שיחת י"ט כסלו ה'תשי"ד (המשך) כט
- ה) שיחת שבת פרשת וישב כ"א כסלו ה'תשי"ד מח
- ו) משיחות שבת פרשת וישב כ"א כסלו ה'תנשי"א נה
- ז) לקוטי שיחות פרשת וישב (בלה"ק) סד
- ח) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת וישב סז
- ט) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וישב פ
- י) הלכה יומית לעיון ברמב"ם פב
- יא) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וישב פד
- יב) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וישב קד
- יג) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת וישב קיא

מתורת נשיאי חב"ד:

- יד) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן קיד
- טו) תורה אור מבואר - ד"ה רני ושמחי - אדמו"ר הזקן קטז
- טז) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי קיז
- יז) דרך מצותיך - שרש מצות התפילה - אדמו"ר ה"צמח צדק" קיח
- יח) קונטרס והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש קיט
- יט) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב קכ
- כ) ספר המאמרים תרצ"ב - אדמו"ר מוהרי"צ קכא
- כא) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ קכב
- כב) רשימת המאסר - אדמו"ר מוהרי"צ קכג
- כג) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת וישב קכו
- כד) לוח זמנים לשבוע פרשת וישב קמג

בס"ד. י"ט כסלו, ה'תשי"ד

(הנחה בלתי מוגה)

אמר¹ רבי אושעיא מאי דכתיב² צדקת פרזונו בישראל, צדקה עשה הקב"ה בישראל שפזרן לבין האומות³. והיינו, שאף שבפסוק נאמר צדקת פרזונו בישראל, דורש ר' אושעיא ע"ד אל תקרי פרזונו אלא פזרונו (מלשון פיזור), ומפרש צדקת פרזונו בישראל, שזה שהקב"ה פיזר את בניי בין האומות הו"ע של צדקה בישראל. וההסברה בזה, כפירוש רש"י, שלא היו יכולים לכלותם יחד. והיינו, שמצד היות עם בניי מפוזר ומפורד בכמה ארצות, ובמילא אינם נמצאים כולם תחת שליטת אומה אחת, הנה הא גופא שאותה אומה יודעת שאין ביכלתה לכלות ח"ו את כולם, מונע אותה מלכלות גם את החלק מבניי שנמצא תחת שליטתה, כמבואר בהמשך דברי הגמרא⁴. ועד"ז בנוגע לגזירות רוחניות, שכאשר במדינה אחת יש גזירות על לימוד התורה או על קיום המצוות, ובשעה זו נמצאים בניי גם במדינות אחרות שבהם לא מגיעים גזירות אלו, הרי נוסף לכך שעי"ז מתאפשר הענין דלימוד התורה וקיום המצוות בתמידות (ע"י בניי שבשאר המדינות), הנה עוד זאת, שקיום התומ"צ ע"י בניי בשאר מדינות, נותן תוספת כח וחיזוק לבניי שנמצאים באותה מדינה שבה גזרו על קיום התומ"צ, שיתעוררו לקיים תומ"צ בתוקף גדול יותר. והענין בזה, דהנה, ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד⁵, ולכן, כשם שהקב"ה נמצא בכל מקום ובכל זמן [להיותו למעלה מן הזמן, שזהו למעלה גם מגדר הנצחיות], כך גם נש"י, שאפילו בירידתן למטה הרי הם נצחיים, שאין יכולים לכלותם ח"ו. וכיון שהקשר דישראל עם קוב"ה הוא ע"י אורייתא, מראים בניי שיוודעים הם שגם התורה ומצוות נצחיים הם בכל זמן ובכל מקום, שלכן, באיזו מדינה שבה נמצאים, ובאיזה זמן שבו נמצאים, גם במצב של גזירות כו', מוכרחים הם ללמוד תורה ולקיים מצוות כמו בשעה שנמצאים איש תחת גפנו ותחת תאנתו⁶, ואדרבה, בתוקף גדול יותר, כי, ההתנגדות שע"י הגזירה מעוררת אצל בניי כחות נעלמים, שעד עתה לא היו זקוקים אליהם, ולכן לא פעלו פעולתם, ואילו בשעת הגזירה, אי אפשר להסתפק בכחות הגלויים בלבד, ויש צורך בהתעוררות וגילוי כחות הנעלמים, שהם בתוקף גדול יותר מאשר

1) על העתק ההנחה שבארכיון ספריית אגודת חסידי חב"ד – ציין כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתי"ק: "קונ' חתונה תר"ח". וראה שיחת ש"פ וישב בתחלתה (תומ"מ ח"י ע' 269, לקמן ע' מח), שמאמר זה מיוסד על המאמר ד"ה אמר ר' אושעיא צדקת פרזונו דיי"ט כסלו תרפ"ט, שנאמר בזמן החתונה (נדפס בקונטרס דרושי חתונה תרפ"ט – סה"מ קונטרסים ח"א לב, ב ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' 113 ואילך). ולפני זה – במאמריהם של אדמו"ר האמצעי (ראה תורת חיים בשלח שכב, א ואילך (בהוצאה החדשה – רכא, ד ואילך). שערי תשובה ח"ב ז, ד ואילך), אדמו"ר הצ"צ (ראה אוה"ת בשלח ע' עתר ואילך), ואדמו"ר מהר"ש (ראה ד"ה הנ"ל תרכ"ז. תרכ"ט – סה"מ תרכ"ו (הוצאת תשמ"ט) ע' רפה ואילך. סה"מ תרכ"ט (הוצאת

2) תשנ"ב) ע' נט ואילך) – בשינויים מדור לדור, בהתאם לשינוי הזמן והמצב כו', עיי"ש.

3) ס' שופטים ה, יא.

4) פסחים פז, ב.

5) ושם, שר' אושעיא השיב ל"ההוא מינא" על דבריו במעלת אוה"ע ש"איתנכו גבן (נמצאים אתם – בניי – בדינו) כמה שנים ולא קא עברדינן לכו מידיי" – שאין זה אלא "משום דלא ידעיתו היכי תעבדו. תכלינן כולו, ליתנהו גבייכו. מאי דאיכא גבייכו, קרי לכו מלכותא קטיעתא. אמר לי". בהא נחתנין ובהא סלקינן" (במחשבה זו אנו עסוקין תמיד – פרש"י).

6) ראה זח"ג עג, א.

7) ע"פ מלכ"א ה, ה. מיכה ד, ד.

כחות הגלויים, ולכן, גם הפעולה דקיום התומ"צ שבאה מצד כחות חדשים אלו היא ביתר תוקף וביתר שאת. וזהו צדקת פרזונו בישראל, שהפיזור דישראל בין האומות הו"ע של צדקה, שע"ז יכול להיות קיום התומ"צ בתמידות, ויתירה מזה, שע"י הפיזור בין האומות בזמן הגלות, שיש מניעות ועיכובים על קיום התומ"צ, נעשה קיום התומ"צ בתוקף גדול יותר. וזהו מ"ש בתחילת הכתוב⁷ מקול מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות הוי' (צדקת פרזונו בישראל), ואיתא בזהר⁸ מקול מחצצים דא קול יעקב, דקול יעקב קאי על לימוד התורה, וכיון שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה⁸, ה"ז כולל גם קיום המצוות. והיינו, שע"י הפיזור דישראל בין האומות (שזהו"ע צדקת פרזונו בישראל), ניתוסף עליו בקיום התומ"צ (שזהו"ע מקול מחצצים), שהוא בתמידות, ובתוקף גדול יותר, שזהו התוקף דמסירת נפש.

ב) והנה ענין זה (שבשעת הגזירה נעשה קיום התומ"צ בתוקף גדול יותר) מצינו גם בהימים שלפני נס חנוכה, שאז היתה גזירת יוון, שהיתה גזירה רוחנית, כדאיתא במדרש⁹ שאמרו כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, והסיבה לכך שהיו יכולים לבוא ולדרוש מבני ישראל כתבו כו' שאין לכם חלק באלקי ישראל, היא, משום שכבר היתה ההתחלה מזה שרצונם ה' להשכיחם (לא תורה סתם, אלא) תורתך ולהעבירם (לא ממצוות סתם, אלא) מחוקי רצונך¹⁰ דוקא, כידוע¹¹ הדיוק בזה, שלא הי' איכפת להם שבנ"י ילמדו השכל שבתורה, כי אם, להשכיחם תורתך דייקא, שזהו מה שלימוד התורה הוא משום שזוהי תורתו של הקב"ה, שאז לא נוגע אם יש דבר שאינו מובן בשכלו, ואדרבה, הסדר הוא שתחילה צ"ל נעשה, ורק אח"כ יכולים לדרוש שיהי' גם נשמע¹² (הבנה והשגה), הנה על זה היתה הגזירה להשכיחם תורתך, שלימוד התורה הי' רק ע"פ שכל בלבד. וכמו כן בנוגע להמעשה שבא ע"י לימוד התורה (גדול תלמוד שמביא לידי מעשה), שהגזירה היתה להעבירם ממצוות שנקראים חוקי רצונך דוקא, מצוות שאין בהם טעם ושכל. והיינו, דכשם שבנוגע לתורה היתה הגזירה להשכיחם שהתורה היא של הקב"ה (תורתך), אלא ילמדו תורה רק מצד השכל שבדבר, כך הי' במילא גם בנוגע למצוות, שהגזירה היתה להעבירם מחוקי רצונך דוקא. ולאחרי ההתחלה דלהשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, באו סוכ"ס למעמד ומצב של תביעה כתבו כו' שאין לכם חלק באלקי ישראל ח"ו. ונמצא, שבזמן הגזירה בימים שלפני חנוכה היתה עיקר עבודתם של בני ישראל באופן שלמעלה מטעם ודעת, שזהו"ע דתורתך וחוקי רצונך דוקא.

ועד"ז הי' גם בהימים שלפני נס פורים, שאז היתה גזירת המן, דאף שהיתה גזירה גופנית, להשמיד להרוג ולאבד¹³, הרי גזירה זו היתה בגלל היותם יהודים (להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים) דוקא¹⁴, שבשם זה נקראים כל בני"י (גם אלה שאינם משבט יהודה,

(נעתק ב"היום יום" ב טבת). ד"ה ת"ר מצות נ"ח תשל"ח (ת"מ)

7) ח"א לב, א.

סה"מ כסלו ע' קסד). לקו"ש ח"ג ע' 815 ואילך.

8) קידושין מ, ב. ב"ק יז, א.

12) משפטים כד, ז. שבת פח, א.

9) ראה ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ב. מגילת תענית ספ"ב. ב"ר

13) אסתר ג, יג.

פ"ב, ד. ועוד.

14) ראה גם סה"מ תש"ח ע' 118.

10) נוסח הורדא "ועל הניסים" דחנוכה.

11) ראה גם סה"מ תרח"ץ ע' קעג. תש"א ס"ע 59 ואילך

אלא משאר השבטים), ע"ש הכפירה בע"ז, שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי¹⁵ (ובדרך ממילא מודה הוא בכל התורה כולה¹⁶), שזהו"ע שלמעלה מטעם ודעת, וכמ"ש רבינו הזקן (בעל השמחה) בתורה אור¹⁷, שאפילו תינוקות יודעים שיש שם אלוקה מצוי כו' אף שאין בהם השגה ותפיסה איך ומה, שזהו מצד התגלות המאור עצמו (עצמות ומהות), שהוא למעלה מבחי' האור, ולמעלה משייכות לענין של צמצום (שאפילו לא נגע בו)¹⁸, ומצד זה נעשה שם שמים שגור בפי כל, באופן שלמעלה מטו"ד. וזהו שגזירת המן היתה על כל היהודים דוקא, היינו, שהתנגדותו היתה להענין שלמעלה מטו"ד דוקא. וכיון שענין זה הוא בכל היהודים בשוה, לכן היתה גם הגזירה על כל היהודים בשוה, מנער ועד זקן טף ונשים¹³. ועוד זאת, שגם ההצלה דבנ"י היתה ע"י הנהגה שלמעלה מטו"ד (היפך השכל), שהו"ע המס"נ. הן בחנוכה, ע"י המלחמה באופן דמסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וכו'¹⁰, שהנהגה זו (שחלשים ומעטים יצאו במלחמה נגד גבורים ורבים) אין לה מקום בשכל, אלא היא באופן דמס"נ. והן בפורים, שהתחלת ביטול הגזירה הי' עי"ז שמרדכי קיבץ תינוקות של בית רבן דוקא ולמד עמהם תורה, עד שעלה קולם למעלה כקול גדיים, ואז נטל הקב"ה אותן אגרות שגזר עליהם וקרעם¹⁹ (וכתוצאה מזה נעשה לאח"ז ביטול הגזירה למטה). ובהמשך לזה היתה הנהגת בנ"י למטה, נשמות בגופים (שלא ידעו שנשתנה גזר הדין למעלה), באופן שמסרו עצמן למות כל השנה כולה ולא עלתה להם (אפילו אצל הקטן שבהם) מחשבת חוץ ח"ו²⁰. ודוקא ע"י ענינים הנ"ל שהם למעלה מטו"ד נעשה ביטול הגזירה באופן דונהפוך הוא²¹.

וכללות הענין בזה, שחנוכה ופורים הם ב' החגים שניתוספו בזמן הגלות דוקא. דהנה, גם נס חנוכה שהי' בזמן בית שני, הרי גם אז היו בנ"י בגלות. ועאכו"כ נס פורים, שגם לאחרי הנס אכתי עבדי אחשוורוש אנן²². וכיון שכללות העבודה דזמן הגלות היא באופן של מס"נ דוקא²³, לכן, גם ההתנגדות שמצד הלעו"ז היא (לא בנוגע לענינים של שכל, אלא) בנוגע לענינים שלמעלה מטו"ד דוקא. אמנם, התנגדות זו מעוררת את הכחות הפנימיים והנעלמים, שעל ידם נעשית העבודה ביתר תוקף וביתר שאת (כנ"ל ס"א).

ג) ועפ"ז יש לבאר מ"ש בילקוט²⁴ על הפסוק²⁵ הקול קול יעקב (שזהו"ע מקול מחצצים, דא קול יעקב, כבזהר הנ"ל), לא עמדו פילוסופים באומות העולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי, נתכנסו כל אומות העולם אצלו, אמרו לו, תאמר שאנו יכולים להזדווג באומה זו. אמר להן, לכו וחזרו על בתי כנסיות ובתי מדרשות שלהן, אם מצאתם שם תינוקות מצפצפים בקולם, אי אתם יכולים להן כו', שכך הבטיח אביהם ואמר להם הקול קול יעקב,

(21) אסתר ט, א.

(22) מגילה יד, א.

(23) ראה סה"מ תרמ"ח ע' קפו ואילך. תש"ט ע' 118 ואילך.

(18) ראה סה"מ תרמ"ח ס"ע קסא ואילך. ד"ה באתי לגני ובכ"מ.

(24) ילקוט שמעוני תולדות רמז קטו.

(25) תולדות כז, כב.

(15) מגילה יג, רע"א.

(16) קידושין מ, א.

(17) וירא יד, ב.

(18) תשכ"ט פ"ז (תו"מ סה"מ שבט ס"ע שכג"ד). ועוד.

(19) אסתר רבה פ"ט, ד.

(20) תו"א מגילת אסתר צז, א. ועוד.

בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אין הידים ידי עשו (שולטות). וצריך להבין אומרו לכו וחזרו על בני כנסיות, דלכאורה, מהי השייכות דתינוקות מצפצפים בקולם, לימוד התורה דתינוקות של בית רבן, לבתי כנסיות, מקום תפלה דוקא. ולכאורה כדי לברר אם תינוקות מצפצפים בקולם, צריך לחזור בחדרים ותלמודי תורה, שזהו המקום שבו לומדים התינוקות, ולא בבתי כנסיות. אך הענין בזה, ע"פ האמור לעיל (ס"ב) שלימוד התורה בלבד אינו מספיק, שהרי היוונים הסכימו ללימוד התורה בתנאי שיהי' ע"פ הגבלת השכל, היינו, שרצונם הי' להפוך ח"ו דרכם של בני"י ולהקדים נשמע (הבנה והשגה) תחילה, ורק לאחר זה ובהתאם לזה יהי' הנעשה. וזהו שאמר אבנימוס הגרדי לכו וחזרו על בני כנסיות ובתי מדרשות, לראות אם לימוד התורה (בתי מדרשות) מחובר ומיוחד עם תפלה (בתי כנסיות), היינו, שכשם שהתפלה היא לפני הקב"ה, שמתפלל אליו ומבקש ממנו כו' משום שיודע שבידו של הקב"ה למלאות את כל מחסורו²⁶, וכמ"ש²⁷ ועבדתם את הוי' אלקיכם (ועי"ז) וברך את לחמך ואת מימך, כך גם בעת לימוד התורה צריך להיות באותה תנועה, שהלימוד שלו הוא משום שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה, שלכן, אין פלא אצלו אם אינו מבין ענין בתורה, ואדרבה, הפלא הוא להיפך, איך יתכן שענין בתורה שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, יהי' מובן לנברא שאינו בערך כלל לבורא, ואין זה אלא משום שרצה הקב"ה שתהא כל מחשבה תפיסא בהן, שלכן נסעה התורה וירדה בסדר המדרגות (כמ"ש רבינו הזקן בתניא²⁸), כדי שכאו"א מישראל יוכל להשיג התורה, ובמילא, גם אם עדיין לא הגיע הזמן שהוא בעצמו יבין את התורה, אין זה פלא אצלו, ובודאי שאין זה מונע אותו ח"ו מלימוד התורה. וזהו מ"ש אבנימוס הגרדי שדוקא כאשר קול יעקב נשמע בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, שנקראים מקדש מעט²⁹, לפי שיש בהם גילוי אלקות (היינו, שאין זה לימוד התורה בלבד, אלא הלימוד חדור באלקות שבתורה, שהיא רצונו וחכמתו של הקב"ה), אזי יודעים שאין הידים ידי עשו, אי אתם (אומות העולם) יכולין להן.

ד) ויש להוסיף, שמ"ש אבנימוס הגרדי לאוה"ע אי אתם יכולין להן כו' בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות דוקא (היינו, שבשביל ביטול השליטה דידי עשו לא מספיק לימוד התורה בלבד, כפי שהוא בהגבלת השכל, אלא יש צורך בהחיבור ויחוד עם תפלה דוקא, שהו"ע ההתקשרות עם הקב"ה שלמעלה מטו"ד), הוא מענה על שאלת אוה"ע כיצד יהיו יכולים להזדווג באומה זו, לשון זיווג דוקא, ולא לשון של מלחמה, וכיו"ב, היינו, שהצורך בקולו של יעקב כפי שהוא למעלה מטו"ד (בבתי כנסיות ובבתי מדרשות) דוקא, הוא בעיקר כדי שלא יהיו אוה"ע יכולין להן לישראל באופן של זיווג, שזהו"ע קשה וחמור יותר מאשר מלחמה סתם. והענין בזה, שיש חילוק בין גזירות גופניות לגזירות רוחניות, שבגזירות גופניות יש להתיירא גם מגזירה בדרך מלחמה, משא"כ בגזירות רוחניות, הנה בהיותם בדרך מלחמה אין להתיירא מהם כ"כ, אלא עיקר החשש הוא מגזירה רוחנית שבאה (לא בדרך מלחמה, שיודעים בבירור שהלעו"ז הוא מנגד ולוחם כו', אלא אדרבה)

(26) ראה גם סהמ"צ להצ"צ קטו, א.

(28) פ"ד (ח, ב).

(29) יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

(27) משפטים כג, כה.

באופן שרוצים להזדווג לישראל, היינו, שהלעו"ז מעמיד פנים שרצונו להיות חבירו של איש ישראל, להיות עמו בחיבור ויחוד, שאז יש מקום לחשוש שמא יהיו יכולין להן ח"ו. וע"ד הידוע בפירוש מארז"ל³⁰ כך אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך עבוד ע"ז, שהתחלת פעולת היצה"ר על איש ישראל עובד הוי', היא, באופן של הסכם, באמרו שגם הוא (היצה"ר) מסכים עמו, ועם היצ"ט, בעסקו בעניני קדושה, ועל זה אומר לו עשה כך. וכיון שגם הוא מסכים עמו, יש לו כבר אפשרות להחדיר במחשבתו איזה פני', ענין של כבוד וכיו"ב. וכך הולך מדחי אל דחי, שמהאמירה דעשה כך בנוגע לעניני קדושה, יכול לבוא עד לאמירה לך עבוד ע"ז. ועד"ז הוא הפירוש בדברי אוה"ע לאבנימוס הגרדי שרצונם להזדווג באומה זו, היינו, שיהיו יכולין להן (לא בדרך של מלחמה, אלא) בדרך של זיווג וחבירות דוקא. והעצה לזה שלא יהיו יכולין להן בדרך זיווג, היא, לא ע"י הנהגה ע"פ שכל, אלא ע"י הנהגה שלמעלה מטו"ד דוקא. דהנה, כאשר הנהגה היא ע"פ שכל בלבד, הרי מצד השכל יתכן לפעמים שלא יבחין בתנועה של קירוב (זיווג וחבירות) אם זוהי אמנם הסכמה אמיתית ללא פני', או שהכוונה בזה היא לגרום סוכ"ס כליון רוחני דלך עבוד ע"ז ח"ו. אבל כאשר הנהגה היא למעלה מטו"ד, שעומד בתנועה של מס"נ [ע"ד הנהגת בני"י בימים שלפני חנוכה, ובמשך כל השנה שבין גזירת המן לחג הפורים], הרי תנועת המס"נ היא מצד יחידה שבנפש³¹, ובחי' היחידה, כשם שאינה יכולה להיות מרומה בעצמה, כך אי אפשר לרמותה מבחוץ (פונקט אַזוי ווי זי נאַרט זיך ניט מיט זיך, אַזוי קען מען איר ניט אָפנאַרן מבחוץ). ולכן מצינו בצדיקים הגדולים, כמו אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (אביו של כ"ק מו"ח אדמו"ר), שהורה שצריך מס"נ על גזירת המלכות בענין מסויים, וכאשר שאלו אותו הרי ע"פ שכל לא רואים שזוהי גזירה מרה ואיומה שיצטרכו למס"נ על זה, ולא נמצא בשו"ע שצריך למס"נ על זה, השיב, שכך הונח אצלו (ביי אים האָט זיך אַזוי אָפגעלייגט), וסומך על זה³². והיינו, שזהו ענין שלמעלה מהשכל, למעלה אפילו משכל אלקי של נשיא הדור (כי השכל אינו תופס עדיין את הסכנה שבדבר), אלא שכן הונח אצל יהודי בעל מס"נ (א מס"נ איד), בשעה שיש אצלו גילוי היחידה שבנפש (שחודרת בכל הגוף), ומצד זה אומר הוראה ברורה בדבר, ללא נפק"מ אם אפשר להשיגה בשכל, אם לאו. ונמצא, שכדי לעמוד נגד ענינים כאלה שהתחלתם היא באופן שבאים להזדווג באומה זו, יש צורך בענין המס"נ שלמעלה מטו"ד, ובכללות יותר, שצ"ל הקדמת נעשה לנשמע, וקיום המצוות צ"ל באופן של עבודה, כמו עבודת עבד, שאינו עושה זאת מפני הבנת שכלו, אלא מפני שכן צוה האדון כו'.

ה) והנה כאשר ישנו קול יעקב (מקול מחצצים דא קול יעקב) בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, היינו, שלימוד התורה הוא לא רק ע"פ שכל, אלא קשור ומיוחד גם עם הבחי' שלמעלה מטו"ד (כנ"ל ס"ג), אזי ישנו גם הענין דמקול מחצצים בין משאבים כהפירוש בתנא דבי אליהו³³, מקול מחצצים אלו האומרים על טמא טמא ועל טהור טהור כו' הלכות שבת כו' והלכות חגיגה ומעילות, בין משאבים, אין משאבים אלא לשון שאיבה כו' שלומדין

(32) ראה סה"ש תרפ"ה ע' 91. וש"נ.

(30) שבת קה, ב.

(33) רבה – פרק י"ד.

(31) ראה לקו"ת תצא לח, ג. סה"מ שבהערה 23. ובכ"מ.

ושואבין דברי תורה, והיינו, שלאחרי שלומדים ומבינים, שואבים (ומשקים) לאחרים³⁴. והענין בזה, שהאומרים על טמא טמא ועל טהור טהור, קאי על לימוד התורה בנוגע להלכה, וכפי שמשיך לאח"ז הלכות שבת והלכות חגיגה ומעילות, הלכות דוקא. דהנה³⁵, בנוגע לענין של הלכה איתא בסנהדרין³⁶ שהמעלה המיוחדת של דוד (דלא כשאר המעלות שנימנו בדוד, שבכולם אמר שאול יהונתן בני כמוהו), היא, שהלכה כמותו בכל מקום, כפי שלמדים מזה שבו נאמר³⁷ והוי' עמו. והיינו, שהענין דהלכה כמותו הוא לא מצד השכל, הבנה והשגה, כי אם מצד זה שהוי' עמו, שזהו"ע של סיעתא דשמיא, ובזה גופא משם הוי' דוקא, שהוא למעלה משם אלקים הקשור עם מציאות הבריאה והעולם, שלכן מצינו³⁵ שמצד שם אלקים, כולל גם הדרגא היותר נעלית דשם אלקים, שהו"ע אלקים חיים³⁵, ישנו הענין דאלו ואלו דברי אלקים חיים³⁸, דשם אלקים, אלקים חיים, קאי על ספירת הבינה³⁵, וענינו בתורה הוא הלימוד באופן של הבנה והשגה בלבד, ומצד זה יכול להיות אלו ואלו דברי אלקים חיים, ללא בירור ההלכה באופן שאומרים על טמא טמא ועל טהור טהור. וכדי להיות בירור ההלכה, על טמא טמא ועל טהור טהור, צריך להיות הוי' עמו דוקא, שם הוי' שלמעלה משם אלקים, וענינו בתורה הוא הלימוד מתוך מס"נ שלמעלה מהבנה והשגה, שעיי"ז נעשה הלכה כמותו, כיון שמגיע לדרגת התורה כפי שהיא באופן של אמת לאמיתו (ע"ד מארז"ל³⁹ דן דין אמת לאמיתו)⁴⁰. ועז"נ מקול מחצצים, שדורש מחצצים מלשון מחיצה, שזוהי המחיצה שבין טמא לטהור, היינו, המחיצה שמבדילה בין הענינים השייכים לצד הקדושה ובין הענינים השייכים לסט"א, שבהרגשתם ה"ה מציאות נפרד כו'. וזהו גם תוכן הענין דהלכות שבת, חגיגה ומעילה, שגם בהם ישנו ענין המחיצה (מקול מחצצים), שהרי בהלכות שבת ישנה המחיצה וההבדלה שבין רשות הרבים לרשות היחיד, היינו, בין רשות הרבים שבו יש מקום לטעות דשתי רשויות הן⁴¹, לרשות היחיד דיחידו של עולם⁴². ועד"ז בהלכות חגיגה ומעילה, שחגיגה הו"ע דקדשים, והלכות מעילה הם השמירה שלא תהי' מעילה בקדשים, שענין זה נעשה ע"י המחיצה שבין קודש לחול, שלא ישתמשו בקודש בשביל עניני חול. והענין בזה, שיכול להיות מצב של העדר המחיצה, שאין לו הכרה ברורה לחלק ולידע שענין זה הוא קודש ברור וענין זה הוא חול ברור, והיינו, שלימוד התורה הוא באופן שעדיין לא הגיע להדרגא שיכול לפסוק הלכה ברורה לומר על טמא טמא ועל טהור טהור, וטעם הדבר, לפי שהלימוד שלו הוא מצד השכל בלבד (שכל דקדושה, אבל שכל בלבד), שמצד זה יכול להיות אלו ואלו דברי אלקים חיים. ועז"נ מקול מחצצים בין משאבים, שכדי שלימוד התורה יהי' באופן שברור אצלו בוודאות ללא ספיקות מקומם של המחיצות, צריך להיות הענין

(38) עירובין יג, ב. וש"נ.

(39) שבת י"ד, א. וש"נ.

(40) ראה סה"מ תרכ"ז שם (ע' רפב. ע' רצא). המשך תרס"ו ע' תלא.

(41) ראה לקוטי הש"ס להאריז"ל ריש מסכת שבת. אוה"ת

בראשית ח"ג תרכ, ב. המשך מים רבים תרל"ו פ"ג.

(42) ראה תניא ספ"ג.

(34) כלי יקר עה"פ – הובא בד"ה מקול מחצצים באוה"ת בשלח ריש ע' תרפה.

(35) ראה סה"מ תרכ"ז ע' רעט ואילך. ע' רצ ואילך. המשך תרס"ו ע' תכב. עטר"ת ע' תנב ואילך. תרפ"ח ע' קלב ואילך.

תו"מ סה"מ ניסן ס"ע קיט ואילך.

(36) צג, ב.

(37) שמואל"א טז, יח.

דמשאבים, לשאוב דברי תורה מהמעייין והמקור⁴³, היינו, שלימוד התורה יהי' (לא מצד השכל, אלא) מצד היות התורה חכמתו ורצונו של הקב"ה, שעיי"ז יבוא לכוין לאמיתתה של תורה, אמת לאמיתו, ולומר ההלכה על טמא טמא ועל טהור טהור.

ו) **אמנם** עדיין צריך להבין הקשר והשייכות דמקול מחצצים בין משאבים להמשך וסיום הפסוק צדקת פרזונו בישראל (שעל זה דרשו חז"ל צדקה עשה הקב"ה בישראל שפזרן לבין האומות⁴⁴), שהענין דמקול מחצצים גו' הוא דוקא כאשר ישראל מפוזרין בין האומות. גם צריך להבין אומרו צדקת פרזונו בישראל, דלכאורה, אם כוונת הפסוק ללמדנו שצדקה עשה הקב"ה בישראל שפזרן לבין האומות, הי' צריך לכתוב מלכתחילה לשון פרזונו (לשון פיזור), ולא פרזונו. ומזה גופא מוכח שהעיקר הוא הענין דפרזונו בישראל, אלא שכדי לבוא לזה צריך להיות הענין דפיזור לבין האומות.

ז) **ויוכן** בהקדם ביאור מארז"ל בברכות⁴⁵ על הפסוק⁴⁶ לך הוי' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד, לך הוי' הגדולה זו מעשה בראשית כו' והגבורה זו יציאת מצרים כו', במתניתא תנא משמי' דרבי עקיבא כו' והתפארת זו מתן תורה, והנצח זו ירושלים, וההוד זו בית המקדש. והענין בזה, כידוע⁴⁷ שבפסוק זה נימנו כל פרטי הספירות, החל מגדולה, דקאי על ספירת החסד, וכן שאר הספירות עד הוד, שהם עיקרי הספירות⁴⁸ (ולאח"ז ממשיך בפסקא בפ"ע כי כל בשמים ובארץ, ספירת היסוד, ולך הוי' הממלכה, ספירת המלכות). ופירשו חז"ל לך הוי' הגדולה זו מעשה בראשית, והיינו, שמעשה בראשית מורה על גדולתו ית', כמ"ש⁴⁹ מה גדלו מעשיך הוי', דהנה, נוסף על הריבוי שבנבראים [הן במין הדומם, שיש בו ריבוי נבראים מינים ממינים שונים, ועד"ז במין הצומח ומין החי, ואפילו במין המדבר, כמאמר רז"ל⁵⁰ שהקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו, אין דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהן דומים זה לזה⁵¹], שעז"נ⁵² מה רבו מעשיך הוי', ישנו גם הענין דמה גדלו מעשיך הוי'⁵³, דקאי בכללות על הברואים הגדולים והנפלאים שבצבא השמים, שהם קיימים באיש⁵⁴, וגם בכמות גדולים הם שלא בערך לגבי צבא הארץ. וממשיך, והגבורה זו יציאת מצרים שנאמר⁵⁵ וירא ישראל את היד הגדולה וגו', והיינו, שהיציאה ממצרים היתה ע"י המכות שהביא הקב"ה על מצרים, נסים גדולים ביותר שהיו באופן דוהפלה ה' וגו'⁵⁶ (שלכן נקבע זכר ליציאת מצרים בכו"כ ענינים של תומ"צ⁵⁷). ועז"נ לך הוי' הגדולה והגבורה, שעם היות מע"ב ויצי"מ דברים גדולים ונוראים, מ"מ, לך הוי',

(43) ראה גם זהר שבהערה 7.
 (44) ראה גם תנא דבי אליהו רבה שם.
 (45) נח, א.
 (46) דברי הימים א' כט, יא.
 (47) ראה סידור האריז"ל במקומו. ובכ"מ.
 (48) ראה סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר דש, א. אוה"ת
 נ"ך ח"ב ע' תתקנב.
 (49) תהלים צב, ו.
 (50) סנהדרין לו, סע"א (במשנה).
 (51) ברכות שם. סנהדרין לח, א.
 (52) תהלים קד, כד.
 (53) ראה תו"א וארא נו, ב.
 (54) ראה ירושלמי ברכות פ"א ה"א. סה"מ תשי"א ע' 142.
 ובכ"מ.
 (55) בשלח יד, לא.
 (56) וארא ט, ד. וראה פרש"י תבוא כח, נט.
 (57) ראה בשיחה שלאחרי המאמר סל"ח ואילך (תו"מ ח"י ס"ע 262 ואילך, לקמן ע' מד).

שהם נלקחים ממך ובטלים לך, והיינו, שגם המדות חסד וגבורה כלא חשיבי לגבי' ית', כי כל ענין המדות אינו אלא לצורך בריאת העולמות, כמ"ש⁵⁸ זכור רחמיך הוי' וחסדיך כי מעולם המה, אבל לגבי' ית' ה"ז כלא חשיבי ממש. וממשיך, והתפארת זו מתן תורה, דהנה, תפארת ענינה התכללות וחיבור הפכים, הן בכללות העולם, שהוא כלול מב' הפכים, רוחניות וגשמיות, והן בכל נברא ונברא, שכלול מנפש וגוף, והחיבור ביניהם, שלום בפמליא של מטה, וגם שלום בפמליא של מעלה⁵⁹, שהו"ע התפארת, נעשה במתן תורה, שניתנה לעשות שלום בעולם⁶⁰. וגם עז"נ לך הוי', שמדת התפארת (זו מ"ת) בטלה לך, כי, אפילו בנוגע לתורה איתא⁶¹ שאינה אלא נובלות חכמה שלמעלה תורה, ולכן ה"ה בביטול כו'. ומסיים, והנצח זו ירושלים, וההוד זו בית המקדש, דקאי על בנין ירושלים ובית המקדש דלעתיד לבוא, בנין שאין אחריו חורבן, שיהי' קיים לעד ולעולמי עולמים⁶², שלכן נקרא בשם נצח. והנה ידוע בסדר הספירות שנצח והוד הם ענפי החסד והגבורה⁶³. ועפ"ז צריך להבין מ"ש לך הוי' הגדולה זו מעשה בראשית, והנצח זו ירושלים, וההוד זו בית המקדש, דלכאורה איך אפשר שמעשה בראשית קשור עם עיקרה של מדת החסד, וכמ"ש⁶⁴ כי אמרתי עולם חסד יבנה, ואילו בנין ירושלים ובית המקדש דלעתיד לבוא, שזוהי תכלית הבריאה [שאז יקויים היעוד⁶⁵ ונגלה כבוד הוי' וגו', ואז יהי' אמיתית הענין שהעולם כולו יהי' דירה לו ית'⁶⁶], ה"ז קשור רק עם נצח והוד שאינם אלא ענפי החסד והגבורה.

ח) וביאור הענין יובן ע"פ משל ממדת הנצחון באדם התחתון (שנקרא אדם ע"ש אדמה לעליון⁶⁷), דהנה, ענין הנצחון שייך ומתעורר רק במקום שיש מנגד, ומצד זה שאינו יכול לסבול ההתנגדות, אזי עומד בכל התוקף כדי לנצח את המנגד. והענין בזה, שפעולת מדת הנצחון היא במקום שנסתלק התענוג והשכל מדבר זה [דאפשר שבתחילה הי' הדבר מצד התענוג והשכל, אבל בהמשך הזמן, או לאחרי כמה ראיות כו', נאבד התענוג השכלי שבדבר], ונאבד ונסתלק גם הרגש הלב כו', ואין זה אלא שלא יכול לסבול את ההתנגדות לדבר זה. אמנם, אף שאין בזה ענין של שכל והרגש כו', כי אם נצח שהוא ענף החסד בלבד, מ"מ, הא גופא שיש התנגדות לדבר, מעורר אצלו את הכחות היותר פנימיים שבפנימיות נפשו שהם למעלה מכח השכל, ולמעלה אפילו מכח התענוג (שהרי אין לו תענוג בהדבר, כנ"ל), והיינו, שהנצחון תופס את עצמותו של האדם, ומצד זה נעשית הפעולה שלו בתוקף גדול ביותר, שמבטל כל ההעלמות וההסתרים. וכמשל הנהר שמימיו שוטפים במרוצה, וסותמים אותו, הנה בתחילה גורמת הסתימה עיכוב המים, אבל, מצד העיכוב גופא נעשה התקבצות ריבוי המים ביותר ובחוזק גדול עד שפורצים את הסתימה, ואז מתחדשת זרימת המים בחיות ושטורעם גדול יותר

(64) תהלים פט, ג.

(65) ישעי' מ, ה.

(66) ראה המשך תרס"ו ע' שנג. ובכ"מ.

(67) ספר עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"ב פל"ג. של"ה

ג, א. כ, ב. ועוד.

(58) תהלים כה, ו.

(59) ראה סנהדרין צט, ב.

(60) ראה רמב"ם סוף הלכות חנוכה.

(61) ב"ר פ"ז, ה.

(62) זהר ח"א כח, א. ח"ג רכא, א.

(63) ראה תקו"ז תכ"ב (סח, ב). ובכ"מ.

מכמו שהי' קודם הסתימה. ודוגמתו בנפש האדם התחתון, שההתנגדות מעוררת את כח הנצחון שתופס את עצמותו של האדם, ומצד זה נעשה הדבר חזק אצלו בתוקף גדול ביותר, עד כדי כך, ששום דבר אינו תופס מקום אצלו, ומוכן לבזבז את כל כחותיו וכל אוצרותיו, הן האוצרות שאצר בעצמו והן האוצרות שאצרו אבותיו בשבילו, אשר עד עתה לא רצה לגעת בהם, ואעפ"כ משקיע את הכל בהמלחמה, ועד שמעמיד את נפשו בסכנה, וכל זה משום שענין הנצחון נוגע בפנימיות נפשו, שלכן, גם כאשר מדובר אודות ענין קטן לפי ערך, שע"פ שכל אינו שוה שבשבילו יבזבז את כל הכחות וכל האוצרות, מוכן הוא ליתן הכל בשביל הנצחון שנוגע בפנימיות נפשו ועצם מציאותו.

ועד"ז בעבודת האדם בעקבתא דמשיחא⁶⁸, שאף שהעבודה אינה מצד השכל ולא מצד הרגש הלב, ועאכו"כ שאינה מצד התענוג, כי אם באופן של קבלת עול בלבד, הרי לאידך גיסא, יש בזה העילוי היותר גדול דמדת הנצח, שלא נוגע לו זה שאינו מביין ומרגיש, ואין לו תענוג וכו', אלא עובד עבודתו בגלל שכן הוא רצון הבורא. ובזה ניתוסף עוד יותר מצד ההתנגדות והגזירות כו' שבזמן הגלות, שע"ז מתעורר להתגבר בתוקף גדול, ובאופן הנצח ישראל לא ישקר ולא ינחם⁶⁹, שלא יכול לשלוט בזה שום שינוי, כיון שעבודתו היא למעלה מכחות הנפש שהם בעלי שינויים. וזהו גם תוכן מאמר רבינו הזקן⁷⁰ בעל השמחה בשם הבעש"ט בפירוש הכתוב⁷¹ כן בקודש חזיתך, הלואי בקודש חזיתך (אז מ'ווינטשט זיך ס'זאָל זיין בקודש חזיתך), היינו, הלואי בקודש בזמן שביהמ"ק הי' קיים, חזיתך בתשוקה גדולה כזו, בחיות ותוקף בלימוד התורה וקיום המצוות, כמו בזמן הגלות, במעמד ומצב דארץ צי' ועיף, שמצד זה שאין לו שום דבר (ער האָט קיין זאָך ניט און פילט קיין זאָך ניט און האָט צו קיין זאָך ניט קיין שייכות), ה"ה מתעורר בתשוקה וצמאון ביותר, באופן דצמאה לך נפשי כמה לך בשרי⁷². וזהו הטעם שדוקא בדורות האחרונים ניכר ענין המסירת נפש יותר מאשר בדורות שלפנ"ז, כי, בדורות שלפנ"ז היו הענינים דשכל והרגש הלב בגילוי יותר, וכיון שסוכ"ס אינם אלא כחות הנפש ולא עצם הנפש, הרי הם מעלימים על עצם הנפש, משא"כ בדורות האחרונים שנתעלם גילוי השכל והרגש הלב, נקל יותר להיות גילוי עצם הנפש, ובאופן שתפעל פעולתה במחשבה דיבור ומעשה בפועל, להיות העבודה באופן של מסירת נפש.

ומזה מובן גם בנוגע לאופן ההמשכה מלמעלה, להבדיל באלף אלפי הבדלות, שמתעוררת ע"י עבודת האדם למטה. והיינו, שכאשר עבודת האדם למטה קשורה עם תענוג, שכל או הרגש הלב, אזי גם ההמשכה מלמעלה היא באופן כזה [שהרי כל ההמשכות וההשפעות למטה הם במדה כנגד מדה⁷³, לפי ערך האתערותא דלתתא ולפי ערך כלי המקבל], שההמשכה היא בסדר השתלשלות, ובמילא ה"ה במדידה והגבלה. אבל כאשר האדם למטה עומד בתנועה שלמעלה מסדר השתלשלות שלו, שזוהי תנועת הנצחון, שבשביל זה מבזבז כל הכחות וכל הענינים עד כדי מסירת נפש, ה"ז מעורר את תנועת הנצחון למעלה, ועי"ז נעשית ההמשכה מבחינה שלמעלה מסדר השתלשלות, ובאופן שמבזבזים ונותנים לו את האוצרות היקרים שהיו טמונים וגנוזים עד עתה.

(68) ראה גם סה"מ שבהערה 23.

(69) שמואל"א טו, כט.

(71) תהלים סג, ג.

(72) שם, ב.

(73) ראה סנהדרין צ, א. סוטה ה, ב ואילך.

(70) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, ריש ע"ג.

ט) וביאור ענין האוצר דלמעלה שנמשך ומתגלה ע"י העבודה למטה באופן של נצחון, דהנה, אמרו חז"ל⁷⁴ אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר⁷⁵ יראת ה' היא אוצרו. וכן אמרו⁷⁶ אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד, שנאמר⁷⁷ ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו', וכתב⁷⁸ ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וגו', שכן בלשון יוני קורין לאחת הן, ופירש רש"י, יחידה היא היראה בעולם. ובפרטיות יותר, ב' הפסוקים הנ"ל בנוגע להיראה שבאדם (ועתה ישראל גו' כי אם ליראה, והן יראת ה' היא חכמה), הם ב' דרגות ביראה, יראה תתאה ויראה עילאה. דמ"ש ועתה ישראל גו' כי אם ליראה, קאי על יראה תתאה⁷⁹, שעל זה שייך לומר הלשון כי אם ליראה, היינו, שיראה היא מילתא זוטרת⁸⁰. ומ"ש הן יראת ה' היא חכמה, קאי על יראה עילאה שלמעלה מהחכמה, שהיא מבחי' היחידה שבנפש (כדיוק לשון רש"י יחידה היא היראה), בחי' הכתר, שלמעלה אפילו מחכמה שבנפש. ועפ"ז צריך להבין אמרם אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד, דלכאורה, כיון שבמאמר זה קאי (לא רק על יראה תתאה, אלא) גם על יראה עילאה, איך שייך לומר על זה הלשון בלבד, שהוא כמו הלשון כי אם, ששייך רק ליראה תתאה שהיא מילתא זוטרת. אך הענין הוא, שבזה מרומז שכאשר האדם למטה מעורר בעצמו לכל הפחות המילתא זוטרת דיראה תתאה, שזהו אופן העבודה דקבלת עול ומסירת נפש, הרי זה מעורר שיומשך לו גם יראה עילאה שנותנים מלמעלה, מהאוצר של יראת שמים, שעל זה מבקשים יפתח הוי' לך את אוצרו הטוב⁸⁰. ועפ"ז יתבאר גם מארז"ל הנצח זו ירושלים, דהנה, בפירוש ירושלים איתא בתוס'⁸¹ שהוא ע"ש יראה וע"ש שלם, דהיינו, שלימות היראה⁸², שזהו האוצר של יראת שמים. וזהו הנצח זו ירושלים, שע"י העבודה באופן של נצחון, נמשך ומתגלה האוצר שלמעלה, שזהו"ע דירושלים, שלימות היראה.

י) ויש להוסיף, שכן הוא גם בנוגע להמשכות והגילויים דתורה, דעם היות שאכשור דרא (בתמי'⁸³ מ"מ, מדור לדור הולכים ומתרכים הגילויים בתורה בכלל, ועד"ז בנוגע להגילויים דפנימיות התורה בדורות האחרונים גופא [כמ"ש האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה, דלא כדורות הראשונים שחכמת הקבלה היתה נסתרה ונעלמה מכל תלמידי חכמים, כי אם ליחידי סגולה בלבד⁸⁴], דאף שבתחילה הי' הגילוי דפנימיות התורה באותיות וסגנון שלא הי' שייך עדיין לשכל האנושי והטבעי, הרי דוקא בדורות האחרונים ממש, החל מגילוי תורת חסידות חב"ד ע"י בעל השמחה, נעשה הגילוי דפנימיות התורה באופן שיכול (ובמילא צריך) להיות מובן אפילו לשכל האנושי ואפילו לשכל הטבעי, ועד שעיקר העבודה היא דוקא באופן כזה שאפילו הגוף ונפש הבהמית יהיו חדורים (לא רק בגליא דתורה, אלא גם) בפנימיות התורה. ולכאורה אינו מובן, דכיון שגדלה ביותר מעלת ויוקר התורה, אפילו גליא דתורה, ועאכו"כ פנימיות התורה, למה

(80) תבוא כח, יב.

(81) תענית טז, א (ד"ה הר). מב"ר פנ"ו, יו"ד.

(82) לקו"ת דרושי ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ.

(83) לשון חז"ל – יבמות לט, ב (ובפרש"י). וש"נ.

(84) תניא אגה"ק סכ"ו (קמב, ב).

(74) ברכות לג, ב.

(75) ישע"י לג, ו.

(76) שבת לא, ב.

(77) עקב יו"ד, יב.

(78) איוב כח, כח.

(79) תניא פמ"ב (ס, סע"ב).

מבזבזים אוצר יקר כזה. אך הענין הוא, שעז"נ הנצח זו ירושלים, והיינו, שכדי להיות הבנין דירושלים, יראה שלם [נדאף שהתחלת העבודה היא ביראה תתאה, הרי עי"ז נמשכת ומתגלה גם היראה עילאה (כנ"ל ס"ט)], צריך לעורר את ענין הנצחון בהאדם למטה (שעי"ז מעוררים את ענין הנצחון בהאדם העליון שעל הכסא), והיינו, שהאדם למטה הוא במעמד ומצב שאינו מתחשב בשום דבר, אפילו לא בשכל דקדושה, ואפילו לא בנפש דקדושה, שזהו הדיוק דמסירת נפש, שמוסר לא רק את הגוף אלא גם את הנפש – מפני רצונו שתהי' לו שייכות לחלק התורה שהוא הפנימיות דהגליא שבתורה, ועי"ז פועל למעלה הענין דבזבז אוצרות המלך, מלכא עילאה, שיומשך ויתגלה למטה (לא רק גליא דתורה, אלא גם) פנימיות התורה. וכיון שגילוי פנימיות התורה בדורות האחרונים הוא הכנה לביאת המשיח⁸⁵, אשר, עם היותו הכנה בלבד, מ"מ, צריכה להיות ההכנה מעין ודוגמת היעוד המקווה בביאת המשיח, לכן, חובה ומצוה בדורותינו אלו שיהי' לימוד והפצת פנימיות התורה באופן שהלימוד תופס לא רק את השכל דנפש האלקית, אלא שהשכל דנפש האלקית יסביר זאת גם להשכל דנפש הטבעית, ועד שיחדור גם בהשכל דנפש הבהמית, שזוהי ההכנה להמעמד ומצב דלעתיד לבוא שיקויים היעוד⁸⁶ את רוח הטומאה אעביר מן הארץ.

יא) וזהו צדקה עשה הקב"ה בישראל שפזרן לבין האומות, דהנה, כיון שהכוונה היא שאור ואחדות הוי' יגיע בכל מקום, גם בארץ אשור ובארץ מצרים (כלשון הכתוב⁸⁷ האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים), מבלי להשאיר אפילו פינה נדחת, לכן פיזר הקב"ה את ישראל לבין האומות, כדי שיבררו ויקבצו את כל הניצוצות דתהו שנתפזרו בכל המקומות. אמנם, אף שזהו ענין של צדקה עבור הניצוצות דתהו, אין זו סיבה שבשביל זה יהי' הפיזור ובזבז דנש"י, בה בשעה שהם מצד עצמם אינם זקוקים לכך. ועל זה אמרו חז"ל שהפיזור לבין האומות הוא צדקה בישראל, כפי שדרשו על הפסוק צדקת פרזונו בישראל, היינו, שתכלית הכוונה היא הענין דצדקת פרזונו בישראל, פרזונו דייקא, מלשון פרזות תשב ירושלים⁸⁸, היינו, שלא תהי' כמו שהיא עתה מוקפת חומה, שזהו"ע של מדידה והגבלה, אלא פרזות דוקא, למעלה ממדידה והגבלה, ועד"ז בישראל, שיבואו לדרגא שלמעלה ממדידה והגבלה, פרזונו בישראל, ובשביל זה צריך להיות הפיזור דישאל לבין האומות דוקא, ששם תהי' עבודתם מתוך תנועה שלמעלה ממדידה והגבלה, ועי"ז יקבלו כל ההמשכות וההשפעות מבחי' שלמעלה ממדידה והגבלה (כנ"ל ס"ח). ועז"נ בתחילת הכתוב מקול מחצצים בין משאבים וגו', דקאי על העבודה דלימוד התורה (קול יעקב) אליבא דנפשי', שלומד תורה (לא בגלל השכל שבה, אלא) משום שהיא תורת הוי', תורתך, חכמתו ורצונו ית', שאז ביכלתו לומר על טמא טמא ועל טהור טהור, לקבוע המחיצות השייכות להלכות שבת, חגיגה ומעילה (כנ"ל ס"ה), אשר, עי"ז באים להיעוד המקווה דצדקת פרזונו בישראל, ע"ד פרזות תשב ירושלים, היינו, שכל ההשפעות הם באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, לא רק בנוגע להשפעות רוחניות, גילוי התורה ללא מדידות והגבלות, אלא גם בנוגע להשפעות גשמיות יקויים מ"ש יפתח הוי' לך את אוצרו הטוב – עי"ז הקדמת פתיחת האוצר של יראת שמים, ומזה יומשך רב טוב לישראל בבני חיי ומזוני רויחי.

(87) ישעי' כז, יג.

(88) זכרי' ב, ח.

(85) ראה לקו"ש חט"ו ע' 282. ובכ"מ.

(86) זכרי' יג, ב.

ענינה של תורת החסידות

ענינה של תורת החסידות*

שכל המעלות שנאמרו בביאורים הנ"ל (ובעוד ביאורים¹⁰), מעלות שונות הן, הרי מוכרח – שמעלות אלו אינן מגדירות וממצות את מהותה של תורת החסידות. מהותה של החסידות היא נקודה עצמית המופשטת מענינים פרטיים, אלא – מצד נקודתה העצמית, נמצאות ומסתעפות ממנה מעלות הנ"ל¹¹.

הנקודה העצמית של החסידות היא [כמדובר לעיל בהמאמר, שביסודו הוא מאמר של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע¹²] – המשכת אור חדש מבחינת פנימיות הכתר¹³, ולמעלה יותר – המשכת בחי פנימיות עתיק ממש, בחינת אין סוף שנמצא ברדל"א [=ברישא דלא אתידע]¹⁴.

וענין זה עצמו (שנאמר בהמאמר), מכריח אשר כל המעלות שבחסידות המבוארות במקומות שונים הן רק הסתעפות מנקודתה העצמית. כי מכיוון שהחסידות היא המשכת בחינת אין סוף, הרי מובן ופשוט אשר "אין סוף" הוא העצמי, וכל שאר הענינים אינם אלא נמצאים ומסובבים ממנו.

ג. האמור לעיל בנוגע לתורת החסידות, הוא בכללות בכל חלקי התורה: התורה כוללת כל המיני-שלימות ומעלות הנמצאות בעולם [הנחלקות בכלל – בעניני העולם קטן הוא האדם¹⁵ – למעלות המוחין ומעלות המידות:

בהנהגות מוסריות ומידות טובות – הרי המשפטים ודרכי המוסר שבתורה (דמסכת אבות¹⁶ וכדומה) הם

א. בנוגע לענינה של תורת החסידות¹ – והחידוש שבה על חלקי התורה שנתגלו לפניה – נאמרו ביאורים רבים. ומהם:

(א) בזמנו של הבעל שם טוב היה העולם במצב של התעלפות, ועל ידי גילוי הבעל שם טוב ותורת החסידות, נתעורר העולם² מהתעלפותו³.

(ב) "חסיד הוא שעושה לפני משורת הדין"⁴ (וכמאמר רז"ל⁵ "שורפן חסיד – אף על גב שמזיק לו").

(ג) "מעלת החסידות הוא שהכוחות הטבעיים נעשים כוחות אלוקיים"⁶. וכמאמר רבנו הזקן בעל התניא והשולחן ערוך "כל ענין החסידות הוא לשנות טבע מידותיו"⁶: לא רק לשנות מידותיו הטבעיים אלא גם – "טבע מידותיו"⁷.

(ד) תורת החסידות חידשה אשר כל אחד ואחד, גם מי שאין לו נשמה גבוהה וגם לא זיכך את עצמו, יוכל להשיג אלקות⁸. כי על ידי זה שתורת החסידות ביארה את הענינים של חלק ה"סוד" שבתורה וקירבתם אל השכל בדוגמאות ומשלים מכוחות ותכונות הנפש – "מבשרי אחזה אלוקה"⁹ – ניתנה האפשרות לכל אחד ואחת להשיג גם חלק זה שבתורה; ולא רק בהשכל שבנפשו האלוקית, אלא גם בהשכל שבנפשו השכלית עד – בהשכל שבנפשו הבהמית.

ב. מובן ופשוט כדלקמן, אשר תורת החסידות היא נקודה אחת שאינה מורכבת מפרטים שונים. ומכיוון

* קטע משיחת חג גאולת אדמו"ר הזקן – י"ט כסלו ה'תשכ"ו. וראה להלן הערה 46.

(1) ראה גם כן קונטרס תורת החסידות וקונטרס לימוד החסידות (לכ"ק מורי וחמי אדמו"ר).

(2) בכתב-יד שבהערה 3, שישאל היו בהתעלפות. ומכיוון שהעולם "נתן בלבם", הרי כשהם בהתעלפות, במילא העולם במצב זה (ראה לקוטי תורה במדבר ה' רע"ב). [הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א על גיליון קונטרס ענינה של תורת החסידות].

(3) נמצא בכתב יד דא"ח ישן (לא נודע למי). [הערת המו"ל: נדפס בספר המאמרים תרס"ג חלק א עמוד קמב, וראה ספר מגדל עז ע' שנו ואילך] וראה גם קובץ יו"ד שבט ע' סה. סו. [הערת המו"ל: לקוטי שיחות חלק ב סוף עמוד 471 ואילך].

(4) ד"ה פדה בשלום העת"ר (תשכ"ו) שבהמשך בשעה שהקדימו תערי"ב (סעיף שעו) – ברוקלין, תשל"א [הערת המו"ל: המשך תערי"ב חלק ב ע' תרעג].

(5) נדה יז, א ותוספות שם. וראה לקוטי דיבורים ח"א סח, א.

(6) לקוטי דיבורים שם נו, א.

(7) שם עמוד ב. ונתבאר ב"התמים" חלק ג ע' סו ואילך.

(8) תורת שלום ע' 113.

(9) איוב יט, כו. וראה לקוטי דיבורים חלק ב שלב, ב ואילך.

(10) ועיי' בתורת שלום ע' 185, שמצד ענין זה [שנתחדש בתורת החסידות שעל ידי הכוחות שבאדם משיגים את הענינים שלמעלה], נעשים הכוחות אלקות. עיי"ש. ועל פי זה יש לקשר ענין זה עם ענין הג'.

(11) ראה ס' השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 26 ואילך. ובכ"מ.

(12) אלא שמכל מקום, על ידי מעלות אלו דוקא תופסים במהות החסידות, כלהלן סעיף חי.

(13) ד"ה פדה בשלום הנ"ל.

(14) שם (סעיף שעג).

(15) שם (סעיף שעד. שעו).

(16) תנחומא פקודי ג. ת"ז ת"ס"ק, א. ועייג"כ אדר"ג פל"א. קה"ר א, ד. זח"א קלד, ב. מו"נ ח"א פע"ב. לקו"ת במדבר רד"ה והי מספר.

(17) ראה פירוש הרע"ב ריש מס' אבות.

אכן, אף שכל חלקי התורה, נקודתם העצמית היא מה שהם מיוחדים באור אין סוף ב"ה, בכל זה, עיקר נקודה זו מתבטא בתורת החסידות (וכאמור בהמאמר בנוגע ל"חסידות", שהיא (דווקא) המשכת אין סוף שנמצא ברדל"א),

כי כל חלקי התורה, בחי"ה אין סוף" שבהם מתלבש הוא באיזה ציור – ציור המגדיר ו"מבטא" (גיט אַרויס) מהותו של חלק זה, וציור זה של חלק תורה זה [פשט, רמז, דרוש, סוד], מעלים הוא על פשיטות האין סוף המלוּבש בו – העלם דלבוש שכביכול אי אפשר להחליפו. ואילו תורת החסידות, מכיוון שאינה מוגדרת באיזה ציור, וה"ציורים" שענין שבחסידות מתגלה על ידם – כלבוש²¹ תחליפם ויחלופו (שלכן כוללת היא את כל ד' החלקים פרד"ס שבתורה ומחי" אותם, כדלהלן²²), אין הציור מעלים בהעלם אמיתי את פשיטות האין סוף שבו.

ד. ביאור מהותה של תורת החסידות יובהר על ידי ביאור תוכנו הפנימי של משיח. כי "משכרה (של מצוה) נדע מהותה"²³, ומכיוון אשר על ידי [הפצת²⁴ מעינות] החסידות "אתי מר"²⁵ דא מלכא משיחא, הרי מענינו של משיח – שכרה, נדע את מהותה²⁶.
בביאת המשיח יתחדשו כמה וכמה ענינים נעלים. וכמו: גאולת ישראל (והשכינה²⁷) מהגלות; למעלה מזה: "יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים ושיגו דעת בוראם כו' מלאה הארץ דיעה את הוי' כו"²⁸; למעלה מזה: שינוי וחיודש במעשה בראשית²⁹.

תכלית הטוב והאמת. וכל שיטות המוסר שְׁבָדוּ בני אדם מליבם, מעורבות הן טוב ורע, אמת ושקר¹⁷. וחלקי הטוב שישנם בכל אחת מהשיטות מקורם הוא בתורה

(וכידוע הסיפור מכ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹⁸, שבאחת מנסיעותיו, התווכחו כמה אנשים והביעו דיעות שונות אודות יחס התורה להשיטות המדיניות ועם איזו מהן היא מסכמת, וכל אחד מהם הראה מקור בתורה לשיטתו. כששאלו את חוות דעת כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בזה, ענה: התורה, להיותה תכלית האמת והטוב, ישנם בה כל הענינים הטובים שבכל השיטות).

בנוגע להחכמות – התורה היא החכמה היותר נעלית, כמו שנאמר¹⁹ כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים]

ולא זו בלבד אלא שכל השפעת החיות בעולם (גם בעולמות העליונים) תלוי' (בדקדוק קל של) תורה²⁰.

אמנם, לא זוהי מהותה של התורה. מהותה של תורה הוא מה שהיא "מיוחדת לגמרי באור אין סוף ב"ה המלוּבש בה בתכלית הייחוד". ולכן, כיוון שכל העולמות הם כלא ממש לגבי אין סוף ב"ה, כן הם גם לגבי התורה, ולזאת "אין לשבחה כלל בתהילת חיות כל העולמות, מאחר דלא ממש חשיבי"¹⁸. אלא – מצד נקודתה העצמית, שמייוחדת היא באור אין סוף ב"ה, כוללת היא במילא גם את כל המיני-מעלות ושליומות שבעולם, ועל ידה – השפעת החיות וכו'.

ת"ו (תרפ"ד) ח"א סי' סה. – וחלק ממנה בתחילת ספר כתר שם טוב, וספר לקוטי אמרים להרב המגיד ממעזריטש.
ביאור שאלת הבעל שם טוב ומענה המשיח על פי חסידות – ראה לקוטי דבורים חלק ב ליקוט טז-יח.
26 ראה גם ד"ה פדה בשלום הנ"ל (סעיף שעה ואילך), שההמשכה ד"חסידות" היא דוגמת ההמשכה דלעתיד.
27 כמאמר רז"ל (מגילה כט, א) הקב"ה שב עמהן מבין הגליות.
28 רמב"ם סוף הל' מלכים. – שגם בזמן בית המקדש לא הייתה מלאה הארץ דיעה את הוי' גו'.
29 ראה רמב"ם שם דלא יהי' קנאה כו' וכל המעדינים כו' – אף לדעתו (שם ר"פ) ד"וגר זבא גו'" משל הוא. ועל אחת כמה וכמה להדעה (וכן היא הכרעת תורת הקבלה והחסידות) – דהדברים כפשוטם. ועיין גם כן ראב"ד (הלכות תשובה פרק ח הלכה ב). עבודת הקודש חלק ב פרק מ"א. ובכמה מקומות.
ואו אפשר לומר לחומר הענין (על כל פנים בדוחק), דגם לרמב"ם ב' תקופות לאחרי שוודאי משיח הוא, ו"מלאה הארץ דיעה גו'" יהי' בתקופה הראשונה דגאולה, וכל הפרק שברמב"ם שם מדבר בתקופה זו. וכמו שכתוב בהל' תשובה פ"ט הלכה ב שמה שכתוב ומלאה הארץ דיעה גו' מיירי בהתקופה שעולם כמנהגו הולך.
על פי זה יש לתרץ קושיית הלחם משנה (הל' תשובה פרק ח הלכה ז), כי מה שכתוב "אין בין כו' אלא שעבוד מלכות בלבד" הוא

17 כי כל עניני העולם ברא אלקים לעשות ולתקן (ראה ב"ר פ"א, ו. וברש"י שם. זח"א מז, ב ואילך. אוה"ת עה"פ ע' תקיד וע' (תשיז)) ולאחרי חטא עץ הדעת מעורבים הם טוב ורע (תו"א ס"פ תולדות. תו"ח תולדות יד, ב. ובכ"מ) ואין טוב בלא כו' (ראה לקו"ד ח"א פז, א).
18 במכתבו מד' טבת תרח"ץ (י"ל בקופיר). [נהערות המו"ל: אג"ק שלו ח"ד ע' ר ואילך].
19 דברים ד, ו.
20 קו"א בתיא ד"ה דוד זמירות קרית להו. דרמ"צ מא, א-ב. ובכ"מ.
21 תהלים קב, כז. וכידוע דב' סוגים בלבושים, דיש שאי אפשר להחליפם (וכהלבוש דעור ובושר תלבישני).
22 סעיף ח' ואילך.
23 תניא פרק ל"ט (גג, א).
24 הדיוק בהפצת המעיינות דוקא, ראה להלן סעיף כא.
25 מענה המשיח שאז יבא – וכמו שכתב הבעל שם טוב באגרתו הידועה על דבר עליית הנשמה שלו בראש השנה שנת תק"ז, נדפסה: בסוף הספר בן פורת יוסף; בספר המכתבים מהבעל שם טוב ז"ל ותלמידיו (לבוב תרפ"ג, וכותב המו"ל שהעתיקה מן המכתב – כתב-יד חתנו של הבעל שם טוב הרב הצדיק וכו' ר' יחיאל – החתום בעצם כתב יד קדשו של הבעל שם טוב); בספר גנוי נסתרות (ירושלים

ד' הבחינות נרנ"ח, אין זה שבחינת היחידה היא בגדר מקור ו"כלל" לפרטים אלו – כי לשון "יחידה" מורה על אחדות פשוטה המושללת מאיזו שהיא שייכות לפרטים, גם מגדר מקור לפרטים (וכידוע ההפרש בין "יחיד" ל"אחד"³⁰) – כי אם שהיא נקודה עצמית של הנשמה, אלא שממנה נמצאות ד' הבחינות נרנ"ח.

וכמו שבכל נשמה פרטית, בחינת היחידה היא נקודה העצמית של הנשמה, כן הוא ב(החיות ו)הנשמה של כללות ההשתלשלות, שבחינת היחידה שבה (בחינתו של משיח) היא – עצם נקודת החיות שלמעלה מגדר ציור. ומנקודה זו, מסתעפות כל מעלות הפרטיות, נרנ"ח דכללות,

כי עצם החיות הוא בלתי מוגבל. והבלי גבול שלו אינו רק בענין הנצחיות, שאיננו נתפס בשינויי הזמן כי כל עצם בלתי משתנה

[שגם זה מהטעמים שלעתיד לבוא יהיו חיים נצחיים⁴¹: עכשיו, שנמשך בעולם רק בחינת התפשטות החיות, ישנו ענין המיתה. כי בבחינת ההתפשטות שייך ענין השינוי ועד – הפסק וכיליון. מה שאין כן לעתיד שיומשך עצם החיות, הרי כל עצמי בלתי משתנה]

אלא גם בענין האיכות והמעלה, ששלם הוא בתכלית השלימות. ולכן, כשתומשך בעולמות בחינת היחידה ויחיו בחיות עצמי, יהיו במילא בתכלית המעלה והשלימות.

ו. כאמור לעיל, משכרה של [הפצת ה]חסידות – ביאת המשיח, נדע את מהותה: כל החידושים שחסידות חידשה [בתורה (כולל הבאת חלק ה"סוד"

(ומה שאמרו "אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד"³⁰ הוא רק בתחילת הזמן של ימות המשיח³¹. ובפרט על פי מה שכתוב ברעיא מהימנא³², שמאמר זה נאמר בנוגע לעמי הארץ, מה שאין כן בנוגע לתלמידי חכמים);

בחינת האלוקות שלמעלה מהטבע יהי' אז בגילוי (שלא כן יהיו קוראין³³ את השם ככתבו³⁴, כי בכל העולם כולו יהי' גילוי בחינת שם הוי' – הי' הווה ויהי' כאחד³⁵ – שלמעלה מזמן ומקום, בדוגמת הגילוי שהי' בבית המקדש³⁶).

ותוכן ענינים אלו יתחדש לא רק בעולם הזה אלא בכל העולמות. כי ההנהגה בעולמות העליונים הוא כפי סדר ההנהגה בעולם הזה [ועל דרך הקביעות דראש חודש ומועדים (שבהם נמשכת תוספת אור) למעלה, שהוא כפי אופן קביעותם למטה³⁷]. ומכיוון שבביאת המשיח ישתנה כללות המצב בעולם הזה ופרטיו, הרי שינוי דוגמתו יהי' גם בעולמות העליונים. אמנם, אחרי כל הנ"ל, כל ענינים אלה – אף שגדול ורב העילוי וההפלאה שבהם – אינם אלא הסתעפות מנקודתו העיקרית של משיח.

ה. ענינו העיקרי של משיח הוא – יחידה. כידוע³⁸, שרוד זכה לבחינת נפש, אלי' – לרוח, משה – לנשמה, אדם הראשון – לחי' ומשיח יזכה ליחידה. מעלת היחידה על ד' הבחינות נרנ"ח [=נפש, רוח, נשמה, חי'] [בחמשה המדרגות של כל נשמה³⁹]: ד' הבחינות נרנ"ח הם מדרגות פרטיות, ובחי' יחידה היא עצם הנשמה שלמעלה מגדר פרטים, כשמה. ועם היות אשר מבחינת יחידה – עצם הנשמה – נמשכות

רק בתחילת הגאולה. (ואתי שפיר תירוץ הכסף משנה (הלכות מלכים ריש פרק י"א) על השגת הראב"ד (שם), שהרמב"ם אויל לטעמי, כי בתחילת הגאולה, אין מלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ולא יוצרך להיות מורה ודאין). אבל אחרי כן, גם הרמב"ם מודה שיהי' חידוש בעולם, ומ"ש (ישעי' ב, ד) וכתתו חרבותם לאתים הוא כפשוטו, ולא דרך משל בלבד. ומכיוון שהם בטלים בתקופה השני' (על כל פנים) של הגאולה, הרי זה מוכיח שאינן תכשיטין.

(30) ברכות לד, ב. ושי"נ. רמב"ם הלי' תשובה ספ"ט. הלי' מלכים פי"ב ה"ב.

(31) ראה זח"א קלט, א. וראה לעיל הערה 29.

(32) זח"ג קכה, א. נתבאר באגה"ק סכ"ו.

(33) וכפשוטו (וראה גם כן אגרת הקודש סימן י"ט (קכה, א). לקוטי תורה ויקרא (ו, ד). שה"ש (לא, ג)) שְׁקָרָי הוא ענין גילוי וכתבי – העולם.

(34) פסחים נ, א.

(35) זח"ג רנז, סוף עמוד ב. שער היחוד והאמונה פרק ז (פב, א).

(36) אבל נעלה יותר מהגילוי שבזמן המקדש, שלכן יהי' אז גילוי שם הוי' בכל העולם (ועל דרך המבואר בלקוטי תורה דרושי ראש

השנה (נו, סוף עמוד ג) מעלת בית ראשון על בית שני, שבבית ראשון דוקא האיר גם בגבולין).

(37) ראה ראש השנה ח, ריש עמוד ב. ירושלמי ראש השנה פרק א הלכה ג. תנחומא (באבער) בא יג.

(38) דיבור המתחיל וידבר אלקים את כל הדברים תרצ"ט (השני) ס"ד בשם הרמ"ז. עיין שער (וספר) הגלגולים בתחילתו ובכמה מקומות. ואכ"מ.

(39) ראה ב"ר (פי"ד, ט) דב"ר (פ"ב, לז): חמשה שמות נקראו לה, נפש רוח נשמה חי' יחידה. – בכמה דפוסים במדרש שם הוא בשינוי הסדר וכן בפיוטים וכו', אבל בכתבי הארז"ל (עץ חיים שער מ"ב בתחילתו. שער הגלגולים בתחילתו. ובכמה מקומות) ובדא"ח מובא ובדיוק בסדר זה. ועיין גם כן זוהר חלק א פא, א. שם רו, א.

(40) ראה אמרי בינה שער הקריאת שמע פרק ח. וראה גם לקוטי תורה בלק ע, א.

(41) ראה סנהדרין עב, סוף עמוד א (וראה גם מדרש הנעלם (וירא קיד, ב)): צדיקים אין חזורין לעפרן כו' לעולם קיימי. וידועות דיעות הרמב"ם והרמב"ן בזמן עיקר השכר וההכרעה בזה (לקוטי תורה צו טו, ג. ש"ש סה, סוף עמוד ד. דרך מצוותיך יד, ב).

מתבטא גם בנגלה תורה, עד בהלכה למעשה: מצד אחד, השמן אינו מתערב בשאר משקין⁵², ולאידך גיסא, מפעפע הוא בכל דבר⁵³.

ולכן נמשלה תורת החסידות לשמן, כי גם בה – שתי תכונות אלו: מצד ענינה העצמי – אינה מתערבת בשום דבר – עצם נקודת החיות שלמעלה מהתפשטות, ולאידך גיסא – מתפשטת היא ומפעפעת בכל דבר ודבר, כנ"ל.

ח. החיות שתורת החסידות מכניסה בכל עניני העולם (קטן זה האדם, והעולם – כפשוטו), נמשכת מהחיות שחסידות מכניסה בכל עניני התורה ובאה על ידי חיות זו. כי כל עניני הבריאה נמשכים מהתורה⁵⁴ ובאים על ידה.

בתורה – ד' חלקים: פשט, רמז, דרוש, סוד. ותורת החסידות מכניסה חיות בכל אחד מהם. אשר

– נוסף על זה שבתורת החסידות באו ביאורים לענינים שונים שבכל ד' חלקי התורה (שגם זה, שולל את הסברא שהחסידות באה בכדי לבאר את חלק ה"סוד" שבתורה בלבד⁵⁵) –

לימוד החסידות מכניס חיות בכל ענין וענין (בכל

שבה לידי גילוי⁴²); בעבודת האדם (ההנהגה דלפנים משורת הדין ושינוי טבע המדות⁴³); בכללות העולם (התעוררות מהתעלפות⁴⁴), אינם חידושים שכל אחד ואחד מתחדש הוא בפני עצמו, כי אם, שחסידות היא חיות חדש, חיות עצמי דבחינת יחידה⁴⁵. וכאשר חיות חדש זה של החסידות נמשך בעולם [תורת חסידות הכללית על ידי כ"ק הבעל שם טוב, הרב המגיד וכו'] ואחרי כן – תורת חסידות חב"ד⁴⁶ על ידי ה"נשמה חדשה"⁴⁷ – כ"ק אדמו"ר הזקן בעל השמחה והגאולה⁴⁸], התחילו כל עניני העולם לחיות בחיות חדש – חיות עצמי, ובמילא נתחדשו בהם כמה וכמה ענינים.

ז. גם מטעם זה, נמשלה תורת החסידות⁴⁹ – לשמן, רזין דרזין⁵⁰:

שמן הוא נקודת התמצית ("עסענץ") של כל דבר. ומזה מוכרח, שמצד עצמו מובדל הוא מכל דבר (כי באם היתה לו שייכות לדבר פוטי, לא הי' יכול להיות נקודת התמצית של כל דבר), אלא שהוא בחינת "עצמי", ולהיותו עצמי, נמצא הוא בכל דבר⁵¹, כי העצמי נמצא בכל.

ודבר זה, ככל הענינים שבפנימיות התורה,

התלבשות החסידות בשכל (תו"ש ע' 114. וראה לקוטי דיבורים חלק א כב, א ואילך), שעל ידי התלבשות זו, מתבטא העצם דפנימיות התורה כבהערה [46] הוא "ראש השנה לחסידות", שענינו של ראש השנה הוא בחינה כללית, ובר נמשך "עומק ופנימיות כו' מבחי פנימיות ועצמות אור אין סוף ב"ה" (אגרת הקודש של אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע ל"ט כסלו תרס"ב, נדפסה – פאקסימיליא – במבוא לקונטרס ומעין ע' 17).

(49) ובפרט לאחרי גאולת י"ט כסלו ("לאחרי פטרבורג") וכידוע פתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בזה: "מה הזית הזה כשכותשין אותו הוא מוציא את שמנו כו' כן על ידי הקטרוגים שהיו בפטרבורג נתגלה הפנימיות דוקא כו'" (תורת שלום ע' 26).

(50) אמרי בינה שער הקריאת שמע פרק נ"ד ואילך. ועיין שם ההפרש בין יין (רזין) לשמן (רזין דרזין), שהיין על ידי עיכובו מהעלם בענבים הולך ומתגבר בכוחו, מה שאין כן השמן, עיכובו בית אין מוסיף כוחו כלל. והיינו, שייין הוא בחי' העלם – יין בגימטריא "סוד" (ולכן מיתוסף כוחו על ידי עיכובו בהעלם), מה שאין כן שמן הוא למעלה מגדר ענין העלם וגילוי (שלכן העיכוב בהעלם אינו מוסיף כוחו). ומזה מובן, שגם תורת החסידות שנמשלה לשמן, היא למעלה מגדר העלם וגילוי (ולכן, ביכולתה לעשות מהעלם – גילוי, כנ"ל הערה 42).

(51) ראה תורה אור לט, א. קי, ד. לקוטי תורה נשא כז, ד. אמרי בינה שם פרק נ"ו (נד, ב).

(52) טבול יום פרק ב משנה ה'. רמב"ם הל' טומאת אוכלין פרק ח הלכה י. (וגם לדעת ריב"ז ש"שניהן חיבור", אין זה שהשמן מתערב ביין, ורק לפי שנוגע ודבוק בו – ראה אמרי בינה שם ריש פרק נ"ו). וראה גם שמות רבה פל"ו, א.

(53) ראה חולין צז, רי עמוד א. שולחן ערוך יורה דעה סק"ה ס"ה.

(54) זוהר חלק ב קסא, א. וראה גם ב"ר בתחלתו.

(55) ראה תו"ש ריש ע' 172: די וועלט מיינט אַז חסידות איז אַ

(42) כי רק מצד סדר ההשתלשלות שבתורה ישנה הגבלה זו, שחלקי הפשט רמז ודרוש שבתורה יהיו בגילוי וחלק ה"סוד" יהי' בהעלם. אבל מצד עצם מהות התורה, בחי' יחידה, אין חילוק בין חלק הסוד שבה לשאר החלקים, וגם הסוד יכול להיות בגילוי.

(43) מצד בחינת נרנ"ח, האדם הוא במציאותו עדיין, אלא שעובד הוא את בוראו. ומכיוון שהוא במציאותו, הרי (א) כוונתו בעבודתו הוא בשביל הגילויים (שבכללות זהו ענין ההנהגה על פי דין, כמבואר בדיבור המתחיל פדה בשלום הנ"ל סיפף שנו), כי גם בבחי' חי' ישנו איזה מבוקש (דיבור המתחיל וזאת התרומה עת"ר. קונט' העבודה פ"ה). (ב) לא נשתנה טבע מידותיו, ורק שמנצל את מידותיו לאהבת ה' וכו', מה שאין כן מצד בחינת יחידה, מתבטל הוא ממציאיותו לגמרי, ולכן (א) אין שום מבוקש בעבודתו – ההנהגה דלפנים משורת הדין. (ב) נשתנה גם טבע מידותיו (מגבורה לחסד ומחסד לגבורה וכו').

(44) כי ההתעלפות היא רק בנוגע לגילויים ולא בעצם הנשמה, בחינת יחידה, שלכן אפשר להעירו.

(45) ראה דיבור המתחיל וידבר תרצ"ט שם, שפנימיות התורה שילמד משיה הוא מצד בחי' היחידה שבו. ולהעיר מה שאחי' השלוני – רבו של הבעל שם טוב, מייסד תורת החסידות [פנימיות התורה, מעין פנימיות התורה שתתגלה לעתיד] – נקרא בשם "בעל חי' יחידה" (ספר השיחות קיץ ה'ש"ע ע' 159). וכן ראשי אלפי ישראל שבכל דור – הנשיאים שגילו תורת החסידות, הם בחי' יחידה הכללית של כלל ישראל (ד"ה פדה בשלום (בשעה"ת לאדמו"ר האמצעי) פרק י"ב).

(46) שבתורת החסידות גופא, בזה שהביא את החסידות להבנה והשגה דחב"ד, גילה את עצם פנימיות התורה (ד"ה פדה בשלום תרפ"ה, בשם אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע ב"ט כסלו עטר"ת. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1138).

(47) ספר השיחות תש"ח ע' 127 ואילך. וראה לקוטי תורה שיר השירים (ג, א) בפירוש ענין נשמות חדשות. וש"נ.

(48) ולהעיר מזה אשר חג הגאולה יט כסלו [שאו הי' עיקר ענין

אני" מיד כשניעור משנתו, "ועל ידי זה יזכור את ה' העומד עליו ויקום בזריזות"⁶⁰, הרי אמירה זו, יסוד וראשית היא לעבודת האדם (קיום כל ההוראות שבתורה) ולחיינו – במשך כל היום.

(ב) תוכן אמירה זו שהוא "להתבונן מיד לפני מי הוא שוכב לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה כמו שנאמר⁶¹ הלא את השמים ואת הארץ אני מלא כו"⁶² – "כן יחשוב בכל עסקיו ועניניו"⁶³, "וזה כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים ההולכים לפני האלוקים כמו שנאמר שוית' ה' לנגדי תמיד"⁶⁴. זאת אומרת אשר על דרך זה צריך להיות כל היום כולו.

(ג) כל הנ"ל – עבודת האדם לקונו – הרי זה על ידי הקדמת⁶⁵ ניעור משינתו בהבלי העולם – כלשון הרמב"ם הידוע⁶⁶.

(ובזה יובן פתגמו של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע שאמר בימי ילדותו, אשר ה"נקודה" (שאחרי תיבת בחמלה) שב"מודה אני" צריכים לפושטה (פאנאנדערשפרייטן) על כל היום כולו – כי בכל רגע ורגע שבמשך כל היום צריכה להיות העבודה דמודה (אני).

י. ענינו של "מודה אני כו" על פי חלק הפשט שבתורה הוא – הודאה לה' על "שהחזרת בי נשמת"י. ואף שמברכים על החזרת הנשמה ברכת אלוקי נשמה, מכל מקום צריך לומר גם "מודה אני כו", כי החיוב להודות על החזרת הנשמה הוא מיד כשניעור משינתו – כי כמו שהחיוב דברכת הנהנין הוא מיד כשנהנה

חלקי הפרד"ס (שבו) שלומדים בתורה, ש"חיי" הוא באופן אחר לגמרי, בחיות עצמי. וחיות זה, מוסיף גם בהירות ועומק יותר בהבנת הענין.

דוגמא לזה בנגלה דתורה, ובהלכה:

"כל עבודות יום הכיפורים אינן כשירות אלא בו" (בכהן גדול)⁵⁶: כמו שקדושת יום כיפור מועילה לעבודה המיוחדת דיום כיפור, כך היא פועלת גם בהתמידן ומוספין (דשבת) המשתייכים מצד עצמם לכל ימי השנה, שגם הם, מתקדשים בקדושתו של יום הכיפורים⁵⁷.

וכן הוא גם בנוגע לתורת החסידות – בחינת "שבת שבתון" שבתורה⁵⁸ –

שפועלת היא בכל חלקי התורה. כי ד' החלקים פרד"ס שבתורה הם ד' הבחינות נרנ"ח שבתורה, ותורת החסידות היא בחינת יחידה שבתורה, ומצד גילוי היחידה, מתעלים גם הנרנ"ח, כנ"ל.

ט. הענינים שבתורה הרי הם בריבוי לאין קץ. ונבאר – בדרך אפשר, על כל פנים – ענין אחד בתורה כמו שהוא על פי פשט, על פי רמז, על פי דרוש ועל פי סוד, ואת החיות והבהירות והעומק שתורת החסידות מכניסה בכל ד' החלקים שבו. וממנו נלמד שכן הוא בכל הענינים שבתורה.

הענין שנבחר אותו בתור דוגמא הוא – "מודה אני לפניך כו"⁵⁹. כי

(א) מכיוון שעל האדם להרגיל עצמו לומר "מודה

ביאור אויף קבלה, דאָס איז אַ טעות כו'.

ומה שמסיים שם "קבלה איז אַ ביאור אויף חסידות" – יש לומר: החסידות ענינה ידיעת האלוקות כו' (יחידה – מקבלת מיחיד. ולהעיר מעץ חיים שער מ"ב ריש פרק א': ניצוץ כו' מתלבשת בכוח ניצוץ כו' הנקרא יחידה) על ידי כמה משלים דוגמאות הסברות וכו', והקבלה מבארת "המקום" בגופא דמלאכא, בספירות וכו'. כן להעיר אשר "גילוי" הכתר (חושך) – הוא בחכמה; קוצו של יו"ד – ביו"ד; יחידה – בחי'; הרצון – בחכמה וכו'. אבל תוקף ועצמות הכתר וכו' – מתבטא דוקא במעשה וכו'.

(56) יומא לב, סוף עמוד ב. ושי"ג. וראה צפנת פענח (להרגיבו) על התורה ריש פרשת קרח.

(57) וכן הוא בנוגע להתפלות דיום כיפור (שתפלות כנגד קרבנות תקנום – ברכות כו, ב): הסיבה שהביאה להוספת תפילת נעילה (שבה הוא עיקר גילוי בחי' החמישית – בחי' יחידה), פועלת גם בשאר ד' התפלות שביום זה (אף שישנם גם בשאר ימי השנה) – נרנ"ח, וכהלשון (לקוטי תורה סוף פרשת פנחס): יום שנתחייב בחמש תפלות (ראה לקוטי שיחות חלק ד ע' 1154).

(58) ראה לקוטי תורה דרושי יום כיפור בסופם, ש"שבת שבתון" הוא בחינת אור אין סוף המלוּבש ברדל"א. וזוהי מדריגת תורת החסידות, כנ"ל סעיף ב'.

(59) מקור הנוסח ד"מודה אני" הוא ב"סדר היום". הובא בעטרת זקנים ריש שולחן ערוך אורח חיים. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן א סעיף ה (ובמהדורא תניינא שם סעיף ו). סידור אדמו"ר הזקן בתחילתו.

(60) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן מהדורא תניינא שם. ובסידור: יזכור כו' הנצב כו'.

(61) ירמי' כג, כד.

(62) סידור אדמו"ר הזקן שם.

(63) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן מהדורא קמא שם ס"ב. וראה דרכי משה בטור שם (ממורה נבוכים חלק ג פרק ג"ב).

(64) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן מהדורא תניינא שם ס"ה. ועיין שם כמה שינויים ממהדורא קמא. ואכ"מ.

(65) או אפשר לומר אשר בתלמוד תורה שחיובו תמיד (והוא המביא לידי מעשה – עבודת כל היום כולו) יש תמיד מעין ניעור משינתו. כי הידיעה בתורה שהאדם מגיע אלי' אפשרית היא על ידי זה (לקוטי תורה שלח מד, א) שמקודם לזה – כשהוא בבטן אמו, מלמדוין אותו כל התורה כולה אלא שבא מלאך וסטרו על פיו (נדה ל, ב), ועל ידי לימודו חזרו ויודע מה שידע לפני זה ונשכח (ונסתלק) ממנו.

(66) הל' תשובה פרק ג הלכה ד.

אמונתך". ומזה אנו דורשים ולמדים, שגם האדם צריך להיות איש אמונים באופן כזה, ואסור לו לעכב את פקדונו של חברו בשביל החובות שהמפקיד חייב לו⁷⁵.

ענינו של מודה אני כו' על פי חלק הסוד שבתורה: "מלך חי וקיים" הוא בחינת המלכות כמו שהיא מיוחדת עם בחינת היסוד נ"י "מלך" מורה לספירת המלכות, ו"חי וקיים" – לספירת היסוד⁷⁶, וזהו "מלך חי וקיים" שהחזרת בי נשמתו, שהחזרת הנשמה באה מבחינת המלכות כמו שהיא מיוחדת עם בחי' היסוד.

יא. הביאור הנ"ל שעל פי ד' חלקי הפרד"ס – נרנ"ח – שבתורה, מבאר ענינים פרטיים (בערך ה"כלל גדול" שבזה) בהודאה דמודה אני. ובאה תורת החסידות – יחידה שבתורה, ומבארת ביאור כללי, מבארת את הנקודה העצמית אשר במודה אני הבאה מבחינת היחידה שבאדם.

הביאור על פי תורת החסידות על מודה אני כו' הוא: התחלתו של סדר היום הוא במודה אני, שאומרים אותו קודם נטילת ידיים, אפילו בידיים טמאות, לפי שכל הטומאות שבעולם אינן מטמאות את ה"מודה אני" של יהודי⁷⁷. אפשר שיהיה חסר בענין זה או בענין אחר – אבל ה"מודה אני" שלו נשאר תמיד בשלימות⁷⁸.

וענין זה הוא מצד היחידה דווקא: בד' הבחינות נרנ"ח שייך ענין הפגם או גם טומאה כו', אבל מצד היחידה שבנשמה שמיוחדת תמיד בעצמותו ית', אין שייך כל פגם וטומאה ח"ו ונשאר תמיד בשלמותו.

(וזהו טעם הפנימי על מה שב"מודה אני" לא נזכר שום שם מז' השמות שאינם נמחקים, כי מכיוון שה"מודה אני" בא מצד בחינת היחידה – עצם הנשמה, הרי ההודאה של עצם הנשמה היא לעצמותו ית' "דלא⁷⁹ אתפס בשם"⁸⁰).

(ועוד טרם⁶⁷ שנהנה⁶⁸), כן גם החיוב דברכת הודאה על החזרת הנשמה [שהיא הנאה היותר גדולה, וכוללת את כל ההנאות הפרטיות שבעולם] הוא מיד כשניעור משנתו⁶⁹ –

ובהיות שברכת אלוקי נשמה, להיותה בהזכרת השם, אי אפשר לאומרה (עכשיו) קודם נטילת ידיים⁷⁰, צריך להודות על החזרת הנשמה מיד כשניעור משנתו באמירת מודה אני על כל פנים. (אלא שמכל מקום צריך לברך אחרי כן גם ברכת "אלוקי נשמה", כי (נוסף לזה שבברכת אלוקי נשמה ישנם כמה פרטים שאינם ב"מודה אני", עוד זאת) ב"מודה אני" אין בה הזכרת השם, וכל ברכה שאין בה שם ומלכות – אינה⁷¹ ברכה).

ועל פי זה מובן זה שבזמן הש"ס לא אמרו מודה אני והיו מברכים רק "אלוקי נשמה", כי ב"מודה אני" אין הוספה וחדוש על ברכת אלוקי נשמה (ואדרבה כנ"ל). דמה שהצריכו לומר עכשיו גם מודה אני, היינו רק בכדי שההודאה תהי' מיד כשניעור משנתו, ובימיהם שהיו מברכים אלוקי נשמה מיד כשניעור משנתם⁷² – לא הוצרכו לומר מודה אני.

ענינו של מודה אני כו' על פי חלק הרמז שבתורה: החזרת הנשמה בכל בוקר ורומז לתחיית המתים. כי שינה היא אחד משישים במיתה⁷³, ובמילא, החזרת הנשמה היא מעין תחיית המתים. וזהו "שהחזרת בי נשמתו כו' רבה אמונתך": מזה ש"החזרת בי נשמתו", אנו יודעים ש"רבה אמונתך" לתחיית המתים⁷⁴.

ענינו של מודה אני כו' על פי חלק הדרוש שבתורה: החזרת הנשמה בכל בוקר – "חדשים לבקרים" – מה שהקב"ה מחזיר להאדם את נשמתו שהפקידה אצלו ואינו מעכבה בעד החוב שהאדם חייב לו, מראה על גדול אמונתו של הקב"ה – "רבה

(67) אלא שבנדון דידן, מכיוון שאין שייך לברך על החזרת הנשמה טרם (שהחזירה) שנהנה, מחוייב הוא לברך על כל פנים מיד כשניעור. וכמו (ובמכל שכן מ) ברכת הטבילה, דאף שאי אפשר לברך עלי' עובר לעשייתה כי "אכתי גברא לא חזי", אינו דוחה את הברכה על לאחר זמן, כי אם מברך מיד בעלייתה (פסחים ז, ב). וראה גם שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן ו סעיף ה: כל מה דאפשר לקרב הברכה כו'.

(68) שהרי אסור לו לאדם שיהנה כו' בלא ברכה (ברכות לה, א).

(69) ברכות ס, ב. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן שם סעיף ז.

(70) רא"ש בברכות שם. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן מ"ו סעיף ג.

(71) ברכות מ, ב. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן ר"ד סעיף א.

(72) מפני שהיו קדושים והיו יכולים לברך בנקיות מיד כשניעור משנתם (רבינו יונה בברכות ס, ב – דיבור המתחיל כי שמע).

(73) ברכות נו, ב. וזהו חלק א קסט, ב. חלק ג קיט, א.

(74) ראה איכה רבה על הפסוק (ג, ח) חדשים לבקרים רבה אמונתך. וש"נ.

(75) וזהו חלק ג שם. בניצוצי זוהר (לחלק ג שם וקצה, ב) מצייין להספרים: ספרי האזינו לב, ד. ז"ח בראשית (יה, ב). רות (פח, ד). מרדכי ב"מ סי' ת"ו (וכן הוא בכל בו סי' קטז) – מתשובות ותקנות רבנו תם. שם סי' ת"ח – מירושלמי. רדב"ז ח"א סי' תפג. בעל הטורים תצא כד, יד. רמ"א בחושן משפט סימן ע"ב סעיף י"ז. ש"ך בחושן משפט סימן רצ"ב סעיף קטן ה' – מתשובת מהר"א ששון. קצות החושן חושן משפט סימן ד'. פתחי תשובה בחושן משפט שם אות ב' – מברכי יוסף בשם הרמ"ע מפאנו.

(76) סידור הארז"ל (קול יעקב) בתחילתו.

(77) ראה הערה 80.

(78) היום יום עמוד יט [הערת המו"ל: יא שבט].

(79) לקוטי תורה פנחס פ, ב. וראה זוהר חלק ג רנו, ב.

עצמם [חיות של בהמה (עם הדומה לחמור⁸⁷ או – נקרא חמור⁸⁸) אשר "רוח⁸⁴ הבהמה היורדת היא למטה"] – בערכו אינם חיים, והוא – אין לו להודות על זה.

ואף שגם חיים בשריים הם מציאות חשובה ביותר⁸⁹ ובפרט – של מין המדובר⁹⁰, הרי כל ישראל בני מלכים הם⁹¹, והמושג של "חיים" אצל בן מלך הוא – התקשרותו עם אביו המלך. ובאם יתנו לו חיים אבל ינתקו אותו מאביו המלך ויכניסוהו לרפת לחיות חיי בהמה – הרי לא לבד שלא יתענג בחיות זה, אלא אדרבה ימאס ויקוץ בחייו וכו'.

[וכידוע הסיפור מהחסיד רבי יקותיאל ליעפלער, שכשרצה אדמו"ר הזקן לברכו באריכות ימים, אמר: "אָבְעָר נִיט מִיט פּוֹיעֶרשֶׁע יאָרן (לא חיי איכר), וואָס עִינִים לֵהם וְלֵא יֵראוּ אוֹזנִים לֵהם וְלֵא יִשְׁמְעוּ, מֵעַן זֵעֵהט נִיט קִיין גֶּעטליכקייט און מֵעַן הֶעֱרֵט נִיט קִיין גֶּעטליכקייט" (שאיין רואים ושומעים אלוקות)⁹². ולכאורה תמוה: כשנותנים מתנה לאדם ובפרט מתנה גדולה, הרי אין מקום שיאמר שאיננו רוצה בה רק בתנאי שהמתנה תהי' גדולה עוד יותר, ומכיון אשר גם אריכות ימים מצד עצמה הוא דבר גדול ביותר (ובפרט שכנ"ל הנאת החיות כוללת את כל ההנאות שבעולם), איך הִתְנָה הרב ר' יקותיאל תנאים בהברכה? אך הביאור בזה, שתנאו של הרב ר' יקותיאל היה לא שיוסיפו לו בהברכה, כי אם שהאריכות ימים תהיה

ולכן נאמר ביאור זה בחסידות דווקא, כי ד' החלקים פרד"ס, מכיוון שענינם הוא – נרנ"ח (שבתורה), אינם מבארים⁸¹ ענין ה"יחידה" ועד שמצינו יתרה מזו (בזהר⁸² – אף שהוא חלק ה"סוד" שבתורה), אשר מונה ומפרט את המדריגות שבנשמה "נפש, רוח, נשמה ונשמה לנשמה" – ובחינת היחידה אינה נמנית, כי נכללת היא בה"נשמה לנשמה" – בחי' חי',

אבל בחסידות – יחידה שבתורה – מבואר, ובארוכה⁸³ ענינה של היחידה.

ומכיוון שהיחידה היא בחינת עצם הנשמה שממנה נמשכות ד' הבחי' נרנ"ח, הרי הביאור שבחסידות (המבאר את הנקודה העצמית ד"מודה אני" הבאה מבחינת היחידה) מחיה ומבהיר גם את ד' ביאורים הנ"ל שבפרד"ס התורה (המבארים את הפרטים ד"מודה אני"), כדלהלן.

יב. החיות שחסידות מכניסה בחלק ה"פשט" שבמודה אני (שההודאה היא על "שהחזרת בי נשמתתי") הוא – ההדגשה בפירוש "נשמתתי" נשמה שלי. זאת אומרת שכל ההודאה היא על החזרת נשמת יהודי. ואילו היו מחזירים לו נשמה אבל אחרת (דנכרי ועבר⁸⁴) – אף שגם אז היה יוצא מכלל (אחד משישים ב)מיתנה לחיים – לא הי' מודה. כי מצד הארת היחידה, נרגש אצלו ש"חיים" הם – חיים יהודיים דווקא [חיות של אדם (אתם קרויים אדם⁸⁵) אשר "רוח⁸⁶ בני האדם העולה היא למעלה"], וחיים בשריים בפני

(82) חלק א עט, ב. פא, א. (וכן הובא באור החיים אמור כב, יב). ה' נשמה לנשמה (וכיוצא בזה), נזכר גם בזהר חלק ג קנב, א. ז"ח רות עח, ג.
(83) מה שאין כן בעץ חיים וכו'. וראה ההג"ה בעץ חיים שער מ"ב (דרושי אבי"ע) ריש פרק א ובהגהות וביאורים שם.
(84) ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן מ"ו סעיף ד.
(85) יבמות סא, ריש עמוד א.
(86) קהלת ג, כא.
(87) בנוגע לעבד – יבמות סב, א. וש"נ.
(88) בנוגע לנכרי – יחזקאל כג, כ. וראה שבת קנ, א. יבמות צח, א (ותוספות דיבור המתחיל לדרוש – כתובות ג, ב) ועוד.
(89) בראשית א, כט-ל ובדרושי רז"ל שם.
(90) נח ט, ה-ו ובדרושי רז"ל שם.
(91) שבת סז, א. יתרה מזו נתבאר בפנימיות התורה (זוהר חלק ב כו, ריש עמוד ב. הקדמת תיקוני זוהר בתחילתו) דמלכים הם (בפנימיות).
(92) היום יום ע' קב [הערת המו"ל: ו חשוך].

(80) בפשטות, מה שב"מודה אני" לא נזכר שום שם, ושלכן אפשר לאמרו גם קודם נטילת ידיים (ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן א סעיף ה (ובמהדורה תניינא – שם סעיף ו). סידור אדמו"ר הזקן בתחילתו), – היינו לפי שהוא למטה מבחינת השמות. אבל בפנימיות העניינים, מה שאין בו שום שם (וכן מה שאומרים אותו קודם נטילת ידיים), הוא לפי שהוא למעלה מבחינת השמות כפנים*. (ולהעיר מהביאור בהא דמגילת אסתר אין בה "שם" – תורה אור ק, ב. קכא, ב). ואין זה סותר למה "שאיין בו קדושה" (שולחן ערוך מהדורה קמא שם) – כי זהו בדוגמת תיבת "אנכי (ה' אלוקיך)", דאף שמורה על העצמות שלמעלה מכל השמות (כנ"ל בהנסמן בהערה הקודמת), מכל מקום (מצד זה גופא) אין בו קדושה (כי תיבת "אנכי" אינה כלי להעצמות, כי אם מרמזת עליו בלבד).
(81) אף שזנוכר במדרש – נסמן לעיל הערה 39. וכן בזהר – חלק ב קנח, ב. ובהשמטות לזוהר (מספר בההיר) חלק א (רסז, א) וכו'. (ולהעיר, שבחי' יחידה שבוזוהר חלק ב שם הוא בחינת "בכל נפשך", ולא "בכל מאורך" – שמזה משמע, שאין זה אמיתית בחינת יחידה).

(* וזה שבזמן הש"ס לא אמרו "מודה אני" – אף שעל פי פנימיות העניינים (מה שאין כן על פי נגלה, כנ"ל סעיף יו"ד) בזה מעלה שאינה בברכת "אלוקי נשמה" – יש לומר בדרך אפשר, לפי שהתעוררות וביטוי היחידה הוא דוקא כאשר גם מי שהוא טמא וכו' ומכל מקום הוא מודה כו' (ועל דרך המבואר לקמן סעיף חי ואילך). ועל דרך הידוע (דיבור המתחיל קול דודי תש"ט. ובכ"מ) שכוח המסירות נפש (הבא מצד יחידה) הוא בגילוי יותר בזמן הגלות ובפרט בעקבתא דמשיחא – מזמן הבית. ולהעיר שכן הוא גם בנוגע לחסידות – בחינת יחידה – שנתגלתה בדורות האחרונים דוקא, וכשהעולם הי' במצב של התעלפות, כמובא בתחילת השיחה.

הנשמה לתחיית המתים – הוא רק סימן בעלמא.

ובאה תורת החסידות ומבארת, שגם בהחזרת הנשמה החידוש הוא לא רק בקישור הנשמה בהגוף, אלא גם בהגוף והנשמה עצמם (שלכן אמרו שבכל בוקר נעשה האדם ברי' חדשה⁹⁴). כי בכל רגע ורגע מתהווית כל הבריאה מחדש ממש כמו במעשה בראשית⁹⁵. (אלא שמכל מקום נרמזת תחיית המתים בהחזרת הנשמה שבבוקר דווקא, כי ביטוי והתגלות החידוש של הבריאה שמתהווית תמיד מאין ליש – הוא בכל בוקר דווקא⁹⁶).

ואמיתית הרגש זה הוא מצד גילוי היחידה דווקא: ד' הבחינות נרנ"ח, מכיוון שהם עצמם נמצאים ב"עולם" [נפש – בעשי', רוח – ביצירה, נשמה – בבריאה וחי' – באצילות]⁹⁷, הרי מה שנרגש אצלם בפשיטות הוא – מציאות העולמות. וההרגש שאין שום מציאות לעולמות וכל מציאותם מתחדשת תמיד מאין ואפס המוחלט, הוא בדרך התחדשות אצלם. ורק בחינת היחידה⁹⁸ שלמעלה מעולמות, נרגש אצלה בפשיטות שכל העולמות הם אין ואפס המוחלט וכל מציאותם הוא חידוש גמור שמתחדש תמיד בכל רגע ורגע.

יד. החיות וההבהרה שחסידות מכניסה בחלק הדרוש שב"מורה אני" הוא:

האיסור לעכב פיקדון בעד החובות של המפקיד (בלי הביאור של חסידות), אין לו הבנה לכאורה: מכיוון שהמפקיד חייב לו ממון, ואין לו דרך להיפרע ממנו, הרי כשבאה לידו הזדמנות לקבל את המגיע לו – למה לא ינצל אותה? ומאי שָׁנָא מִחֶפְץ הגזול ממנו, שבאם אינו יכול להוציאו מהגזלן על ידי בית דין, מותר לו לומר לאחר שיקנה את החפץ מהגזלן בכדי להציל על ידו את הגזילה?⁹⁹

ובאה תורת החסידות ומבארת, שכל המצוות, גם המצוות שיש עליהם טעם, עיקרם הוא – רצון העליון שלמעלה מהטעם¹⁰⁰ (כי הרצון, גם כשהוא בא בטעם, נשאר הוא במהותו ובפשיטותו¹⁰¹). שלכן גם המצוות

מציאות של ימי-חיים. כי היה מונח (אָפּגַע־לייגט) אצלו בפשטות שכל מציאות החיות הוא ראיית ושמיעת אלוקות. ולכן התנָה "אָבְעַר ניט מיט פויערשע יאָרן", כי ימים וְשָׁנִים שאין רואים ושומעים אלוקות לא היו נחשבים אצלו למציאות כלל, ואדרבה – מָאָס בימים ושנים כאלו].

והרגש זה בא מצד גילוי היחידה דווקא: מצד ד' הבחינות נרנ"ח, מכיוון שמצויירים הם באיזה ציור (מוחין, מדות כו'), הרי יש בהם ענין לעצמם, וענין האלוקות שבהם הוא כמו עוד דבר, ובמילא יש בהם איזה יחס ונתינת מקום (בדקות דקות על כל פנים) לחיים בלי ששומע ורואה אלוקות. מה שאין כן בחינת היחידה, שְׁפָל ענינה הוא מה שהיא מיוחדת בעצמותו ית' – אין בה שום נתינת מקום לשום ענין זולתו ית'.

יג. כמו שבחלק הפשט זה שבמודה אני, אין החסידות מוסיפה עוד פירוש – נוסף על הפירוש הפשוט (שהרי גם על פי חסידות הפירוש דמודה אני כפשוטו – הוא הודאה על שהחזרת בי נשמת), אלא שמבהירה ומאירה פירוש זה עצמו על ידי הדגשתה מהי נשמתו (חיותו) של יהודי ועל מה היא הודאתו, כן הוא בחלק הרמז, הדרוש והסוד שבמודה אני, שהחסידות מאירה ומבהירה את הפירושים אלה עצמם.

הרמז שבהחזרת הנשמה בבוקר לתחיית המתים (בלי הביאור של חסידות), הוא רמז רחוק ביותר לכאורה, כי (נוסף לזה שהשינה היא רק אחד משישים במיתה ולא מיתה ממש, הרי) כל החידוש שבהחזרת הנשמה לאחר השינה הוא רק בקישור הנשמה בגוף. ואילו החידוש בתחיית המתים יהיה גם בהגוף והנשמה עצמם: קודם התחייה יישאר מהגוף רק עצם לוו בלבד⁹³, ומָזָה מובן שגם בנשמתו (שהנשמה והגוף הם – בכלל – בערך ושייכות זה לזה) יהיה שינוי עיקרי, ובזמן התחייה, ייבנה מעצם זה גוף שלם⁹⁴, ועל דרך זה גם הנשמה תעבור דרך כמה ענינים עד ש"תיבנה" ותיכנס בגופו. ובמילא הרמז שבהחזרת

93 בראשית רבה פרשה כ"ח, ג. זוהר חלק ב כח, ב. והוא שונה לגמרי משאר הגוף (ענין שם ובמפרשים).

94 ילקוט שמעוני תהלים רמז תשב. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן ו סעיף א. וראה גם מדרש רבה שבעה עה"ז.

95 ראה שער היחוד והאמונה בתחילתו.

96 ראה לקוטי תורה אחרי כו, א: מחדש .. מאין המוחלט, אך אין נמצא משל כמוהו ודוגמתו למטה כלל להראות בחוש רק אפס קצהו שבכל יום מאיר מחשך הלילה .. והרי הוא כמו יש מאין.

97 שער הגלגולים בתחילתו. ובכ"מ.

98 אין לזה סתירה מהנזכר בכמה מקומות (ראה דיבור המתחיל בסוכות תשבו (פרק כ"ז), מי יתן תש"ו. ועוד) ש(גם) באצילות

אלוקות הוא בפשיטות ועולמות בהתחדשות – כי בפרטיות מציאות העולמות מתחילה מבריאה, אבל בכלל – הרי גם אצילות נקרא עולם האצילות. – וראה דיבור המתחיל ויהי הענין והחשך – תרע"ה דחילוק זה (אלוקות בפשיטות כו') הוא: לפני הצמצום ולאחריו כו' אדם הראשון בגן עדן כו' ועד בצדיקים גדולים כו'. וכן יהי' לעתיד לבוא. הרי שכמה וכמה דרגות בזה.

99 אלא שלכפי הלוכה ישנו (איסור אחר): האיסור דלפני עור (סמ"ע חושן משפט סימן קמ"ו סעיף קטן ל"ט). אבל בנוגע להוציא חפצו מהגזלן, אין בזה איסור.

100 סוף דיבור המתחיל לך תרס"ו. ובכ"מ.

101 דיבור המתחיל ואני תפילתי תרצ"ד (קונט' כז) [הערת המו"ל:

זו באה החזרת הנשמה, הנה נוסף לזה שחסידות מבארת ומסבירה אותו בביאורים והסברים שכליים (ככל הענינים שבקבלה, שביאורם בשכל הוא על ידי החסידות דווקא, כנ"ל סוף סעיף א), הנה עוד זאת, שעל ידי הביאור של חסידות, נרגש תוכנו הפנימי של הפירוש וחי הענין באופן אחר לגמרי.

ביאור פירוש זה על פי חסידות:

ספירת המלכות היא בחינת האלוקות השייכת לעולם, ולכן נמשכות ממנה (ושייכים בה) גדרי המקום והזמן. וספירת היסוד היא בחינת האלוקות שלמעלה מגדר שייכות לעולם, שלכן, בכל המידות שלמעלה מספירת המלכות אין שייך בהם גדרי המקום והזמן¹⁰⁶ (ומצד גילוי מידות אלו, מתבטלים הזמן והמקום ממציאיותם לגמרי). וענין יחוד המלכות עם היסוד הוא – גילוי אור אין סוף שלמעלה מעולמות בבחינת האלוקות המתלבשת בעולם.

וזהו מה שהחזרת הנשמה באה מבחינת "מלך חי וקיים": החזרת הנשמה שבכל בוקר, הוא ענין בריה חדשה (כנ"ל סעיף י"ג), והחידוש יש מאין, עם היות שבפועל בא הוא מבחינת המלכות דווקא (כי מצד המידות שלמעלה ממידת המלכות לא היה מציאות יש כלל), בכל זה, הכוח שבמלכות לחדש יש מאין הוא דווקא מעצמות אור אין סוף¹⁰⁷ שלמעלה מגדר שייכות לעולמות, ובמילא אינו בהגדרים ד"אין" ו"יש", ולכן ביכולתו לעשות את ה"אינו" "ישנו". מה שאין כן בחינת האור השייך לעולמות, מוגדר הוא כביכול בהגדרות אלו.

ד"משפטים", צריך לקיימם מצד ציווי הבורא בדרך קבלת עול כמו המצוות ד"חוקים"¹⁰² (אלא שהמצוות שיש עליהם טעם, מכיוון שרצון העליון שבהם נתלבש גם בטעם (שלכן נקראים הם בתורה בשם "משפטים"), צריך להיות קיומם גם¹⁰³ מצד הטעם שכלי שבהם¹⁰⁴).

ומכיון שכל המצוות, ענינם הוא – רצון הקב"ה, שהוא ית' ורצונו אחד, הרי כשם שבו ית' אין שייך לומר שהוא בשביל איזו תכלית אחרת ח"ו, כן גם מצוותיו אינם בשביל איזו תכלית אחרת כי אם כל תכליתם הוא – הם עצמם. ובנוגע לענינינו – מצות השבת פיקדון: מטרת המצוה אינה (רק) בשביל טובת המפקיד (שיוחזר לו ממונו בשלימות), אלא ההשבה עצמה היא המטרה והתכלית.

ולכן, גם כשהמפקיד חייב לו ממון ואינו מחזיר לו את חובו – אין מקום לומר שיעכב את פקדונו, כי מחוייב הוא במצות ההשבה¹⁰⁵.

ואמיתית הרגש זה הוא מצד היחידה דווקא. כי נרנ"ח, מכיוון שהתקשרותם בהבורא הוא (כפי ו) מצד ציורם הם, גם תפיסתם ברצון העליון הוא כמו שהוא מלוּבש בציור. ורק היחידה שאין בה ציור ומבוקש לעצמה כלל, והתקשרותה לאלוקות הוא מצד אלוקות – נרגש בה אמיתת מהותו של רצון העליון כמו שהוא בפשיטותו, אשר תכליתו הוא הרצון עצמו.

טו. על דרך זה הוא גם בחלק ה"סוד" שב"מורה אני":

הפירוש שבקבלה ש"מלך חי וקיים" הוא ספירת המלכות כמו שמוחדת עם ספירת היסוד, ושמבחינה

104) להעיר מח"פ להרמב"ם פ"ו (הובא בדרך מצותיך פד, ב) שהרעות שהן רע גם מצד השכל צריך לומר על זה "אי אפשר".

105) בקצות החושן סימן ש"מ סק"ד, שכל זמן שהפיקדון בעין, אין חיוב השבה על השומר נרוך כשפשע (או שנגנב ונאבד – בשומר שכן), אז נעשה עליו חיוב תשלומין. אבל בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן (סימן תמ"ג בקונטרס אחרון סק"ב): "דמה ששומר חנם חייב על הפשיעה אין חיובו בא מחמת הפשיעה עצמה, אלא משעה שנמסר לו הפיקדון נשתעבד ונתחייב להחזיר לו בשלימות כשיגיע הזמן, אלא שאם בתוך הזמן נאבדה ממנו שלא על ידי פשיעתו בשמירתו חסה עליו התורה ופטרותו". ועל פי מה שכתוב בקונטרס אחרון שם, יובנו דברי הים של שלמה (הובאו בקצות החושן שם) "כיוון שנעשה שומר ה"ל איני יודע אם החזרתיו".

106) שער היחוד והאמונה פרק ז (פב, א). ובכ"מ.
107) עיין אגרת הקודש סי' "מהותו ועצמותו כו" הוא לבדו כו" (קל, סוף עמוד א ואילך) – אלא שהביאור שם באופן אחר.

ספר המאמרים קונטרסים חלק ב שיא, ב ואילך].

102) דיבור המתחיל למען דעת תר"ץ פרק ה. הוי' לי בעוזרי תרצ"א (תרפ"ז) פ"ג. ספר המאמרים אידיש ע' 46. ובכ"מ.

103) אבל עיקר קיומם צריך להיות בדרך קבלת עול, שהרי כל המצוות הם רצון העליון, כבפנים

[ולהעיר דגם במשפטים אמרו "לפניהם ולא לפני עובד כוכבים ואפילו .. דנין אותו כדיני ישראל" (גיטין פח, ב. שולחן ערוך חושן משפט ריש סימן כו)].

ותירה מוז: גם זה עצמו מה שהמצוות ד"משפטים" צריכים לקיימם גם מצד הטעם, היינו לפי שכן גור הקב"ה שהרצון דמצוות אלו יתלבש גם ב"טעם". וראה בארוכה לקוטי שיחות חלק ח עמוד 130 ואילך.

ובזה יובן מה שאמרו (עירובין ק, סוף עמוד ב): "אלמלי לא ניתנה תורה (ח"ו)** היינו למדים צניעות מחתול וגול מנמלה כו" – דלכאורה, למאי נפקא מינה.

* ועל ידי זה דוקא מתגלה יותר ענין היחידה מאשר על ידי קיום המצוות ד"חוקים" שהוא רק בדרך קבלת עול. כי בזה דוקא מתבטא שקיום המצוות הוא מצד עצם נפשו, שלכן פעל זה גם על שכלו, כי ה"עצם" נמצא בכל הפרטים, כדלקמן סעיף יו.

** כן ה' מוסיף (בלחש) כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) "נע כשהי' מביא מרו"ל זה.

ומהכרה זו ש"אין עוד מלבדו", הרי פשוט אצלו שבקיום ציווי הקב"ה אי אפשר לערב (אפילו לא כטפל) שום טעם ותכלית אחר, וכל קיומם צריך להיות מצד רצון הבורא. וכנ"ל בביאור החסידות בחלק ה"דרוש" שבמודה אני.

ז. בחינת היחידה, להיותה עצמית, אינה שוללת את הנרנ"ח, אדרבה – היא היא ה"עצם" של כל מדריגות הפרטיות (שזהו אחד החילוקים שבין "גילוי" ל"עצם": "גילוי" הוא ענין פרטי, ולכן הענינים שאינם גילוי (שלו – איז דאָס ניט עַר, אינם "הוא", ולהיותו גילוי ומתפשט) – הוא שולל אותם. מה שאין כן "עצם" הוא העצמות של כל ענין וענין). ולכן, מההדגשות העיקריות שבחסידות הוא – איחוד הפרטים עם העצם. וגם הדגשה זו תוכן יותר מהחיות שחסידות מכניסה בכל ד' חלקי הפרד"ס שב"מודה אני":

בענין הספירות – חלק ה"סוד": גם בחינת המלכות עצמה מיוחדת עם ספירת היסוד, עד שנעשים לענין אחד – "מלך חי וקיים". ובמילא ענין האחדות ש"אין עוד מלבדו" אינו שלא ישנה מציאות העולמות, כי אם שגם העולמות עצמם כמו שהם נמצאים במציאותם (ומוגדרים בגדר זמן ומקום) מיוחדים הם בתכלית היחוד בעצמות אור אין סוף ב"ה.

בענין המצוות – חלק ה"דרוש": גם המצוות שיש עליהם טעם ונקראים בתורת אמת בשם "משפטים", (מתאחדים ו) עיקרם הוא הרצון שלמעלה מהטעם.

בענין הבריאה – חלק ה"רמז": גם בעניני העולם כמו שהם נראים לעינינו שהבריאה נעשית כבר למציאות בפני עצמה (שלכן אין אנו מרגישים את החידוש שבה בכל רגע ורגע), הנה התחדשות האדם (והעולם) שבכל בוקר היא התחדשות בכל עצם מציאותו, כהחידוש דמעשה בראשית.

בענין רגש האדם – חלק ה"פשוט": גם בהודאת האדם על חיותו (שניעור משנתו) נרגש שכל חיותו הוא – מה שהוא יהודי.

והכרה זו באה להאדם מצד בחינת היחידה שבו. ושני ענינים בזה: (א) ההכרה בעצמות אור אין סוף אפשרית רק מצד בחינה זו של הנשמה המיוחדת בעצמותו ית' (מה שאין כן ד' הבחינות נרנ"ח, שייכותם הוא לבחינת האלוקות שבעולמות). (ב) גם אמיתית ההכרה בהחידוש דיש מאין, שיכיר (ולא רק שיביין) שאין שום נתינת מקום להיש מצד עצמו וכל מציאותו הוא מחודש מהאלוקות – המכריחה שהחידוש בא מעצמות אור אין סוף – באה מצד בחינת היחידה דווקא, כנ"ל סעיף י"ג.

טז. הביאורים שבחסידות בד' חלקי הפרד"ס שב"מודה אני" – קשורים זה בזה:

הכרת האדם שהחידוש יש מאין בא הוא מעצמות אור אין סוף שלמעלה מעולמות – הביאור בחלק ה"סוד" שבמודה אני – מחזקת את ההכרה שכל העולמות מתחדשים תמיד מאין ואפס המוחלט¹⁰⁸ – הביאור בחלק ה"רמז" שבמודה אני. כי באם התהוות העולמות היתה על ידי ספירת המלכות מצד עצמה, מכיוון שהעולמות תופסים מקום לגבה, לא היה אז התחדשות בכל עיקר מציאותם (כי אם על דרך ודוגמת מה שהנשמה מחיה את הגוף, שגם בלי החיות שמהנשמה, יש לו מציאות¹⁰⁹), אבל מכיוון שההתהוות היא מעצמות אור אין סוף ב"ה – שאין העולמות תופסים מקום לגבי כלל, הרי אין שום נתינת מקום לכל ענינם, וכל עיקר מציאותם מתחדשת מאור אין סוף ב"ה.

ובמילא בא הוא להכרת האחדות באופן ש"אין עוד מלבדו", שכל העולמות "הן אין ואפס ממש לגבי הקב"ה ואינן נקראות בשם כלל אפילו בשם עוד שהוא לשון טפל¹¹⁰. ומכיוון שכן, הרי נרגש אצלו בפשיטות, שחיות בשרי אינו שום מציאות כלל (גם לא מציאות בדרך טפל), ו"מציאות" היא רק – התקשרות באלוקות, וכנ"ל בביאור החסידות בחלק ה"פשוט" שבמודה אני.

כו, ההתהוות בכל רגע היא התחדשות גמורה. (109) ראה דרך מצותיך (כג, א), שמה שמבואר בשער היחוד והאמונה פרק ו בענין "אין עוד", שאין אפילו דבר טפל, ולא כהגוף שהוא טפל לנשמה – הוא לגבי בחינת הסובב דוקא. שלכן, אומות העולם שכל ידיעתם הוא רק בבחינת הממלא, מחשיבים אותו כנשמה לגוף. עיין שם. ולכאורה: הרי גם לשיטתם, בהכרח שידור שהקב"ה בורא את הנבראים ולא רק מחיה אותם בלבד? והביאור, דמכיוון שאור הממלא נותן מקום לעולמות, הרי לאחרי שנבראו העולמות ביטול העולמות לאור זה (אף שכל מציאותם הוא ממנו, ולא רק חיותם) הוא דוגמת ביטול הגוף לנפש. ועדיין צריך עיון. (110) שער היחוד והאמונה פרק ו (פ, סוף עמוד ב).

108) ואף שההכרה שהחידוש בא מעצמות אור אין סוף באה (ומוכרחת) מההכרה שהעולמות הם מחודשים יש מאין (כנ"ל סעיף ט"ו), בכל זה, לאחרי שההכרה בהחידוש יש מאין מביאה את ההכרה שהחידוש בא מעצמות אור אין סוף, הנה הכרה זו – לא רק שמוחזקת את ההכרה בהחידוש יש מאין, אלא שמוסיפה בה גם עומק. כי ההכרה בהחידוש יש מאין שמצד עצמה, היא (כנ"ל סעיף ט"ו) "שאינו שום נתינת מקום להיש מצד עצמו כו", אבל אין זה מוכיח עדיין שאין לו נתינת מקום גם מצד בחי' האור המהווה אותו (ראה הערה הבאה), אבל על ידי ההכרה שהחידוש בא מעצמות אור אין סוף שלמעלה מעולמות, הוא בא לידי הכרה, שגם מצד בחי' האור המהווה אותו, אין לו שום תפיסת מקום, ולכן גם לאחרי שעלה ברצונו להוות

הרע? ועל פי הנ"ל מובן: עצם התורה שמיוחדת בעצמותו ית', מתבטא דווקא בזה שהיא תבלין להיצר הרע, מכיוון שהכוח לתבל את יצר הרע ולהפכו לטוב¹¹⁶, הוא מצד עצמותו ית' דווקא.

והביאור בזה: כל הגילויים, גם היותר נעלים, להיותם מוגדרים בגדר אור וגילוי, הרי מציאות הרע – היפך האור – מנגד אליהם, ובמילא, אין ביכולתם להפכו לטוב (כי אם להילחם בו ועד – שיבטל לגמרי). ורק עצמותו ית' שהוא פשוט בתכלית הפשיטות ומושלל מכל הציורים וגם אין שייך שום מנגד אליו, ובמילא – ביכולתו לשנותו ולהפכו לטוב¹¹⁷.

וזהו גם כן מה שבבחינת התורה המיוחדת בעצמותו ית' נאמר¹¹⁸ "משחקת לפניו": שחוק (ותענוג) שלמעלה בא על ידי בירור ותיקון החושך¹¹⁹ – אתהפכא חשוכא לנהורא. וזהו "משחקת לפניו": דווקא על ידי בחינת אתהפכא חשוכא לנהורא – "משחקת" – שבתורה, מתבטאת פנימיותה כמו שהיא מיוחדת בפנימיות אור אין סוף ב"ה – "לפניו".

כ. שני ענינים אלו שבתורת החסידות (ועל דרך זה בכללות התורה)

– (א) חדירתה בכל חלקי נרנ"ח ועד שפועלת גם בנפש הבהמית ובעולם, (ב) ביטוי עצמותה הוא דווקא על ידי פעולתה בנפש הבהמית ובעולם –

יש דוגמתם (ככל הענינים שבחסידות) גם בנגלה, ובהלכה. ולא עוד, אלא שהלכה זו בנגלה ניתוסף בה ביאור על ידי ענינים הנ"ל שבחסידות:

ארבע אמות של אדם קונות לו בכל מקום¹²⁰: בסמטא, בצידי רשות הרבים¹²¹

(ובנוגע לגיטין וקידושין – גם ברשות הרבים, לכמה דיעות¹²²). וקנין זה תקנת חכמים הוא, בכדי "דלא אתי לאנצוי".

חי. על פי הנ"ל (תחילת סעיף י"ז) יובנו דברי רבותינו נשיאינו, שאמרו על כמה מעלות פרטיות שבחסידות וזהו ענינה של החסידות (כנ"ל בתחילת השיחה). כי אף שמעלות אלו הן רק מסתעפות ממהות החסידות (כנ"ל שם), מכל מקום, על ידן דווקא מתבטאת (עצמות) מהותה. כי ההוראה על ענין "עצמי" הוא ש"מפעפע" ומחדיר ונמצא בכל הפרטים, עד לפרט היותר קטן (וכנ"ל בענין ההפרש שבין "גילוי" ל"עצם").

ועל פי הכלל שנעוץ תחילתן בסופן דוקא¹¹¹, הרי כל מה שהחסידות נמשכת בבחינה תחתונה יותר, עד להפיכת טבע נפש הבהמית [חוצה"ה שבאדם. ולמטה יותר – בירור חלקו בעולם, "חוצה" שמחוץ להאדם] – מתבטא אז ביותר עצם מהותה.

ולכן הדגיש כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בכמה וכמה משיחותיו, שכל ענין שלומדים בחסידות צריך להביאו בפועל, כי על ידי העבודה בפועל דווקא תופסים במהות החסידות.

יט. כמו שבחינת ה"אין סוף" שבחסידות הוא בכללות גם בכל חלקי התורה (כנ"ל סעיף ג), כן גם ביטוי האין סוף על ידי המשכתו עד להתחתון ביותר – להפוך גם אותו ולעשותו כלי לאלוקות, הוא גם בכללות התורה (אלא שעיקר הענין הוא בחסידות).

וזהו מה שאמרו רז"ל "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין"¹¹². דלכאורה תמוה: בכל העולמות, עולם הזה הוא היותר תחתון "שאינן תחתון למטה ממנו"¹¹³. ובעולם הזה גופא – היצר הרע מתחרט עליו הקב"ה שבראו¹¹⁴. ומכיוון שכל העולמות, אפילו עולמות העליונים הם כלא חשיב לגבי התורה (ולכן, כששיבח דוד את התורה בזה שכל העולמות עליונים ותחתונים תלויים בדקדוק מצוה אחת של תורה, נענש על זה¹¹⁵), הרי מכל שכן וקל וחומר שלכאורה אין שום מקום לומר שבריאית התורה הוא בכדי שתהיה תבלין להיצר

111) ספר יצירה פרק א משנה ז.

112) קידושין ל, ב.

113) לשון אדמו"ר הזקן בתניא פרק ל"ו (בתחילתו).

114) סוכה נב, ב.

115) ראה הנסמן בהערה 20 – על פי מאמר רז"ל (סוטה לה, א).

116) על פי מה שכתוב בפנים, יובן הלשון "בראתי לו תורה תבלין"

– דלכאורה: את היצר הרע הרי צריך לבטל נגדם זה נעשה על ידי התורה, כמאמר רז"ל (קידושין שם) "משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ"¹¹⁷ ואילו התבלין אינו מבטל את התבשיל, כי אם אדובה מתבל אותו ונותן בו טעם.

– ומה שצריך לאבדו, הוא כש"פגע בך מנוול זה – יצר הרע מתגרה בך". אבל עצמיות היצר הרע, והוא עצם כוח המתאוה (ראה לקוטי תורה חקת נו, ד. ראש השנה סא, ד), צריך לתבלו ולהפכו

לטוב, ככפנים.

וזהו שאמרו "בראתי לו תורה תבלין" – כי הכוונה ב"בראתי .. תבלין" היא לעצם התורה, היינו הכוונה שבשבילה נבראת. ועצם התורה מתבטא (לא באיבוד היצר הרע כי אם) בהפיכתו לטוב, כדלקמן בפנים.

117) ראה לקוטי שיחות חלק ז ע' 23-24 ובהנסמן שם.

118) משלי ח, ל. וראה בהנסמן בהערה 20, ש"משחקת לפניו" קאי על פנימיות ועצמיות התורה.

119) ראה תורה אור יז, ד ואילך.

120) בבא מציעא י"ד, א.

121) שם, עמוד ב.

122) ראה בית שמואל אבן העזר סימן ל סעיף קטן ה. ורש"י. (ולדעת

ר"פ – בבא מציעא שם – קונות ברשות הרבים גם במציאה).

של אדם מתפשטת בחינת היחידה שבו¹³¹. ולכן קונות לו לאדם שלא באמירתו ודעתו, כי בבחינת היחידה אינו נוגע ענין הדעת והשכל. אלא שהתפשטות היחידה בד' אמותיו הוא בשביל קניין חפץ – הקנאת דבר גשמי שמחוץ לאדם: הכוחות של האדם עצמו, בכל ד' הבחינות נרנ"ח שבו – ארבע אמות¹³², אין ביכולתם להמשיך ולגלות את בחינת היחידה. ורק כשהכוחות באים לברר איזה דבר גשמי שמחוץ להאדם – הקנאת חפץ לרשותו של האדם (בכדי לבררו ולזככו על ידי שישמש בו לשם שמים) – אז דווקא מתגלית בהם בחינת היחידה¹³³.

כא. על פי כל הנ"ל יומתק מה שההכנה וה"כלי"¹³⁴ ל"אתי מר" הוא הפצת המעיינות חוצה דווקא. כי (נוסף לזה, שמכיוון שגילוי המשיח יהיה בכל עניני העולם עד אשר "וראו כל בשר גוי", ובמילא, גם ההכנה והכלי לזה היא הפצת המעיינות בכל – עד התחתון ביותר, חוצה) ביטוי מהות מעיינות החסידות הוא כשהם מתפשטים "חוצה" דווקא:

(132) להעיר מעירובין מח, א: גופו שלש אמות ואמה כדי כו' – והרי בחינות הנשמה המתלבשות בגוף האדם הם רק ג' הבחינות נרנ"ח, ואמה הרביעית שיתירה מאורך גופו אבל שייכת אליו (שהרי ענינה של אמה זו היא "כדי לפשוט ידיו ורגליו" או "כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו") – בחי' "היתרה" על נרנ"ח – מקוץ (הקרוב), חי'.

(133) ואז היא מתגלית (לא רק בבירור הדבר גשמי שמחוץ להאדם, אלא גם) בהבחינות של הנשמה עצמה, ד' הבחינות נרנ"ח, ועל ידם דוקא היא נמשכת ופועלת בדבר הגשמי שמחוץ להאדם (אף שהתעוררות היחידה באה מצד בירור דבר הגשמי דוקא) [בדוגמת מה שכוח העצמות שמציאותו מעצמותו, עם היותו מתבטא בהתהוות היש הגשמי דוקא, מכל מקום המשכת כוח העצמות בהיש הוא על ידי האור דוקא "שהאור הוא ממוצע בין יש האמיתי ליש הנברא, והיינו דעל ידי אמצעות האור בא כוח העצמות, ווערט אַרְאָפּגֶעטְרָאָגן דער כוח העצמות להוות יש מאין ואפס המוחלט" (דיבור המתחיל יחיינו תרצ"ד פרק י"ד. וראה גם אגרת הקודש סימן כ'),

ועל דרך זה בעבודת האדם, שעם היות גילוי העצמות הוא בקיום המצות מעשיות דוקא, בכל זה, אופן המשכת העצמות כמעשה המצוות הוא על ידי הכוחות פנימיים (שכל ומדות) דוקא (ראה לקוטי שיחות חלק ג עמוד 956 שמתעם זה נקראים אהבה ויראה בשם "דרכי הוי"ו. עיין שם באריכות)],

שלכן (לצורך קניין החפץ), גם הד' אמות (נרנ"ח) קנויים להאדם, ועל ידי זה דוקא, הד' אמות קונות לו את החפץ, כנ"ל בפנים. ויש לומר, שזהו גם הביאור בפנימיות העניינים מה שלא רצו להקנות את החפץ באופן שיהי' כ"הלכתא בלא טעמא" לגמרי (ראה לעיל הערה 123) – כי גם בירור הגשמי כו' צריך להיות נמשך על ידי השכל (טעמא) דוקא.

(134) הכנה וכלי שהם גם ממשכים (לא רק – מקבלים) את ההשפעה והאור וכמו שכתוב על זה בתניא ריש פרק ל"ז (הובא לקמן בפנים) הגורם שכר המצוה.

אף שהתקנה היא שהחפץ המונח בד' אמותיו של אדם יוקנה לו, מכל מקום בשביל קניין החפץ, הקנו לו חכמים את ד' האמות עצמם ועשאו כחצירו¹²³, ועל ידי זה ובמילא קונות לו את החפץ המונח בהם בתורת קניין חצר (ולכן, קטן שאין לו חצר, אין לו גם ד' אמות¹²⁴). אלא, שזה מה שהקנו חכמים להאדם את ד' אמותיו – הוא רק לצורך קניין חפץ המונח בהם, ולא לענין אחר¹²⁵.

ועם היות שהקניין דד' אמות הוא מטעם קניין חצר, בכל זאת עדיף הוא מקניין חצר. שחצר שאינה משתמרת (גם כשעומד בקירוב להחפץ באופן שיוכל לנטות עצמו וליטלו¹²⁶) אינה קונה עד שיאמר "זכתה לי שְׂדֵי"¹²⁷. ואילו ד' אמות (אף שאין משתמרות) אינו צריך לומר "זכתה כו"¹²⁸, ועד שקונות לו לאדם שלא מדעתו ורצונו כלל¹²⁹. וצריך ביאור: מכיוון שכל הקניין דד' אמות הוא מטעם קניין חצר (ובנוגע לד' האמות עצמם – גרועים הם מחצר, כנ"ל שאינן קנויות לו כי אם לצורך קניין החפץ), איך אפשר שהקניין דד' אמות יהיה אֲלֵים מקניין חצרו¹³⁰? והביאור בזה: בד' אמותיו

(123) באבני מילואים סימן ל סעיף קטן ה כתב, שלדעת הרמב"ן (גיטין עה, א) לא הקנו חכמים את מקום הד' אמות עצמם, כי אם – את החפץ המונח בו. עיין שם. אבל ראה באבני מילואים שם שלדעת הר"ן (גיטין שם) הקנו את הד' אמות עצמם (וכן מובא בריטב"א (גיטין שם – בתירוק ה)). שו"ת הר"ן מיגש סק"ו).

ומה שהקנו את הד' אמות עצמם – אף שמצד הטעם "דלא אתי לאנצויי" נוגע רק שהחפץ יהי' קניו – יש לומר, שלא רצו להקנות את החפץ באופן שיהיה כ"הלכתא בלא טעמא" לגמרי, ולכן הקנו את הד' אמות שעל ידם יקנה את החפץ.

(124) בבא מציעא יא, ריש עמוד א. ריש עמוד א. רמב"ם הלכות גזילה ואבידה פרק י"ז הלכה י. שולחן ערוך חושן משפט סימן רמ"ג סעיף כ"ג. סוף סימן רסה.

(125) שלכן סבירא להו להתוס' (דיבור המתחיל ארבע) והרא"ש (בבא מציעא י"ד, א) שד' אמות אינן קונות בגניבה (ובמכירה ומתנה – ראה ש"ך חושן משפט סימן רמ"ג סעיף קטן ט) – אף שעשאו חכמים כחצירו – כי לא עשאו כחצירו לכל דבר, כי אם לצורך קניין החפץ באופנים מסויימים (מציאה וכיוצא בזה).

(126) ראה דרישה חושן משפט סימן רס"ח סעיף קטן ז. (127) רמב"ם הלכות גזילה ואבידה שם הלכה ח. ובבית יוסף חושן משפט שם (קרוב לסופו) – דהכי נקטינן.

(128) ראה בבא מציעא י, א-ב: "כי לא אמר מאי הוי". (129) ראה חושן משפט ריש סימן רס"ח: ולא גרע משום הנפל עלי' (אף דגלי דעת' דלא ניחא לי' לקנות בתורת קניין ד' אמות).

(130) וכקושיית הרשב"א (הובא במגיד משנה הלכות גזילה שם ובבית יוסף שם).

ומה שתירץ הבית יוסף שם "דכיון דמשום דלא אתי לאנצויי תקינו רבנן דליקני לא ראו לחלק בין אמר ללא אמר דאם כן אכתי הוו אתי לאנצויי" – צריך ביאור: מכיון שסוף סוף מה שתיקנו שד' אמות יהיו קונות הוא על ידי שעשאו כחצירו (ראה לעיל הערה 123), הרי אי אפשר לכאורה שיהיו קונות באופן שחצר עצמו אינו קונה.

(131) אמרי בינה שער הקריאת שמע פרק מ"ב.

אור ה' לישראל "כלי שום לבוש" ומיתרון ההארה לישראל יגיה חשך¹³⁶ האומות גם כן כדכתיב כו' כל בשר יחדיו כו' כל יושבי תבל ארצך וגו' (ומבאר ש) והנה תכלית השלימות הזו של ימות המשיח ותחיית המתים... תלוי במעשינו ועבודתינו¹³⁷ כל זמן משך הגלות כי הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה",

בגאולה האמיתית והשלימה, בקרוב ממש.

כל זמן שנמצאים המעיינות רק בה"פנים", אין מתבטא עדיין אמיתית מהותם. ומכיוון שההכנה והכלי לביאת המשיח הוא – מהות החסידות, לכן מההכרח הוא להפיץ את המעיינות חוצה דווקא – ועד שיהפכו את ה"חוצה" למעיינות – שעל ידי זה מתבטא מהות המעיינות, ואז "אתי מר" – דא מלכא משיחא.

ובלשון רבנו הזקן¹³⁵ "שאז יזדכך גשמיות (היינו שיהיה גשמיות, אלא שיזדכך) הגוף והעולם... (ויאיר

(135) תניא פרק ל"ו וריש פרק ל"ז.

(136) יש לומר שכוונתו על פי מה שכתוב בשערי אורה (סוף דיבור המתחיל כי אתה) בפי' והוי' יג' חשכי שזהו אתהפכא חשוכא לנהורא (על דרך הג"ל בפנים – שהרע עצמו נהפך לטוב).

(137) מדייק אאמו"ר ומבאר: הב' לשונות, מעשינו עבודתינו, יובן ממה שכתוב לקמן באגרת הקדש פרק י"ב המתחיל והי' מעשה הצדקה כו' עיין שם. ויש לומר מעשינו קאי על ימות המשיח* ועבודתינו קאי על תחיית המתים (הערות לתניא – ליקוטי לוי יצחק).

(* וראה באגרת הקודש שם (ק"ח, סוף עמוד א) בביאור מעשה "בכל יום ויום בטובו מחדש מעשה בראשית וחדשים לבקרים כו".

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' לקראת חג הגאולה י"ט כסלו, ה'תנש"א

לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי' תכתבו ותחתמו. כולל פעילות רבה בכל המבצעים, ובכלל בתורה ובגמ"ח ובתפלה, וכל זה באופן דופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה.

ומיום זה לימי ההכנה לחנוכה ולחנוכה.

יומין זכאין גם למהר קיום היעוד בספר נעים זמירות ישראל דוד מלכא משיחא:

מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתי.

בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

בס"ד. שיחת י"ט כסלו ה'תשי"ד (המשך)

בלתי מוגה

יד. רבנו הזקן, בעל השמחה, כותב בסוף אגרת הקודש (באגרת המתחלת "הוכח תוכיח את עמיתך אפילו מאה פעמים")⁵⁵: "לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה . . . לחלק המסכתות . . . בכל מגין ומגין, ואם איזה מגין קטן מהכיל, יצרפו אליהם אנשים מאיזה מגין גדול".

ומשנים קדמוניות נקבע המנהג אצל חסידים לערוך חלוקת הש"ס בכל שנה – בי"ט כסלו⁵⁶, שאז עורכים סיום הש"ס, וגם חלוקת הש"ס ללמדו בשנה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, כמו בתורה שבכתב, שכאשר מסיימים "וזאת הברכה", מתחילים מיד מ"בראשית".

טו. ובענין זה – שמיד לאחרי הסיום חוזרים ומתחילים מההתחלה – ב' טעמים: טעם הא' – "שלא ירגל בעם זו כו"⁵⁷, כלומר, "כדי שלא יהי' פתחון פה לשטן ("דער ניט-גוטער") לקטרג לומר כבר סיימו אותה ואינם רוצים לקרותה עוד"⁵⁸.

אמנם, טעם זה הוא בתקפו כל זמן שעדיין לא נתקיים היעוד⁵⁹ "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"; ובמילא יש צורך שיהי' מן המוכן טעם נוסף – בשביל הזמן שבו תבטל מציאות הלעומת זה.

– ולהעיר, שענין זה שייך גם להחילוק בין דרך החסידות לדרך המוסר:

דרך המוסר – יש לה מקום רק לפני שיתקיים היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", מה שאין כן לאחר זה, שלא תהי' בעולם מציאות של גאווה, שקר, לשון הרע וכיוצא בזה, אזי נשארים "מחוסרי עבודה", וצריכים לילך ולבקש "דמי אבטלה" ("אנעמפלויענט")...

מה שאין כן דרך החסידות – כיון שעוסקת ב"עשה טוב", להראות את גדלות הנשמה, שהיא "חלק אלוהה ממעל ממש", וכיצד יש בכוח האדם לגלות בעצמו את כל עניני הנשמה שיבואו מן הכוח אל הפועל, ולהתקשר עם בורא העולם, שהוא "למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית"⁶⁰ – הרי עבודה זו היא פְּתִיחָה גם לאחרי קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ",

ואדרבה, אז תהי' עבודה גדולה הרבה יותר, כי:

בזמן הזה יש "תירוץ" על כל דבר בלתי-רצוי שזוהי אשמתו של היצר הרע, ובמילא, יכול לילך לישון במנוחה, בידעו שכשיקראוהו ל"בית דין הגדול" (או לבית דין הקטן) יוכל לענות שאין זו אשמתו ("וואָס איז ער שולדיק") שה"שאור"⁶¹ שבעיסה מעכב... ומה גם – טוען הוא – שהקב"ה בעצמו מתחרט על בריאת היצר הרע, "דכתיב ואשר הרעותי"⁶². ובמילא, על סמך חשבון זה – יִשָּׁן הוא מחצית השעה על חשבון היצר הרע ומחצית השעה על חשבון עצמו... אבל כאשר יקום היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ" – אזי לא יהי' עוד "תירוץ" זה. ובכלל, יחיו אז בדרך חיים אמיתית, ובמילא יעסקו בעבודה ד"עשה טוב" ביתר שאת וביתר עוז, באופן נעלה יותר שלא בערך לגבי אופן העבודה בזמן הזה.

ועל דרך המבואר באגרת הקודש⁶³ בהחילוק שבין "אילנא דחיי" (פנימיות התורה) ל"אילנא דטוב ורע דאיהו איסור והיתר טומאה וטהרה"⁶⁴, וכפי שמסיים שם⁶⁵, ש"אחר שיושלם בירור הניצוצות (שזוהי עיקר העבודה בזמן הזה). . . לא יהי' עסק התורה והמצות לברר בירורין (כבזמן הזה), כי אם לייחד ייחודים עליונים יותר כו".

ובנוגע לעניננו – יש צורך בטעם פנימי ונצחי (שהוא בתקפו בכל הזמנים) על המנהג להתחיל עוד הפעם מחדש תיכף ומיד לאחרי סיום תורה שבכתב, ועל דרך זה בתורה שבעל פה. והוא:

לד, סע"ג.

(61) ראה ברכות יז, א

(62) סוכה נב, ב.

(63) סכ"ו (קמב, א ואילך).

(64) זח"ג קכד, ב (ברע"מ).

(65) קמה, א.

קסג, א.

(56) ראה שיחת י"ט כסלו דאשתקד סי"ב (תורת מנחם –

התועודיות ח"ז ע' 216).

(57) נוסח "רשות לחתן בראשית".

(58) טואו"ח סתרס"ט.

(59) זכרי' יג, ב.

(60) ראה תקו"ז סוף תנ"ז (וראה שם תי"ט – מ, ב). זו"ח תירו

כאשר יהודי מסיים את התורה, עלול הוא לחשוב שיש לו כבר את כל התורה כולה. ועל זה אומרים לו: למדת אמנם כל תורה שבכתב, אבל היכן אוהז אתה – ב"בראשית"! ... עכשיו עליך להתחיל ללמוד, ואז תיווכח שכל מה שלמדת עד עתה, אין לו תפיסת מקום כלל לגבי העומק שיש בתורה!

– ענין זה אינו על פי חסידות בלבד, אלא מפורש הדבר במדרש בנוגע לתורתו של משיח (עלי" נאמר⁶⁶ "ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין"): "התורה שאדם למד בעולם הזה, הבל הוא לפני תורתו של משיח"⁶⁷. ועל דרך זה מצינו לגבי תורה בכלל: "נובלות חכמה של מעלה תורה"⁶⁸.

אלא שבנדון דידן, אין צורך להגיע לכל זה – שהרי לא אוהזים עדיין בדרגא כזו שכבר למדו כל התורה כולה בכל האופנים שאפשר ללמדה... ועדיין חסר הרבה בידיעת התורה, וככל שלומדים יותר, מבינים ומכירים ומרגישים יותר עד כמה שלא הגיעו עדיין להעומק שבתורה.

וענין זה בא לידי ביטוי בכך, שכאשר לומדים ומסיימים כל הש"ס כולו מתחילים עוד הפעם מתחילת הש"ס, להורות שלימוד וסיום הש"ס הביא רק להכרה והגברת החשק שעכשיו צריכים להתחיל ללמוד גמרא, ולא מאמצע הגמרא, אלא מ"מאימתי", מתחילת תורה שבעל פה.

זהו אפוא היסוד ל"מנהג ישראל" – "תורה היא"⁶⁹ – שביחד עם סיום הש"ס, עושים גם חלוקת הש"ס לשנה הבאה, דאף שלכאורה הרי זה אותו ש"ס שכבר סיימו לימודו בשנה שעברה, הרי, לאמיתו של דבר, הרי זה דבר חדש לגמרי, וכמאמר רבותינו ז"ל⁷⁰ "בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים", גם אם כבר למד ענין זה כמה וכמה פעמים.

טז. (כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה שיחלקו הש"ס, ואמר): מסתמא יש אצל כמה מהבחורים פתקאות ומכשירי כתיבה (עט או עפרון). יכריזו אפוא את שמות המסכתות, וכל אחד יבחר את המסכת שרוצה ללמדה ולסיימה במשך השנה הבאה, וכך יחלקו את כל הש"ס – ל"ו המסכתות שיש עליהם גמרא, ומה טוב – גם את שאר המסכתות שיש בהם משניות בלבד.

(ואחרי כן אמר בבת-שחוק): אולי יבחרו "גבאי" של י"ט כסלו ("א"ט כסלו גבאי"), כמו שיש "פורים גבאי" ו"שמחת תורה גבאי" – בשביל חלוקת הש"ס. ואם יש צורך – יעשו אפילו "ועדה" ("א"ט גאנצע קאָמיטע"), והעיקר – שיעשו החלוקה בזריזות.

* * *

יז. בסיום הש"ס שְׁנִינוּ: "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא". כלומר, סיום הש"ס – "גמרה של תורה" דתורה שבעל פה – הוא בהעילוי ד"השונה הלכות", הלכות דוקא, כפירוש רש"י "משנה וברייתא הלכה למשה מסיני", היינו, שאין זה הפלפול ושקלא וטריא שבתורה, כי אם ידיעת ההלכה (אלא שכדי לפסוק הלכות, יש צורך בהקדמת לימוד הגמרא, שהרי אלה ש"מורין הלכה מתוך משנתן" – משנה בלבד, ללא גמרא – נקראים "מְבַלֵּי עולם"⁷¹).

[ויש להוסיף, שהמעלה דלימוד ההלכות מוכרחת (לא רק מצד סיום הש"ס ב"כל השונה הלכות", אלא) גם מזה שמצינו שההסברה על מעלת לימוד התורה, ש"אין לך מצוה בכל המצוות כולם שהיא שקולה כנגד תלמוד-תורה, אלא תלמוד-תורה שקול כנגד כל המצוות", היא, משום "שהתלמוד מביא לידי מעשה . . כל המצוות כולן, שאי אפשר לקיים כל המצוות כהלכתן . . בלי לימוד היטב לידע כל ההלכות כו"⁷², שלכן, "הי לפניו עשיית מצוה (איזו שתהי, לא רק "חמורה שבחמורות", אלא גם "קלה שבקלות") ותלמוד-תורה . . אם אי אפשר למצוה להיעשות על ידי אחרים . . יפסיק תלמודו ויעשה המצוה"⁷³].

ולכאורה אינו מובן:

הדרגא הכי נעלית בלימוד התורה – הרי היא לימוד התורה לשמה (כפי שמבקשים בכל יום בברכות השחר:

70) פרש"י תבוא כו, טז. שו"ע אדה"ז או"ח ס"א ס"ב. וראה ספרי ופרש"י ואתחנן ו, ו. 71) סוטה כב, א. 72) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ב. 73) שם ה"ג.

66) שה"ש א, ב ובפרש"י. 67) קה"ר רפ"ב. פי"א, ה. 68) ב"ר פי"ז, ה. 69) ראה תורה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא ברמ"א יו"ד טשע"ו ס"ד. שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קפ. סת"ל"ב סי"א. סתצ"ד סט"ז.

"ונהי' אנחנו . . לומדי תורתך לשמה", היינו, שהלימוד הוא לשם התורה עצמה, מבלי לחפש תכלית נוספת בזה. ומובן, שהלימוד לשם התורה עצמה מתבטא בעיקר בהבנה והשגה שבתורה, שעיקרה בחלק הפלפול ושקלא וטריא שבתורה, ולא (כל-כך) בלימוד הלכות פסוקות, שיכולים ללמדן גם ללא הבנת והשגת טעמי ההלכות [שהרי בהמאמר ד'תנא דבי אליהו כל השונה הלכות מובטח לו כו" לא נאמר תנאי שצריך להיות ידיעת טעמי ההלכות דוקא], ומה גם שלימודן הוא לשם תכלית – לידע "את המעשה אשר יעשו"ן⁷⁴.

ואם כן, איך ייתכן שהסיום דכל תורה שבעל פה – שלזה מגיעים לאחרי ככלות הכול – הוא "כל השונה הלכות כו" (שעל ידי זה "מובטח לו שהוא בן העולם הבא"), לימוד הלכות פסוקות לידע את המעשה אשר יעשו דוקא, שאין זה תכלית העילוי דלימוד התורה לשמה⁷⁵, לשם התורה עצמה?!

יח. והביאור בזה:

האמור לעיל שהעילוי הכי גדול הוא לימוד התורה לשמה – הרי זה רק כפי שהענין הוא מצד התורה.

כלומר, כשמדובר אודות תורה מצד עצמה, ישנם כמה אופני לימוד – החל מהחילוקים בצד הלא-טוב, שזהו הלימוד שלא לשמה: "שאינו לומד אלא לקנטר חבריו", או "שלומד על מנת שיכבדוהו" (שיקראוהו רבי), וכיוצא בזה (כמבואר בתוס'76); למעלה מזה – לימוד התורה סתם; ולמעלה מזה – לימוד התורה לשמה, שבזה גופא יש כמה דרגות, ועד להדרגא היותר עליונה בהלימוד לשמה, כפי שמצינו ברוד שהי' מחבר תורה שלמעלה בהקב"ה⁷⁷, שזוהי תכלית השלימות בהלימוד לשם התורה עצמה – לפעול תוספת אור אפילו בהתורה שלמעלה, לחַפְּרָה בהקב"ה⁷⁸.

אמנם, מלבד התורה עצמה, ישנו גם האדם הלומד תורה, וישנה גם פעולת התורה, וישנו גם – והוא העיקר – "נותן התורה".

ובמילא, הן אמת שמצד התורה עצמה האופן היותר נעלה הוא לימוד התורה לשמה (ועד להאופן היותר נעלה דחיבור תורה שלמעלה בהקב"ה) – הרי כל זה הוא מצד התורה עצמה בלבד, שעל ידה מגיעים עד היכן שהיא (התורה) מצד עצמה מגעת, ולא יותר;

וכדי להגיע לדרגא נעלית יותר, למעלה מהדרגא שאליה מגעת התורה מצד עצמה – הרי זה על ידי לימוד הלכות התורה ("כל השונה הלכות") דוקא (אף שמצד התורה עצמה אין זה שלימות הלימוד), כדלקמן.

יט. ויובן בהקדם מאמר המדרש⁷⁹ "ששה דברים⁸⁰ קדמו לבריאת העולם . . התורה . . וישראל", וביניהם גופא, "איזה מהם קודם . . מחשבתן של ישראל (ש"עלו במחשבה", ועליהם נאמר⁸¹ "עם המלך במלאכתו ישבו שם") קְדָמָה לכל דבר", וראי' לדבר, ממה שנאמר בתורה "צו את בני ישראל", "דבר אל בני ישראל" – "אילולי שצפה הקב"ה . . (ש)ישראל עתידין לקבל את התורה, לא הי' כותב בתורה צו את בני ישראל, דבר אל בני ישראל". כלומר: אף שגדלה ביותר מעלת התורה, עד ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד"⁸², מכל מקום, גדלה מעלתן של ישראל יותר ממעלת התורה – שזהו הפירוש ב"מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר", שאין הכוונה לקדימה בזמן (שהרי המדובר הוא קודם לבריאת העולם, ובמילא גם קודם לבריאת הזמן⁸³), כי אם קדימה במעלה, וכמו סיבה ומסובב, היינו, שישראל הם הסיבה והתורה היא המסובב, כאמור, שהסיבה להציווי והדיבור שבתורה ("צו גו", "דבר גו"), היא, משום שלפני זה ישנה המציאות דבני ישראל, מקבלי התורה.

וכדי להגיע להדרגא היותר נעלית שבה מושרשים נשמות ישראל כפי שהם למעלה מהתורה – לא מספיק לימוד התורה באופן של הבנה והשגה (פלפול ושקלא וטריא) בלבד, אלא יש צורך בלימוד ההלכות ("כל השונה הלכות") דוקא:

(74) יתרו יח, כ.
 (75) ראה לקו"ש חכ"ג ס"ע 146 ואילך. וש"נ.
 (76) ברכות יז, סע"א, ובהנסמן עה"ג שם.
 (77) ראה זח"ג רכב, ב. ס' הבהיר סנ"ח (קצו).
 (78) ראה לקו"ת שלח מז, רע"ג. נא, סע"א. סה"מ ה"ש"ת ע' 77.
 (79) ב"ר פ"א, ד.
 (80) ובפסחים נד, א (ועוד): "שבעה דברים כו".
 (81) דברי הימים-א ד, כג. וראה ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, א [ג].
 (82) ראה זח"ב ס, א. תניא פ"ד. לקו"ת נצבים מו, א. ובכ"מ.
 (83) ראה סידור (עם דא"ח) שער הק"ש עה, סע"ד.
 תש"ה ע' 121 ואילך.

ענינם של הלכות התורה – שבהם מתגלה ועל ידם נשלם רצון העלין⁸⁴ – להיות לו ית' דירה בתחתונים, כמובא לעיל (בהמאמר⁸⁵) מה שכתוב בתנא דבי אליהו⁸⁶ בפירוש הפסוק "מקול מחצצים גו'", "אלו האומרים על טמא טמא ועל טהור טהור". הלכות שבת והלכות חגיגה ומעילות, היינו, שעושים חציצה והבדלה בין טמא לטהור, בין רשות היחיד לרשות הרבים (הלכות שבת), בין קודש לחול (הלכות חגיגה ומעילות), וכיוצא בזה בשאר הלכות התורה, שעל ידי זה עושים לו ית' דירה בתחתונים –

שהחידוש בזה הוא – שלוקחים דבר גשמי ואפילו דבר חומרי, שלכאורה אין לו שייכות לרוחניות, אפילו רוחניות של שכל האנושי, ועל אחת כמה וכמה שאין לו שייכות לרוחניות וקדושה דנפש האלוקית, ועל אחת כמה וכמה שאין לו שייכות להעומק דתורה, ואף על פי כן עושים מדבר גשמי וחומרי זה דירה לו ית'.

ובשביל מילוי רצונו ית' (שמתגלה ונשלם בהלכות התורה) – בזבו הקב"ה אוצרותיו ונתן תורתו לעמו ישראל.

וזהו סיוס הש"ס הוא במעלת הלכות התורה דוקא ("כל השונה הלכות כו") – להיותן תכלית הכוונה דכל התורה שבעל פה כולה.

כ. ובהמשך לזה מתחילים עוד הפעם מהתחלת הש"ס – "מאימתי קורין את שמע בערבין": "ערבין" – מורה על מעמד ומצב של חושך, שלא ניכר שום ענין של זְפֹת ובהירות, ולא ניכר ענין של רוחניות וקדושה; כל מה שרואים מסביב אינו אלא חושך.

ולמקום זה ("ערבין") ירדה נשמתו של איש ישראל – כדי לפעול את הענין ד"קורין את שמע בערבין", היינו, שבמקום החושך יקרא ויכריז "שמע": "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד"⁸⁷, כפירוש רבנו הזקן⁸⁸: "שמע ישראל – יהודי שומע (א' איד דערהערט)" – הוי' אלוקינו – שכוחנו וחיותנו הוא למעלה מהטבע, ואשר – הוי' אחד".

ויש להוסיף בביאור הענין ד"שמע" – על פי מה שכתוב בתיקוני זוהר⁸⁹ "שמע" ראשי תיבות "שאו מרום עיניכם"⁹⁰, שְמוֹרָה על ב' ענינים הפכיים:

מחד גיסא – הרי זה מורה שהוא בעצמו נמצא בעומק תחת, שלכן צריכים לצוותו "שאו מרום עיניכם", כיון שאינו נמצא שם, ולא עוד אלא שצריך לישא את עיניו כדי לראות ה"מרום", והיינו, שאינו יכול להגיע לשם בגופו, כי אם באופן של ראי' בלבד, שהיא ממרחק גדול ביותר;

אבל לאיך גיסא – כאשר ישא עיניו וירצה לראות, אזי יוכל לראות ("שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה") גם ה"מרום" – כדאיתא בזוהר⁹¹ דקאי על עתיקא קדישא, היינו, שיוכל לראות גם תכלית העילוי באלוקות.

וענין זה שגם בהיותו בעומק תחתית (שצריך לומר לו "שאו מרום עיניכם"), וכאשר בחוץ שורר חושך ("בערבין"), צריך לפעול הענין ד"קורין את שמע" – הוא ציווי המוטל על כל אחד ואחת מישראל, גם אם הוא אינו בעל-שכל, ואינו שייך לשקלא וטריא שבתורה – שכן, "עם הארץ", "אפילו לא קרא אלא קריית שמע". קיים⁹² לא ימוש⁹³, היינו, ששייכותו לתורה היא על ידי קריאת שמע, שהיא הלכה פסוקה (ללא שקלא וטריא) ש"ה' אלוקינו ה' אחד", שנמשכת ופועלת "בערבין".

וזהו גם הדיוק "מאימתי קורין את שמע בערבין" – כפי שפירש ר' אברהם המלאך (בנו של המגיד ממעזריטש) בלמדו עם רבנו הזקן, ש"מאימתי" הוא מלשון אימה⁹⁴, "באימה וביראה וברתת ובזיע"⁹⁵, היינו, שהתחלה והיסוד דכל תורה שבעל פה כולה הוא ענין הקבלת עול ומסירת נפש, שעל ידי זה ממשיכים ופועלים את ההלכה פסוקה ש"ה' אלוקינו ה' אחד" – "בערבין".

(90) ישע"י מ, כו.

(91) ח"א א, ב. וראה אוה"ת קדושים ע' קט ואילך.

(92) יהושע א, ח.

(93) מנחות צט, ב.

(94) ראה גם סה"ש תש"ד ע' 66. שיחת י"ט כסלו דאשתקד סי"ג.

(תורת מנחה – התוועדויות ח"ז ע' 217).

(95) ברכות כב, א. וש"נ.

(84) ראה גם תניא אגה"ק סכ"ט.

(85) פ"ה (לעיל ע' ט-ז).

(86) רבה – פ"י.

(87) ואתחנן ו, ד.

(88) "היום יום" – יב מרחשון. וראה גם שיחת י"ט כסלו תש"ז.

ס"ז (סה"ש תש"ז ע' 91). וש"נ.

(89) ריש תמ"ט (פה, ב).

ועל ידי זה פועלים – כהמשך המשנה – "שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן":

ענינם של כהנים – "לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש אשר נדבה רוחו אותו כו'" – "שהובדלו מדרכי העולם. . לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו וכו'" (כמו שכתב הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל).

וכיון שכן, יש מקום לחשוב שמוטב שלא תהי' להם שום שייכות לגשמיות וחומריות.

ועל זה אומרת המשנה – שגם "כהנים" צריכים להיות "נכנסים לאכול", אכילה כפשוטה, אלא שהאכילה היא "בתרומתן", היינו, שעושים מהגשמיות ענין של קדושה, שלכן, "כל האוכל תרומה מברך אותה מאכל ואחרי כן מברך אשר קדשנו במצוותיו וצונו לאכול תרומה"⁹⁶.

ו"עד – שפועלים – סוף האשמורה הראשונה":

איתא בגמרא⁹⁷ "שלש משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי, שנאמר⁹⁸ ה' ממרום ישאג גר' שאוג ישאג על נְהוּוֹ. והיינו, שלילה בכלל הוא ענין של העולם והסתר, ומכל מקום, על כל משמר ומשמר ישנו זמן של "עת רצון".

וזוהו "עד סוף האשמורה הראשונה" – שעל ידי העבודה ד"קורין את שמע בערבין", שגם בחשכת הלילה ממשיכים הגילוי ד"ה' אלוקינו ה' אחד", אזי בהזדמנות הראשונה שיש "עת רצון", ב"אשמורה הראשונה", נעשה מיד ה"סוף" דכללות הלילה – כהיעוד המקווה "לילה כיום יאיר"⁹⁹, בכיאת משיח צדקנו.

* * *

כא. ידוע מאמר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר – אשר להיותו ממלא מקום אבותיו ואבות אבותיו, עד לרבנו הזקן בעל השמחה (כנ"ל סעיף ח), הרי מאמר שלו הוא פסק הלכה – שהולכים אנו לקראת משיח צדקנו ("מ'גייט אנטקעגן משיח'")¹⁰⁰. וכיון שכן, צריכים להתכונן לכך באופן המתאים.

ובהקדים סדר ההכנה ל"פּאַראַד" (מצעד-מסדר צבאי) – שאין זה באופן שתחילה מופיע ראש הצבא ("קאָמאַנדיר-אין-טשיף"), ולאחריו הולכים ומתקבצים לאט לאט מפקדי הצבא וכל החיילים, אלא הסדר הוא להיפך – שלכל לראש מקבצים המפקדים את כל החיילים לדרגותיהם: "פּרייוועט" (טוראי), "קאָרפּאַראַל" (רב טוראי), "סאַרדזשענדט" (סמל), וכיוצא-בזה¹⁰¹, וכאשר רואים שכולם עומדים מוכנים, במדים מצוחצחים וכו', באופן המתאים לשביעות רצונו של ראש הצבא, אזי מודיעים לראש הצבא שכל אנשי הצבא מוכנים, ואז יוצא ראש הצבא, ומתחיל ה"פּאַראַד" של הצבא, להפקת רצון ראש הצבא, שמביע "יישר כוח", "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני"¹⁰².

אמנם, במה דברים אמורים שדורשים את כל הדקדוקים כו' – בנוגע לאנשי-החיל הבריאים שעומדים על משמרתם; אבל איש-חיל שנפצע במלחמה ואושפז בבית-חולים, וצריך עדיין לחזור לאיתנו, כך שאינו יכול ללבוש את המדים, ואינו יכול לעמוד על רגליו משך זמן ארוך – מצטרף הוא והולך לאחרי ראש הצבא. אך, גם בשעה שגופו פצוע, וצריך להתרפא ולשוב לאיתנו – הרי מצד נפשו, עומד גם הוא באותה תכונה של קבלת-עול שדורש ראש הצבא מכל אנשי הצבא הבריאים.

וככל הדברים האלה וככל החיזיון הזה – בנוגע אלינו:

כיון שהרבי אמר שהולכים אנו לקראת משיח צדקנו – עלינו להתכונן למעמד שבו יבוא המלך הגדול ויסקור את כל "צבאות השם"¹⁰³, כל בני ישראל.

ובכן: אלה שהם "בריאים", כמו שנאמר¹⁰⁴ "תמים תהי' עם ה' אלוקיך", היינו¹⁰⁵, שהוא שלם בקיום כל רמ"ח

96 רמב"ם סוף הל' תרומות.

97 ברכות ג, א.

98 ירמי' כה, ל.

99 תהלים קלט, יב.

100 ראה שיחת י"ט כסלו תרפ"ז ס"ז (סה"ש תרפ"ז ע' 122).

תרפ"ח (סה"ש תרפ"ח ע' 7). תרפ"ט ס"א (סה"ש תרפ"ט ע' 63).

תרצ"ט ס"ב (סה"ש תרצ"ט ע' 316). סה"ש תשי"א ע' 129. וראה גם

תורת מנחם – התוועדות ח"ח ריש ע' 138. וש"נ.

101 כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק, ואמר: אם נמצא כאן מי

ששירת פעם בצבא – שימנה את הדרגות היותר גבוהות...

102 לשון חז"ל – ספרי ופרש"י פינחס כח, ח. ועוד.

103 לשון הכתוב – בא יב, מא.

104 פ' שופטים יח, ג.

105 ראה לקו"ת נצבים מה, ג.

מצוות עשה שכנגד רמ"ח אברים, ובשמירת כל שס"ה מצוות לא תעשה שכנגד שס"ה גידים¹⁰⁶ – עומדים הם ב"טור המסדר" ("אין סטראַי"), ומדקדקים על אופן עמידתם בכל פרטי הדקדוקים ("מיט אַלע פּיטשעווקעס") שיהיו ראויים לביאת המלך;

אמנם, כאשר ישנו מי שמצד כמה סיבות "נפצע" על ידי הסטרא אחרא (הצד שכנגד) באחד מאבריו, באחד מרמ"ח מצוות עשה או באחד משס"ה מצוות לא תעשה – שגם אז אין לו ליפול ברוחו ולהתייאש, כיון שישנה ההבטחה ש"לא ידח ממנו נדח"¹⁰⁷, ו"הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה"¹⁰⁸, "שמביאה רפואה לעולם"¹⁰⁹ – ממנו לא יתבעו להקדים ולהתכונן לבואו של שר הצבא על ידי עמידה שעה שלימה במדים מצוחצחים מבלי להזיז יד או רגל... אלא יתחשבו במעמדו ומצבו בהיותו "שוכן בתי חומר"¹¹⁰, ומה גם שישנו הניסיון ד"הרבה שכנים הרעים עושים"¹¹¹, וכיצא-בזה בשאר הענינים שצריכים להצדיק את הזולת. ומשום זה יתנו לו כמה וכמה "הנחות", ועד כדי כך, שיוכל להמתין עד שיצא שר הצבא תחילה, ורק לאחר זה ייקחו גם אותו... – על דרך שמצינו במתן-תורה, שהקב"ה הקדים ובא אל בני ישראל, "ומצאן יְשָׁנִים"¹¹², והוצרך להעירם משנתם כדי לקבל את התורה.

אבל בכל אופן, צריכים לדעת כולם – הן אלה שהם שלימים, הן אלה שהם במעמד ומצב שקול, מחצה זכיות ומחצה עונות, והן אלה שהם למטה מזה – שלקראת ה"פּאַראַד" מוכרחים נולם להתייצב ("אַלע מוזן זיך צושטעלן"),

– שהרי הרבי אמר¹¹³ שבגלות האחרון לא ישאירו אף אחד... כיון שהקב"ה מבעיר את כתלי הגלות¹¹⁴, כך שאין אפוא להישאר. זהו מצב ד"מי לה' אלי"¹¹⁵, שלוקחים את כל ניצוצות הקדושה, אפילו אלה "האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים"¹¹⁶;

הנפקא מינא אינה אלא שיש כאלה שלקראת ה"פּאַראַד" יהיו מעוטרים ב"אות-הצטיינות" בן ארבעה סרטים ("בענדלאַך"), שלשה סרטים, שני סרטים או סרט אחד; יהיו כאלה שלא יהיו מעוטרים כלל, אבל הם יעמדו ב"טור המסדר"; ויהיו גם כאלה שיגררו אותם ב"כסא גלגלים"... כיון שמצד עצמם אינם בקו הבריאות, אלא שכאשר גוררים אותם, נגררים גם הם...

אבל הצד השווה הוא – שכולם צריכים להימצא, ומצד תכונת נפשם צריכים כולם לעמוד באותה תנועה של אנשי החיל העומדים ב"טור המסדר" – תנועת המסירת נפש וקבלת עול,

וביחד עם זה, מתוך שמחה – כפי שהרבי מוסיף ומטעים, שכאשר אנשי-חיל צועדים ב"פּאַראַד", הולכים הם עם ניגון שמח ("מאַרש")¹¹⁷. – בכלל ה' הרבי מטבעו (אפילו מצד טבע גופו) שמח ביותר, וגם כאשר מצד כמה סיבות לא ה' מקום לשמחה, ה' משתדל תמיד לצמצם ולהעלים את הדבר, כדי שלא לבלבל את הזולת.

זהו אפוא מה שנדרש מאיתנו: בין אם נמצאים ב"טור המסדר", ובין אם נמצאים מאחוריו, מלפנים או מאחור – צריכים להתאזר עם מעט קבלת עול, "כחודה של מחט"¹¹⁸, ועם ריבוי שמחה, ובכוח זה יבקעו-יפרצו... את שיירי ההעלמות... וההסתרים... ויעמידו את עצמם להמקום שמשם ייקחו אותנו להמעמד ומצב ד"לכו ונלכה באור הוי"¹¹⁹.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון אני מאמין].

* * *

כב. כאשר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר סידר את חלוקת שיעורי הלימוד בספר התניא לימי השנה, פָּלַל בחלוקה

(106) ראה זח"א קע, ב.
 (107) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג. ב"היום יום" בתחלתו).
 (108) רמב"ם ה' תשובה פ"ז ה"ה.
 (109) יומא פו, סע"א.
 (110) ע"פ איוב ד, יט.
 (111) סוטה ז, א (במשנה).
 (112) שהש"ר פ"א, יב [ב].
 (113) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות ח"ה ע' 53. וש"נ.
 (114) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ו ע' שעב (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).
 (115) תשא לב, כו.
 (116) ישעי' כז, יג. וראה לקו"ת דרושי ר"ה ס, א.
 (117) ראה שיחת י"ט כסלו תש"ט ס"ח (סה"ש תש"ט ע' 290). וש"נ.
 (118) ראה שהש"ר פ"ה, ב [ב].
 (119) ישעי' ב, ה.

זו גם את "דף השער" (לא כולו, אלא חלקו): "ספר לקוטי אמרים חלק ראשון הנקרא בשם... וקצרה בעזה"י", וביאר טעם הדבר – לפי שזהו לשונו של אדמו"ר הזקן, ובמילא הרי זה נכלל בספר התניא. ובהקדם הדיוק ב"הנקרא בשם" – על פי הידוע ומבואר בכמה מקומות¹²⁰ עד כמה גדול ונוגע ענין השם, שלכן נוגע גם שמו של הספר: "לקוטי אמרים", "ספר של בינונים", או "תניא"¹²¹.

והיינו, ששם הספר אינו ענין של מקרה, או ענין שנקבע לאחר זמנו של רבנו הזקן, אלא רבנו הזקן בעצמו קרא הספר בשם "לקוטי אמרים", כפי שכותב בהקדמתו ("הקדמת המלקט"), וכמו כן השם "ספר של בינונים", שכתבו רבנו הזקן בעצמו ב"דף השער" הראשון.

[אלא שבתחילה חל שם זה ("ספר של בינונים") על חלקו הראשון בלבד, וחלק שני נקרא "שער היחוד והאמונה", או "חינוך קטן", וחלק שלישי נקרא "אגרת התשובה"; אבל במשך הזמן (גם במשך חיים חיותו של רבנו הזקן בעלמא דין) נקראו גם "שער היחוד והאמונה" ו"אגרת התשובה" בשם "ספר של בינונים" חלק ב' וחלק ג', כפי שמצינו בדרושי הצמח-צדק הלשון "ספר של בינונים חלק ב'" ו"ספר של בינונים חלק ג'" על "שער היחוד והאמונה" ו"אגרת התשובה".]

וגם בנוגע להשם "תניא" – הנה בספר התניא שנדפס בשנת תקנ"ט (שנת המאסר והיציאה לחירות) בזאלקווי, עיר רחוקה ממקום מושבו של רבנו הזקן, כתבו הרבנים דשם בדברי הסכמתם: "ספר לקוטי אמרים אשר פי השם יקבנו תניא קדישא" [השם "תניא" מופיע באותיות גדולות, ולאחריו ניתוסף (באותיות רגילות) התואר "קדישא"], היינו, שכבר אז ידעו שנקרא בשם "תניא". וכך נתקבל אצל חסידים, ומזה ראי' שנתקבל הדבר אצל רבנו הזקן בעצמו, שלכן מצינו בכמה מאמרי חסידות שלו מהשנים הראשונות – בסוף שנות הנו"ן, או התחלת שנות הסמ"ך – שמזכיר את הספר בשם "תניא".

ולאחרי ההקדמה אודות שמו של הספר ("הנקרא בשם כו") – ממשיך לבאר ב"דף השער" תוכנו של הספר: "מיוסד על פסוק¹²² כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, לבאר היטב איך הוא קרוב מאד בדרך ארוכה וקצרה בעזרת השם ית"י".

וכאמור, כל זה נכלל בשיעורי הלימוד דספר התניא כפי שנחלקו על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר – שהורה שיתחילו ללמוד לא רק מפנים התניא, "משביעין אותו תהי צדיק", ולא רק מ"הקדמת המלקט", אלא גם ה"הסכמות" – ב' ההסכמות שנדפסו על ידי רבנו הזקן (וכידוע הדיוקים בלשון ה"הסכמות", כפי שמבאר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר במכתבו שכבר נדפס¹²³), ואפילו נוסח "דף השער" – גם הוא נכלל בחלוקת התניא ללמוד בתחילת השנה החדשה לתורת החסידות, דרכי החסידות ומנהגי החסידות.

כג. ויש לבאר מה שכתוב ב"דף השער" "מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, לבאר היטב איך הוא קרוב מאד וכו'": הפירוש ד"בפיך ובלבבך לעשותו" הוא – ש"בפיך" קאי על דיבור, "בלבבך" קאי על מחשבה, ו"לעשותו" קאי על מעשה¹²⁴.

ולכאורה, כשמבארים "איך הוא קרוב מאד", צריך להיות הסדר באחד מב' האופנים: מלמטה למעלה – לעשותו בפיך ובלבבך (מעשה דיבור ומחשבה), או מלמעלה למטה – בלבבך בפיך לעשותו (מחשבה דיבור ומעשה); ואילו "בפיך ובלבבך לעשותו" הוא לא בסדר דמלמעלה למטה ולא בסדר דמלמטה למעלה!?

ועל כורחן צריך לומר, שסדר העבודה דכל אחד ואחד – שאליו נאמר "קרוב אליך", ולא רק "קרוב" סתם, אלא "קרוב מאד", היינו, שמבלי הבט על החילוקים שיש מי שמגיע לזה "בדרך ארוכה" ויש מי שמגיע לזה "בדרך קצרה", הרי על כל אחד ואחד נאמר "קרוב אליך הדבר מאד" – הוא באופן ד"בפיך ובלבבך לעשותו" דוקא, היינו, שלכל לראש ישנו ענין הדיבור, ולאחרי זה מחשבה, ולאחרי זה מעשה.

120 ראה אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ס"ע רפח ואילך. לקו"ש ח"ו ס"ע 35 ואילך, ובהערות שם.
121 בהבא לקמן – ראה בארוכה "מ"מ, הגהות והערות קצרות לס"ב" בתחלתו, וב"לקוטי פירושים" שם.
122 ראה סה"מ תרפ"א ס"ע שכג. לקו"ש חכ"ו ע' 321. ועוד.

123 קיצורים והערות לספר התניא ע' קכה (ולאח"ז באגרות-קודש שלו ח"ד ס"ע רסו ואילך – נעתק גם ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות לס"ב" הנ"ל ע' ה).
124 ראה סה"מ תרפ"א ס"ע שכג. לקו"ש חכ"ו ע' 321. ועוד.

כד. והביאור בזה:

סדר חיי האדם הוא באופן שהתחלת הלימוד הוא "משיתחיל לדבר", והסדר הוא שתחילה "מלמדו אותיות התורה", ואחרי כן נקודות, ואחרי כן קריאה ("עבריי"), ורק לאחר זה מלמדים אותו פירוש המילות וכו' (כמבואר בפרטיות בהלכות תלמוד-תורה¹²⁵). ונמצא, שהתחלה היא בענין הדיבור – "בפיך" – עוד קודם שתוכן הדברים מובן בשכלו ("בלבבך").

והמשך הדברים בסדר חיי האדם – שלא ממתנינים עד בר-מצוה שאז נעשה מחויב במעשה המצוות, "לעשותו", אלא עוד לפני זה – משהגיע לחינוך – מחנכים אותו (גם) בענינים של הבנה ושכל, לא רק פירוש המילות, אלא גם פירוש (תוכן וכוונת) המצוות, וגם תורה – ענין המחשבה ("בלבבך").

ורק לאחר זה, כשנעשה "בן שלש עשרה שנה למצוות"¹²⁶ – בא עיקר ושלמות ענין המעשה ("לעשותו"). וכן הוא סדר העבודה בכל יום ויום – "חדשים לבקרים רבה אמונתך"¹²⁷, שאז מתחיל עולם חדש, חיים חדשים¹²⁸:

מיד כשניעור משנתו – עוד לפני שנוטל ידיו, ועוד לפני שמהרהר בדברי תורה – ישנו ענין הדיבור, "בפיך", בלבד: אמירת "מודה אני לפניך"¹²⁹ (ורק לאחר זה נוטל ידיו – קודם שהולך ד' אמות¹³⁰, ואחרי כן עומד ממיטתו, ורק אז יש לו להרהר בדברי תורה¹³¹). ואחרי כן ישנו ענין התפלה ולימוד התורה, שכולל גם ענין המחשבה – "בלבבך" – פירוש המילות בתפלה, והבנה והשגה בתורה. ורק לאחר זה (לאחרי התפלה והתורה) הולך לעבודתו במעשה המצוות – "לעשותו".

וכן הי' הסדר בחיי כללות בני ישראל בתור קומה שלימה – במעמד הר סיני, שאז פרחו נשמתם¹³², ולאחרי זה ניתנה להם נשמה חדשה (שלכן למדים דיני גירות – גר שנתגייר כקטן שנולד דמי¹³³ – ממתן תורה¹³⁴): לכל לראש הי' ענין הדיבור ("בפיך") – ששמעו הדיבור "אנכי" וקיבלוהו על עצמם, ואז לא הי' עדיין ענין של הבנה והשגה, ואדרבה: "פרחה נשמתם".

ולאחרי זה, כשהחזירה להן הקב"ה בטל תחי', שהוא "טל תורה"¹³⁵ – אזי הי' אצלם הענין דהבנה והשגה בעשרת הדברות, שזהו ענין ד"בלבבך".

ולאחרי זה, בלכתם מהר סיני, כמו שנאמר¹³⁶ "שובו לכם לאהליכם" – התחיל הענין ד"לעשותו".

וכן הוא גם בכללות משך הזמן דשית אלפי שנים דהוי עלמא, שנחלק לשני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, ושני אלפים ימות המשיח¹³⁷:

ידוע ששלמות הענין דקיום המצוות יהי' בימות המשיח, כמו שנאמר¹³⁸ "ושם נעשה לפניך כו' כמצות רצונך", מה שאין כן קיום המצוות בזמן הזה אינו אלא באופן ד"הציבי לך ציונים"¹³⁹, "סימנים" ו"הכנות" להמצוות שיקיימו "כמצוות רצונך" בימות המשיח, אשר, שלמות זו לא היתה אפילו בזמן שני ובית ראשון, כמבואר בארוכה בתחילת המשך וככה¹⁴⁰ לאדמו"ר מהר"ש פרטי החילוקים שבין קיום המצוות בזמן הבית, בזמן הגלות ובימות המשיח.

ונמצא, שהתחלה היא בשמיעת דיבורי התורה והמצוות וקבלתם בהר סיני – "בפיך".

ולאחרי זה בא ענין הלימוד – בשני אלפים תורה – ללמוד ולהבין – "בלבבך" – את הענינים שקיבלו בהר סיני;

(125) לאדה"ז בתחלתו. וש"נ.

(126) אבות ספ"ה.

(127) איכה ג, כג.

(128) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רס"ד. סמ"ו ס"ו.

(129) שם ס"א ס"ה.

(130) שם ס"ז.

(131) שם (במהדו"ב) ס"א ס"ו.

(132) שבת פח, ב.

(133) יבמות כב, א. וש"נ.

(134) ראה שם מו, א-ב. וש"נ.

(135) תניא ספ"ו. וראה בהנסמן ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות

לשם (ע' רכד).

(136) ואתחנן ה, כז.

(137) סנהדרין צו, סע"א. וש"נ.

(138) נוסח תפלת המוספין.

(139) ירמ"י לא, כ. וראה ספרי ופרש"י עקב יא, יח. רמב"ן אחרי

יח, כה.

(140) תרל"ז – פי"ז ואילך.

ולאחרי זה באים שני אלפים ימות המשיח שבהם נעשית ההכנה לקיום המצוות – "לעשותו" – "כדבעי לי למיעבד"141, בתכלית השלימות – כמבואר בהמשך הנ"ל שאז יהי האדם שלם בתכלית, והבריאה כולה תהי שלימה בתכלית (באופן נעלה יותר מכמו שהי לפני החטא), ובמילא יהי גם קיום המצוות (פעולת האדם השלם בענייני הבריאה כפי שהם בשלימותם) בתכלית השלימות,

כן תהי לנו במהרה בימינו על ידי משיח צדקנו, עליו נאמר142 "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד" – למעלה גם מאדם הראשון, כמרומו בתיבת "מאד", אותיות "אדם", אלא שזהו בצירוף אחר שהוא למעלה מ"אדם"143 – והוא ימשיך וישפיע ענין זה לכל בני ישראל, אם בתורת לימוד, שלכן ילמד תורה לכל ישראל144, או באופן של קבלת עול, בדרך מתנה, שלכן נקרא מלך לכל ישראל145.

* * *

כה. בהמשך להמדובר לעיל (סעיף כ"ב) אודות גודל הדיוק בכל ענין בנוגע לדף השער דספר התניא – יש להוסיף גם בנוגע לציון פרט השנה:

כאשר נדפס ספר התניא בפעם הראשונה – בשנת תקנ"ו, ונשלמה ההדפסה בשנת תקנ"ז – צוין ב"דף השער": "נדפס . . בשנת ני קרוב אליך הדבר מאוד בפ"ך ובלבבך לעשותו לפרט-קטן" (תקנ"ו). ופשוט, שציון פרט השנה בפסוק "כי קרוב וגו'" דוקא, הוא מדויק – שהרי על פסוק זה מיוסד ספר התניא. ויש מקום לומר שרבנו הזקן בעצמו קבע נוסח זה בציון פרט השנה.

וכמו כן כאשר נדפס ספר התניא בשקלאָב (בסמיכות למקומו של אדמו"ר הזקן) – שאז ניתוסף בספר התניא גם אגרת התשובה (מהדורא בתרא, זו שבהוצאתנו) – צוין פרט השנה גם כן בפסוק זה: "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפ"ך ובלבבך לעשותו" (בשינוי האותיות המודגשות באופן שיעלה בגימטריא תקס"ו).

וכל זה – בנוגע לציון פרט השנה בפסוק "כי קרוב וגו'", שהדיוק שבזה הוא דבר הבולט לעין ("עס וואַרפט זיך אין די אויגן").

והנה, בספר התניא שנדפס על ידי תומכי תמימים, בשנת תר"ס – אשר, על פי הוראת כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, "הוגה היטב בתוצאה חדשה ומתוקנת כו'", בהשתדלותו של השו"ב ר' אשר146 [הי נקרא "אשר דער שוחט", ללא הקדמת ר"ר] – צוין פרט השנה בפסוק147 "בקדוש ישראל יגילו" (בהדגשת האותיות שהגימטריא שלהם תר"ס).

וכמו כן כאשר זכות הדפסת ספר התניא נרכשה לטובת תומכי תמימים, בשנת תרס"ט, שאז הוגה ספר התניא פעם שני, וניתוספו בו כמה תיקונים – נשאר ציון פרט השנה בפסוק "בקדוש ישראל יגילו" (בשינוי האותיות המודגשות כו').

וכן כאשר הדפיסו את ספר התניא בתל-אביב (בשנת תש"ג) – השאירו את ציון פרט השנה בפסוק "בקדוש ישראל יגילו".

– [באותה שנה נדפס ספר התניא (על ידי פוטוגרפיא) גם בשנגהאי, וכנראה לא עלה על דעתם שיש איזה דיוק בפסוק זה דוקא, בחשבם שאינו אלא גימטריא יפה בלבד, ובמילא, השמיטו הפסוק, וציינו רק מספר השנה].

כאשר עמדו להדפיס את ספר התניא כאן – שזו היתה הפעם הראשונה להדפסת ספר התניא בחצי כדור התחתון – עלתה בדעתי ("האָב אין זיך געכאַפּט") סברא בטעם הדיוק בפסוק "בקדוש ישראל יגילו" דוקא, כיון שיש בו שמו של הבעל שם טוב – "ישראל", וכן שמו של המגיד – באותיות ד' וב' שבתית "בקדוש".

ולכן, במקום לכתוב פרט השנה בפשטות – תשי"ד – מוטב לציין בפסוק "בקדוש ישראל יגילו", כדי לקשר זה עם הזיכרון – "נזכרים ו(על ידי זה) נעשים"148 – של אבות החסידות.

141) כתובות סז, רע"א.
 142) ישעי' נב, יג.
 143) המשך וככה הנ"ל פ"כ ואילך.
 144) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. ועוד. לקו"ת צו יז, א.
 145) ובכ"מ.
 146) ראה רמב"ם הל' מלכים ראש וסוף פי"א. סהמ"צ להצ"צ
 מצות מינוי מלך (דרמ"צ קח, א ואילך).
 147) גראַצמאַן, מניקאַלאַיעב (ראה אודותו – סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 28 הערה *22).
 148) ישעי' כט, יט.
 149) לשון הכתוב – אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבי"ם. הובא ונתבאר בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט

ובמכל שכן וקל וחומר מהא דמצינו במסכת יומא¹⁴⁹ בנוגע להקרבת התמיד, שהיו אומרים "האיר פני כל המזרח עד שבחברון", "כדי להזכיר זכות אבות מזכירין חברון"¹⁵⁰, כיון ששם נקברו האבות [ולכן נקראת "קרית ארבע", "על שם ד' זוגות שנקברו שם . . אדם וחוה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה"¹⁵¹], ועל אחת כמה וכמה כשיכולים להזכיר את האבות עצמם (לא רק הזכרת המקום שמזכיר אודותם), כבנדון דידן, שבפסוק "בקדוש ישראל יגילו" נזכרים שמותיהם של אבות החסידות עצמם: ישראל – שמו של הבעל שם טוב, והאותיות ד' ב' ("בקדוש") דשמו של המגיד.

כו. ולהעיר מהשייכות המיוחדת של המגיד ל"ט כסלו – שהרי י"ט כסלו הוא גם יום ההילולא של המגיד. וכידוע¹⁵² שמקשרים את יום ההילולא של המגיד ב"ט כסלו עם העובדה שביום זה היתה היציאה לחירות של רבנו הזקן, וכן היציאה לחירות דתורת החסידות, אשר, מיני אז באה תורת החסידות בהתרחבות והתפשטות ביותר.

כז. ובהמשך להמדובר אודות המגיד – ישנו סיפור שסיפר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹⁵³:
אצל הבעל שם טוב היו כמה סוגי חסידים, גאונים וצדיקים כו', עד לאנשים פשוטים.

אחד מהם – יהודי פשוט, אכסנאי ("א קרעטשמער"), שבדרך חזרתו מביקורו אצל הבעל שם טוב הוצרך לעבור בעיירה שבה שימש המגיד כ"מלמד" בעת ההיא ("דער מגיד איז דאָרטן געזעצן און געקנעלט מיט קינדער"), ביקשו הבעל שם טוב שבעברו בעיירה ההיא, ימסור פרישת-שלום לתלמידו, תלמידו החביב וכו' – כפי שהי' קורא לו.

כאשר האכסנאי הגיע לעיירה – הנה בידעו שהבעל שם טוב שולח פרישת-שלום מיוחדת לתלמידו בלשון של חביבות ויוקר כו', התחיל לעורר רעש בעיירה אודות "הרב הגאון... ", עם כל התוארים הראויים לאחד שהבעל שם טוב פורש בשלומו, בשאלו היכן מקום מגוריו. – אך בני העיירה השיבו לו שאין בעיירתם אדם כזה.

אמנם, כיון שהיתה לו שליחות מהבעל שם טוב, הרי בוודאי לא יעזוב את העיירה עד שימלא את שליחותו. התחיל אפוא לחזר בעיירה ולחפש היכן נמצא ר' בער, ולא הצליח למצאו. עד שסוף כל סוף שמע ממישהו, שבקצה העיירה, באיזה בית קטן, חורבה, יושב מלמד בשם ר' בער ולומד עם ילדים קטנים. אולי הוא – הפטיר הלה – אותו ר' בער שהנך מחפש אחריו.

נו, בראותו שעד עתה לא מצא מישהו אחר, החליט לגשת לשם ולראותו. – סוף כל סוף שלחו הבעל שם טוב, ובמילא אין לשאול קושיות... אולי אכן אליו נתכווין.

כבואו לשם, מצא בית-חורבה שבו שררה עניות גדולה, עד כדי כך שהמגיד יושב – לא על כסא, כיון שלא הי' בביתו ["כורסה" – על אחת כמה וכמה שלא היתה בביתו, ו"ספה" – אין על מה לדבר בכלל...], כי אם – על חתיכת עץ, וכך לומד עם הילדים.

לאחרי שמילא שליחותו במסירת פרישת-שלום מהבעל שם טוב – שאל אותו, הייתכן שְעֵם היותו איש קדוש, צדיק [כפי שמבין מזה שהבעל שם טוב שולח לו פרישת-שלום], אשר "צדיק גוזר והקב"ה מקיים"¹⁵⁴ – חי הוא בדחקות ועניות גדולה ביותר, עד כדי כך שאין לו אפילו כסא לישיב עליו, וצריך לישיב על חתיכת עץ?!...!

השיב לו המגיד – תוך כדי שאלה אודות מעמדו ומצבו הוא, והאכסנאי מספר לו שזכה ב"ה לעשירות גדולה, והמגיד מבקשו לצייר בפניו את דירתו, מספר החדרים שיש לו, ואיזה רהיטים יש לו וכו', והאכסנאי מסביר לו את יקר תפארת גדולתו... שואל אותו המגיד: הייתכן שעכשיו הנך לבוש בגדים פשוטים?! והיכן מתאכסן אתה עכשיו – בחדר פשוט, "אָן התפעלות", שלא כדבעי, ולא באופן מסודר?! – והאכסנאי משיב: רבי, מה הנכם רוצים ("וואָס ווילט איר"), הרי עכשיו הנני בדרך; אצלי בבית – אילו הייתם רואים, הייתם

(152) ראה שיחת ליל כ' כסלו תרצ"ד ס"ג (לקו"ד ח"א קא, א).

(153) לקו"ד ח"ב רה, סע"ב ואילך. סה"ש תרצ"ו ע' 20 ואילך.

(154) ראה תענית כג, א. זח"ב טו, א. שבת נט, ב.

(149) ל, א (במשנה). שם, ב.

(150) פרש"י שם, ב – מירושלמי יומא פ"ג ה"א.

(151) חיי שרה כג, ב ובפרש"י.

נוכחים לדעת שהנני גביר גדול, אבל עכשיו רואים אתם אותי בהיותי בדרך, באכסניא, ובמילא, לא איכפת לי שיהי' באופן כזה, ולא אבלבל לעצמי את הראש ליטול עמי רהיטים וכל שאר הדברים שיש לי בביתי.

נענה המגיד ואמר: כן הוא גם אצלי. "בבית" – הכול מתוקן כדבעי, בעושר מופלג, "דירה" טובה ביותר, ו"רהיטים" יפים ויקרים ביותר; אבל כשנמצאים ב"אכסניא" – בעולם הזה שאינו אלא כ"פרוזדור"¹⁵⁵ – לא איכפת לי לישוב על חתיכת עץ, בידעי ש"בבית" מוכן עבורי עושר מופלג.

כת. זהו גם המענה לאלה ששואלים קושיא בנוגע לנשיא הדור: כיון ש"צדיק גזור והקב"ה מקיים" – הי' נשיא הדור יכול לפעול ("דורכפירן") את כל הענינים שרצה לפעול, ואיך יתכן שענין פלוני לא נשלם בגלל חיסרון כסף, וענין פלוני לא נשלם בגלל שנגזרה גזירה, העלם והסתר, וכיוצא-בזה?!

ועל דרך זה בנוגע לעבודתו של כל אחד ואחת: כיון שתובעים עבודה כזו שלפי-ערך נחשבת היא לעבודה קשה – למה מוסיפים עוד "נדן"... העלם והסתר וגזירה, כאן חסר קצת בבריאות, וכאן חסר קצת כסף, וכאן ה"שאור שבעיסה מעכב"¹⁶¹ – ענינים שמבלבלים לעבודה?!

והתירון לזה:

כשנמצאים "בבית" – יש צורך במנוחה, הן בנוגע ל"ראש" והן בנוגע ל"לב" ("א' רואיקע קאָפּ און אַ רואיקע האַרץ"), ללא פיזור הנפש וללא בלבולים. ואכן "בבית" – מוכן עבור כל אחד ואחת שלא בערך יותר מזה, כפי שמצינו במדרשי חכמינו ז"ל¹⁵⁶ שהראו לרבי אבוה שמוכן עבורו י"ג נהרי אפרסמון... וכל זה – מה שהראו לו, ובמילא, אין זה אלא "גן עדן", ואילו "עדן", עליו נאמר¹⁵⁷ "עין לא ראתה אלקים זולתך", "זה עדן שלא שלטה בו עין כל ברי"¹⁵⁸ – הרי זה שלא בערך יותר!

אבל כשנמצאים במעמד ומצב ד"בלכתך בדרך"¹⁵⁹ – דקאי על כללות הזמן שהנשמה נמצאת "בדרך"¹⁶⁰, הן ההליכה בדרך מלמעלה למטה, "מאיגרא רמה לבריא עמיקתא"¹⁶¹, והן ההליכה בדרך מלמטה למעלה, לעלות מ"בריא עמיקתא" לה"איגרא רמה", אשר, במשך כל הזמן נמצא יהודי במעמד ומצב ד"מהלך" ("בין העומדים")¹⁶², היינו, שאינו נשאר על עמָדו, אלא מיום ליום הולך ומתעלה בעבודתו בעילוי אחר עילוי, כמשל המהלך בדרך שאינו נשאר באותה "אכסניא", אלא "הלוך ונסוע"¹⁶³ מ"אכסניא" אחת לחברתה – אזי לא נוגע כל כך איזה "רהיטים" יש לו בדרכו;

מה שנוגע הוא – עשיית המלאכה כפי רצון בעל-הבית, היינו, מילוי השליחות שבשבילה ירדה נשמתו "מאיגרא רמה לבריא עמיקתא", שאז יוכל לחזור במהרה מבריא עמיקתא לאיגרא רמה, ולקבל ה"שכר מצוה מצוה"¹⁶⁴ – מלשון צוותא וחברותא¹⁶⁵ עם האדון, שהוא בורא העולם, והעולם הוא הדירה שלו – שזהו מה שנפעל על ידי העבודה לעשות לו ית' דירה בתחתונים, שגם העולם למטה יהי' דירה לו ית', דירה דייקא, דירת קבע, "טרקלין", ולא "פרוזדור".

כאשר נמצאים "בלכתך בדרך" – צריכים למלא את השליחות כפי רצון הקב"ה. ואם רצונו של הקב"ה שיהי' זה באופן ד"לפום צערא אגרא"¹⁶⁶, היינו, על ידי מלחמה ויגיעה דוקא – "בהדי כבשי דרחמנא למה לך". – צריך לידע שאין זה בתור עונש ח"ו, כי אם – כלשון חכמינו ז"ל "צדקה עשה הקב"ה בישראל" – מפני שרצונו ליתן שכר גדול יותר ויותר, שלכן צריכה להיות העבודה באופן כזה דוקא (גם אם אין אנו מבינים את ההסברה שבדבר).

כט. ועוד נקודה בזה:

צריכים לידע שהעבודה שלנו היא – להאיר, כדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בשם הצמח-צדק¹⁶⁷: "אנן פועלי

162) ראה תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א ואילך). ובכ"מ.

163) לשון הכתוב – לך לך יב, ט.

164) אבות פ"ד מ"ב. וראה "היום יום" ח חשון. כה איר.

165) ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.

166) אבות פ"ה מ"א.

167) לקו"ד ח"ב רי, רע"ב. סה"ש תרצ"ו ע' 25, ובהנסמן שם

בהערה 15. וראה גם אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' יז (נעתק

ב"היום יום" כט טבת).

155) אבות פ"ד מט"ז.

156) ירושלמי ע"ז פ"ג ה"א. ב"ר פס"ב, ב.

157) ישעי' סד, ג.

158) ברכות לד, ב.

159) ואתחנן ו, ז.

160) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' תקמז (נעתק

ב"היום יום" יג מנחם אב).

161) ע"פ לשון חז"ל – חגיגה ה, ב.

דיממי אנן¹⁶⁸. ובמה מתבטא ה"להאיר" – בכך שאנו מצידנו עושים את ההכנה וההכשרה לכך, גם אם עדיין לא בא הדבר לידי פועל.

ובהקדמה – שמצינו בבניית המשכן והמקדש, שבני ישראל הוצרכו להביא את הכסף והזהב, כל הי"ג או ט"ו דברים שנימנו בתורה¹⁶⁹, ואחרי כן הקימו את המשכן, ולאחרי כל זה עדיין לא נעשה הענין, עד ש"ותצא אש מלפני ה'"¹⁷⁰. ונמצא, שעבודתם של בני ישראל לא היתה אלא בעשיית ההכנה וההכשרה להמשכן ומקדש.

וכמו כן גם בנוגע לעבודה בזמן הגלות:

העבודה שלנו היא לעשות את ההכנה וההכשרה הדרושה לכך שבית המקדש – שכבר בנוי ועומד למעלה מוכן¹⁷¹ – ירד מלמעלה למטה, למטה מעשרה טפחים, במקום שהוא מוכשר לקבל את בית המקדש,

שלכן, כל מה שנדרש מאתנו הוא (אפילו לא להביא את הי"ג או ט"ו דברים הדרושים לבנין בית המקדש – שהרי בית המקדש כבר בנוי כנ"ל, כי אם) לנקות את המקום – על ידי "סור מרע", ולהכשירו להיות מקום טהור – על ידי "עשה טוב", ואז ירד בית המקדש על הר הבית – כפי שהוא בחלקו של כל אחד ואחת מישראל, ועד להר הבית ובית המקדש כפשוטו ממש.

ל. ויש להוסיף, שענין זה שיש ענינים שמבלבלים לעבודה כו', שייך גם לכללות המעמד ומצב דומן הגלות, שבני ישראל היו צריכים לעבור במשך זמן הגלות ענינים של גזירות ושמדות וכו'.

ועל זה משיב הנביא בתיבות ספורות – "ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני"¹⁷²: בפסוק לא נאמר "אודך ה'" על זה ש"ישוב אפך ותנחמני", אלא "אודך ה' כי אנפת בי", היינו, שיתנו שבח והודי' להקב"ה על המעמד ומצב דומן הגלות.

וטעם הדבר, לפי שלעתיד לבוא תתגלה הכוונה הפנימית שבמעמד ומצב דומן הגלות – שזוהי הדרך היחידה שעל ידה יכולים לבוא לכל העילויים דלעתיד לבוא,

כי, אילו היתה דרך קלה יותר לבוא לזה, לא הי' הקב"ה – שהוא עצם הטוב¹⁷³ – מוליך אותנו בדרך הקשה, בה בשעה שיכולים להשיג את אותה מטרה בדרך קלה יותר¹⁷⁴,

ועד כדי כך, שיוכלו לומר בלב שלם "אודך הוי" על כל הענינים שעברו במשך ה"רגע קטן (ש)עזבתיך"¹⁷⁵, כיון שלולי זאת לא הי' יכול להיות הענין ד"ברחמים גדולים אקבצך"¹⁷⁵.

וההכנה לזה – על ידי זה שעבודתו הפרטית של כל אחד ואחת היא באופן שאינו מתיירא מפני הצער והיגיעה שבעבודתו, ואז מובטח לו שעבודתו תהי' בהצלחה, וגם מובטח לו – כדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר – שכל זה ימשיך ברכה והצלחה בעניניו הפרטיים, בהמצטרך לו ולבני ביתו.

* * *

לא. כ"ק מורי וחמי אדמו"ר סיפר¹⁷⁶ שהמגיד ממעזריטש מסר לתלמידיו "יחודים" עבור כל המדינות, מלבד על מדינת אשכנז.

– במשך כל השנים לא הבינו את פשר הדברים: מה רוצים ממדינת אשכנז? ...! אמנם, ריבוי שנים לאחרי זה – למעלה ממאה וחמישים שנה לאחרי זמנו של המגיד – תופסים ("כאפט מען זיך") עד כמה גדולה ראייתו של צדיק, שרואה בעיני בשר למרחק של כמה וכמה שנים ודורות לאחרי זה! ...!

ובכל אופן, בנוגע לכל שאר המדינות נמסרו "יחודים" כו', שעל ידם נקל יותר לבני ישראל לעסוק בעבודת הבריורים בכל אותם מקומות גם בימינו אלה. – ולהעיר, שכתוצאה מזה, לא מופרך שבימינו אלה יהי' ענין של בירורים גם במדינת אשכנז.

הח"ן.

(168) עירובין סה, א.

(174) ראה גם מכתב יו"ד כסלו שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ע' ג.

(169) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 153 בהערות 70-71.

לעיל ע' 180).

(170) שמיני ט, כד.

(175) ישעי' נד, ז.

(171) פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.

(176) שיחת י"ט כסלו תרצ"ג ("רשימות" חוברת קסב ע' 17).

(172) ישעי' יב, א.

וראה סה"ש תרצ"ז ע' 219 ובהערה 8. וש"נ.

(173) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה (ד"ה מספרי

ועל דרך שמצינו בנוגע לארץ מצרים, שאף על פי שהיציאה ממצרים היתה באופן ד"וינצלו את מצרים"¹⁷⁷, "כמצודה שאין בה דגן . . . וכמצולה שאין בה דגים"¹⁷⁸, היינו, שהוציאו משם כל ניצוצות הקדושה¹⁷⁹, ו"לא נשאר בהם עד אחד"¹⁸⁰, מכל מקום, מצד הגלויות שהיו לאחרי זה, אף שהיו במקומות אחרים, גלות בכל, פרס מדי יון ואדום, חזרו ונפלו ניצוצות קדושה גם במצרים, שלכן, אף ש"הזהירה תורה שלא לשוב למצרים, שנאמר¹⁸¹ לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם"¹⁸², מכל מקום, "מותר לחזור לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטיא"¹⁸³ – להרוויח שם עבור ההוצאה, ולהשתמש בזה עבור ענינים של תורה ומצוות.

לב. ובנוגע לענינו:

כאשר יהודי נמצא במקום מסוים – הרי זה סימן שיש בידו "יחוד", שעל ידו יכול להחזיר במקום זה "נר מצוה ותורה אור"¹⁸⁴.

כ"ק מורי וחמי אדמו"ר אומר¹⁸⁵, שכל אחד ואחד, בכל מקום שבו נמצא, צריך לידע שהגיע למקום זה לא מצד בחירתו, אלא מצד הרצון העליון, ובמילא, הרי זה דבר ברור שהגיע למקום הנכון. מה פירוש "מקום הנכון"? – מקום המתאים אליו, שבמקום זה יכול הוא לפעול, ובמקום זה צריכה להיות הפעולה שלו דוקא, פעולה שלא תיעשה על ידי אחרים.

ולכן צריך לעבוד עבודתו במקומו הוא, ולא לרוץ למקום אחר בחשבו אולי שם הוא המקום שלו – שכן, אילו הי' מגיע למקום זה מצד בחירתו, הי' מקום לספק אם אכן כיון או שמא קלקל, אבל כיון שהגיע למקום זה מצד הרצון העליון, הרי בודאי שהגיע למקום הנכון בזמן הנכון, והוא האדם הנכון בשביל לפעול במקום זה.

לג. והנה, נמצאים כאן עתה יהודים מכל מיני מדינות ומקומות שבהם עובדים עבודתם – העבודה דעתה, שהיא ההכנה לביאת המשיח, על ידי זה ש"פוצו מעינותיך חוצה"¹⁸⁶, היינו, עבודה חסידותית ("א חסידישע שטיקל אַרבעט") – ששייכת במיוחד ל"ט כסלו, ראש השנה לחסידות¹⁸⁷, לתורת החסידות, דרכי החסידות ומנהגי החסידות, שהוא יום שמסוגל ליקח ממנו ברכת הצלחה על העבודה של כל השנה כולה, עד י"ט כסלו הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה.

וכאן ישנה הברירה לקחת את כל הענינים מיום זה מתוך שמחה – כדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר שטובת העבודה דורשת לעשותה בשמחה, שאז נעשית העבודה במהירות יותר ובאופן טוב יותר.

ולכן – כפי שנהגו בהתוועדות קודמת¹⁸⁸ – כל אלה שבאו ממקומות שונים, יאמרו "לחיים", קבוצות קבוצות בהתאם למקומותיהם, ויקחו עמהם שמחה על כל השנה כולה, לנצלה בשמחה של תורה ושמחה של מצוה, ולהמשיכה בכל הענינים שבהם עובד את ה' – "בכל דרכיך דעהו"¹⁸⁹, באכילתו ובשתייתו ובשנתו וכו' (כל שאר הפרטים שנימנו ברמב"ם¹⁹⁰), שיהיו כולם בשמחה.

וכיון שבנוגע למדינות וארצות קודמת ארץ ישראל לכל הארצות¹⁹¹ – יאמרו תחילה "לחיים" בני ארץ ישראל, ואחרי כן אלה שבאו מחוץ לארץ – באופן שכל הקודם זכה, אבל כל מדינה ועיר בפני עצמה, ללא עירוב מדינה ועיר אחרת.

* * *

לד. בנוגע להשייכות ד"ט כסלו לפרשת השבוע, שבכמה שנים חל בשבוע דפרשת וישב (כידוע¹⁹² שכל ענין

177) בא יב, לו.	186) אגה"ק דהבעש"ט – כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.
178) ברכות ט, ב.	187) מכתב כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע – נדפס ב"היום יום"
179) ראה פע"ח ש"ח פ"ג. ל"ת וסה"ל להאריז"ל ר"פ תצא.	בתחלתו, ובאגרות-קודש שלו ח"א ע' רנט. ושי"ג. וראה שיחת י"ט
180) בשלח יד, כה.	כסלו תש"ד ס"א (סה"ש תש"ד ע' 48).
181) שם, יג.	188) שיחת ש"פ בראשית – התוועדות ב' המשך לשמחת סכ"א
182) רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ז.	(לעיל ע' 127).
183) שם ה"ח.	189) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.
184) משלי ו, כג.	190) שם רפ"ה.
185) במכתביו – אגרות-קודש שלו ח"ג ע' תקסא (נעתק ב"היום	191) ראה תענית יו"ד, רע"א.
יום" יד חשוון); ח"ה ע' קג ("היום יום" יו"ד תמוז); ח"ו ע' תז ("היום	192) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א).
יום" ג אלול). ועוד.	

שייך להפרשה שקורין באותו שבוע) – ידוע סיפור כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹⁹³ אודות מה שאירע בחיי המגיד בקשר לקריאת הפסוק¹⁹⁴ "ויקנאו בו (ברבנו הזקן) אָחֵיו (תלמידי המגיד) ואביו (המגיד) שמר את הדבר". ולכאורה אינו מובן: איך שייך להמליץ הסיפור שבפרשת השבוע, "ויקנאו בו אחיו וגו'" (וכל ההמשך שלאחרי זה) – ביחס למאסרו של רבנו הזקן?!

אך הענין הוא – על פי הידוע אצל חסידים (וכבר נדפסו הדברים בבית רבי¹⁹⁵) שהמאסר למטה בא כתוצאה מהקטרוג ומעלה על זה שרבנו הזקן אומר חסידות בהתפשטות ובהתרחבות רבים, ועל פי זה יש לומר, שהנתינת מקום להקטרוג למעלה היא העובדה ש"אחיו" (שאר תלמידי המגיד) סבורים שעדיין לא הגיע הזמן לפרסם תורת החסידות בהתפשטות ובהתרחבות, כיון שאין זה בהתאם להעולם כו', כך שהנהגתו של רבנו הזקן היא שלא כדעת הרבים, וכתוצאה מזה נתעורר הקטרוג למעלה, ומזה נשתלשל המאסר למטה, ונמצא, שבדקות מן הדקות אפשר להמליץ על זה "וימכרו גו"¹⁹⁶.

לה. ויש להוסיף בביאור הקשר והשייכות דהנהגת יוסף (עליו נאמר "ויקנאו בו אחיו") עם ההנהגה דנשיאי חב"ד, החל מרבנו הזקן:

מהחילוקים שבין יוסף לאחיו¹⁹⁷ – שאחי יוסף חיו במשך זמן ארוך בארץ כנען (ולא בארץ מצרים), ולא עוד אלא שגם בבואם לארץ מצרים חיו לבדם בארץ גושן¹⁹⁸, כיון שפחדו לחיות בארץ מצרים עצמה [ומשום זה באו גם בתחבולות על דבר בקשת פרעה ליוסף "ושמתם שרי מקנה על אשר לי"¹⁹⁹]; מה שאין כן יוסף, שהי' משנה למלך מצרים, ובמעמד ומצב זה הי' דבוק ומיוחד באלוקות.

וכמו כן מצינו אצל נשיאי חב"ד מתחילת הנהגתם – שבד בבד עם התעסקותם בתורת החסידות והפצתה ביגיעה גדולה ובהתפשטות גדולה, היו גם "בארץ מצרים", בענינים הקשורים עם מיצרים וגבולים – ענינים של עסקנות ציבורית, שבשביל זה צריכים לבוא במגע עם הממשלה, עם ענינים של גזירות, העלמות והסתרים [ובכללות יותר – להתעסק לא רק בענינים של תורה ותפלה בלבד, אלא גם עם גשמיות, "בכל דרכיך דעהו"²⁰⁰], וכדי להצליח בזה, אי אפשר שתהי' הפעולה מן השפה ולחוץ (שאו לא נפעל הענין הדרוש), כי אם באופן של התעסקות דוקא – למרות שזה מבלבל מתורה ותפלה כו'.

וכדמוכח מדברי הירושלמי²⁰⁰ ש"העוסק בצרכי-ציבור כעוסק בדברי תורה", ויתירה מזה, כפי שנפסק להלכה בשולחן ערוך²⁰¹ שהעוסק בצרכי ציבור פטור מפילה וקריאת שמע (וכל שכן מלימוד התורה)²⁰², והיינו, שהעוסק בצרכי ציבור הוא באופן כזה שבשעת מעשה אי אפשר להיות שקוע בייחודים עליונים דקריאת שמע ותפילה, או בהבנה והשגה בעמקות התורה, כי, אילו היו יכולים להיות שניהם יחד, לא היו פוטרים אותו מתלמוד תורה, תפלה וקריאת שמע. וראי' לדבר – מהא ד"שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה"²⁰³, שאין זה אלא כאשר אין יכולים לקיים שניהם, "דאי מטרדי בקיום מצות סוכה הוו מבטלי ממצוות", אבל כשאפשר לקיים שניהם, חייבים בסוכה²⁰⁴. וכיון שהעוסק בצרכי ציבור פטור מן התפלה, ואפילו מקריאת שמע – מוכח, שהעוסק בצרכי ציבור הוא באופן שלפעמים אי אפשר לעמוד בב' התנועות בבת אחת.

ואף על פי כן היתה הנהגת נשיאי חב"ד בב' הקצוות: קצה אחד בעומק רום – בהתפשטות דהמאור שבתורה, פנימיות התורה; וקצה השני – בעבודה בעומק תחת – בהעסק בצרכי ציבור שמבלבלים מתורה ותפלה, שגם בענינים אלו תהי' דירה לו ית'²⁰⁵.

לו. והנה, אף שבתחילה לא הסכימו שאר תלמידי המגיד לדרכו של רבנו הזקן בגילוי והתפשטות תורת החסידות, עד כדי כך, שבגלל זה נתעורר קטרוג למעלה, ומזה נשתלשל המאסר למטה (כנ"ל סעיף ל"ד), הרי,

198) ויגש מז, א ואילך.
199) שם, ו. וראה כלי יקר שם מו, לב.
200) ברכות פ"ה ה"א.
201) אור"ח ס"ע ס"ד. אדה"ז שם, וסו"ס צג.
202) ראה לקו"ש חכ"א ע' 245 ובהערה 14 שם. וש"נ.
203) סוכה כה, א (במשנה).
204) תוס' שם (ד"ה שלוחי מצוה).
205) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ז ס"ע 136. ח"ה ס"ע

193) ראה "רשימות" חוברת קפו ס"ע 11. אגרות-קודש שלו ח"ד
ריש ע' רסג. וראה גם לקו"ש ח"ח ע' 304 הערה 27. חכ"ה ע' 211.
שיחת י"ט כסלו דאשתקד ס"ט (תורת מנחם – התוועדויות ח"ז ע' 212).
194) וישב לו, יא
195) ח"א פט"ז (בהערה). וראה גם שיחת י"ט כסלו תשי"א
בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 113), ובהנסמן שם.
196) שם, כח
197) ראה לקו"ש חל"ה ע' 180 ובהנסמן שם בהערה 42.
30

כאשר נתבטל הקטרוג למעלה, והסכימו שרבנו הזקן ימשיך לומר חסידות כדרכו, כיון שכבר התחיל בכך²⁰⁶, הנה סוף כל סוף נעשית התועלת מזה גם בנוגע לשאר תלמידי המגיד.

וכמו בסיפור דיוסף ואחיו – שבסופו של דבר נתברר ש"וישלחני אלקים לפניכם גוי להחיות לכם לפליטה גדולה"²⁰⁷, היינו, שהיתה בכך תועלת גם עבור האחים שלא אחזו מדרכו של יוסף.

אלא, שבינתיים הוצרך להיות ענין המאסר – על דרך מאמר רבותינו ז"ל²⁰⁸ "מה זית אינו מוציא שמנו אלא על ידי כתיחה", "שמן זית גוי כתיחה למאור"²⁰⁹, שעל ידי ה"כתיחה" נעשה "למאור" (לא רק "אור" אלא גם "מאור", מקור האור)²¹⁰, ודוגמתו בנוגע לבני ישראל, שכדי לגלות את המאור שבתורה²¹¹, והמאור שבנשמה, שעל ידי זה מגלים את ה"סתים" דקוב"ה²¹² – צריך להיות הענין ד"כתיחה", שבא לידי ביטוי גם בגשמיות בענין המאסר.

וכאמור, סוף כל סוף מכירים שענין זה הוא "לפליטה גדולה" – כפי שראו בפועל ממש שהחזקת אור החסידות בהתפשטות והתרחבות גדולה, הועיל לא רק בתורת חב"ד כשלעצמה, אלא גם בהענינים דחג"ת וחסידים חג"ת שבאים משאר תלמידי המגיד, והיינו, שהשמירה שלא יבוא זר בגבולם, ביחד עם כיבוש פלטרין של אחרים (ללא חשבונות), להחדיר שם תורת הבעל שם טוב, תורת המגיד ותורת רבנו הזקן – נעשה "לפליטה גדולה" גם עבור אלה שבאים משאר תלמידי המגיד.

ומזה באים לצעד נוסף – שהרי כל הענינים הם באופן של עלי' אחר עלי' :

כשם שרואים כבר את התועלת – "לפליטה גדולה" – אצל חסידי חג"ת, כמו כן מתחילים כבר לראות את הפעולה של התפשטות תורת החסידות – "לפליטה גדולה" – גם אצל אלה שלפי שעה עוסקים בגליא שבתורה בלבד.

העובדה שאצלם נשמרת בשלימותה החמימות וההתקשרות במידה גדולה, ועל כל פנים אצל כל אחד ואחת לפי מעמדו ומצבו – היא, מצד זה שבמרחק-מה ("א' ביסל ווייטער") מואר כבר בהמאור שבתורה זוהי תורת החסידות, ולכן יכול גם "גר קטן" שלו (של זה שלעת-עתה לומד רק גליא שבתורה) לחדור ("דורכשפארן") את החושך, כיון שבמרחק-מה כבר נהפך החושך על ידי המאור שבתורה.

וכיון שכן, הרי, אין כל ספק שסוף כל סוף יבואו גם הם להכרה שיקויים ביחס אליהם "יוסף הוי' לי בן אחר"²¹³ – שזהו עניינו של יוסף, ששמו נושא את הבשורה על הוספת עוד יהודי (ובנדון דידן –) לתורת החסידות.

לז. ויש לומר, שכל זה התחיל כבר בזמנו של המגיד – שכאשר רבנו הזקן הי' עדיין תלמידו, בחר בו וצוה עליו "להורות הלכה ברורה. . . לסדר כל פסקי דינים הבאים בשולחן ערוך"²¹⁴ :

עניינו של חיבור "שולחן ערוך" הוא – "השונה הלכות. . . הליכות עולם"²¹⁵ – הוראת דרך בחיי היום יום בעולם הזה הגשמי והחומרי, כך, שבחירתו של המגיד ברבנו הזקן לסדר ה"שולחן ערוך" משמעותה, שרבנו הזקן הוא הוא ה"מורה דרך" בחיי היום יום לכל העולם כולו²¹⁶.

ובמשך הזמן הולך ענין זה ומתגלה יותר ויותר בעולם למטה מעשרה טפחים – שתורת החסידות שנתגלתה על ידי רבנו הזקן הולכת ומתפשטת יותר ויותר, כולל גם בשכונותיהם של אלה שלעת-עתה למדו רק גליא שבתורה.

וכל אלה שרוצים למהר ולהקדים ביאת משיח צדקנו – שביאתו תלוי' בהפצת המעיינות חוצה, כהמענה שלו על השאלה "אימתי קאתי מר", "לכשיפוצו מעינותיך חוצה" – יכולים לפעול בזה על ידי כל השתדלות

206) בית רבי שבהערה 195.
 207) ויגש מה, ז.
 208) מנחות נג, ס"ב. וראה שיחת י"ט כסלו תרס"ג ס"ה (סה"ש תורת שלום ע' 26).
 209) ר"פ תצוה. אמור כד, ב.
 210) ראה סה"מ מלוקט ח"ו ע' קכט ואילך. וש"נ.
 211) ראה ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז ובפי' קה"ע שם. פתיחתא דאיכ"ר ב ובפי' יפה ענף שם.
 212) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, ג. ובכ"מ.
 213) ויצא ל, כד. וראה אוה"ת להצ"צ עה"פ.
 214) לשון "הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל" לשו"ע אדמו"ר הזקן.
 215) מגילה כח, סע"ב. וש"נ.
 216) ראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד ס"ט (תורת מנחם – התועדויות ח"ז ע' 213).

שיעשו (מבחוץ או מבפנים) להחזיר את האור של המאור שבתורה בהלימוד דגליא שבתורה וכד' אמות של גליא שבתורה, שעל ידי זה ממהרים ביאת משיח צדקנו, שאז יקוים היעוד ש"כולם ידעו אותי גו' למקטנם ועד גדולם"²¹⁷, "כי מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים"²¹⁸

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ד' בכות לאדמו"ר הזקן (כבא הד' – ג' פעמים). "ניע זשוריצי כלִאָפִּצִי"].

* * *

לח. ידוע שכל עניני התורה ומצוותי קשורים עם יציאת מצרים – כמודגש בכך שהדיבור הראשון דעשרת הדברות, שבו מתחיל כללות הענין דמתן-תורה, הוא: "אנכי הוי' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"²¹⁹. ובפרט על פי הידוע²²⁰ שעשרת הדברות כוללים כל תרי"ג מצוות (כפי שמפרש רבנו סעדי' גאון באזהרות שיסד לכל דיבור ודיבור מצוות התלויות בו²²¹) וז' מצוות דרבנן²²², וכל עשרת הדברות כוללים בדיבור הראשון, והדיבור הראשון מיוסד על זה ש"הוצאתיך מארץ מצרים".

ובלשון החינוך במצות סיפור יציאת מצרים²²³: "בא לנו מצוות רבות על זה, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו, ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפילתנו זכר ליציאת מצרים".

לט. והביאור בפנימיות הדברים – נוסף על האמור לעיל בנוגע לחיצוניות הדברים: כדי שיהודי יוכל ללמוד תורה כדבעי ולקיים מצוות כדבעי – אין דרך אחרת מלבד הקדמת יציאתו ("ער זאָל אַרויסקרייכן") מהמיצרים וגבולים של הגוף, מהמיצרים וגבולים של נפש הבהמית, מהמיצרים וגבולים של נפש הטבעית והשכלית, ואפילו מהמיצרים וגבולים של השכל הנפש האלקית – שכן, דוקא באופן כזה יכולים לקיים את המצוות כרצון ה', "כמצות רצונך", היינו, שקיום המצוות יהי' אך ורק משום שזהו רצונו של הקב"ה, ללא שום פני'. ומשום זה קשה כל כך לבוא להשלימות דקיום המצוות "כמצות רצונך", עד שבשכיל זה צריך להיות ביאת המשיח (כנ"ל סעיף כ"ד) – כיון שהשלימות דקיום המצוות הוא באופן שהנקודה הפנימית הנפש האלוקית יוצאת אפילו מהמיצרים וגבולים של נפש האלוקית, ובזמן הזה לא שייך ענין זה כי אם אצל יחידי סגולה, או בעיתים מזומנים, כמבואר באגרת הקודש²²⁴ שזהו ענין היציאה מהגלות (ביאת המשיח) בכל נשמה פרטית, אלא שכיון שאין זה אלא בנוגע לנשמה פרטית בלבד, לכן ישנו ענין הגלות גם לאחרי זה, עד שתהי' היציאה מהגלות (ביאת המשיח) בנוגע לכללות ישראל.

ובכל אופן, עיקר גדול בדת, הוא, שלימוד התורה וקיום המצוות לא יהי' באופן שמגביל את עצמו ללמוד תורה ולקיים מצוות עד כמה שמתחייב מצד השכל שלו, הרצון שלו והרגש שלו, ותו לא ("אָזוי פיל טראַגט זיין שכל, זיין רצון און זיין געפיל, און ווייטער ניט"), שכן, קיום שכזה הוא מתחילתו באופן ד"שדא תכלא (לשון שיכול וריעותא) ככולה"²²⁵, היינו, שגם כאשר מקיים תורה ומצוות, הרי מעורב בזה פני' ועל כל פנים הגבלה, כיון שנקבע אצלו הסדר שיעשה רק עד כמה שמתקבל אצלו וכפי שמתקבל אצלו, כך שכל ענין שעושה הוא במיצר וגבול, אשר, במקרה הטוב ביותר הרי זה מיצרים וגבולים דקדושה, ואולי עוד למטה מזה. ולכן צריכה להיות העבודה מתחילתה באופן שמייגע את עצמו לצאת מהמיצרים וגבולים שלו.

וכאשר האדם עושה מה שבכוחו כדי לצאת מהמיצרים וגבולים שלו, וכמו שנאמר²²⁶ "ומלתם את ערלת לבבכם", "אתם בעצמכם", שענין זה הוא בכוח האדם – אזי מוסיף הקב"ה לעשות הדבר הקשה על האדם, שעל זה נאמר²²⁷ בביאת המשיח "ומל ה' אלוקיך את לבבך", שזהו ענין הסרת הקליפה והתאוה הדקה, כמבואר באגרת הקודש הנ"ל.

(223) מ"ע כא. – וראה לקו"ש ח"ה ע' 174.

(224) סימן ד.

(225) לשון חז"ל – חולין סד, ב ובפרש"י.

(226) עקב יו"ד, טז.

(227) נצבים ל, ו.

(217) ירמי' לא, לג. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

(218) ישעי' יא, ט. וראה רמב"ם שם, והל' מלכים בסופן.

(219) יתרו כ, ב.

(220) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ה ע' 382.

(221) פרש"י משפטים כד, יב.

(222) ראה לקו"ש חכ"ט ע' 110. וש"נ.

מ. וזהו אחד הענינים שתורת החסידות תובעת מיד בתחילת העבודה – שצריך להיות הנחת עצמותו. – לכאורה הרי זה דבר פראי ("א ווילדקייט"): למה תובעים מבני-אדם בעלי שכל שמיד בתחילת העבודה יניחו את מציאותם ואת שכלם ("אָפּזאָגן זיך פון דער אייגענער מציאות און פון דעם אייגענעם שכל"); צריכים להמתין תחילה עד שיגדל מעט ("ער זאָל שטייגן אַ ביסל"), שיהי' לומד תורה ומקיים מצוות וכו', ואחרי כן ידרשו ממנו דרגא ומעלה נוספת – שעבודתו תהי' מתוך מסירת נפש והנחת עצמותו ("אָוועקלייגן זיך אָן אַ זייט").

אך לא כן הוא הסדר. כאשר מתחילים ללמוד אל"ף ביי"ת, מלמדים אותו מיד את האל"ף ביי"ת של חסידות – שיסוד ושוורש העבודה הוא ענין היראה (לכל-הפחות יראה תתאה) וקבלת עול²²⁸, מבלי להתחשב עם עצמו; – מהיכא תיתי אם מתקבל הדבר גם בשכלו, שאז צריכים לקוות שלא יזיק הדבר במשך הזמן... אבל אם אין הדבר מתקבל בשכלו, ועושהו מצד קבלת עול – הרי זה אולי עוד יותר טוב!

כ"ק מורי וחמי אדמו"ר סיפר²²⁹ שפעם נכנס חסיד להצמח-צדק, והתאונן, שאף שידע שלימוד התורה היא מצוה גדולה, והוא אכן לומד תורה, אבל, אין לו חשק ללמוד ("אים ווילט זיך ניט לערנען"). והשיב לו הצמח-צדק: "פעטאָח" (שוטה שכמותך), מה אעשה אני שיש לי חשק ללמוד ("וואָס זאָל איך טאָן אַז מיר ווילט זיך יאָ לערנען").

והענין בזה – שכאשר יש חשק ללמוד, אזי גם כאשר הלימוד הוא "לשם שמים", הרי סוף כל סוף נהנה גם שכלו, ויש בזה הרצון והתענוג שלו, וכל שאר כוחות נפשו; אבל כאשר אין לו חשק ללמוד – אין מקום לחשד שלימודו הוא מצד ההנאה שלו, ואז מקיים הוא מצות תלמוד תורה כתיקונה.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק): אינני דורש ממישהו שיעבוד על עצמו שלא יהי' לו חשק ללמוד... לא כדאי להשקיע עבודה בשביל זה, מוטב להשקיע עבודה בשביל דברים טובים וגדולים יותר...

כוונת הדברים אינה אלא שאין להתפעל מהעובדה שלעת-עתה אין לו חשק ללמוד, או שאין לו חשק ללמוד חלק מסוים בתורה, חלק גדול בתורה או חלק קטן בתורה,

ומה גם שזה גופא (שאין לו חשק ללמוד חלק מסוים בתורה) מהווה ראיה שדוקא חלק זה שבתורה נוגע לו יותר משאר חלקי התורה, שלכן התלבש היצר הרע ("דער יצר הרע האָט זיך פאַרלייגט") שלא להניחו ללמוד חלק זה שבתורה, שלא יבוא למעמד ומצב ד"המאור שבה מחזירו למוטב", אלא ישאר במעמד ומצב ד"השמן לב העם הזה ואוזניו הכבד ועיניו השע", שלא יהי' "ושב ורפא לו"²³⁰.

ונחזור לענינו – שקבלת עול, מסירת נפש והנחת עצמותו, אינו ענין שצריך לבוא בשלימות העבודה; חבל על הזמן, שהרי צריך לעבוד עבודתו בכל יום, "כל יומא ויומא עביד עבידתי"²³¹, ובכל יום צריכה להיות עבודתו ללא עירוב דברים צדדיים כו'. ובמילא, אין עצה אחרת, אלא מיד בתחילת העבודה צריך להתחיל לחנך עם האל"ף ביי"ת החסידי – הנחת עצמותו, שזהו גם תוכן הענין דהקדמת נעשה לנשמע, שעל ידי זה קיבלו בני ישראל את הענין ד"אנכי הוי' אלוקיך", ולאחרי זה כל התורה כולה.

מא. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): כיון שעומדים כבר בסיום ההתוועדות – ינגנו עתה "ממצרים גאלתנו", ובאופן שיקחו ענין זה על כל השנה כולה.

– אין זה ענין של "דרשות", כי אם בפשטות, שענין זה יבוא בפועל היום בלילה, מחר בבוקר, ובכל יום ויום;

צריך לידע שמה שנאמר "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" הרי הכוונה בזה היא בנוגע אליו ("דאָס מיינט טאָקע אים אַליין"), שגם בשעה שאוכל ושותה כו' לא יחשוב אודות חומריות וגשמיות, ובשביל זה לא מספיקה הברכה לפני ולאחרי האכילה ושתיה להבטיח שהאכילה ושתיה לא תוריד אותו למטה, אלא צריכה להיות ההכנה הכללית לידע שכללות הענין דחומריות וגשמיות הוא "חמור שונאך", וצריך להתייגע בעבודה ד"עזוב תעזוב עמו"²³².

(231) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, רע"ב.

(232) משפטים כג, ה. וראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט)

בהוספות סכ"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום" כח שבט).

(228) ראה תניא רפמ"א.

(229) לקו"ד ח"ד תשעה, א.

(230) ישע"י ו, יו"ד.

וכשאומרים-מנגנים "ממצרים גאלתנו מבית עבדים פדיתנו" – צריך כל אחד לעשות התלוי בו לצאת מ"מצרים" ו"בית עבדים" שלו, ואז, יעזור לו השי"ת ויוציאנו מה"מצרים" וה"בית עבדים" שבשביל זה צריך להיות הענין ד"ומל ה' אלוקיך את לבבך"²³³.

[ניגנו "ממצרים גאלתנו"].

* * *

מב. ידוע הלשון בנוגע ליציאה מזמן של שמחה: "קשה עלי פרידתכם" – כפי שמצינו במדרש²³⁴ בנוגע לשמיני-עצרת שלאחרי שבעת ימי החג, שהקב"ה אומר לבני ישראל "קשה עלי פרידתכם", ולכן מבקש מהם "עשו לי סעודה קטנה", "בוא ונגלגל אני ואתה", כדי להקל את ה"קשה עלי".

ואינו מובן הלשון "קשה עלי פרידתכם" – דלכאורה, ביחס להקב"ה ובני ישראל מתאים יותר הלשון "קשה עלי פרידתנו" ?!

והביאור בזה²³⁵ – שלא תיתכן מציאות של "פרידתנו" (פירוד בין הקב"ה לבני ישראל), אם לא יהי' "פרידתכם" (פירוד בין בני ישראל עצמם).

כל זמן שבני ישראל הם באחדות, אין מציאות של "פרידתנו" – כדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר²³⁶: אף פעם אין אנו בודדים ("מאיזו קיינמאָל ניט עלענט"), כיון שיש לנו עמנו את הקב"ה, ויש לנו עמנו את הרביים; אבל כאשר ישנו מצב של "פרידתכם" ב"פמליא של מטה"²³⁷, שאחד נפרד מהשני, ולא עוד אלא שגם הוא בעצמו נמצא במצב של פירוד ומלחמה, שהנשמה מושכת לצד אחד והגוף מושך לצד שני, ללא מושל ושולט [מושל ושולט אמיתי – שהיא הנשמה, שהרי הגוף אינו יכול להיות מושל ושולט על הנשמה, כמבואר בתניא²³⁸ ש"גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית", ואם כן, האופן היחידי של העדר מלחמה, הוא, שנפש האלוקית מושלת ושולטת על הגוף] – אזי נעשה "קשה עלי", על דרך מאמר רבותינו ז"ל²³⁹ "בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי".

ועל דרך זה בכל מסיבה שבה נפגשים כמה וכמה מישראל מתוך כוונה לבוא להתעוררות בנוגע ללימוד התורה וקיום המצוות בהידור – שנוסף על עצם המעמד של עשרה מישראל ש"שכינתא שריא"²⁴⁰, שאינו אלא השראה בבחינת מקיף בלבד²⁴¹, נעשית גם התעוררות בפנימיות – שצריך להבטיח שגם בשעה שיוצאים ממסיבה זו לא יהי' מצב של "פרידתכם",

– הן בנוגע ליהודי אחד עם השני, והן ובעיקר בנוגע לעצמו, בנפשו פנימה, שתהי' אצלו ההתאחדות של הגוף והנפש, שתהי' שליטה וממשלה לנפש ונשמה לכל הפחות באופן שיוכל להרדים את הרע שבתוכו שיהי' פְּיָשָׁן²⁴² (אלא שתרדימה זו תהי' שינת עולם...)

וכיון שלא יהי' הענין ד"פרידתכם", אזי במילא לא יהי' גם המצב ד"קשה עלי".

מג. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) כיון שעומדים כבר בסיום ההתוועדות, ומתכוננים לברך ברכה אחרונה – ינגנו עתה "כי בשמחה תצאו", כדי שתהי' היציאה מההתוועדות בשמחה, וזה יועיל גם לשלילת הענין ד"פרידתכם" – דכיון ששמחה פורצת גדר²⁴³, מבטלת השמחה גם את המחיצה שמפסיקה בין אדם לחברו.

ועוד מעלה בזה – שכאשר יש לו אהבת ישראל לחברו, שאז רואה אצלו רק את ה"מעלות", אזי עוזר לו חברו שגם אצלו יבואו בפועל רק ה"מעלות".

(238) סוף פ' כד.

(239) סנהדרין מו, א (במשנה). וש"נ.

(240) שם לט, א.

(241) ראה תניא ספ"א, וב"מ"מ, הגהות והערות קצרות" לשם (ע' פז). וש"נ.

(242) ראה תניא פ"ב (יח, סע"ב ואילך).

(243) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(233) כנ"ל ס"ט.

(234) תנחומא פינחס טז. במדב"ר פכ"א, כד. פרש"י פינחס כט,

לה-לו.

(235) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 433. תורת מנחם – התוועדויות ח"ז

ע' 334. ועוד.

(236) סה"ש קי"ג הי"ט ס"ע 111 ואילך. אגרות-קודש אדמו"ר

מוהר"צ ח"ג ע' רעג (נעתק ב"היום יום" כב אייר).

(237) ראה סנהדרין צט, ב.

וכדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר²⁴⁴ בשם אדמו"ר האמצעי, שרצונו הי' שלכל אחד יהי' חבר שיוכל להתדבר עמו ("ער זאל זיך קענען אויסריידן די האַרץ") בעניני עבודת ה', באומרו טעם הדבר – שאז ישנם שתי נפשות אלקיות כנגד נפש בהמית אחת.

ועל דרך זה בנדון דידן, שכאשר ישנו הענין דאהבת ישראל, שמביט על חברו בעין יפה – אזי נפש האלקית של חברו יחד עם נפשו האלקית, "מתלבשים" ("זעצן זיך אָן") על נפשו הבהמית, ואז נעשית בטלה ברוב (לכל הדעות), שהרי ישנם שנים נגד אחד.

וכך יוצאים מההתוועדות באופן שנשלל המצב ד"פרידתכם", וממשיכים את ההתעוררות שהיתה בשעת ההתוועדות – על כל היום כולו, על כל השבוע כולו, על כל החודש כולו ועל כל השנה כולה, עד לזמן של התעוררות נוספת, שממנו לוקחים חיות חדש על כל השנה כולה.

[ניגנו "כי בשמחה תצאו"].

* * *

מד. לאחרי כל הנ"ל – יש לזכור שצריכים בפועל ממש ללמוד חסידות, לנהוג בדרכי החסידות ולקיים מנהגי החסידים.

ועל זה ניתנו כוחות – לבני ישראל בכלל, ולחסידים בפרט – שיוכלו ליישם את הדברים בחיים היום-יומיים, באופן ד"קרוב אליך הדבר מאד (לא רק) בפ"ך ו(לא רק) בלבבך (אלא גם) לעשותו".

וההתחלה בזה צריכה להיות "בפ"ך" – ללמוד תורתם של רבותינו נשיאינו, שענין זה יהי' מגין ומציל²⁴⁵ וימשיך כל טוב בכל השנה כולה.

(טרם צאתו אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: :) לשנה טובה בלימוד החסידות ובדרכי החסידות תכתבו ותחתמו.

(אגרות-קודש ח"ח ע' קנא). ועוד.
(245) ראה סוטה כא, א.

(244) ראה סה"ש תרצ"ז ע' 210. וש"נ. "רשימות" חוברת ט ריש ע' 11 (נעתק ב"היום יום" כ טבת). מכתב ו' שבט שנה זו

בס"ד. שיחת שבת פרשת וישב, כ"א כסלו ה'תשי"ד.

בלתי מוגה

א. המאמר דיבור המתחיל צדקת פרזונו שנאמר ב"ט כסלו השתא, שתוכנו הוא המאמר די"ט כסלו תרפ"ט¹, בזמן החתונה² – ישנו גם בדרושיהם של אדמו"ר האמצעי³, הצמח צדק⁴ ואדמו"ר מהר"ש⁵ (בכמה שינויים, אבל תוכנם שוה).

בכלל אין זה פלא שמצינו אצל רבותינו נשיאינו שחוזרים ואומרים מאמר שכבר נאמר בדורות שלפני זה, כי: כשמדובר אודות השפעה מרב לתלמיד, שעיקרה שיתוסף אצל התלמיד השפעה שכלית שתהי' מובנת בשכלו ויעמיק בה וכו' – צריך להיות בהשפעה איזה חידוש שכלי,

אמנם, אמירת דא"ח ("זאגן חסידות") על ידי הרבי, אינו רק בשביל שיבינו את הדברים ויתעמקו בהם, ויפיקו מהם הוראה בעבודה כו', אלא יש ענין גם בהאמירה כשלעצמה: אמירת פנימיות התורה על ידי נשיא בישראל, החל מרשב"י, ועל דרך זה על ידי הנשיאים שלאחריו מדור לדור.

ומהענינים בזה – שלפעמים אומרים הרביים מאמר חסידות כדי להסיר ולפרוץ ("דורכברעכן") ענין של העלם והסתר, ולטהר האוויר, שעל ידי זה יוכלו להמשיך ולפעול ענין מסוים שנדרש במעמד ומצב זה.

ועל דרך מה שסיפר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר⁶ שלכל אחד מהרביים היו מאמרים קבועים ביחוד בשביל שגרת האוויר שמזמן לזמן היו חוזרים עליהם ברבים.

ולכן לא ייפלא שלפעמים חוזרים הרביים ואומרים מאמר ישן, ללא תוספת חידוש – כי, כאשר חוזר ומתעורר מעמד ומצב הדומה להמעמד ומצב שבגללו הוצרכו לומר מאמר חסידות הנ"ל, חוזרים ואומרים מאמר חסידות זה, בשינויים המתאימים לשינויי הזמן והמצב, וכשם שבשעתו פעל אמירת המאמר את פעולתו, כן יפעל אמירת המאמר פעולתו גם עתה.

ב. זמנו של מאמר זה בדרושי רבותינו נשיאינו הנ"ל הוא – ראש השנה ("א ראש השנה דיקער מאמר")⁷, אך בשנת תרפ"ט, בזמן החתונה, אמרו כ"ק מורי וחמי אדמו"ר ב"ט כסלו. ובביאור השייכות דמאמר זה ל"ט כסלו, חשבתי תחילה – בפשטות – שזהו לפי שי"ט כסלו הוא "ראש השנה לחסידות"⁸, ועד שמצינו מאמרי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר מי"ט כסלו⁹ שהתחלתם "זה היום תחילת מעשיך".

אבל באמת, יש שייכות פנימית יותר בין תוכן המאמר לזמן אמירתו:

ענינו העיקרי של מאמר זה הוא – "והנצח זו (בנין) ירושלים"¹⁰ (ובענין זה מתחיל במאמר אדמו"ר האמצעי¹¹), שבשביל ענין הניצחון מבזבזים את כל האוצרות כו'.

וזוהי השייכות ל"ט כסלו, ראש השנה לחסידות – כיון שכללות ההתגלות דפנימיות התורה על ידי תורת החסידות הוא ענין של בזבוז האוצרות.

ובהקדמה – שחודש כסלו בכלל הוא הזמן להתגלות פנימיות התורה, כפי שאמר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר¹² בנוגע לקביעות זמן החתונה בחודש כסלו: המתותן – בהתכוונו לאאמור ז"ל – הוא מקובל, והוא מסביר ענין זה על פי קבלה¹³, אבל אני אומר שזהו לפי שחודש כסלו הוא חודש השלישי, החודש דמתן-תורה של פנימיות התורה.

איתקד. ושי"נ. וראה גם סה"מ תרכ"ו הנ"ל). ואולי הכוונה, שמאמר זה הוא בהמשך המאמרים דר"ה (המו"ל).

(8) אגרות-קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' רנט. ושי"נ (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).

(9) תרפ"ב (סה"מ תרפ"ב ע' כט ואילך), תרצ"א, תש"ו (סה"מ תש"ו ע' 54 ואילך), תש"י (סה"מ ה'ש"י ע' 95 ואילך).

(10) ברכות נח, סע"א.

(11) תו"ח שם.

(12) שיחת כ' כסלו תרפ"ט (סה"מ תרפ"ט ע' 64).

(13) ראה לקוטי לוי"צ אגרות-קודש ע' רה. ע' ריז.

(1) סה"מ קונטרסים ח"א לב, ב ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' 113 ואילך.

(2) בשבעת ימי המשטה לחתונת כ"ק אדמו"ר שליט"א – י"ד כסלו תרפ"ט.

(3) ראה תו"ח בשלח שכב, א ואילך. שערי תשובה ח"ב ז, ד ואילך.

(4) ראה אוה"ת בשלח ע' עתר ואילך.

(5) ראה ד"ה הנ"ל תרכ"ז. תרכ"ט – סה"מ תרכ"ו (הוצאת תשנ"ב) ע' נט ואילך.

(6) אגרות-קודש שלו ח"ו ע' רסו (נעתק ב"היום יום" כח תמוז).

(7) לע"ע לא מצאנו מאמר זה בדרושי ר"ה, כי אם בדרושי חג

הסוכות, או שמח"ת (ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ד ע'

והענין בזה¹⁴ – שחודש כסלו שהוא חודש השלישי בחודשי החורף, הוא בדוגמת חודש סיון שהוא חודש השלישי בחודשי הקיץ.

ולכן, כשם שבחודש השלישי דחדי הקיץ – שהתחלתם מניסן, שאז הוא הסדר מלמעלה למטה, מדרגת הצדיקים¹⁵ – הוא זמן מתן תורה של גליא דתורה, כך גם בחודש השלישי דחודשי החורף – שהתחלתם מתשרי, מלמטה למעלה, מדרגת בעלי תשובה¹⁶ – הוא זמן מתן תורה של פנימיות התורה.

וכיון שחודש כסלו בכלל הוא זמן מתן תורה של פנימיות התורה, ובפרט י"ט כסלו שהוא ראש השנה לחסידות – שייך לזמן זה המאמר שבו מדובר אודות בזבז האצרות, שזהו כללות הענין דהתגלות פנימיות התורה בתורת החסידות.

ג. וביאור הענין:

בדורות הראשונים היו הגבלות בלימוד פנימיות התורה – אין דורשין במעשה מרכבה כו'¹⁶, אין מוסרין רזי תורה אלא למי שלבו דואג בקרבנו¹⁷, וכיוצא בזה, עד שבא האריז"ל ואמר ש"בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה"¹⁸.

אמנם, גם בזמנו של האריז"ל היתה זהירות יתירה למי לגלות פנימיות התורה, והיו צריכים כמה תנאים להיות מוכשרים ללמוד פנימיות התורה. ועוד זאת, שהאריז"ל ציוה ששום אחד מתלמידיו לא יכתוב זולת תלמידו הרב חיים ויטאל (וכן הזהיר הרב חיים ויטאל¹⁹): "אל תסתכל בשום קונטרסים הנכתבים בשם מורי זלה"ה זולתי במה שכתבנו לך כו'", וגם הרב חיים ויטאל, קודם הסתלקותו ציוה לגנוז את כתביו, ולאחר זמן עשו שאלת חלום והוציאו את הכתבים²⁰.

ואפילו אחרי כן, בזמנו של הבעל שם טוב שגילה פנימיות התורה – היו כמה אזהרות בזה, וכידוע²¹ אזהרתו שלא ללמוד ספרי קבלה מי שלא יודע להפשיט הדברים מגשמיותן כו'.

ובענין זה הי' חידושו של אדמו"ר הזקן – שגילה פנימיות התורה – בתורת החסידות באופן המובן בשכל אנושי (ועד שגם נפש הבהמית תוכל להבין) – לכל ישראל, ללא הגבלת תנאים, ולא עוד אלא שלא המתין עד שיבואו אליו, אלא הלך בעצמו לכמה מקומות ושלח שלוחים לכמה מדינות כדי לפרסם תורת החסידות.

ולאחרי כן, בזמנו של אדמו"ר האמצעי, נתרבו ריבוי חסידים²², ותורת החסידות נשתפכה ("האָט זיך געגאָסן") בראש כל חצות.

ענין זה נעשה גם על ידי הסדר שהנהיג אדמו"ר האמצעי²³ – ודייק והקפיד על זה – שהאורחים שהיו מגיעים לליובאוויטש, היו חייבים לחזור את מאמרי החסידות ששמעו בליובאוויטש בכל מקום שעברו בדרכם בשום במקומותיהם. ועד כדי כך, שכאשר אחד החסידים – שהצטיין ביותר בחזרת מאמרי החסידות – נכנס ל"יחידות" לאדמו"ר האמצעי והתאונן שנעשה אצלו רגש של ישות מחזרת המאמרים, השיב לו אדמו"ר האמצעי: "אַ ציבעלע זאָל פון דיר ווערן אָבער חסידות זאָלסטו חזרין..."

וכן לאחרי זה, בזמנו של הצמח צדק, נתרבו החסידים ביותר, ומדור לדור הולך וניתוסף בהתגלות תורת החסידות על ידי רבותינו נשיאינו הן בנוגע להסברת עניני החסידות בשכל, והן בנוגע להפרסום בכל מקום, עד לדורנו זה, על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שציוה לתרגם עניני החסידות בשפות שונות, וללמוד עניני החסידות עם כל אחד ואחד, מבלי הבט על מעמדו ומצבו בדיעת גליא דתורה, ומבלי הבט אפילו על מעמדו ומצבו בקיום המצוות!

נשאלת אפוא השאלה: מצד גודל היוקר דפנימיות התורה, אפילו לגבי נגלה דתורה – הייתכן שמבזבזים אוצרות יקרים כאלה?!

(20) שה"ג (להחיד"א) מע' גדולים בערכו.
 (21) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סל"ה. וש"נ.
 (22) ראה קונטרס לימוד החסידות רפ"ז (ס"ע 13). אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שמה.
 (23) ראה גם מכתב י"ט אדר ב' שנה זו (אגרות-קודש ח"ח ס"ע רפח). ח"ד ע' שסא. חיי"ג ריש ע' תצב. לקו"ש ח"א ס"ע 328 ואילך. חכ"ד ע' 144. תורת מנחם – התוועדיות ח"ח ע' 231. וש"נ.

(14) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 75. ועוד.
 (15) ראה סה"מ תרפ"ט ע' 70. וש"נ.
 (16) חגיגה יא, ב.
 (17) שם יג, א.
 (18) תניא אגה"ק רסכ"ו (קמב, ב).
 (19) הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות בסופה (נדפסה ג"כ בהוספה לקונטרס עץ החיים לכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע).

על זה מבאר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בהמאמר דיבור המתחיל צדקת פרזונו²⁴, ש"כל סגולות אוצרי המלך אשר קבץ ואסף במשך שנים רבות, נוסף על העושר רב ומופלג שקיבצו המלכים אשר לפניו" – ש"לצורך הנהגת המלוכה אינו נוטל מזה מאומה" – "יכול לבזבז בשביל לנצח את המלחמה".

והיינו, שכיון שעומדים אנו בסמיכות לביאת המשיח, וצריך להיות כבר ניצחון המלחמה – לכן מבזבזים את האוצרות הכמוסים של פנימיות התורה בהתגלות תורת החסידות.

ד. והנה, בכיזור הענין שבשביל ניצחון המלחמה מבזבז המלך את אוצרותיו מבלי הבט על גודל הפלאת מעלת יוקר האוצרות – מוסיף אדמו"ר האמצעי בהמאמר²⁵, שהמלך בעצמו עומד בקשרי המלחמה, ומשליך חייו מנגד כו'. וכן הוא גם בהנמשל – שפעולתם של רבותינו נשיאינו בגילוי תורת החסידות (בזבזו האוצרות בשביל ניצחון המלחמה) היא באופן שהעמידו את עצמם בסכנה כו':

ידוע²⁶ שכאשר אדמו"ר הזקן גילה ופרסם את תורת החסידות, נתעורר עליו קטרוג גדול למעלה, ועד שנפסק עליו למעלה שיסתלק מהעולם.

– אדמו"ר הזקן שלח אז "פדיון נפש" להרב הקדוש ר' נחום מטשערנאָביל. –

כאשר נודע הדבר לבתו של אדמו"ר הזקן, הרבנית דבורה לאה, קיבלה על עצמה להחליף ("אָפֿבייטן") את אבי... כדי שיוכל להמשיך עבודתו בקודש בגילוי תורת החסידות.

מאורע זה הי' בסמיכות לראש השנה. בליל ראש השנה חששה הרבנית דבורה לאה שאדמו"ר הזקן יאמר לה "לשנה טובה תכתבי ותחתמי", והרי צדיק גוזר והקב"ה מקיים²⁷ – קפצה אפוא והקדימה ואמרה לו: "לשנה טובה תכתב ותחתם". וביום צום גדלי' – נסתלקה.

ועל דרך זה אצל כ"ק מורי וחמי אדמו"ר²⁸ – כידוע מה שאמר בזמן החתונה בשנת תרפ"ט: אני הנני "משפך", שעל ידו שופכים ומשפיעים כו', וכאשר נשפכת טיפה אחת החוצה, מאשימים את ה"משפך". אלא שעל עצמי לא איכפת לי. אפילו אם יזמינו את כולם לחתונה, ואותי לא – גם לא איכפת לי. אבל מקוה הנני שחסידים וועלן מיר ניט פֿאַרלאָזן²⁹...

ומזה מובן גודל האחריות שמוטלת עלינו – שהרי כאשר חסידים מתנהגים שלא כדבעי ח"ו, הרי זה נוגע גם לה"משפך", שנחשב כמו שנשפך החוצה.

ואכן, בגלל שלא ציינתו אל הרבי כדבעי ולא היינו מקושרים אליו כדבעי, הנה באשמתנו אירע מה שאירע בשנת תש"י...

(כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה מאד. ואחרי כן סיים:)

ואף על פי כן, "מפיו אנו חיים גם עתה"³⁰ – מההשפעות שהרבי משפיע לנו,

וכיון שבכל הקשור להשפעת הגשמיות רוצים אנו ומקבלים ולוקחים את ההשפעות, צריכים לדעת שההשפעה היא על תנאי – בשביל רוחניות, שהוא ענין ההתקשרות, ובמילא, כשלוקחים את ההשפעה אזי מתחייבים בקיום התנאי להתקשרות, והרי ענין ההתקשרות הוא לא רק על ידי שמירת התקנות, כמו אמירת שיעור תהלים וכו', אלא גם לימוד תורת החסידות שלו³¹, שעל ידי זה נמשכים גם ההשפעות בגשמיות באופן ש"מלאכתן מתברכת"³².

ה. (ואחרי כן אמר³³): הלשון ברכה בנוגע למלאכה דוקא ("מלאכתן מתברכת") – הוא בבבלי, ששם נאמר "תורתם משתמרות ומלאכתן מתברכת". אבל בירושלמי³⁴ נאמר הלשון ברכה גם בנוגע לתורה – "ברכה ניתנת בתורתן". והענין בזה³⁵ – שכללות החילוק בין בבלי לירושלמי הוא שתלמוד בבלי שעליו נאמר³⁶ "במחשכים הושיבנו"

(30) לשון "הקדמת בני הגאון המחבר ז"ל" לשו"ע אדה"ז.

(31) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ה ע' צד (נעתק

ב"היום יום" כד סיון).

(32) ברכות לב, ב.

(33) במענה לא' שאמר "לחיים" וביקש ברכה שתהי' מלאכתו מתברכת.

(34) שם פ"ה ה"א.

(35) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 375 ואילך.

(36) איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד, א.

(24) פ"ו (סה"מ קונטרסים שם לו, ב. תרפ"ט ע' 123).

(25) תו"ח שם שכג, א.

(26) לקו"ד ח"א מא, א ואילך. מג, א ואילך. ח"ד תרסו, סע"א

ואילך. סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 39 ואילך.

(27) ראה תענית כג, א. זח"ב טו, א. שבת נט, ב.

(28) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"א ע' 21.

(29) כלומר, שיתנהגו כדבעי, שאז נעשית פעולתו של ה"משפך"

בשלימות, שלא ישפך החוצה, וכדלקמן (המו"ל).

הוא באופן דאור חוזר, ותלמוד ירושלמי הוא באופן של אור ישר³⁷.

וזוהו גם כללות החילוק שבין בעלי עסק, שלימודם הוא באופן דאור חוזר, ליושבי אוהל, שלימודם הוא באופן דאור ישר.

ומזה מובן שאצל יושבי אוהל לא מספיק הענין ד"תורתם משתמרת", היינו, שלא ישכח את לימודו, אלא צריך להיות באופן ש"ברכה ניתנת בתורתן", שיתוסף יותר בהלימוד כו'.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) יתן השם ית' שתהי' מלאכתם מתברכת ותורתם מתברכת.

* * *

ו. בשנת תש"ד, לפני עשר שנים, היתה הקביעות כבשנה זו – שי"ט כסלו חל ביום חמישי פרשת וישב (ובמילא חל שבת פרשת וישב בכ"א כסלו). וסיפר אז כ"ק מורי וחמי אדמו"ר³⁸ אודות י"ט כסלו שנת תרס"ז – שחל גם כן ביום חמישי פרשת וישב – שאז הי' כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בוירצבורג שבמדינת אשכנז (דייטשלאַנד), ודיבר בהתוועדות אודות פרשת וישב ושייכותה לי"ט כסלו, בהסבירו את הענין באר היטב, באופן שגם יהודי אשכנז ("דייטשישע אידן") שהיו נוכחים בהתוועדות הבינו את הדברים. ותוכן הענין:

פרשת וישב באה לאחרי פרשת וישלח, שבה נאמר "וישלח יעקב גו' אל עשו אחיו", שהוא ענין עולם התוהו, שהאורות שבו הם מרובים כו'³⁹, ובהמשך לזה נאמר "וישב יעקב" – שהאורות מרובים דתוהו באים באופן של התיישבות.

וזוהו "וישב יעקב בארץ מגורי אביו" – שההתיישבות דיעקב היתה היכן שיצחק אביו הי' ירא ("מגורי" מלשון מורא ופחד⁴⁰), כי, מצד מדרגתו של יצחק, גבורות דעתיק⁴¹, ישנו מורא ופחד מפני האורות דתוהו, שמא לא יוכלו להמשיכם למטה באופן של התיישבות. והחידוש הוא ש"וישב יעקב" – שיעקב לא פחד מהעבודה של בירור הניצוצות דתוהו, ולא עוד אלא שיצא לעבודה זו מתוך שמחה, כמו שנאמר⁴² "וישא יעקב רגליו גו'", ועל ידי זה המשיך האורות דתוהו באופן של התיישבות (כמוזכר בהתוועדות שלפני זה⁴³).

והענין בזה – שכאשר עבודת הבירורים היא בדרך מלחמה, אזי ישנו ענין של מורא ופחד, ובוודאי שאין זה מתוך שמחה.

וכדי שתהי' העבודה ללא מורא ופחד, ומתוך שמחה – צריכה להיות העבודה בדרך של שלום, כמו שנאמר⁴⁴ "פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי", היינו, שגם כאשר ישנו מעמד ומצב ד"מקרב לי", נעשה "פדה בשלום נפשי", פדי' בשלום, ואז אין מקום למורא ופחד, וטעם הדבר – "כי ברבים היו עמדי", שהם עצמם רוצים וחפצים שיבררו אותם כו'.

וענין זה נעשה על ידי פנימיות התורה, כידוע⁴⁵ שעיקר הענין ד"פדה בשלום נפשי" קאי על פנימיות התורה. ועל פי זה מובנת השייכות ד"וישב יעקב" לי"ט כסלו שהוא הזמן דגילוי פנימיות התורה – כי, דוקא על ידי פנימיות התורה נעשה הענין ד"וישב יעקב".

* * *

ז. חג הגאולה י"ט כסלו קשור במיוחד עם ספר התניא, כפי שכותב כ"ק מורי וחמי אדמו"ר במכתבו הידוע (שנדפס בקיצורים והערות לספר התניא⁴⁶) שאדמו"ר הזקן ישב במאסר נ"ג ימים כנגד נ"ג הפרקים שבספר התניא, יום לפרק יום לפרק.

(41) ראה תו"א מקץ לט, ב. ובכ"מ.

(42) ויצא כט, א ובפרש"י.

(43) ש"פ וישלח, י"ד כסלו סכ"ג (לעיל ע' 204).

(44) תהלים נה, יט.

(45) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' קפב ואילך. וש"נ.

(46) ס"ע קכב. ולאח"ז באגרות-קודש שלו ח"ד ס"ע רסד.

(37) ראה בארוכה שערי אורה שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד

ואילך. המשך תרס"ו ע' צ ואילך. סה"מ תש"ח ס"ע 121 ואילך.

(38) סה"ש תש"ד ע' 50 ואילך.

(39) ראה תו"א ר"פ וישלח. ובכ"מ.

(40) ראה זח"א קפ, א. אור תורה להרב המגיד פרשתנו יז, ב. תו"א

שם כז, ב. ועוד.

וכן ישנם עוד סיפורים המורים על השייכות של י"ט כסלו עם ספר התניא.

ויש לבאר ענין זה – בהקדם כללות הביאור בשם הספר: "תניא", על שם התחלת הספר: "תניא בסוף פרק ג דנדה משביעין אותו כו".

ח. ידועה השאלה על מה שכתב אדמו"ר הזקן "תניא בסוף פרק ג דנדה משביעין אותו כו" – הרי בגמרא שם הלשון הוא "דרש רבי שמלאי", ולא ברייתא ("תניא")?

ומה שתירצו⁴⁷ שמאמר זה הובא במקום אחר בש"ס⁴⁸ ומדרשי חכמינו ז"ל⁴⁹, ושם הגירסא היא "תניא" – אין זה תירוץ מספיק, דכיון שבסוף פרק ג דנדה הגירסא הרווחת היא "דרש רבי שמלאי", הי' לו להביא גירסא זו הידועה לכל, ולמה בחר להביא המאמר על פי הגירסא "תניא" דוקא?

ועל כורחך צריך לומר, שהיתה לאדמו"ר הזקן כוונה פנימית בפתיחת ספרו בתיבת "תניא", אשר, על שם פתיחה זו נקרא הספר בשם "תניא" – לפי ששם זה מבטא את תוכנו ומהותו של הספר (ועל דרך פתגם כ"ק מורי וחמי אדמו"ר⁵⁰ בפירוש מאמר ההגדה "חכם מה הוא אומר": האדם מה הוא ומהותו הוא מגלה באמירתו), כדלקמן.

ט. ובהקדמה – שעל דרך זה מצינו גם באידרא רבא⁵¹, שהתחלתה: "תניא אמר רבי שמעון לחברייא כו". ומבואר בזה⁵², שיש קליפה קשה ביותר הנקראת בשם "תניא", שנמצאת בלב לומדי תורה, ומונעת אותם מלימוד פנימיות התורה, וזוהי כוונת רשב"י – שהוא המקור דפנימיות התורה – בפתיחת האידרא (התחלת פנימיות התורה) בתיבת "תניא", להכרית ולבטל קליפה זו.

ועל דרך זה בנוגע לאדמו"ר הזקן שפתח ספרו בתיבת תניא⁵³ – דכיון שספר זה הוא תורה שבכתב דתורת החסידות⁵⁴, שזהו המקור וההתחלה לכללות תורת החסידות ונכידוע⁵⁵ שאף על פי שספר התניא נכתב לפני פטרבורג, מכל מקום, היתה כתיבתו כמו לאחר פטרבורג, לכן, התחלת הספר, וגם שמו של הספר, הוא "תניא" – שמבטא את מהותו ותוכנו של הספר – להכרית ולבטל את הקליפה שמונעת לימוד פנימיות התורה.

וזוהו הטעם שהפתיחה ב"תניא" היא בהאידרא וכן בספר התניא, ולא בשאר ספרים, חומש וגמרא וכיוצא בזה – כיון שביטולה של קליפה קשה זו הוא על ידי פנימיות התורה דוקא.

י. על פי זה מובן גם הקשר והשייכות של ספר התניא לי"ט כסלו: י"ט כסלו הוא ראש השנה לחסידות, שבו יש דין ומשפט (לא רק על ענינים גשמיים, אלא גם) על ענינים רוחניים, כמבואר בחסידות⁵⁶ בפירוש הכתוב⁵⁷ "כי חק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב", שיש דין ומשפט (גם) על המשכת האלוקות ביעקב, באיזו מידה תהי' המשכת אלוקות אצל בני ישראל.

ועל ידי ספר התניא – שמכרית ומבטל את הקליפה הקשה שמונעת גילוי אלוקות – זוכים בהדין ומשפט שבראש השנה לחסידות, ונמשכת כתיבה וחתימה טובה ברוחניות, ובמילא גם בגשמיות.

* * *

יא. בהמאמר דיבור המתחיל צדקת פרזונו שנאמר בי"ט כסלו השתא, ואמרו כ"ק מורי וחמי אדמו"ר בי"ט כסלו תרפ"ט – יש שינויים לגבי המאמר כפי שאמרו אדמו"ר האמצעי.

ואין זה פלא – כאמור לעיל (סעיף א) שהענין דאמירת דא"ח על ידי רבותינו נשיאינו קשור גם עם תנאי הזמן, המעמד ומצב באותו זמן, הקטרוגים שצריכים לבטל וכיוצא בזה, ובהתאם לכך ישנם שינויים באמירת המאמרים כו'.

52) בספר אור הגנוז ח"ב פי"ט (בשם האריז"ל) – הובא בבית רבי שם. וראה משנת חסידים מס' אייר וסיון פ"א מ"ז.

53) בית רבי שם – בשם הצ"צ.

54) קיצורים והערות שם ע' קיח. אגרות-קודש שם ע' רסא.

55) סה"ש תורת שלום ע' 55; ס"ע 114.

56) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נד, ד. נה, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

57) תהלים פא, ה.

47) בית רבי ח"א פכ"ז. וראה גם "מ"מ, הגהות והערות קצרות לסש"ב" רפ"א (ע' יט).

48) יבמות ע"א, ב.

49) יל"ש ר"פ תוריע.

50) הובא בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' יז (מ"שיחות

כ"ק מו"ח אדמו"ר בחה"פ"). סה"מ ה"ש"ת ע' 44.

51) זח"ג קנז, ב.

ומהשינויים במאמר הנ"ל – שכאשר מדובר אודות בזבז האוצרות בשביל ניצחון המלחמה, מוסיף אדמו"ר האמצעי במאמרו⁵⁸ שכן הוא גם בעת שמחת חתונת בנו יחידו, שגם אז מבזבז המלך את כל האוצרות.

יב. ויש לבאר הענין דבזבז האוצרות בעת שמחת חתונת בנו יחידו – כפי שהוא למעלה: בן יחיד – קאי על כל אחד ואחת מישראל, כידוע מאמר הבעל שם טוב⁵⁹ על דבר היוקר של כל אחד ואחת מישראל אצל הקב"ה, כמו בן יחיד שנולד להורים זקנים לעת זקנתם.

ושמחת חתונת בנו יחידו – שחתונה הוא ענין גילוי כוח האין סוף על ידי ההולדה⁶⁰ – ענינה ותוכנה שיתוסף עוד יהודי, היינו, שעוד יהודי יתקרב להקב"ה⁶¹.

ובעת שמחת חתונת בנו יחידו מבזבז המלך את כל האוצרות – שבשביל שיהודי יתקרב להקב"ה מבזבזים את כל האוצרות, שזהו מצד היוקר של הבן יחיד.

יג. וכן הוא בענין בזבז האוצרות שבהתגלות תורת החסידות:

ידוע⁶² מה שביאר אדמו"ר הזקן להרב הקדוש ר' פנחס מקאריץ בענין התגלות ופרסום תורת החסידות, על פי משל מן מלך שהי' חולה מסוכן, וכדי להציל את חייו, ציוה המלך ליקח את האבן היקרה שבכתר המלכות, לשחקה וליתנה לתוך פיו של בן המלך.

וההסברה בזה – שלולי מציאותו של בן המלך, מהי התועלת ומהו הצורך בכל ענין המלוכה וכתר מלכות! ועל דרך זה למעלה – שמלכותו של הקב"ה (שגם היא באופן ד"אין מלך בלא עם⁶³) היא על ידי נשמות ישראל דוקא, שממליכים אותו כו', שכל אחד מהם הוא כמו בן יחיד, ובשבילו מבזבז המלך את כל האוצרות, שזהו ענין התגלות תורת החסידות.

וזוהו הטעם שכ"ק מורי וחמי אדמו"ר הפיץ ופרסם תורת החסידות לכל בני ישראל, מבלי להתחשב אפילו במעמדם ומצבם בנוגע לקיום המצוות (כנ"ל סעיף ג),

– וכפי שאמר⁶⁴ שבימינו אלו אין מציאות של "אפיקורסים". יכול להיות מציאות של "עם הארץ", "שוטה", והרחמנות עליו גדולה ביותר, אבל לא "אפיקורס" –

כיון שכל אחד ואחת מישראל, יהי מי שיהי, הוא בנו יחידו של הקב"ה, ובמילא נכלל הוא בהבטחה ש"לא ידח ממנו נדח"⁶⁵,

ולכן, השתדל כ"ק מורי וחמי אדמו"ר – להיותו נשיא הדור, שממנו יונקים חיותם כל בני הדור [וכמבואר בתניא⁶⁶ שאפילו הפושעים ומורדים בתלמידי חכמים מקבלים חיותם מהם] – ומסר נפשו לגלות ולפרסם תורת החסידות גם אליהם, כדי להוציאם ("ארויסשלעפן זיי") ממעמדם ומצבם ולקרבם לאלוקות.

יד. אמנם, בענין זה צריך לידע כל אחד, שכשם שרצונו שיבזבז את האוצרות בשבילו ויקרבו אותו, כך צריך גם הוא לעשות כן – לקרב עוד יהודי, וללמוד עמו תורת החסידות.

ואין לו לטעון: מי הוא יהודי זה, הרי הוא רחוק לגמרי וכו' – כי, כאשר יעשה חשבון אמיתי, יווכח שהאמת הוא להיפך, כי, להיותו קרוב יותר לה' ולתורתו, אזי מצד החיסרון שבעבודתו הרי הוא גרוע יותר מיהודי הנ"ל, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל⁶⁷ גבי אחר שידע בכבודי כו'⁶⁸.

ובמילא, אם בשבילו מבזבזים את האוצרות – הרי בוודאי שיכול הוא וצריך להתנהג כן עם הזולת, לקרבו וכו'.

וכאשר עבודתו היא באופן ד"צדקה כו' שפיוזן לבין האומות⁶⁹, שיורד ממדרגתו ומכניס את עצמו לעסוק בטובת הזולת, אזי מתנהג גם הקב"ה עמו באופן כזה, "צדקה עשה הקב"ה כו'⁷⁰ – שמבזבז את האוצרות בשבילו, ומוציאו מן המרחב בגשמיות וברוחניות.

58) תו"ח שם שכב, ב.
 59) כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקס"ז. וש"נ.
 60) ראה לקו"ת שה"ש מ, א. ובכ"מ.
 61) ראה לקו"ד ח"ב תשמו, א. שה"ש תש"א ע' 45 ואילך.
 62) "התמים" ח"ב ע' מט. אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' שכו ואילך. ועוד.
 63) רבינו בחיי פרשתנו לח. ל. וראה בהנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' קמ הערה 86.
 64) סה"מ תשי"א ע' 242. אגרות-קודש שלו ח"ב ע' תקכו.
 65) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. הלי' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.
 66) פ"ב.
 67) עין יעקב חגיגה טו, א.
 68) תניא ספ"א.
 69) לשון חז"ל – פסחים פז, ב.

* * *

טו. בפרשת השבוע⁷⁰ מסופר אודות לידת פרץ – שמשיח הוא מבני בניו – על ידי מעשה יהודה ותמר. ועל דרך זה מצינו בנוגע לישי אבי דוד – שְׁיִשִּׁי חשב שבא על שפחתו כו'⁷¹.

וטעם הדבר שהוצרך להיות באופן כזה – כדי להוציא את הנשמות של דוד ומשיח מהקליפות, שלא היו מניחים אותם לצאת, ולכן הוצרך להיות באופן שיחשבו שיש להם חלק ונחלה כו'⁷².

אמנם, מצידה של תמר – ה' זה ענין של מסירת נפש, שהרי תמר "היתה צנועה בבית חמי"⁷³, ואף על פי כן מסרה נפשה בשביל להמשיך נשמת משיח.

ונקודת הענין – שבשביל גילוי המשיח יש צורך בענין של מסירות נפש דוקא.

טז. ועל דרך זה מצינו אצל פינחס – פינחס זה אליהו⁷⁴, מבשר הגאולה⁷⁵:

פינחס שהרגו לזמרי – הניח עצמו הצידה, ומסר נפשו לקנא קנאת ה' ("בקנאו את קנאתי גו"⁷⁶), ולכן, גם בשעה שנתעלמה הלכה ממשה רבינו⁷⁷, זכה פינחס לכוין אל ההלכה לאמיתתה, שהרי אף ש"הבא לימלך אין מורין לו", הרי כן היא ה"הלכה"⁷⁸.

והענין בזה – שמצד הנשמה רצונו של כל אחד ואחת מישראל לקיים את רצון הבורא⁷⁹, ומצד הנשמה אין מקום לענין של טעות כו', אלא שכאשר ישנם פניות אישיות, הרי זה מעלים על הנשמה. אבל כאשר יהודי נמצא במעמד ומצב שאינו חושב על עצמו כלל, ומתמסר לגמרי לקיים ולמלא רצון הבורא – כפי שצריך להיות מצד הנשמה – אזי בוודאי יכוין אל האמת⁸⁰.

ומצד מסירת נפשו – "הנני נותן לו את בריתי שלום"⁸¹, ונעשה הענין ד"פינחס זה אליהו", שיבוא ויבשר לבני ישראל בשורת הגאולה על ידי משיח – כי, כאמור, בשביל גילוי המשיח יש צורך בענין של מסירות נפש דוקא. יז. וכיון שבשביל גילוי המשיח יש צורך בענין של מסירות נפש דוקא, הרי מובן, שכללות ענין העבודה – שתכליתה הוא ביאת המשיח – צריכה להיות מתוך מסירות נפש.

והענין בזה – שתכלית הכוונה בכריאת העולם הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים⁸², והרי ענין זה יושלם בביאת המשיח.

וזוהו שאמרו רבותינו ז"ל⁸³ על הפסוק⁸⁴ "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", "זה רוחו של מלך המשיח" – שהענין דרוחו של משיח ישנו כבר מתחילת הבריאה, כיון שזוהי תכלית כוונת הבריאה.

ולכן, כללות ענין העבודה, ובפרט בכל זמן משך הגלות, צריכה להיות מתוך מסירות נפש, היינו, להניח את עצמו הצידה, ולעבוד את ה' באופן של אתכפיא וקבלת עול – כי, לגילוי המשיח באים על ידי מסירת נפש דוקא. וזהו גם הביאור בהמדובר ב"ט כסלו"⁸⁵, שהאל"ף ב"ת של חסידות הוא ענין הנחת עצמותו, אתכפיא וקבלת עול,

– דלכאורה, ה' צריך להיות סדר העבודה באופן שתחילה תהי' עבודתו על פי שכלו ורצונו, ליתן גם לו תפיסת מקום ("מִזְאָלַי אִים אוֹיךְ גַּעבֵן אֵן אָרְט"), ואחרי כן ידרשו עבודה נעלית יותר, באופן של הנחת עצמותו. ואף על פי כן, מיד שתחילת העבודה תובעים לכל לראש ("נאָךְ איידער וואָס ווען") אתכפיא וקבלת עול, "ברעכן זיך און ניט טאָן וואָס עס ווילט זיך", ואדרבה, "טאָן וואָס עס ווילט זיך ניט" –

כי, המכוון בכל עניני העבודה הוא ענין המסירות נפש, שדוקא על ידי זה זוכים לגילוי אורו של משיח צדקנו, במהרה בימינו.

(78) סנהדרין שם.

(79) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(80) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ט ע' 63.

(81) פינחס כה, יב.

(82) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג,

ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(83) ב"ר פ"ב, ד. רפ"ח.

(84) בראשית א, ב.

(85) סעיף מ (לעיל ע' מה).

(70) לח, כט.

(71) ראה עשרה מאמרות מאמר חקו"ד ח"ג פ"י – הובא בלקו"ת ס"פ ברכה (ק, א).

(72) ראה ש"ך עה"ת פרשתנו עה"פ. דרמ"צ לב, ב. ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך דוד ע' קמב ואילך. וש"נ.

(73) פרש"י שם, כו.

(74) נסמן באגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' קס.

(75) פרש"י בחוקותי כו, מב. ועוד.

(76) פינחס כה, יא.

(77) סנהדרין פב, א. פרש"י בלק כה, ו.

בס"ד. משיחות ש"פ וישב, כ"א כסלו ה'תנש"א.

החסידות באופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה¹⁶ בשלימות שהתחיל בעיקר ב"ט כסלו¹⁷.

ופרשת וישב - "וישב יעקב", "לישב בשלוה"¹⁸, מצב של מנוחה ושלוה אצל יעקב (לאחרי רוגז לבן, רוגז עשו ורוגז דינה), השלישי שבאבות¹⁹. ודוגמתו ב"ט כסלו - מצב של מנוחה ושלוה אצל רבינו הזקן (גאולה מהמאסר), השלישי שבאבות החסידות (בהמשך להבעש"ט והמגיד).

ובפרטיות יותר:

(וישב) יעקב - ענינו תורה, כמ"ש²⁰ "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל", "וישב אהלים", "אהלו של שם ואהלו של עבר"²¹, נגלה דתורה ופנימיות התורה²². ודוגמתו אצל רבינו הזקן - ששמו (הראשון) "שניאור", "שני אור", ע"ש שהאיר את העולם בשני האורות דנגלה דתורה ופנימיות התורה²³.

"וישב גו' בארץ מגורי אביו" - שעל ידו באה תורת החסידות דהאבות שלפניו (הבעש"ט והמגיד) באופן של התיישבות ("וישב") בשכל והשגה וידיעה בחכמה בינה ודעת (בתורת חסידות חב"ד), ועד לאופן ד"יפוצו מעינותיך חוצה"²⁴.

ועי"ז זוכים ל"וישב יעקב" בתכלית השלימות - הישיבה בשלוה דכל בני"י (יעקב²⁵) בגאולה השלישית

א. יום הש"ק זה הוא יום השלישי לחג הגאולה י"ט כסלו, ראש השנה לתורת החסידות ודרכי¹, שחל בשנה זו ביום החמישי בשבוע, "קמי² שבתא"³, והמשכו בכ"ף כסלו (כידוע⁴ שהגאולה די"ט כסלו היתה לאחרי חצות היום ונמשכה כליל כ"ף כסלו) שחל ביום הששי, ערב שבת, וממנו נכנסים תיכף ליום השבת, שבו נעשה העלי' והשלימות ("ויכולו"⁵) (דכל ימי השבוע, ועאכו"כ הימים ד) "קמי שבתא" עד לערב שבת ממש, שלכן, גם ההתוועדויות דחג הגאולה נמשכים (ובתוספת עליוי ושלימות) ביום השבת⁶, במשך ג' ימים רצופים⁷ (שנחשבים בכמה ענינים למציאות אחת⁸), באופן של "חזקה" (כמדובר בהתוועדות שלפנ"ז⁹).

ובביאור הקשר והשייכות דחג הגאולה י"ט כסלו ליום השבת ופרשת וישב¹⁰ (כידוע¹¹ ש"המועדים¹² של כל השנה . . . יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן, כי הכל מיד ה' השכיל") - יש לומר:

יום השבת - "באת שבת באת מנוחה"¹³, מנוחה מכל הענינים המבלבלים ("איין עצב בה"¹⁴), ועד למנוחה בשלימותה, המנוחה דלעתיד לבוא, "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"¹⁵. ודוגמתו ב"ט כסלו - גאולה ממאסר (מנוחה מבלבולים), ועד להגאולה (מנוחה) האמיתית והשלימה בביאת משיח צדקנו ע"י גילוי תורת

(1) ראה מכתב כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע - נעתק ב"היום יום" בתחלתו. ובכ"מ.

(2) פסחים קו, סע"א.

(3) החל מיום רביעי - ערב י"ט כסלו.

(4) ראה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 155. ושי"נ.

(5) בראשית ב, א. וראה אוה"ת עה"פ.

(6) נוסף לכך שמצד עצמו הוא יום שמחה - "ביום שמחתכם אלו השבתות" (ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד), ובאופן של התוועדות דכו"כ מישראל, להקהיל קהילות (ראה יל"ש ר"פ ויקהל).

(7) כמו ראש השנה* - שחל בשנה זו ביום חמישי וששי, ומיד לאחריו בא יום השבת, ג' ימים רצופים דיו"ט ושבת (ראה בארוכה מכתבים כלליים דתחילת השנה), ודוגמתו ב"ט כסלו, ראש השנה לחסידות.

(8) להעיר שכל שלשה כלבוד דמי - כפי שמצינו גם דיני שבת (ראה שיעור היומי ברמב"ם - הל' שבת פט"ז ה"ח. הי"ז. פי"ז הי"ז. ועוד).

(9) קונטרס משיחות ש"פ וישלח סי"א.

(10) להעיר שברוב השנים חל י"ט כסלו בשבוע דפ' וישב, ככפעם הראשונה (בשנת תקנ"ט) - ביום ג' פ' וישב.

(11) של"ה חלק תרשב"כ ריש פרשתנו (רצו, א).

(12) כולל י"ט כסלו - ש"יוקבע למועד תמיד" (לקו"ד ח"א יט, ב),

ועד שנקרא "חג החגים" (אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ז ע' ל. ועוד). (13) פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל). וראה ב"ר פ"י, ט.

(14) ירושלמי ברכות פ"ב סה"ז. הובא בתוד"ה מ"ד - מו"ק כג, ב. (15) תמיד בסופה.

(16) כהבטחת מלך המשיח להבעש"ט כמענה על שאלתו אימת אתי מר - שיבוא כשיפוצו מעינותיך (דהבעש"ט) חוצה (אגה"ק דהבעש"ט - גרפסה בכש"ט בתחלתו. ובכ"מ).

(17) שיחת י"ט כסלו תרס"ח (סה"ש תו"ש ס"ע 112 ואילך).

(18) ר"פ וישב ובפרש"י (שם לו, ב).

(19) ויומתק יותר בהמשך הכתוב "וישב יעקב בארץ מגורי אביו" - שבוה מודגש ההמשך להאבות שלפניו, שלישי דאבות.

(20) תהלים עח, ה.

(21) תולדות כה, כז ובפרש"י (מב"ר פס"ג, יו"ד).

(22) אוה"ת עה"פ (קמה, ריש ע"ב).

(23) ראה לקו"ש ח"ו ע' 37 ואילך. ושי"נ.

(24) מתחיל מההמשכה והגילוי במוחין (חב"ד) שהם בבחינת "חוצה" לגבי החפץ ורצון והאמונה שלמעלה מהשכל (ראה לקו"ש ח"כ ע' 181 הערה 14).

(25) כמ"ש בעל הגאולה באגה"ק (ס"ז) ש"נשמתו (של יעקב) . . . כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם".

בשלוה", כיון ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף", כמסופר בארוכה בהמשך הפרשה.

וצריך להבין:

(א) הטעם דקריאת שם הפרשה (שמורה על התוכן דכל הפרשה³⁹) - "וישב" ("וישב יעקב"⁴⁰), שפירושו "לישב בשלוה" - אע"פ שהמצב דישיבה בשלוה הוא (לכאורה) רק בפסוק הראשון שבפרשה, "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען"⁴¹, ומהפסוק השני ("אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה וגו'") עד לסיום הפרשה מסופר אודות פרטי הענינים השייכים ל"רוגזו של יוסף", היפך המצב ד"וישב יעקב", "לישב בשלוה"?

(ב) השייכות דפרשת וישב⁴² להגאולה י"ט כסלו (שהיא הכנה להגאולה האמיתית והשלימה) - אע"פ שכבר בפסוק השני מדובר אודות "סבה ראשונה" . (ש)ע"י זה נתגלגלו וירדו למצרים⁴³ (כמבואר בפרטיות בהמשך הפרשה, ובפרשיות שלאח"ז), היפך המצב דגאולה?

ג. וירבן בהקדם תמיהה נוספת בהמשך הפרשה: לאחרי ההקדמה ד"וישב יעקב", ממשיך הכתוב "אלה תולדות יעקב יוסף", ומפרש רש"י "תלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף מפני . . שכל עצמו של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל", ועל זה סובב והולך המשך הפרשה בסיפור פרטי המאורעות דיוסף, עיקר הענין ד"תולדות יעקב (הוא) - יוסף".

ועפ"ז דרוש ביאור והסבר בהקשר והשייכות

(גאולה נצחית שאין אחרי גלות), כנגד יעקב (השלישי שבאבות)²⁶, "נחלה בלי מצרים" . נחלת²⁷ יעקב אביך . . כיעקב שכתוב בו²⁸ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"²⁹, ובלשון הכתוב בהמשך פרשת וישב³⁰: "פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ", "פרץ זה משיח, שנאמר³¹ עלה הפורץ לפניהם"³², שנעשה בפועל ע"י העבודה דהפצת המעיינות חוצה (שהתחיל ע"י השלישי שבאבות החסידות) בכל קצוי תבל, בארבע רוחות העולם, "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה".

וע"י הצירוף דיום השבת ופרשת וישב יחדיו - מזדרזת ובהדגשה עוד יותר השלימות ד"וישב יעקב" (כל בני"י) ב"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"³³. ובהדגשה יתירה מתאים לקביעות שנה זו שיום השבת פרשת וישב הוא יום השלישי³⁴ להגאולה די"ט כסלו³⁵ (ביום כ"א³⁶ כסלו) - כיון שיום השלישי קשור עם הגאולה האמיתית והשלימה, כמ"ש³⁷ "היינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיי לפניו", שקאי על הגאולה השלישית וביהמ"ק השלישי, גאולה נצחית וביהמ"ק נצחי³⁸.

ב. ולתוספת ביאור בתוכנה של פרשת וישב, ובפרט בקשר ובשייכות להגאולה די"ט כסלו:

בהפירושו ד"וישב יעקב" מביא רש"י "ועוד נדרש בו, וישב, ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף וכו'", שמזה משמע (לכאורה) ש"וישב יעקב" היא בקשתו של יעקב ("ביקש יעקב לישב בשלוה"), אבל בפועל לא נתקיימה בקשתו "לישב

(36) וסימנו "אך טוב לישראל" (תהלים עג, א). - ולהעיר מהשייכות לקביעותו בשבת פרשת וישב - "וישב יעקב (ישראל) גו' אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה (טוב) שנה".

(37) הושע ו, ב.

(38) ראה מצו"ד עה"פ.

(39) כפי שמבאר בעל הגאולה ש"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש" מהוה ומחיי ומורה על תוכנו של הדבר הנקרא בשם זה (שעיהו"א בתחלתו).

(40) כ"ה בסדר תפלות כל השנה (בסוף ספר אהבה) שברמב"ם. וראה לקו"ש חלק ל' ע' 176. וש"נ.

(41) ובמשך שנותיו של יעקב - שישב בשלוה מאז שחזר מבית לבן לארץ מגורי אביו עד שיוסף הי' בן י"ז שנה, במשך תשע שנים (ע"פ החשבון שבפרש"י (ורש"י ישן) ס"פ תולדות. ויצא לו, כה. וישלח לג, יז. פרשתנו לז, לד).

(42) לא רק שם הפרשה ("וישב יעקב"), אלא התוכן דכל הפרשה - כמודגש ביום השבת (שבסמיכות לי"ט כסלו) שבו קורין כל הפרשה כולה מתחילתה עד סופה.

(43) פרש"י עה"פ. וראה גם פרש"י סוטה יא, רע"א (בנוגע להשליחות דיוסף לשכם שאודותה מסופר בהמשך הפרשה (פסוק יג): "תחילת סיבת ירדת ישראל למצרים".

(26) ראה פסחים פח, א ובחדא"ג מהרש"א שם. לקו"ת מטות פג, ג. לקו"ש חט"ו ע' 231. וש"נ.

(27) ישע"י נח, יד.

(28) ויצא כח, יד.

(29) שבת קיח, סע"א.

(30) לח, כט.

(31) מיכה ב, יג.

(32) אגדת בראשית ספס"ג. וראה גם ב"ר ספפ"ה (ובפרש"י): "זה רבה על כל הפריצים ממן יעמוד (משיח שנאמר בו) עלה הפורץ לפניהם".

(33) להעיר, שהענין ד"נחלה בלי מצרים כו' נחלת יעקב אביך" שייך במיוחד ליום השבת - "כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים כו'" (שבת שם), וביום השבת עצמו - בזמן דסעודה שלישית, לאחרי חצות היום, זמן המנחה* (ראה זח"ב פח, ב), שבזמן זה מתקיימת ההתועדות השלישית די"ט כסלו.

(34) שבוה מודגשת גם המעלה דשלישי שבאבות, יעקב, וכן שלישי שבאבות החסידות, רבינו הזקן.

(35) ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' ריט: "גאולתו הי' ב"ט כסלו, שכסלו הוא החודש הג' כשמנינן מתשרי, וי"ט בו הוא שני שלישי החודש, היינו, ב' שלישי ת"ת . . ספירה הג' כשמנינן מחסד, היום השלישי, וכן בשנה ההיא הי' י"ט כסלו ביום השלישי".

* שאז המנוחה דשבת ("לישב בשלוה") היא בשלימות - כמ"ש בתפלת מנחה: "מנוחה שלימה שאתה רוצה בה . . כי מאתך היא מנוחתם".

(פרץ שהוליד מלך המשיח⁵²), ויהי בעת ההיא, מה כתיב למעלה מן הענין והמדנים מכרו אותו אל מצרים".

ועפ"ז מובן הקשר והשייכות דתולדותיו של יהודה ל"פרשתו של יוסף" - בבחינת הקדמת רפואה למכה⁵³, שעוד לפני הירידה דגלות מצרים (פרשתו של יוסף) ישנו כבר "אורו של מלך המשיח"⁵⁴, שמרומז ב(סיפור ד) לידת פרץ, "פרץ זה משיח, שנאמר עלה הפורץ לפניכם"⁵⁵.

ה. ובעומק יותר יש לומר, שהסיפור דלידת פרץ הוא רק הקדמת רפואה לפרשתו של יוסף, אלא גם חלק מ"פרשתו של יוסף", שבזה מרומז התוכן האמיתי ד"פרשתו של יוסף":

"יוסף" - מלשון הוספה - מורה על הוספה (שלא ע"ד הרגילה) בעניני קדושה בעילוי אחר עילוי עד אין-סוף, וגם (ועיקר) הוספה ע"ז שהענינים הבלתי-רצויים מתהפכים לקדושה, כמודגש בהטעם דקריאת שם יוסף, ע"ש "יוסף ה' לי בן אחר"⁵⁵, שמהפכים "אחר" ל"בן"⁵⁶.

ונקודת הענין - ש"יוסף" (הוספה) בשלימותו מורה על מעמד ומצב שלמעלה ממדידה והגבלה, ע"י פריצת כל הגדרים ונבשתי הקצוות: מלמטה מטה - שמהפכים "אחר" ל"בן", ועד למעלה מעלה - שגם כשנמצאים בדרגא נעלית מוסיפים ובאופן דפריצה עוד יותר⁵⁷, שזהו ענינו של "פרץ" - "פריצת עליך פרץ"⁵⁸.

ו. ויש להוסיף בביאור פרטי הענינים דלידת פרץ - "ויהיה⁵⁸ בלדתה ויתן יד ותקח המילדת ותקשור על ידו שני לאמר זה יצא ראשונה ויהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה פריצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ ואחר יצא אחיו אשר על ידו השני ויקרא שמו זרח" - בעבודת האדם⁵⁹:

דסיפור תולדותיו של יהודה בהמשך הפרשה⁴⁴ ל"אלה תולדות יעקב יוסף" - ש"הפסיק בפרשתו של יוסף"⁴⁵ בסיפור תולדותיו של יהודה, ואח"כ "חוזר לענין ראשון"⁴⁶, ל"פרשתו של יוסף"?

ולהעיר, שבהתחלת הענין מפרש רש"י⁴⁵ "למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף, ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם, אמרו אתה אמרת למכרו, אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך"⁴⁷, אבל, הסבר זה הוא (בעיקר) על מ"ש בהתחלת הענין "ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו", שבגלל מכירת יוסף "הורידוהו אחיו מגדולתו", ולא (כ"כ) על המשך המאורעות שלאח"ז עד ללידת פרץ זרח, שאינו שייך (לכאורה) ל"פרשתו של יוסף", "אלה תולדות יעקב יוסף"⁴⁸.

ויש לומר, שבסיפור תולדותיו של יהודה באמצע פרשתו של יוסף מרומז התוכן (תכלית הכוונה) דפרשתו של יוסף - "אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה גו", "סיבה ראשונה . . . (ש)ע"י זה נתגלגלו וירדו למצרים" - שלאמיתתו של דבר הו"ע טוב, בהתאם לכללות הענין ד"וישב יעקב", "לישב בשלוח", כדלקמן.

ד. וביאור הענין:

איתא במדרש⁴⁹ "ויהי בעת ההיא, רבי שמואל בר נחמן פתח כיו⁵⁰ אנכי ידעתי את המחשבות, שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף . . . ויהודה הי' עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה הי' (עוסק ו)בורא⁵¹ אורו של מלך המשיח (שעתיד לצאת מתמר⁵²), ויהי בעת ההיא וירד יהודה, בטרם תחיל ילדה, קודם שלא נולד משעבד הראשון (פרעה ששעבד בישראל⁵²) נולד גואל האחרון

44 קאפיטל לח.

45 פרש"י לח, א.

46 פרש"י לט, א.

47 ועד"ז מפרש בהתחלת הענין שלאחריו: "ויוסף הורד, חוזר לענין ראשון, אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף, לומר לך שבשבילו הורידוהו מגדולתו" (לט, א).

48 וגם הטעם השני שמפרש רש"י בהתחלת הענין שלאחריו ("ויוסף הורד"), "ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר, לומר לך, מה זו (תמר) לשם שמים אף זו (אשתו של פוטיפר) לשם שמים, שראתה באצטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו, ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה" - הרי, הענין דזכות שבדבר ("לשם שמים") אינו אלא ביחס לאשתו של פוטיפר, משא"כ ביחס ליוסף עצמו (ובפרט ביחס ל"אלה תולדות יעקב יוסף") הי"ז בשלילה.

49 ב"ר פרשתנו רפ"ה.

50 ירמ' כט, יא.

51 ראה שינויי הגירסאות בב"ר הוצאת תיאודור-אלבק.

52 פרש"י שם.

53 פי' יפה תואר שם.

54 ראה גם תנחומא (באבער) פרשתנו יא: "עד שלא ירד יוסף ירד יהודה להתקין גואל אחרון זה מלך המשיח".

55 ויצא ל, כד.

56 ראה אוה"ת עה"פ.

57 ויתירה מזה - שדרגא נעלית זו היא בבחינת "אחר" לגבי הדרגא שלמעלה ממנה, היינו, שגם ההוספה בקדושה היא באין-ערוך, ע"ד ובדוגמת האיין-ערוך ד"בן" ל"אחר".

58 לט, כח ואילך.

59 דאף שבפשטות הכתובים מדובר אודות שני בני-אדם, הרי בעבודת האדם אפשר (וצריך) להיות ב' הענינים דפרץ זרח באדם אחד (כמו ביחס ליהודה - שתולדותיו פרץ זרח).

"פרץ" - מודגשת (בעיקר) כשנמצאים למטה, בארץ מצרים [לא רק מצרים דקדושה, מלשון מיצר וגבול, אלא גם מצרים כפשוטו, "ערות הארץ"⁶⁴, תחתון שאין תחתון למטה ממנו], ואעפ"כ, נעשית העבודה בשלימות, ועד להוספה אמיתית, באופן של פריצת כל הגדרים, כולל גם שנעשה הבירור וההעלאה דמצרים.

וענין זה מרומז בסיפור לידת פרץ בסמיכות לירידת יוסף למצרים:

מבואר בכ"מ⁶⁵ מעלת עבודתו של יוסף לגבי עבודת השבטים ו(אפילו)האבות - שהאבות והשבטים היו רועי צאן, בהתבודדות מהעולם, כדי שעניני העולם לא יטרידו אותם מדביקותם באלקות, משא"כ יוסף, שגם בירידתו למצרים [הן בבית אדוניו המצרי⁶⁶, ובאופן ש"ויפקידהו על ביתו וכל (אשר) יש לו נתן בידו"⁶⁷, הן בהיותו "בבית הסוהר"⁶⁸, ובאופן ש"ויתן שר בית הסוהר ביד יוסף את כל האסירים גו' כל אשר עושים שם הוא הי' עושה"⁶⁹, והן לאחר שנעשה משנה למלך, "נתתי אותך על כל ארץ מצרים"⁷⁰, "השליט על הארץ. . . המשביר לכל עם הארץ"⁷¹], הי' בתכלית הדביקות לאלקות, "מרכבה לאלקות ממש", ולא עוד אלא שפעל אצל ובהמצריים ענין המילה⁷² כיון שנעשו "קנין כספו"⁷³.

ויש לומר, שהנתינת-כח לעבודתו של יוסף במצרים מרומזת בסיפור לידת פרץ, "פרצת עליך פרץ", פריצת כל הגדרים, שלכן, "בעת ההיא" ש"שבטים היו עסוקים במכירתו של יוסף. . . יהודה⁷⁴ הי' עוסק ליקח לו אשה", שהכוונה בזה היא כדי שתהי' לידת פרץ, "פרצת עליך פרץ", שע"ז תהי' עבודתו של יוסף בירידתו למצרים בשלימות, הוספה אמיתית, שהיא באופן של פריצת כל הגדרים⁷⁵.

גם לפני הענין ד"פרץ" ישנה כבר מציאות חשובה ביותר - "ויתן יד. . . זה יצא ראשונה", אשר, באמצעות ה"יד" נוטל האדם כל הדברים הדרושים לו (ועד שגם כאשר הדברים הדרושים לו נמצאים ברשות אחרת, פושט את ידו ונוטלם לרשותו⁶⁰); ולאחרי שישנה מציאות חשובה ד"יד" נעשה חידוש: אופן של פריצה - שפורצים⁶¹ המדידות וההגבלות דהמציאות שלפנ"ז ומתעלים לדרגא נעלית יותר, ועד לעילוי שבאין-ערוך.

ובזה גופא - "פרצת עליך פרץ": (א) "פרצת גו' פרץ" - פריצה ע"ג פריצה, היינו, שגם לאחר הפריצה הראשונה, הולך ופורץ עוד יותר, בעילוי אחר עילוי. (ב) "פרצת עליך פרץ" (ולא "פרצת עליו פרץ" וכיו"ב) - שהפריצה היא (לא רק ביחס לדבר שמנגד למציאותו, מציאות דקדושה, אלא גם) ביחס למציאותו, שפורץ (גם) גדרים מציאותו ומתעלה לדרגא שלמעלה ממציאותו ("עליך").

ויתירה מזה: ענין הפריצה (פריצת כל הגדרים דמדידה והגבלה) נעשה המציאות שלו - "ויקרא שמו פרץ"⁶².

ועוד וג"ז עיקר - "ואחר יצא אחיו אשר על ידו השני ויקרא שמו זרח", "ע"ש זריחת מראית השני"⁶³ בכל סביבתו - שהענין ד"פרצת עליך פרץ" הוא באופן של זריחה וגילוי לעין כל.

וכל זה חלק ב"פרשתו של יוסף", כאמור, שענין ההוספה לאמיתתו הוא באופן של פריצת גדר ("פרץ"), ובוזה גופא ככל פרטי הענינים דלידת פרץ: "ויתן יד", "פרצת עליך פרץ", וזריחת מראית השני, כנ"ל.

ז. עפ"ז יש לבאר השייכות דסיפור לידת פרץ למכירתו של יוסף למצרים (שעל זה מדובר ב"פרשתו של יוסף") - שהפסיק במכירתו של יוסף בסיפור לידת פרץ: הוספה אמיתית ("יוסף") באופן של פריצת גדר

(65) ראה לקו"ש חכ"ה ס"ע 196 ואילך. וש"נ.

(66) לט, ב.

(67) שם, ד (ובפרש"י).

(68) שם, כ.

(69) שם, כב.

(70) מקץ מא, מא.

(71) שם מב, ו.

(72) ב"ר פצ"א, ה. תנחומא מקץ ו. פרש"י מקץ מא, נה.

(73) ראה לקו"ש ח"י ע' 139.

(74) שהוא אמר למכרו - "ויאמר יהודה גו' לנו ונמכרנו גו'" (לז, כ"ז), "אתה אמרת למכרו אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך" -

ובגללו נמכר למצרים.

(75) וכיון שעיקר הענין דפריצת גדר מודגש במצב של ירידה למטה

(60) להעיר משיעור הרמב"ם דערב ש"ק (הל' שבת רפ"ג) - ידו של אדם חשובה לו כארבעה על ארבעה. . . הי' עומד באחת משתי רשויות אלו ופשט ידו וכו'.

(61) להעיר שבשיעור היומי ברמב"ם מדובר אודות פריצת מחיצות (ראה לדוגמא: הל' שבת פט"ז ה"ה. ה"ז. ועוד).

(62) ועד"ז י"ל בפירוש "בכל מאדך", "מאד שלך" [שנוסף על הפירוש לגריעותא, שאין זה "מאד" לאמיתתו, כי אם "מאד שלך" בלבד, כיון שלגבי דרגא נעלית יותר ה"ז מדידה והגבלה (ראה תו"א מקץ לט, רע"ד. ובכ"מ), אולי יש לפרש גם למעליותא] - שה"מאד", למעלה ממדידה והגבלה, שקשור גם עם "מאד" האמיתי, נעשה "שלך", שזוהי מציאותו של האדם*.

(63) פרש"י עה"פ.

(64) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד (בסופו).

(* ומרומז בתיבת "מאד" - אותיות "אדם" (ראה ב"ר פ"ח, ה ובפרש"י). שהענין שלמעלה מהגבלה ("מאד") נעשה מציאותו של ה"אדם".

יוסף . . והקב"ה הי' (עוסק ו) בורא אורו של מלך המשיח" - דיש לומר, שבזה מרומז שהירידה למצרים (שהתחלתה במכירתו של יוסף) היא (ע"י הנתינת-כח (ו) בשביל התגלות אורו של משיח⁸⁵, לידת פרץ⁸⁶, "פרץ זה משיח שנאמר עלה הפורץ לפניהם", שעל ידו תתגלה ההוספה שע"י פריצת כל הגדרים (ב"מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"⁸⁷) בתכלית השלימות, דירה לו ית' בתחתונים.

ט. עפ"ז מובנת גם השייכות ד"פרשתו של יוסף" (מכירתו למצרים) ל"וישב יעקב", "לישב בשלוח"⁸⁸: ובהקדמה - שכיון ש"רצון יראיו יעשה"⁸⁹, ובפרט רצונו של יעקב, "בחור שבאבות"⁹⁰, בודאי קיים הקב"ה רצונו ובקשתו של יעקב לישב בשלוח.

ובשני אופנים: (א) במשך התשע שנים שישב בשלוח בארץ מגורי אביו (מאז שחזר מבית לכן עד שיוסף הי' בן שבע עשרה שנה)⁹¹, (ב) ישיבה בשלוח באופן נעלה יותר - "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה"⁹², י"ז השנים (בגימטריא "טוב") שישב בשלוח בארץ מצרים שהיו מבחר שנותיו⁹³ (ועד שעל ידם נעשה "טוב" (שלוח) בכל שנות חייו, "כאילו כל ימיו בטובה"⁹⁴).

והתחלת הישיבה בשלוח בארץ מצרים, "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" (שהיתה באופן נעלה

ח. ובהמשך לזה, גם הירידה דיעקב ובניו (כל בניו) למצרים (כתוצאה ממכירת יוסף למצרים, ש"ע"י זה נתגלגלו וירדו למצרים), והמשכה בהגליות שלאח"ז ש"נקראו⁷⁶ ע"ש מצרים" - קשורה עם לידת פרץ: כוונת הגלות (הירידה למצרים) היא בשביל ההוספה ("יוסף") - כמארז⁷⁷ "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים", שזוה"ע דבירור ניצוצות הקדושה⁷⁸, ועד לגרים כפשוטו⁷⁹, ש"מאחר" (כפשוטו) נעשה "בן".

וההוספה ("יוסף") שבזמן הגלות (מצרים) נעשית ע"י העבודה באופן של פריצת גדר ("פריצת עליך פרץ"⁸⁰ - שגם במצב של ירידה בגלות, ועד לחושך כפול ומכופל, תחתון שאין תחתון למטה ממנו, נעשית עבודתם של בניו בכל התוקף, הן בעניני קדושה, והן בבירור העולם, עד שפורצים גדר העולם (מלשון העולם⁸¹) וגדרי הגלות, שבאמצע (תוקף) הגלות ממשיכים ומגלים אלופו של עולם⁸², ועד שממשיכים ומגלים בעולם (לא רק "אלופו של עולם", אלא) גם בחי' האלקות שלמעלה מהעולם, ובאופן של הוספה בעילוי אחר עילוי, עד להמשכת וגילוי מהותו ועצמותו ית' - שעוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו נעשה דירה לו ית'⁸³, דירה לעצמותו⁸⁴.

ובלשון המדרש "שכטים היו עסוקין במכירתו של

(259). ועוד ועיקר: גם משיח בן דוד שייך ל"יוסף ה' לי בן אחר", "זרע שהוא בא ממקום אחר . . זה מלך המשיח" (ב"ר פכ"ג, ה. פנ"א, ח. ובמ"כ שם), "שבא מרות המואבי" שהיתה מעם אחר העובדים ומשתתפים לאל אחר" (עבוה"ק ח"ד פי"ד. ושם: "המלך המשיח הוא אשר ישלים הכוונה בבריאה . . הצד שהוא אשר . . הי' אחר, ישיבהו תחת כנפי השכינה, ולא יקרא עוד אחר, כי יהפוך הרע . . אל הטוב . . ואז יהי' האחדות שלם").

(86) ושייך גם ל"זרח" - זריחה וגילוי - "אורו של משיח" (ובפרש"י שם: "מבהיק אורו של משיח").

(87) תניא רפ"ז.

(88) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש חלק ל שם.

(89) תהלים קמה, יט.

(90) ב"ר רפ"ו. וראה זח"א קיט, ב. קמז, ב. שעה"פ תולדות כז, כה.

(91) ראה לעיל הערה 41.

(92) ר"פ ויחי.

(93) ראה בעה"ט עה"פ. "היום יום" ח"י טבת. ובכ"מ.

(94) תדב"ר פ"ה.

(כנ"ל בפנים), לכן, בשביל לידת פרץ הוצרך להיות אצל יהודה ענין של ירידה למטה* - "וירד יהודה מאת אחיו ויט גו"ל. - ועפ"ז יומתק לשון התנחומא (שבהערה 54) "עד שלא ירד יוסף ירד יהודה כו".

(76) ב"ר פט"ז, ה.

(77) פסחים פז, ב.

(78) ראה תו"א בראשית ו, א. ר"פ לך לך. ובכ"מ.

(79) ראה תו"א תולדות כ, ג. ובכ"מ.

(80) ועפ"ז יומתק ש"את יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה (ולאח"ז) ויבואו ארצה גושן" (ויגש מו, כח) - שהנתינת-כח לירידת יעקב ובניו למצרים היא ע"י יהודה, שממנו נולד פרץ, כשם שהסיפור דלידת פרץ הוא הקדמה לירידת יוסף למצרים.

(81) ראה לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

(82) כמרומז בתיבת "גאולה" - "גולה" בתוספת אל"ף באמצע התיבה (ראה ויק"ר ספ"ב. לקו"ת בהעלותך לה, ג. ובכ"מ).

(83) ראה תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(84) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' רמא. וש"ג.

(85) להעיר מהשייכות דמשיח ליוסף** - כמבואר במדרשי חז"ל שלפני משיח בן דוד יהי' משיח בן יוסף (נסמן בלקו"ש חכ"ה ע' *

(*) ראה התחלת הענין במדרש שם: "בגדה יהודה . . נעשה חולין כו". ובאגדת בראשית שם: "וירד יהודה וגו' וירא שם יהודה בת איש כנעני ויקחה, כיון שנטלה, אמר הקב"ה, המשיח עתיד לעמוד מיהודה והלך ונטל אשה כנענית, אלא מה אני עושה מביא עלילות . . תמות כנענית . . וימותו בני . . כדי שידבק יהודה בתמר שהיא כהנת בתו של שם . . ויצא פרץ . . שהמשיח יוצא ממנו".

(**) ראה לקו"ת לוי"צ לחז"ג (ע' ריט) בפירוש מאמר הוהר (לד, ב) "כמה נהוירן אתבריא עד לא אברי עלמא . . אורו של משיח", ש"אורו של משיח יסוד (בחינתו של יוסף), כי מה שנקרא משיח הוא ע"ש שנמשח בשמן, שמן הוא יסוד, כמו שיסוד נקרא זית שמן, ומה גם שיש משיח בן יוסף דיסוד".

(ש) ע"י זה נתגלגלו וירדו למצרים, ונעשה "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" היא הכנה לשיבה בשלוח בתכלית השלימות שתהי' בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו⁹⁷ - שהרי "בעת ההיא . . . הקב"ה הי' (עוסק ו)בורא אורו של מלך המשיח", ע"י לידת פרץ, "זה משיח, שנאמר עלה הפורץ לפניהם", כנ"ל בארוכה.

י. ע"פ האמור לעיל יש להוסיף גם בביאור הקשר והשייכות דפרשת וישב לי"ט כסלו, ראש השנה לחסידות - שבהתגלות תורת חסידות חב"ד ישנם כל הענינים-שלימים ד"וישב יעקב בארץ מגורי אביו", "אלה תולדות יעקב יוסף", ו"פרצת עליך פרץ": "וישב יעקב בארץ מגורי אביו" - רומז על התגלות תורת חסידות חב"ד ע"י רבינו הזקן, השלישי שבאבות החסידות, שע"י באה תורת החסידות דהאבות שלפניו (הבעש"ט והמגיד) באופן של התיישבות ("וישב") בהבנה והשגה בחכמה בינה ודעת (כנ"ל ס"א).

"אלה תולדות יעקב יוסף" - רומז על החוספה בהתגלות והפצת תורת חסידות חב"ד ע"י רבותינו נשיאנו ממלאי מקומו של רבינו הזקן, עד לכ"ק מו"ח

יותר מהישיבה בשלוח בארץ מגורי אביו) - ב"אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה", "סיבה ראשונה . . . (ש) ע"י זה נתגלגלו וירדו למצרים":

מצד ענינו של יעקב (השלישי שבאבות) כשלעצמו, מספיק הענין ד"וישב יעקב (לישב בשלוח) בארץ מגורי אביו" - המקום (והאופן) הטבעי דישיבה בשלוח;

אבל מצד השלימות ד"תולדות יעקב יוסף", ענין ההוספה, "יוסף הי' בן אחר", שגם מ"אחר" נעשה "בן", ובפרט כש"יוסף בן שבע עשרה שנה", בגימטריא "טוב", צריכה להיות הוספה בהישיבה בשלוח (טוב) באופן נעלה יותר - "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", "שבע עשרה שנה אחרון"⁹⁵, שגם בארץ מצרים, "ערות הארץ", תחתון שאין תחתון למטה ממנו (מעמד ומצב ד"אחר"), נעשה "ויחי יעקב . . . שבע עשרה שנה", בגימטריא טוב (חיים טובים של יהודי, של "בן"), ועד למבחר כל שנותיו - ישיבה בשלוח שלמעלה מהטבע, באופן של פריצת גדר, "פרצת עליך פרץ"⁹⁶.

ועוד והוא העיקר - שהדרגא הנעלית דישיבה בשלוח ("וישב יעקב") שמתחילה ב"אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה" ("סיבה ראשונה . . .

וכו', תדע לך שכן הוא, יעקב אבינו ע"י שביקש לישב בשלוח בעוה"ז נדווג לו שטנו של יוסף**], ומוזה שמסיים "צדיקים מבקשים לישב בשלוח אומר הקב"ה לא דיין כו' אלא שמבקשים לישב בשלוח בעולם הזה" (ואינו מוסיף לסיים בענין של עונש, "השטן בא ומקטרג", כבמדרש), י"ל שמרמוז ומפרש שזהו סדר הרגיל אצל צדיקים, ע"פ רצונו והסכמתו של הקב"ה***.

ועפ"י י"ל, שגם "קפץ עליו רוגזו של יוסף" הוא למעלותא - "רוגז" דקדושה (ע"ד מארו"ל (ברכות ה, רע"א) "לעולם ירגיז אדם כו") בשביל החוספה ("יוסף") בישיבה בשלוח באופן של פריצת גדר ("קפץ עליו")****.

97) ולהעיר, שגם בהמשך הפרשיות שלאחרי פרשת וישב (שבהם מדובר אודות הירידה למצרים) מודגש ענין הגאולה (ראה גם קונטרס משיחות ש"פ וישלח תש"נ ס"ג-ד): פרשת מקץ - קץ הימים וקץ הימין (נסמן לקמן הערה 114). פרשת ויגש - הגשת יהודה ליוסף, סמיכת גאולה לתפלה (זהו ר"פ ויגש). פרשת ויחי - "ויחי יעקב", עד לחיים נצחיים. וכן פרשת (וספר) שמות (ספר הגאולה) - "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", כדאיתא במדרש "ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין" (ויק"ר פל"ב, ה), ע"ש "גאולת ישראל נזכרו כאן" (שמו"ר פ"א, ה).

95) זהו פרשתנו קפ, א. - וע"פ האמור בפנים יש לבאר מ"ש בזהר "כד אתאביד מיני יוסף, בן שבע עשרה שנה הוה, וכל אינון יומין דאשתארו דלא חמא לי' ליוסף הוה בכי על אינון שבע עשרה שנין, וכמה דהוה בכי עלי', קב"ה יהב לי' שבע עשרה שנין אחרון דאתקיים בארעא דמצרים בחדו ביקרא ובשלימו דכלא" - אף שלכאורה הי' לו להקב"ה ליתן לו כ"ב שנים טובות כנגד כ"ב השנים ש"לא חמא לי' ליוסף" שבהם "הוה בכי עלי'" (ולא י"ז שנים כנגד י"ז שנים שיוסף הי' עמו) - כיון שבשנים הטובות שחי יעקב בארץ מצרים נתגלה הענין ד"יוסף בן שבע עשרה שנה" (ועפ"י יומתק דיוק הלשון "הוה בכי על אינון שבע עשרה שנין").

96) ועפ"י יש לפרש בפרש"י "ביקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלוח, אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוח בעולם הזה" - למעלותא: לפי הפירוש הפשוט ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף" הוא עונש על הבקשה לישב בשלוח - הי' צריך לכתוב "ביקש יעקב לישב בשלוח, אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים וכו', קפץ עליו רוגזו של יוסף" * [ובפרט שכן הוא הסדר במדרש (ב"ר פרשתנו פפ"ד, ג) שמביא רש"י (יועוד נדרש כו') - "בשעה שהצדיקים . . . מבקשים לישב בשלוח בעולם הזה, השטן בא ומקטרג, אמר, לא דיין

* ע"ד לשונו בהמשך הפרשה (לט. ו) בנוגע ליוסף, "כיון שראה עצמו מושל התחזיל אוכל ושותה כו' אמר הקב"ה אני מגרה בך את הדוב".

** ועד"ו במובא לתנחומא (באבער ע' 128 אות יג - מתנחומא כתי") "אמר הקב"ה ליעקב בקשת לישב עצמך. לא דיין לצדיקים לעוה"ב בעוה"ז אינו ראוין לשיבה, מיד קפצה עליו צרת יוסף".

*** ועפ"י יומתק שינוי עיקרי בין המדרש לפירוש רש"י - שלשון המדרש הוא "השטן בא ומקטרג אמר לא דיין כו'" (ובהתאם לכך מסיים בעונש), ורש"י משנה וכתב "אומר הקב"ה" (ובהתאם לכך אינו מסיים בעונש).

**** ועפ"ו יומתק רש"י משנה מלשון המדרש "נדווג לו שטנו של יוסף" (ורק בהמשך הענין, בהדרשה על הפסוק (איוב ג, כה) "לא שלותי גו' ויבוא רוגז", כותב "רוגזו של יוסף") וכתב "קפץ עליו רוגזו של יוסף" (ולהעיר מתנחומא באבער שם: "קפצה עליו צרת יוסף").

זריחת מראית השני, זריחה וגילוי ע"י הראי ("אראנו" 104) ועד בעיני בשר¹⁰⁵.

(ב) ב"ט כסלו דשנה זו מלאו קצ"ב שנה להגאולה ד"ט כסלו בפעם הראשונה (ה'תקנ"ט - ה'תנש"א), שמספר קצ"ב הוא (א) אותיות "קבץ", שמרמז שכבר נסתיימה¹⁰⁶ העבודה דזמן הגלות בקיבוץ ואסיפת הניצוצות¹⁰⁷ (שבשביל זה הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות) שבכל העולם כולו (עם כל פרטי השינויים שבהם - קבץ שנה, מלשון שינוי, שכוללת כל השינויים האפשריים¹⁰⁸), וגם (ב) "קצב" - מלשון קצבה והפסק, ו"קצב שנה", קצבת זמן, היינו, שכבר נפסק ונקצב ונסתיים הזמן (וכל עניני העבודה שפעלו בזמן זה) דהפצת המעיינות חוצה שהתחיל ב"ט כסלו לפני קצ"ב שנה, ומוכנים כבר לקיום ההבטחה שכשיפוצו מעינותיך חוצה אתי מר דא מלכא משיחא.

וזוהו א' הטעמים להדפסת ספר התניא (תושב"כ¹⁰⁹ דתורת חסידות חב"ד¹¹⁰) בהוצאה חדשה (ובפורמט גדול¹¹¹) וחלוקתו לכא"א מהאנשים והנשים והטף בקשר ובשייכות ל"חג הגאולה י"ט כסלו קצב שנה"¹¹² - כדי להדגיש בפועל ובגלוי לעיני בשר

היינו, שלא מספיק ה"קץ" בגילוי פנימיות התורה (הדפסת הלקו"ת), אלא ה"קץ" צ"ל בפועל ובגלוי לעיני בשר.
 (106) "קבץ" - לשון עבר, ולא "קובץ" (בתוספת וא"ו) בלשון הווה (שיכול להמשך עוד ו' חדשים).
 (107) להעיר מהשייכות לפרשת השבוע: "והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה גו" (לז, ז) - שזהו"ע קיבוץ ואסיפת ניצוצות הקדושה (ת"א פ"א פ"א כח, א. ובכ"מ).
 (108) עבוה"ק ח"ד פ"ט. אוה"ת מקץ שלח, סע"ב. ועוד.
 (109) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' רסא ואילך. ושי"נ.
 (110) כולל גם תורת החסידות דהבעש"ט והמגיד כפי שנתבאר בתורת חסידות חב"ד, כמרומו-מפורש גם בהסכמות לספר התניא (שרבינו הזקן חפץ בהם, ועד שנקבעו בסדר הלימוד דספר התניא כפי שנחלק לימי השנה) - "אשר מכבר נגלה מסתריו יושב בשבת תחכמוני אצל אדוננו מורנו ורבנו (המגיד) . . . וכעת ישמח ישראל (הבעש"ט) בהגלות דברי קדשו כו" (הסכמת הרי"ל הכהן). - ראה לקו"ד ח"א סא, א. ועוד.
 (111) להעיר מהדגשת מעלת הגשמיות - כמות - לעתיד לבוא, שלכן, עיקר השכר הוא לנשמות בגופים דוקא (רמב"ן בשער הגמול בסופו. לקו"ת צו טו, ג. ובכ"מ), ועד שלעת"ל הנשמה ניוונית מן הגוף (ראה המשך וככה תרל"ז פ"ח ואילך. המשך תרס"ו ע' תקכח. ועוד).
 (112) כפי שנדפס ע"ג השער דספר התניא.

אדמו"ר נשיא דורנו, יוסף שבדורנו⁹⁸, שאצלו היתה הדגשה מיוחדת בהענין ד"יוסף ה' לי בן אחר", לעשות מ"אחר" "בן", ובהדגשה יתירה בבואו לחצי כדור התחתון (ע"ד ובדוגמת ירידת יוסף למצרים), שע"ז נעשה הגילוי דתורת החסידות (ביחד עם הפצת התורה והיהדות) בכל העולם כולו⁹⁹, גם בתחתון שאין תחתון למטה ממנו.

ובזה ניתוסף עוד יותר באופן ד"פרצת עליך פרץ" - במשך הארבעים שנה¹⁰⁰ שבהם "קאי איניש אדעתא דרבי"י¹⁰¹, באופן ד"לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"¹⁰² - שהפצת המעיינות חוצה נעשית באופן ד"ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה", עד לפנה הכי נדחת בקצוי תבל, פריצת כל הגדרים¹⁰³, שלכן, מוכנים כבר לביאת משיח צדקנו, "פרץ זה משיח, שנאמר עלה הפורץ לפנייהם".

יא. ובהדגשה יתירה ב"ט כסלו דשנה זו:

(א) שנה זו היא שנת ה'תנש"א, ר"ת ה' תהא שנת אראנו נפלאות - ש"נפלאות" ה"ז למעלה ובהוספה על "נסים" (לאחרי "תהא שנת נסים"), ע"ד ובדוגמת ענינו של "פרץ", "פרצת עליך פרץ", ו"אראנו (נפלאות)" הוא ע"ד ובדוגמת ענינו של "זרח", ע"ש

(98) ראה גם קונטרס משיחות ש"פ וישב תשמ"ח (סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 855 ואילך).
 (99) משא"כ עד אז ה"ו (עיקר) הגילוי דתורת החסידות "בארץ מגורי אביו", בארץ שבה גרו רבותינו נשיאינו שלפנ"ז, עד להמגיד והבעש"ט.
 (100) להעיר מהרמז בהפטורה דפרשת וישב: "ואולך אתכם גו' ארבעים שנה" (עמס ב, י"ד).
 (101) ע"ז ה, רע"ב.
 (102) תבוא כט, ג.
 (103) ובפרט ע"י ההוראה ונתינת-כח דאדמו"ר מהר"ש* - שנקרא ע"ש שמואל בנה של חנה** ש"השאלתיהו לה' כל הימים" (שמואל-א א, א, כח) "וישב שם עד עולם" (שם, כב) - "לכתחילה אריבער" (אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תריז), שזהו תוכן הענין ד"פרצת עליך פרץ" (וראה לקמן הערה 105).
 (104) להעיר, שהר"ת דמספר השנה - נ"א - הוא "נפלאות אראנו", בהתאם לסדר הלידה דפרץ ואח"כ זרח (אף שגם לפני"ז ישנו ענין של זריחה - "ויתן יד גו' זה יצא ראשונה" (ראה לעיל ס"ו)).
 (105) להעיר, שגם ענין הגילוי לעיני בשר ("זרח") מודגש אצל אדמו"ר מהר"ש (נוסף על ענין הפריצה, "לכתחילה אריבער", כנ"ל הערה 103) - כפי שאמר לאביו הצמח-צדק (במענה על תשובתו בנוגע לה"קץ" על שנת תר"ח שנדפס ה"לקוטי-תורה") ש"רוצים וצריכים ביאת המשיח בפועל" (לקו"ש ח"ו ע' 80 הערה 70. ועוד),

(* להעיר, שבסדר נשיאי חסידות חב"ד שייך אדמו"ר מהר"ש ל"אלה תולדות יעקב יוסף", להיותו לאחרי ג' האבות דחסידות חב"ד (אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי והצמח-צדק) - ולהעיר מהשייכות המיוחדת דכ"ק מו"ח אדמו"ר (יוסף שבדורנו) לאדמו"ר מהר"ש, עד להדמיון בקלסטר פניו כו'.
 (** להעיר שבר"ת ד"חנה" מרומים ג' המצוות דנשי ישראל שעליהם עומד כל בית ישראל, חלה נדה הדלקת הנר (מגלה עמוקות פ' שלח - בשם הגהות מימוניות) - שהם באופן ד"לכתחילה אריבער" (פריצה): חלה - מראשית עריסותיכם תתנו לה", שה"ראשית", הטוב והמובחר, נותנים לה. נדה - שלילת הענין דחיפך הטהרה והפיכתו לטהרת המשפחה. והדלקת הנר - שלילת האפשרות דכשולן בעץ או באבן.

י"ט כסלו ה'תנש"א) והנהגה בדרכי' בהוספה על ההחלטות שקיבל כבר בחג הגאולה עצמו, באופן של פריצת כל הגדרים, "פריצת עליך פרץ".

וכן הוספה בלימוד נגלה דתורה - החל מהמנהג לסדר חלוקת הש"ס ביי"ט כסלו, ע"פ מ"ש בעל הגאולה בהתחלה ובסיום אגה"ק (וקו"א) שבספר התניא ע"ד "השלמת כל הש"ס כולו. . מדי שנה בשנה", "לחלק המסכתות עפ"י הגורל או ברצון כו",

- אשר, כיון שמפני צוק העתים אין ביכולת כל א' בפ"ע לסיים הש"ס בשנה אחת, הרי, עי"ז שמצטרף עם עוד כמה מישראל שמחלקים הש"ס ביניהם, נחשב לכל א' מהלומדים כאילו למד בעצמו כל הש"ס¹²², ע"ד שמצינו בהלכות שבת¹²³ ששנים שעשו יחד מלאכה שא' אינו יכול לעשותה לבדו, שניהם חייבים, דחשיב שכל א' עשה את המלאכה כולה¹²⁴ -

ובודאי סידרו חלוקת הש"ס גם ביי"ט כסלו השתא, ובמקומות שלא סידרו עדיין חלוקת הש"ס, יעשו זה

שלימות העבודה דיפוצו מעינותיך חוצה במשך קצב שנה, סוף זמן הגלות¹¹³, "קץ¹¹⁴ הימים"¹¹⁵ ("קץ דשמאלא", סוף הגלות), ותיכף ומיד באים ל"קץ הימין"¹¹⁶ (קץ הגאולה)¹¹⁷.

ובלשון הכתוב במזמור תהלים הידוע¹¹⁸ (שאומרים בשנה זו) - "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו"¹¹⁹, משיח צדקנו¹²⁰, שנקרא "משיח" ע"ש שנמשח בשמן המשחה ("שמן קדשי"), ונוסף על משיח בן יוסף¹²¹, גם (ובעיקר) משיח בן דוד, דוד מלכא משיחא.

*

יב. מההוראות מהאמור לעיל בנוגע למעשה בפועל:

בעמדנו ביום השבת שהוא יום השלישי (חגיגות ד) חג הגאולה י"ט כסלו, ראש השנה לתורת החסידות ודרכי' - צריך כאו"א לקבל החלטות טובות מתאימות בנוגע ללימוד והפצת תורת החסידות (החל מלימוד ספר התניא כפי שנחלק לימי השנה מיי"ט כסלו עד

113) ולהעיר, שבהתחלת ספר התניא נרמז ביטול (סוף) הגלות: "תניא" - אף שהגירסא הנפוצה היא "דרש ר' שמלאי" - כידוע (ראה ליקט פירושים לתניא בתחלתו. ושי"ג) שיש קליפה שנקראת בשם "תניא" שמנגדת ללימוד רזין דאורייתא שע"ז מקרבים את הגאולה, ובפתיחה זו ("תניא") נתכווין רבינו הזקן להחליש ולבטל קליפה זו, ובמילא, לקרב ולהביא בפועל את הגאולה. "בספ"ג" - רומז לסוף גלות השלישי (האחרון) (ראה לקו"ש חכ"ו ע' 151. ושי"ג). "דנדה" - כידוע שבזמן הגלות נמשלו ישראל לנדה שצריכה ליטרה לבעלה (ראה יחזקאל לו, יז ובמפרשים. איכ"ר פ"ה, יז. ובכ"מ).

114) ראה זח"א נד, סע"א. ר"פ מקץ. איכ"ר פ"ב, ו - הובא ונת' באוה"ת ר"פ מקץ.

115) במ"ם סתומה - שרומזת על תיקון ושלימות פירצת הגלות ("חומות ירושלים אשר המ פרוצים" - מ' פתוחה בסוף התיבה), בגאולה האמיתית והשלימה ("לסרבה המשרה" - מ"ם סתומה באמצע התיבה) - ראה ספר הערכים-חב"ד ע' אותיות התורה (ע' רג ואילך). ושי"ג.

116) בנו"ן ארוכה - שצוירה למטה מן השורה רומז על ההמשכה למטה מטה (ראה לקו"ת פ' ראה כ, סע"ב. ובכ"מ), ועד שע"ז מתהפך הענין הבלתי-רצוי דאות נו"ן ("ר"ת נפילה") לענין הכי נעלה - ר"ת "נסים" ו"נפלאות", ועד שכולל כל העילויים שבמשך נו"ן אלפים יובלות (נסמן במאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ס"ע רסח).

117) ויש לקשר זה עם הפרשה שמתחילין לקרוא במנחה - "יהיה מקץ שנתיים ימים" (אוה"ת שם). ולהעיר ברמז, ש"קץ"*** בתוספת ב' (שנתיים ימים) הוא קצ"ב שנה.

118) פט, כא.

119) והחידוש שבדבר - שאף שנמשח "בשמן קדשי" (בחי' החכמה, ועד לבחי' קדש מלה בגרמי, בחי' הכתר) שלמעלה ממציאיותו, ה"ז חודר ונעשה המציאות שלו, "משחתיו" דייקא (ע"ד האמור לעיל (ס"ו) והערה 62) שהפריצה למעלה ממציאיותו נעשית המציאות שלו).

120) החל מהגילוי ("מצאתי") דמשיח שבכאו"א מישראל - שנקרא בשם "כוכב"*** (ראה ירושלמי מע"ש ספ"ד), כמו משיח שנאמר בו "דרך כוכב מיעקב" (בלק כד, יז. וראה ירושלמי תענית פ"ד ה"ה), מפני שיש בו ניצוץ של משיח (מאור עינים ס"פ פינחס) - בחי' היחידה שבנשמת כאו"א מישראל, ונשמת משיח היא בחי' היחידה הכללית (רמ"ז לזח"ג רס, ב. ועוד).

121) שגם הוא נקרא "משיח" ע"ש שנמשח בשמן (ראה לעיל בשוה"ג להערה 85).

122) ובפרטיות: ל"ו מסכתות (שיש בהם משנה וגמרא), ס' מסכתות ("ששים המה מלכות" - אלו ששים מסכתות (שהש"ר פ"ו, ט (ב). במדב"ר פי"ח, כא), ס"ג*** מסכתות (כשמונין ג' הבבות כ"א בפ"ע, וכן שבת ועירובין כ"א בפ"ע - פי' מהרז"ו לשהש"ר שם, או כשמונין גם מסכת אבות שאינה מדברת בהלכות - חידושי הרש"ש לבמדב"ר שם).

123) שבת צג, א. ושי"ג. רמב"ם ה' שבת פ"א ה"ט (מהשיעורים דימים האחרונים).

124) ראה לקו"ש ח"י ע' 267 ובהערות שם. ושי"ג.

(* ועד ש"לא נאמר נו"ן באשרי מפני שיש בה מפתן של שונאי ישראל דכתיב נפלה גו", אלא ש"חזר דוד וסמכן ברוח הקודש שנאמר סומך ה' לכל הנופלים" (ברכות ד, ב). - ולהעיר גם מהענין דסמיכת גאולה לתפלה (ברכות שם).

(** ראה לקוטי לוי"צ לזח"א ע' קפא: "נס הוא ב' אותיות נ' ס', נ' מורה על נפילה וס' מורה על סמיכה ועוד מהנפילה" (וראה תורת מנחם תפארת לוי"צ זח"א ע' רלג"ד).

(*** והאות מ' - "מקץ שנתיים ימים" - רומזת על הארבעים שנה (כנ"ל ס"ו).

(****) להעיר מהשייכות לפרשת השבוע - ש"י"א השבטים נמשלו ל"אחד עשר כוכבים" (לו, ט).

(*****) אותיות "גס" דקדושה - גאות דקדושה (בתורה) שנמשכת משם ס"ג (ראה אוה"ת מג"א ע' בתכ"ג. ועוד).

ש"מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ"¹³⁵, שזהו תוכן הענין דיפוצו מעינותיך חוצה, ענינו של י"ט כסלו, ומה גם ששלימות הגאולה די"ט כסלו - כשחזר רבינו הזקן לוויטעבסק (כההלכה - מצב ד"חזר לבוריו"¹³⁶) - היתה בג' דחנוכה¹³⁷, שלכן, יכולים וצריכים להמשיך בכל עניני י"ט כסלו (כולל גם התוועדויות וחגיגות) גם בימי חנוכה¹³⁸, ובאופן של הוספה, כהוראת נרות חנוכה ש"יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך"¹³⁵, שבדורותינו אלה נעשה "מנהג פשוט" בכל ישראל¹³⁹.

ויה"ר שהדיבור וקבלת החלטות טובות בכהנ"ל ימהרו ויזרזו ויביאו את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בפועל ממש ותיכף ומיד ממש, שביום הש"ק זה יקויים היעוד "עלה הפורץ לפניהם" ע"י "פרץ זה משיח", ועוד לפני הקריאה במנחה "ויהי מקץ שנתיים ימים", ועאכו"כ לפני ימי חנוכה, יהי כבר קץ (סוף) הגלות, "קץ שם לחושך"¹⁴⁰, והתחלת ושלימות הגאולה הנצחית, ביחד ועיקר עם בנין וחנוכת ביהמ"ק הנצחי, "מקדש אדניי כוננו ידיך"¹⁴¹, תיכף ומיד ממש.

בהקדם האפשרי¹²⁵ ("מצוה הבאה לידיך אל תחמיצנה"¹²⁶, "חטוף ואכול חטוף ושתי"¹²⁷). ומה טוב - שגם חלוקת הש"ס תהי' באופן של פריצת גדר, "פרצת עליך פרץ", עי"ז "שיקח" יותר ממסכת אחת.

[ובהמשך לזה - יש לעורר ולזרז עוה"פ אודות לימוד הרמב"ם ג' פרקים בכל יום על מנת לסיים בשנה אחת, כפי שכבר נתפשט המנהג בתפוצות ישראל שכל א' מסיים לימוד הרמב"ם, "מקבץ לתורה שבעל פה כולה", הלכות כל התורה כולה, בכל שנה].

וכן יש להוסיף בכל עניני יהדות תורה ומצוותי והפצתם חוצה - בג' הקוין דתורה עבודה (תפלה) וגמ"ח, כפי שדרשו חז"ל¹²⁸ על הפסוק¹²⁹ "פדה בשלום נפשי" (ששייך להגאולה די"ט כסלו¹³⁰), "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

וכל זה - באופן ד"פעולה נמשכת" בימים שלאח"ז, ובפרט בימי חנוכה¹³¹, שנקבעו על נס השמן¹³², שרומז על ריזין דריזין שבתורה¹³³ (נוסף על כללות הענין ד"נר מצוה ותורה אור"¹³⁴), ובאופן

(132) שבת כא, ב ובפרש"י.

(133) ראה אמ"ב שער הק"ש פנ"ד ואילך.

(134) משלי ו, כג.

(135) שבת שם.

(136) ראה סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פי"ג ס"ה.

(137) לקו"ד ח"א יב, א.

(138) להעיר שימי חנוכה הם גם "ימי שמחה" (להרמב"ם הל' חנוכה

פי"ג ה"ג. וראה בארוכה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 165. וש"נ).

(139) רמ"א או"ח סתרע"א ס"ב.

(140) איוב כח, ג. וראה זהר ובי"ר ר"פ מקץ.

(141) בשלח טו, יז.

(125) בסמיכות לזמן העיקרי דחלוקת הש"ס - ביי"ט כסלו (דאף שבמשך זמן היו נוהגים לסדר חלוקת הש"ס בכ"ד טבת - ה"ז באופן של דחי' מזמנה העיקרי מפני אפס הפנאי ביי"ט כסלו ("היום יום" - י"ט כסלו), ובשנים האחרונות חזרו ונהגו לסדר החלוקה בזמנה העיקרי, ביי"ט כסלו (ראה לקו"ש ח"כ ע' 468 הערה 5).

(126) ראה מכילתא ופרש"י בא יב, יז.

(127) ל' חז"ל - עירובין נד, א. וראה "מבוא" לקונטרס ומעין ע' 22.

(128) ברכות ח, רע"א.

(129) תהלים נה, יט.

(130) כמ"ש אדה"ז באגרתו הידועה (אג"ק שלו סל"ח"ט).

(131) שמתברכים מיום הש"ק זה - הן הימים שלפני שבת חנוכה, הן

שבת חנוכה (שבת הבע"ל), והן הימים שלאחרי שבת חנוכה.

לקוטי שיחות וישב כרך ה'

מתורגם ללשון הקודש

לדבר מסויים, שרויים במצב של קירבה ושייכות לדבר שמצפים לו.

ולכן, כאשר מדובר בפסוק על עם ישראל, המצפה "לאמונתו של הקדוש-ברוך-הוא"⁶, שהקדוש-ברוך-הוא יקיים את הבטחתו לגאלם, אין נאמר "שומר את אמונים" וכדומה, אלא "שומר אמונים" – המלה "אמונים" מזכרת בסמוך ובצמוד למלה "שומר", כי המתנתם ל"אמונים" – "לאמונתו של הקדוש-ברוך-הוא" – היא באופן שקרובים לכך.

משום כך אין מן הפסוק "שומר אמונים" הוכחה מספקת לכך שגם בפסוק כאן משמעות המלה "שומר" היא "המתין", שהרי כאן נאמר "שומר את הדבר", ולכן אין זה כל כך פשוט להסביר משמעות הביטוי "שומר את הדבר" היא שהוא המתין ל"דבר", כי כאשר מצפים ומקווים – "ממתין ומצפה" – לדבר מסויים, קרובים אליו מאד.

לפיכך מוסיף רש"י את הפסוק "וכן לא תשמור על חטאתי" – שבו מפרידה המלה "על" בין "תשמור" לבין "חטאתי", ולמרות זאת משמעות המלה "תשמור" שם היא – "תמתין". ואם כך, אפשר להסביר גם בפסוק כאן, שמשמעות המלים "שומר את הדבר" היא "היה ממתין ומצפה...".

לפי זה מובן מדוע מצטט רש"י לפני פירושו את המלים "שומר את הדבר" – למרות שהוא מפרש רק את המלה "שומר" – כדי להדגיש בכך, שלמרות שהמלה "את" מפרידה בין "שומר" לבין "הדבר", בכל זאת המשמעות היא "היה ממתין...". כפי שהמשמעות בפסוק "לא תשמור על חטאתי" היא "לא תמתין".

ג.

"שומר" במשמעות של צפיה ותקווה

אך עדיין אין מובן:

כיון שלפי האמור לעיל, הפסוק "לא תשמור..." דומה

א.

"ואביו שמר את הדבר"

מן הפסוק "ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר"¹, מצטט רש"י את המלים "שמר את הדבר", ומפרש: "היה ממתין ומצפה מתי יבוא"². וכן שומר אמונים³, וכן לא תשמור על חטאתי⁴, לא תמתין".

יש להבין:

(א) לכאורה, רש"י מתכוון לפרש כאן רק את המלה "שמר", שאין משמעותה כלשון שמירה בדרך כלל, אלא במשמעות של המתנה. ומדוע הוא מצטט גם את המלים "את הדבר"?

(ב) אם רש"י רוצה להביא הוכחה לכך שלמלה "שמירה" יש גם משמעות של "המתנה", די היה לצטט פסוק אחד בלבד, שבו המלה "שמירה" מופיעה במשמעות של "המתנה". מדוע הוא מצטט שני פסוקים?

(ג) אילו היה רש"י מצטט בהוכחה השניה את הפסוק "לא תשמור על חטאתי" ללא הסבר, כבר היה מובן מאליו שהמשמעות של "לא תשמור" היא "לא תמתין". מדוע אפוא צריך רש"י להסביר זאת במפורש?

ושאלה זו אף קשה יותר: בהוכחה הראשונה, כאשר רש"י מצטט את הפסוק "שומר אמונים", הוא אכן איננו מפרש "ממתין...". מדוע דוקא בהוכחה השניה – בפסוק "לא תשמור..." – הוא צריך לפרש ולומר "לא תמתין"?

ב.

"שומר" מלשון המתנה, גם כאשר יש מלה מפרידה ההסבר לשאלה השניה, מדוע אין רש"י מסתפק בפסוק "שומר אמונים", אלא מביא גם את הפסוק "לא תשמור את חטאתי", הוא:

כאשר ממתנינים, ובמיוחד כאשר מקווים ומצפים⁵,

(1) פרשתנו לו, יא.

(2) ישוב הסתירה ישנה לכאורה לפירוש זה מפירושו הראשון בפסוק שלפנ"ו (ד"ה הבוא נבוא) – נתבאר בארוכה בהתעודות.

(3) ישעי כו, ב.

כפירוש"י לישעי שם: "וכן ושמר ה' אלקיך לך" (עקב ז, יב). ומשמע שמפרש "ושמר" הוא לשון המתנה. אבל בפשטות, "ושמר" שם היא מלשון שמירה כפשטות, כדפירוש"י על הפסוק "ישמר לך הבטחתו"*. בזה מובן מה שהוצרך רש"י כאן להביא רא"י מנביאים וכתובים, ולא הביא מ"ושמר ה' גו". ועפ"ז מובן מה שאינו מביא הוכחה מ"שומר הברית והחסד" (מ"א ה,

כג – שלפני ישעי) – אף שבפרש"י שם: ממתין כו – כי "שומר" שם בפשטות הוא מלשון שמירה כפשטות, כמו "ושמר גו' הברית ואת החסד" דפ' עקב. ועד"ז יש לומר גם הטעם מה שאינו מביא הוכחה מ"שומר את פיה" (ש"א א, יב); "שמרו את עת באנה" (ירמי' ה, ז – והרי גם פסוק זה הוא לפני איוב) – שלפי פרש"י שם הוא מלשון המתנה – כי אפשר לפרש שלשון שמירה שם הו"ע שמירה כפשטות (ראה רד"ק ומצודות לשמואל שם. רד"ק לירמי' שם). (4) איוב יד, טז. (5) ראה לקמן סעיף ג'. (6) רש"י ישעי שם.

(* ומה שבישעי שם מביא רש"י פסוק זה ששמירה היא לשון המתנה – כבר דובר כמה פעמים שדרך הפשט שבפירוש"י לנ"ך אינו בפשטות כ"כ כפירושו עה"ת. ועוד י"ל בזה ואכ"מ.)

לכן מביא רש"י את הפסוק "שומר אמונים" לפני "לא תשמור..."¹², כי, בנוסף לכך שהוא מופיע לפניו בתנ"ך¹², הרי ההוכחה מ"שומר אמונים" היא לגבי עצם המשמעות של המלה "שמר", שהיא "ממתין ומצפה". ואילו ההוכחה מ"לא תשמור על חטאתי", היא רק לכך שהמלה "שמירה" היא מלשון המתנה גם כאשר יש מלה המפרידה בין ה"שמירה" לבין הדבר שמחכים לו, כדלעיל בסעיף ב'.

ולפיכך, כאשר מצטט רש"י את הפסוק "לא תשמור..." הוא מסביר במפורש "לא תמתין" – כדי להבהיר בכך, שבצטטו פסוק זה, בכוונתו רק להוכיח ענין צדדי, כדי ליישב קושי, אך לא את עצם הפירוש, שמשמעות המלה "שמר" היא "ממתין ומצפה" – כי הסבר המלים "לא תשמור..." שם הוא רק "לא תמתין".

ה.

תכלית הגלות - הגאולה

מהענינים של "יינה של תורה" בפירוש רש"י זה:

כבר הוסבר פעמים רבות¹³, שלמרות ש"גלינו מארצנו" דוקא "מפני חטאינו", בכל זאת התכלית הפנימית של הגלות היא, שבאמצעותה יגיעו לדרגה נעלית יותר מאשר לפני הגלות – למצב שבו יהיו ישראל בגאולה העתידה, שאז תהיה התעלות אף יותר מכפי שהיה בזמן שבית המקדש היה קיים¹⁴.

לפי זה יוצא, שלמרות שבפועל באה הגאולה לאחד הגלות, עד שאפילו התחלת הגאולה – כאשר "נולד מושיען של ישראל" – היתה רגע לאחר החורבן¹⁵, בכל זאת, כיון שתכלית הגלות היא להגיע לגאולה (על-אף שבפועל נגרמה הגלות "מפני חטאינו") יוצא, שבכוונה הגאולה היא לפני הגלות.

לכך רומז רש"י כאשר בפירושו על "שמר את הדבר",

יותר לפסוק כאן מאשר הפסוק "שומר אמונים" – מדוע מצטט רש"י גם את הפסוק "שומר אמונים", ויותר מכך: הוא מצטטו לפני הפסוק "לא תשמור..."⁷?

הדבר יובן על ידי כך, שכאשר רש"י מבאר כאן את הפסוק "שמר את הדבר", הוא מתבטא במלים "היה ממתין ומצפה...". ואילו כאשר הוא מבאר, בסוף פירושו, את הפסוק "לא תשמור..." הוא מתבטא רק בביטוי "לא תמתין", ולא אומר "ותצפה".

הסיבה להבדל זה מובנת בפשטות: הביטוי "ממתין" מתאים גם כאשר הדבר שמחכים לו לא יתרחש, ואילו משמעות הביטוי "מצפה" היא, שהאדם מקווה וצופה מתי יתרחש דבר זה, כלשון רש"י "מצפה מתי יבוא".

ולכן, בפסוק כאן, כאשר צריך להסביר שיעקב אכן ציפה וקיווה להתגשמות חלומו של יוסף⁸, מתבטא רש"י במלים "היה ממתין ומצפה...". ואילו לגבי "לא תשמור על חטאתי", כאשר איוב טען שהקדוש-ברוך-הוא אינו מחכה בענישתו – אין מתאים הביטוי "מצפה"⁹,

בנוסף לכך, שבאופן כללי, לא ייתכן לומר שהקדוש-ברוך-הוא מקווה ח"ו להעניש, אלא, להיפך: הקדוש-ברוך-הוא חפץ ומשתדל שהאדם יחזור בתשובה והעונש יבוטל¹⁰,

ולכן אומר על כך רש"י רק "לא תמתין"¹¹.

ד.

"שומר אמונים" - הוכחה לעצם הפירוש

לפי זה מובן מדוע אין רש"י מסתפק בציטוט הפסוק "לא תשמור..." ומביא גם את הפסוק "שומר אמונים" – כי דוקא בפסוק "שומר אמונים" משמעות המלה "שומר" היא "ממתין ומצפה", שישראל מקווים ומצפים לגאולה, כמו בפסוק כאן.

(7) ואין לומר דמכיון שנלגות ההוכחה שלשון שמירה פירושו (לפעמים) המתנה הוא גם מהפסוק "שומר אמונים" (אלא שבנדוד מפני הפסק תיבת "את" קשה לפרש כן וזקוקים להוכחה מיוחדת), לכן מביא רש"י גם פסוק זה לפי שנאמר בספר ישעי' שלפני ספר איוב – כי דרכו של רש"י בכ"מ להביא רק הפסוקים שמוכרחים לפירושו.

(8) כי מלשון הכתוב "ויקנאו בו אחיו ואביו שמר גו" מוכח שרק אביו שמר את הדבר ולא אחיו, ומכיון שגם אחיו המתינו לזה (דאל"כ, לא היו מקנאים בו), עכצ"ל שפירוש "שמר" כאן הוא "ממתין ומצפה כו", שוה הי רק באביו.

(9) ועפ"ז יובן גם מה שבפירושו על "שומר את פיה" (ש"א, יב) מביא ב' הוכחות – מ"שמר את הדבר" ומ"לא תשמור על חטאתי" – כי בפירושו "מצפה מתי תפסיק" ב' קצוות: מצפה – בדומה ל"שמר את הדבר"; "מתי תפסיק" – בדומה ל"לא תשמור על חטאתי".

(10) כפירוש לפני זה נה (ו, יד): הטרודו... (וטורה רב ביותר) ק"כ שנה... אולי

ישו.

(11) ועפ"ז יובן גם מה שרש"י בפירושו לאיוב שם, מוסיף [לאחרי שמביא הוכחה מ"ואביו שמר את הדבר"] הוכחה מלשון חו"ל* "לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלונית" – כי "שמר" שפירשתנו (ועד"ז בפ' עקב לפי פרש"י ב"ך - ראה לעיל הערה 3) פירושו "ממתין ומצפה", ולכן הוסיף רש"י להוכיח מ"לא יאמר כו שמור לי כו", שפירוש "שמור" שם הוא (רק) המתן. ועפ"ז מוכן גם מה שלא הביא רש"י את זה בישעי' שם שלפני ס' איוב. (12) אבל מטעם זה בלבד, לא רק שלא הי' רש"י מקדימו, אלא גם לא הי' מביא אותו כלל, כנ"ל הערה 7.

(13) ראה לקו"ש ח"ה ע' 62 ואילך. ע' 195.

(14) ראה פרש"י לך (טו, יט): ירושה לעתיד. רמב"ם בסופו – סוף הל' מלכים. בהגמטן בהערה הקודמת.

(15) איכ"ר פ"א, נא. ויש לתוון זה עם מרז"ל (מגילה יג, ב) דהקב"ה מקדים רפואה למכה.

הפרעון על החטא הוא רק האופן שבו באה הגלות בפועל, אך התכלית העיקרית של הגלות, אשר היתה ב"כוונה" אף לפני "ומפני חטאינו", היא, כדי שעל ידי כך יגיעו בסופו של דבר לידי "ישוּבו הנה"21 באופן של "קהל גדול ישוּבו הנה"22 ושל "ירחיב ה' אלקיך את גבולך... ונתן לך את כל הארץ"23 – "מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת, את הקיני...".24 – למעלה שתהיה בגאולה העתידה על ידי משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש. (משיחות ש"פ וישב תשכ"ז)

הוא מצטט תחילה את הפסוק "שומר אמונים", ורק לאחר מכן "לא תשמור על חטאתי":

התגשמות חלום יוסף, שעליה מדובר בפסוק כאן, היתה כדי להוביל ל"כי16 גר יהיה זרעך בארץ לא להם"17 – גלות מצרים היא שורש18 כל הגלויות.

ועל כך אומר רש"י, שלמרות שהגלויות, אשר נשתלשו מגלות מצרים, באו כ"פרעון" על "חטאינו" – הענין של "לא תשמור על חטאתי"19 – בכל זאת20 הגורם הראשון והעיקרי לגלות הוא הגאולה העתידה – "שומר אמונים":

(16) לך טו, יג.

(17) כמוכן בפשטות. וראה גם רש"י פרשתנו לו, יד.

(18) ראה לקו"ש ח"ט ע' 178 הערה 28. – ועפ"ז יוכן פרש"י לך (טו, יב)

גלויות (ל' רבים. וראה ג"כ בפרש"י שם טו, יז. טו, יט). ויומתק מש"כ שם (טו, יד) לרבות ד' מלכיות.

(19) ואף שגלות מצרים עצמו לא הי' בגלל חטא (ע"ד הפשט*). וראה שמור"ר פ"ה, כב: העם הזה מה עשו) – בכל זה, מביא רש"י כאן הפסוק "לא תשמור על חטאתי" (כענין שני עכ"פ), לפי שגלות מצרים הוא שרש לכל הגלויות הבאים "מפני חטאינו".

ויומתק ביותר ע"פ פרש"י שמות ב, יד: שהם ראויים לכך. ולהעיר גם ממחז"ל (ב"ר פמ"ד, כא) שבחר אברהם אבינו שעבוד גלויות כנגד גיהנם

(ש"שעבוד" שם כולל גם שעבוד מצרים), והרי גיהנם הוא פרעון על חטא.

(20) ויש לומר שזהו גם הטעם (בפנימיות הענינים) מה שבענין פרעון על חטא מפסיק הכתוב (בתיבת על) – כי מכיון שאינו רוצה בהפרעון, ה"ה בריחוק מזה. ועד"ז הוא גם ב"שמר את הדבר" כיון שהביא ל"כי גר יהי זרעך" – שמכיון שהרצון בהגלות הוא רק בשביל הגאולה שתבוא על ידו – הרי הגלות עצמו הוא (כמו) היפך הרצון***, ולכן הוא בריחוק ממנו.

(21) לך טו, טז.

(22) ירמי' לא, ז.

(23) שופטים יט, ח.

(24) לך טו, יח ואילך.

(* בוהר ח"א פ"א ב. א: כיון דנחת אברהם למצרים בלא רשו אשתעבידו בוי במצרים ארבע מאה שנין. אבל בפרש"י לך יב. י: הקב"ה... משיאו לצאת ממנה. וראה לקו"ש ח"ה ע' 64.

(** ואף שבפשטות, מה שיעקב שמר את הדבר הוא שר"י ממתין ומצפה למלכותו של יוסף – הרי הכוונה בכ"ז (בפנימיות הענינים) הי' – גלות מצרים (והגאולה), וכמארז"ל: ראי ה' יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו (שבת פט. ב) – אלא שענין זה לא נתלבש בידיעתו של יעקב. ובדוגמת "וישלחו חבורן – מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחבורן כו" (לז, יד פרש"י שם) – אף ש"וישלחו גו" קאי על יעקב.

(*** ראה ענד"ז בד"ה ע"כ יאמרו המושלים תרצ"א (סה"מ קת"ס ח"א) פ"ב: "דהו אמת דהצמצום הראשון הוא בשביל הגלוי. גוף ועצם הצמצום הוא היפך הרצון. דרצון העליון הוא שיהי גילוי אור." עיי"ש באריכות.

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת י"ט כסלו, התשי"ד

לשנה טובה בחסידות התועדויות כדבעי.

יום ראשון ט"ו כסלו

את התורה שהיא דבר אחד כביכול אתו יתברך, אָבֵל "נַעֲלָמָה מַעֲיִנִי כָּל חַי"י¹², כְּמוֹ שִׁבְתוֹב¹³: "וּפְנֵי לֹא יִרְאוּ", דְּהֵינּוּ בְּחֵינֵת פְּנִימְיוֹתָהּ, - פְּנִימְיוֹת הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שִׁנְתָּבְאָר שָׁם - ב"אגרת הקודש" סימן י"ט, בְּשֵׁם הָאֲרִיז"ל. וְהוּוֹ שְׂאֵמֶר הַכְּתוּב¹⁴: "וְאֵתְהִי אֲצִלּוֹ וְכוּ"¹⁵ שְׁעִשׂוּעִים", אֲצִלּוֹ דְיֻקָּא. - תּוֹרָה שְׂאֵמֶר תּוֹרָה שְׂאֵמֶר

אך מה שהיה משתבח בתהלת התורה במעלתה זו ואמר זמירות היו לי כו' נענש ע"ז וא"ל הקב"ה זמירות קרית להו משום שנאמת מעלתה זו שכל העולמות בטלים לגבי דקדוק אחד ממנה היא מבחי' אחוריים של עומק המחשבה כמ"ש במ"א בשם האריז"ל על מארז"ל נובלות חכמה שלמעלה תורה. אבל פנימית שבעומק שהוא פנימית התורה היא מיוחדת לגמרי באור א"ס ב"ה המלוכש בה בתכלית היחוד ולגבי א"ס ב"ה כל העולמות כלא ממש ואין ואפס ממש כי אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' והלכך גם האלפנימיות התורה אין לשבחה כלל בתהלת חיות כל העולמות מאחר דלא ממש השיבי ובבחי' פנימיותה אינה שמחת לכב אנוש ושעשועיו אלא כביכול שמחת לב ושעשוע המלך הקב"ה שמשותעשע בה כי אלקים הבין דרכה וידע מקומה ומעלתה בידיעת עצמו כביכול אבל נעלמה מעיני כל חי כמ"ש בפני לא יראו דהיינו בחי' פנימיותה כמ"ש בשם האריז"ל. וז"ש ואהי' אצלו שעשועים אצלו דוקא. משחקת לפניו לפניו דוקא דהיינו בבחי' פנימיותה וע"ז אמר ואהיה אצלו אמן אל תקרי אמן אלא אמן כו' ועל בחי' אחוריים אמר משחקת בתבל ארצו ושעשועי את בני אדם כי התורה ניתנה בבחי' פנים ואחור כדכתיב במגילה עפה הזכרי' והיא כתובה פנים ואחור

אך מה שהיה - דוד, משתבח בתהלת התורה במעלתה זו, - שבדקדוק אחד של תורה תלויים כל העולמות, ואמר: "זמירות היו לי כו'" - חוקיך⁷ - נענש על זה, ואמר לו תקדוש-ברוך-הוא "זמירות קרית להו"? - זמירות אתה קורא להם? משום שנקאמת מעלתה זו, - של תורה,

שכל העולמות בטלים לגבי דקדוק אחר ממנה, היא - רק, מבחינת אחרים - החיצוניות, של עמק המחשבה, כמו שכתוב במקום אחר⁸ בשם האריז"ל על מאמר רז"ל: "נובלות חכמה שלמעלה - תורה". - שהתורה היא ה"נובלות" (וטפלה) בלבד מחכמה שלמעלה, כלומר, היא בחינת "אחוריים" בלבד, החיצוניות של חכמה שלמעלה. אָבֵל פְּנִימְיוֹת שְׁעִעֲמָק, - המחשבה העליונה, שהוא פְּנִימְיוֹת התורה - היא מְיֻחֶדֶת לְגַמְרֵי בְּאֻרֵי-אֵין-סוֹף בְּרֻדְהָא הַמְלַכֵּשׁ בְּהַ בְּתַכְלִית הַיְחוּד, וּלְגַבֵּי אֵין-סוֹף בְּרֻדְהָא - בְּלַ העולמות כלא ממש ואין ואפס ממש, כי "אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו"⁹. - ואתה הוא - אותו הוא - לאחר שנברא העולם; שכן אין לעולמות שום ערך כלל והם כלא נמצאים כלל, ולכן אין הם פועלים שום שינוי ב"אין סוף" ברוך הוא, והלכך, - ולכן, גם לפנימיות התורה - שהיא מאחדת לגמרי עם "אין סוף" ברוך הוא, אין לשבחה כלל בתהלת חיות כל העולמות, - אין לשבחה בשבח שהיא חיות כל העולמות, מאחר דלא ממש השיבי, - כיוון שהעולמות אינם נחשבים כלל לגבי פנימיות התורה, ובבחינת פנימיותה - פנימיות התורה, אינה שמחת לכב אנוש ושעשועיו, אלא כביכול שמחת לב ושעשוע המלך הקדוש-ברוך-הוא שמשותעשע בה, "כי - רק, אלקים הבין דרכה וידע מקומה" ומעלתה¹¹, - שהוא יודע אותה בידיעת עצמו כביכול, - שבידיעת עצמו הוא יודע

תקרי "אמן" אלא "אמן" כו¹⁶. - "פדגוג" המפרנס את הילד - מדרגה זו בתורה באה להיות מקור לנשמות כפי שהן למעלה מהעולם, אך לא שממדרגה זו בתורה תהיה חיות העולם, שהיא מה"אחוריים" וחיצוניות בלבד ולא מפנימיות. ועל בחינת אחורים - שבתורה, אמרו¹⁷: - להלן בפסוק שם: "משחקת בתבל ארצו, ושעשועי את בני אדם", - "שה" אחוריים" החיצוניות של תורה הוא ענין של שחק ושעשועים בתבל (בעולם) ובבני אדם, כי התורה נתנה בבחינת פנים ואחור, - בבחינה של פנימיות ובבחינה של חיצוניות, כדכתיב - כמו שכתוב, במגילה עפה דוקריה¹⁸: "והיא כתובה פנים ואחור". - בבחינת "פנים" ופנימיות, ובבחינת "אחור" החיצוניות. ולפי שתפס דוד - ושיב

7. תהלים קיט, נד. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סי' ט'. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בלקו"ב ח"א ע' תפ"ה): "ב'ד פי'ז, ה. שם פמ"ד, יז. ונתבאר בע"ח שער הכללים ספ"א ובכ"מ". 10. נוסח ברכות השחר - ע"פ תדבאר פכ"א. 11. ל' הכתוב - איוב כה, כג. 12. איוב כה, כא. 13. תשא ל, כג. 14. משלי ה, ל. 15. בתניא שלפנינו ליתא לתיבת "וכו'", וניתוספה כאן ע"פ "לוח התיקון" לכ"ק אדמו"ר שליט"א. 16. ב"ר בתחלתו. 17. משלי שם, לא. 18. ראה זכרי' ה, ב (יחזקאל ב, ט-י). הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ק שיש לפני זה".

ה"כתפים", שהן פְּחִינַת אַחוּרִים, אֶל "עבודת הקדש", היא חֲכֵמָה עֲלֵאָה, – "חכמה" נקראת "קדש", פְּחִינַת פְּנִים, שְׁמֹשֶׁם – מ"חכמה עילאה" שבפחִינַת פְּנִים, נִמְשְׁכוּ הַלּוּחוֹת שְׁבָאוֹן, כְּמוֹ שְׁפָתוֹבֵי:²⁰

קונטרס אחרון

"פְּתוּבִים מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם כּוֹ", וְכֵמוֹ שְׁפָתוֹבֵי פִירוּשְׁלָמִי דְשִׁקְלִים²¹, שְׁלֹא הִיָּתָה פְּתוּבֵי – בַּלּוּחוֹת, פְּחִינַת פְּנִים וְאַחוּר, – אֲלֵא הֵם הִיוּ "פְּנִים" בַּלְבַּד, הִרִי, הַכּוּוּנָה בְּנִשְׂיַאת הָאֲרוֹן עַל הַכְּתָפִים הֵיחָד, לַחֲבֵר אֵת

ה"כתפיים" והחיצוניות, לבחינת פְּנִים" של הַלּוּחוֹת, עֵינֵי שָׁם – בִּירוּשְׁלָמִי:

את התורה, פְּחִינַת אַחוּרִים, – שהתורה היא "זמירות", שזה מוסב על "אחוריים", החיצוניות של התורה, שיש לה שייכות לעולם והיא חיות העולם, לְכַךְ – לְכֵן, נִעֲנַשׁ בְּשִׁבְחָהּ, הַפָּאָה מִן פְּחִינַת אַחוּרִים, –

דבר שהוא בפנימיות ומתעצם, לא שייכת בו שכחה, כי אם בדבר שהוא רק בבחינה של "אחוריים" וחיצוניות – שייך בו שכחה, וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ לְפִי שְׁעָה מַה שְׁפָתוֹבֵי:²¹ "עבודת הקדש עליהם בְּכַתְּףָּ יִשְׂאוּ" – שיש

לשאת את הארון על הכתפיים ולא בעגלה כפי שעשה דוד, והכוונה בנשיאת הארון על הכתפיים, היא לְחַבֵּר וּלְיַחַד אֵת

יום שני ט"ז כסלו

בבחינת "נחל", היא, פְּחִינַת "נִקְרָה פְּחִיבְלָא"⁵ – בלשון הקבלה, "נקודה בהיכלא" היינו שמנקודת ה"חכמה" נמשך בהיכל ה"בינה", או כפי שמהביטול העצמי שבנשמה מבחינת "חכמה" (שלמעלה מהביטול והאהבה של השגה והתבוננות של "בינה") נמשך בנקודה

הפנימית של הלב, שהיא ה"היכל" להמשכה זו שמו"חכמה", ו"תְּרִין רִעִין וְכוּ"⁶, – דלא מתפרשין – כפי שנקראות "חכמה" ו"בינה" של הספירות למעלה, שה"יחוד" שלהן הוא תמידי לשם קיום העולם, לכן הן נקראות "תְּרִין רִעִין דְּלֵא מתפרשין", שני חברים שאינם נפרדים,

וְאוֹתוֹת "אֵיתָן" מִשְׁמֹשׁוֹת לְעֵתִיד, – כשרוצים להשתמש, בלשון הקודש, באות המציינת את המלה לעתיד, משתמשים באחת מארבע האותיות: אל"ף, יו"ד, תי"ו ונו"ן: "אפעל", "יפעל", "תפעל" ו"נפעל". משמעות הדבר ברוחניות היא, שהמלה "איתן" מורה על גילוי שלעתיד, שלעתיד יתגלה גילוי כזה, פְּרִישׁ: אֲנֵא עֵתִיד לְאַתְגְּלִיא, – אני עתיד להתגלות, כעת אני בהעלם ולעתיד זה יתגלה, כְּמוֹ שְׁפָתוֹבֵי:⁸ "הַנְּהָת יִשְׁפִּיל עֲבָרֵי וְגוֹ", – "ישכיל" בלשון עתיד, וְהֵינֵנוּ שְׁ – בביאת המשיח, שעליו נאמר "ישכיל עבדי", יתְגַלֵּה אֵו אֲוֵרֵי־אֵי־סוֹף פְּרוּדֵי־הוּא וְיַחְדוֹ יתְכַרְךָ תוֹךְ פְּנִימִיּוֹת נִקְרַת הַלֵּב, עַל יְדֵי הַמְּשַׁכֵּת "נחל איתן", הוא הָאֲרֵת חֲכֵמָה עֲלֵאָה, – חכמה עליונה, שְׂיֵאִיר בְּפְּנִימִיּוֹת הַלֵּב, לְכַבֵּל בְּיַחְדוֹ וְתַכְרֵךְ פְּתִכְלִית מְעַמְקָא דְלֵבָא, – מעומק הלב, אַחֲרֵי הַסֵּרַת הָעֲרָלָה – ערלת הלב, מִתְּאוֹת הַגְּשָׁמִיּוֹת וְכוּ! – כשתוסר

בסימן זה שב'קונטרס אחרון' מוסברת מעלה נעלית בצדקה, שעושה יהודי כלי שהביטול העצמי של בחינת "חכמה" שבנשמה (שלמעלה לגמרי משכל ההשגה) יאיר בפנימיות נקודת הלב שלו.

בהתאם לתוכן זה, היה מתאים יותר מקומו של סימן זה ב"אגרת הקודש", וכפי

קונטרס אחרון

שכבר הוזכר בפתיחה ללימוד "קונטרס אחרון", מציין אכן הרבי: שצריך עיין כיצד בא סימן זה (וכן מספר סימנים נוספים) בחלק זה (שב'תניא') של "קונטרס אחרון".

הרבי מציין עוד, שהענינים הנידונים בסימן זה – מוסברים גם (ביתר פירוט) ב"לקוטי תורה", בתחילת פרשת ראה,³²² ובמאמר דיבור המתחיל "אמר

ר' יהושע בן לוי בכל יום כו" משנת תרפ"ח של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע. "וְצִדְקָה בְּנַחַל אֵיתָן" (בְּעֵמּוּס סוֹף סִימָן ה'). – בפסוק נאמר שם: "יגל כמים משפט", שהמשפט שהיה מוסתר ונעלם – יתגלה כמו מים (המתגלים מעומק האדמה), וצדקה תתגלה בחזק כמו נחל האיתן שהוא נחל חזק הזורם בחוקה, פְּרִישׁ, – הדברים ברוחניות ופנימיות הענינים, הוא כְּמוֹ שְׁנַחַל אֵיתָן" הוא הַמְּשַׁכֵּת הַנְּמֹשֶׁת מִפְּחִינַת "אֵיתָן", – "נחל" הוא המשכה, כנחל הנמשך, ומדיכן באה ההמשכה – מ"איתן", מבחינת "חכמה". חכמה נקראת "איתן". וכידוע² ששלשה פירושים ב"איתן": "איתן" מלשון תוקף, "איתן" מלשון קשה³ ו"איתן" מלשון יושן⁴. ושלשה ענינים אלה ישנם בבחינת "חכמה" שבנשמת יהודי ומרומים באות יו"ד, שהיא בחינת "חכמה", וביו"ד ישנה הנקודה של היו"ד וקוץ העליון וקוץ התחתון, שְׂהִיא – בחינת ה"איתן" – חכמה – כפי שהיא נמשכת

19. נשא ז, ט. וראה סוטה לה, א. 20. תשא לב, טו. 21. פרק ו' הלכה א'. 1. פסוק כד. 2. סה"מ תש"ג ע' 71 ואילך. 3. משנה סוטה פ"ט מ"ה. 4. כמ"ש (מיכה ו, ב) "והאיתנים מוסדי הארץ". 5. ראה זח"א כ, א. 6. זח"א ד, א. 7. ראה לקו"ת ראה יח, ד. 8. ישעי' נב, יג.

וברוחניות, בעבודת ה', הכוונה היא¹³, שבשעה שמדת אברהם, מדת החסד והאהבה, היא בהעלם, ויש לפדותה ולגלותה (לגלות את האהבה) הרי מי הוא הפודה והמגלה? – הרי זה יעקב, מדת הרחמים. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים – תניא חלק א', פָּרָק מ"ה. – כיוון

שמדובר כאן שהרחמים הם רחמים העליונים, צריכה הרי להיות על כך "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה), ו"אתערותא דלתתא" כזו שתמשיך הרחמים העליונים עד למטה – עליה להיות מהענינים שלמטה ממש, רבנו הזקן יסביר להלן, שה"אתערותא דלתתא" על כך היא – ענין הרחמים של אדם הבא בפועל במעשה הצדקה עם ענינים גשמיים. ובלשון רבנו הזקן: וּמוֹדַעַת זֹאת¹⁴, כִּי אֲתַעְרוּתָא דְלַעֲלִיא – התעוררות מלמעלה, בְּאֲתַעְרוּתָא דְלַתְתָּא דְיִקְא תְלִיא מְלִתָּא, – תלויה דוקא בהתעוררות שלמטה, דְתַיִינוּ – ה"אתערותא דלתתא" כדי להמשיך

הרחמים העליונים מתבטאת על יְדֵי הַתַּעְרוּרוֹת דְרַחֲמִים רַבִּים – לא "רחמים" סתם, כי אם "רחמים רבים", בְּלֵב – בני ישראל, שהם רַחֲמִינִים וְגוֹמְלֵי חַסְדִּים, לְהַשְׁפִּיעַ לְמַטָּה הַשְּׁפָעָה נְשִׁמּוּת: – לתת זָהָב וְכֶסֶף וְכוּ'. וְלָזֶן פְּעֻלַת הַצְדָּקָה הִיא פְּעֻלַת "נַחַל אֵיתָן" מְשֻׁשׁ. – שכן, על ידי ה"אתערותא דלתתא" של צדקה נמשכים האהבה והביטול מ"איתן" שבנשמה, שתתגלה על ידי ה"נחל" בפנימיות נקודת הלב. להלן יסביר רבנו הזקן, שאל לה לצדקה להיות מוגבלת ומדודה, אלא בלי גבול, כאדם כשנוגע לו חיי נפשו הרי לא יגביל את עצמו שיתן רק סכום כך וכך; אלא אדם במצב כזה מוכן לתת הכל עבור חיי נפשו. כך צריך להיות גם כאשר נוגע לחיי ה"נפש האלקית", שהצדקה תהיה בלי גבול. ובלשון רבנו הזקן: וְהָתָּה, מוֹדַעַת זֹאת – הרי ידוע, מַה שֶׁכָּתוּב¹⁵: "כִּי עוֹר בְּעַד עוֹר" – כלומר, באבר אחד יגן אדם על אבר שני, וְכָל אֲשֶׁר לֹאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ – להציל את נפשו, ובענינו הכוונה לנפש הַאֲלֵקִית, – שצריך אדם להיות מוכן לתת כל אשר לו עבור הנפש האלקית, לְהַאֲרִיחַ בְּאוֹר תַּחֲיִים אֵין־סוּף בְּרוּךְ־הוּא¹⁷:

ה"ערלה" (ככתוב⁹ – "ומלתם את ערלת לבבכם", "ומל ה' אלקיך את לבבך") לא תהיה הסתרה על פנימיות הלב ועל הביטול העצמי של הנשמה להקדוש ברוך הוא הבא מבחינת "חכמה" שבנפשו, שבה ישנו ה"תוקף" של עצם הנשמה, ויש בה ה"קשיות" שלא להשתנות.

דבר שבא בירושה מהאבות, שבכך מתבטא ענין ה"רושן", כנזכר לעיל שלשה הפירושים ב"איתן", הרי לעתיד יאיר הגילוי של "חכמה" בפנימיות נקודת הלב, שהלב ירגיש את הביטול העמוק והעצמי אל הקדוש ברוך הוא שמצד חכמה שבנפש ומצד הגילוי של "חכמה" שלמעלה. וְהָתָּה, – גם עֲתָה בְּגִלּוֹת תַּחַל תְּהֵא, – לפי הפסוק בעובדיה¹⁰, והפירוש הוא או "החל" מלשון "חיל", או מלשון "גיא", יֵשׁ גַם בֵּן עֲצָה יַעֲזֶה לְהַאֲרִיחַ קֶצֶת אֹרֶךְ ה' מִבְּחִינַת "אֵיתָן" לְתוֹךְ נְקוּדַת פְּנִימְיּוֹת הַלֵּב בְּעֵין לְעִתִּיד, וְהַיֵּינוּ עַל יְדֵי שְׁמֵעוּרָר עַל נִיצוּץ אֱלֹקוֹת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ בְּחִינַת רַחֲמִים רַבִּים הָעֲלִיּוֹנִים. – הבלתי

מוגבלים, כִּי פְּאֻמָּת, כֵּל זִמֵּן שְׁאִין הָאָדָם זֹכֵה שִׁיתְגַּלֶּה אֹרֶךְ ה' מִבְּחִינַת "אֵיתָן" בְּנְקוּדַת פְּנִימְיּוֹת לְכַבּוֹ, לְכַסֵּל בְּיַחְדוֹ וְתַבְרַךְ מַעֲמָקָא דְלֵבָא – מעומק הלב, עַד בְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מְשֻׁשׁ – הרי, כל זמן שאין האדם זוכה לכך – אִין פְּאֻמָּת יֵשׁ רַחֲמִנּוֹת גְּדוּלָּה עַל הַנִּיצוּץ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ. כִּי הַנִּיצוּץ נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת חֲכָמָה עֲלֵיָה – חכמה עליונה, מְשֻׁשׁ, וְכֵן־הַנִּיצוּץ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַאֲרִיחַ מִבְּחִינַתוֹ – שהיא בחינת "חכמה" שהיא ביטול מלא להקדוש ברוך הוא, לְתוֹךְ פְּנִימְיּוֹת הַלֵּב, שְׁשֻׁשׁ – בפנימיות הלב, מְקוֹם גְּלוּי הָאָרֶזֶה ז' – של הניצוץ של "חכמה", הרי, כל זמן שאינו יכול להאיר מבחינתו במקום שעליו להאיר, תְּרִי זֶה בְּבְחִינַת גְּלוּת מְשֻׁשׁ. – שענין הגלות הוא, שלא יכולים לגלות את הכוחות שיש לו. וְעַל יְדֵי רַחֲמִים רַבִּים הָעֲלִיּוֹנִים – הנמשכים על הנפש, יוֹצֵא מִהַגְּלוּת וְהַשְׁכִּיחַ, וּמַאֲרִי לְתוֹךְ נְקוּדַת פְּנִימְיּוֹת הַלֵּב בְּחִינַת אַהֲבָה רַבָּה ז', – עד כלות הנפש ליחודו יתברך, בְּנוֹדַע מַמָּה שֶׁכָּתוּב¹¹: "לִיעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם", – בהתאם לפירוש המדרש¹² הכוונה היא, שאברהם נפדה וניצול בזכותו של יעקב, בזכות שהיה צריך לצאת ממנו יעקב,

קונטרס אחרון

בגלות החל הזה יש ג"כ עצה יעוצה להאיר קצת אור ה' מבחי' איתן לתוך נקודה פנימיות הלב כעין לעתיד והיינו ע"י שמעורר על ניצוץ אלקות שבנפשו בחי' רחמים רבים העליונים כי באמת כל זמן שאין האדם זוכה שיתגלה אור ה' מבחי' איתן בנקודת פנימית לבבו ליבטל ביחודו ית' מעומקא דלכא עד כלות הנפש ממש אזי באמת יש רחמנות גדולה על הניצוץ שבנפשו כי הניצוץ נמשך מבחי' חכמה עילאה ממש וכשאינו יכול להאיר מבחינתו לתוך פנימיות הלב ששם מקום גילוי הארה זו ה"ז בבחי' גלות ממש וע"י רחמים רבים העליונים יוצא מהגלות והשביה ומאיר לתוך נקודה פנימיות הלב בחי' אהבה רבה זו כנודע ממו"ש ליעקב אשר פדה את אברהם וכמו"ש בלק"א פמ"ה. ומודעת זאת כי אתערותא דלעילא באתעדל"ת דוקא תליא מלתא דהיינו ע"י התעוררות רחמים רבים בלב רחמנים וג"ח להשפיע למטה השפעה גשמיות זהב וכסף וכו' ולכן פעולת הצדקה היא פעולת נחל איתן ממש. והנה מודעת זאת מ"ש כי עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו האלקית להאירה באור החיים א"ס ב"ה:

9. עקב י, טז; נצבים ל, ו. 10. א, כ. 11. ישע"י כט, כב. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכתוב 'בית יעקב' אבל בסנה' (יט, סע"ב) ובב"ד (פס"ג, ב) מפרש בפשטות זה 'יעקב פדה את אברהם'. וכן הובא הל' בכ"מ. - וכהפירוש תיכף בהמשך כתוב זה עצמו (הובא בסנה' שם וכו') לא עתה ביקש יעקב גו'". 12. ראה ב"ר שם. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמו"ש בלקו"א פמ"ה". 14. זח"א, פח, א. ובכ"מ. 15. איוב ב, ד. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "באגה"ק סוסט"ז הובא גם 'עור בעד עור' משא"כ בסוס"י. ועד"ז בכ"מ. ואולי י"ל: עור בעד עור - ה"ז צדקה בהגבלה (כפשטות) והובא רק כשמדובר (גם) בצדקה זו". 17. סיום האגרת נדפס באגרות קודש אדה"ז (קה"ת, תשמ"ז) ע' צה.

יום שלישי י"ז כסלו

בתפלה, הלא טוב טוב לו שלא לשמע קרְשָׁה וּבְרָכוּ, מְלִירְד לְחַיֵּיהֶם שֶׁל הַחֲפָצִים בְּחַיִּים, – אלה שרוצים להתפלל באריכות, דבר המביא חיים, וְאַיִם רַחֲמָנָא פְטָרִיהָ, – את האנוס פטר הקדוש ברוך הוא, כיון שהוא אנוס, הוא מוכרח ללכת – הרי הוא פטור

מלשמוע "קדושה" ו"ברכו".

ויתירה מזו – וְהַשְּׁלִיחַ צְבוּר מוֹצִיאָא יְדֵי הוֹכְתוּ –

לשמוע "קדושה" ו"ברכו".

אָף שְׁלֵא שָׁמַע, בְּאֵלוּ שָׁמַע שְׁהוּא כְּעוֹנָה מִמֶּשׁ,

– הרי, שהאנוס כאן אינו

כמו בשאר הדברים, שאם

אמנם הם דברים ש"אנוס

רחמנא פטריה", אבל אינם

"כמאן דעביד" (כאילו עשה)

– "אונסא כמאן דלא עביד"⁵

– אונס – כמי שלא עשה,

ואילו כאן הרי זה כאילו

עשה מצד זה שליח

הציבור מוציא ידי חובתו,

וְכִרְאִיתָא – כפי שאנו

מוצאים בְּנִמְרָא גְבִי עַם

שֶׁבְשָׂדוֹת דְּאֵינִים, – שהם אנוסים, וְיוֹצִיאִים יְדֵי הוֹכְתָת תְּפִלַּת

שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה עֲצָמָה בְּחֻזְתָּהּ הַשְּׁלִיחַ צְבוּר – לא מדובר על

"קדושה" ו"ברכו", כי אם אודות "שמונה עשרה" עצמה, בְּאֵלוּ

שָׁמַעוּ מִמֶּשׁ, וְגַם קְרְשָׁה וּבְרָכוּ בְּכֻלָּל. – ששליח הציבור מוציא

ידי חובתו, הרי, שמי שהוא אנוס ואי אפשר לו בשום אופן לשמוע

"קדושה" ו"ברכו", מוציא השליח ציבור ידי חובה, הרי שגם אותו

יוציא שליח הציבור ידי חובתו, ואל לו להפריע אחרים מלהתפלל

באריכות. וְהֵנָּה, זֹאת תְּקַרְנֶנְהָ, בְּן הוּא אָף גַּם בְּדוֹרוֹת

הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל חֲכָמֵי הַמְּשֻׁנָּה וְהַנְּמָרָא, שְׁהֵיחָה תוֹרָתָם קָבַע

וְעִקְרָא עֲבֻדְתָּם, – עיקר עבודתם היה לימוד תורה, וְלֹא תְּפִלָּתָם.

בסימן זה, מוכיח רבנו הזקן חסידים מבית הכנסת של אנשי שלומנו, שאינם מרשים לגשת ל"עמוד" שליח ציבור המאריך בתפלה, בגלל שאחד מהם ממחר לגמור את התפלה, כי הוא מוכרח ללכת.

רבנו הזקן אומר, שמוטב היה לו אפילו לא לשמוע "קדושה" ו"ברכו" (כשאין

הוא יכול בשום אופן להתמהמה

יותר) מאשר להפריע לאחרים

להאריך בתפלה, שכן, אריכות

התפלה היא ענין של חיים

ונותנת אריכות ימים,

וכשמפריעים לאחרים באריכות

התפלה – הרי יורדים לחייהם.

רבנו הזקן גם מציין, שענין

ההתבוננות בתפלה בכונה

לגלות את האהבה להקדוש

ברוך הוא, האהבה המסותרת

בכל אחד מישראל – הוא חיוב

מן התורה, שכן, בכך מתבטאת

מצות "ואהבת" – להתבונן כדי

לעורר ולגלות את האהבה.

הֵנָּה, לֹא טוֹבָה הַשְּׁמוּעָה,

שָׁמַעְתִּי וְתִרְגָּו בְּטַנְיָ, –

אומר רבנו הזקן, אֲשֶׁר עַם

ה' מְעַבְרִים: מְלַפְנֵי הַתְּכָה – אינם מרשים לגשת עוד פעם

"לעמוד", את הַאִישׁ הַחֲפִץ בְּחַיִּים וְאֲרִיכוֹת יָמִים שֶׁל כָּל אֲנָשִׁי

שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁבְּ"מִקְדָּשׁ מְעַט" – של בית הכנסת², הֵנָּה שֶׁל אֲנִי, –

אנשי שלומנו, שעל ידי תפלתו באריכות בתור שליח ציבור, ועל

ידו גם כל השאר מתפללים באריכות – הוא מביא להם חיים

ואריכות ימים, כְּמֵאֲמַר רַז"ל³: שְׁלֹשָׁה דְבָרִים מְאֲרִיכִים יָמָיו שֶׁל

אָדָם, וְאַחַר מֵהֶם – הוּא, הַמְּאָרִיךְ בְּתְּפִלָּתוֹ. – הרי שתפלה

באריכות קשורה באריכות ימים. וְאָף גַּם מִי שֶׁהִשְׁעָה דְּחֻזְקָה לֹ

בְּיֹתֵר, וְאִי אֶפְשָׁר לֹ בְּשׁוּם אִפְן לְהַמְתִּין עַד אַחַר עֲנִית קְרְשָׁה

שֶׁל חֻזְתָּהּ הַשְּׁלִיחַ צְבוּר הֵנָּה – מפני שבעל תפלה זה מאריך

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ ש"א ב, כד. ולהעיר אשר שם מדובר ע"ד קרבנות, ועיכוב יחוד ז'ו"ן (שבת נה, ב) - תפלה יחוד שכינה

וקוב"ה". 2. ראה מגילה כט, א. 3. ברכות לב, ב. 4. נצבים כז, א. 5. שו"ע אדה"ז סקכ"ד ס"א. 6. ר"ה לה, א. 7. ליתר הסברה, כדאי להעתיק

אגרתו של רבנו הזקן (נדפסה ב"אגרות קודש" - אדמו"ר הזקן, קה"ת תשמ"מ סימן ט"ו): לאונ' הרבני הנגיד המפורסם גבר הוקם על האברך

מוה' אלכסנדר נ"י, הנה אף כי לא ידעתיה ולא אכיר מראהו אך לשמע און שמעתיהו אשר רוח ה' נוססה בו שלא לעמוד בסוד משחקים

המלעיגים בחפצים לעבוד את ה' באמת עבודה שבלב זו תפלה כי ידם רמה בתורה ובגמ"ח ומי יתן והי' זה להם באמת כל הימים. אך עתה

עברו תורות חלפו חוק בהוסדם יחד עלי לגזור גזירת שמד על התפלה להתפלל כמותם דוקא בחפזון ובלי שום תנועה והרמת קול כמלאכי

עליון בהגיעם למדריגה העליונה אשר אין למעלה הימנה כמ"ש בעמדם תרפנה כנפיהם ואף ג"ז בכת העליונה הנקראים שרפים ולא בשאר

כתות כמ"ש והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול וכו' וגם בשרפים כתי' קול המולה כו' וגם בתנועות משונות כמבואר בפיוטים ע"פ פרקי

היכלות. ולכן אין ראוי מצדיקים הראשונים שהיו גדולים ממלאכי השרת. אבל אנן יתמי דיתמי העולה בדעתם להדמות להם אין זה כ"א רוע

לב ושקר בימינם. וגם האומרים תפלה מדרבנן לא ראו מאורות מימיהם כי אף שנוסח התפלה ומנינה ג' פעמים ביום הוא מדרבנן עיקר ענינה

ומהותה הוא יסוד כל התורה לדעת את ה' להכיר גדלו ותפארתו בדעה שלימה ומיושבת בבית הלב שיתבונן בזה כ"כ עד שתתעורר נפש

המשכלת לאהבה את שם ה' לדבקה בו ובתורתו ולחפזן מאד במצותיו אשר כל ענין זה נעשה לנו בזמן הזה ע"י אמירת פסד"ז וברכות ק"ש

לפניה ולאחריה כפה מלא ובקול המעורר כוננת הלב וכולי האי ואולי. משא"כ רשב"י וחבריו הי' די להם בק"ש לבד לכל ענין זה שהי' נקנה

להם בהשקפה ראשונה בשפלות הלב הנאמן בבריתו אתם. אבל בזמן הזה כל הקרוב אל ה' וטעם טעם בתפלה פעם א' יבין וישכיל כי בלעדה

לא ירים איש את ידו ואת רגלו לעבוד ה' באמת כ"א מצות אנשים מלומדה כמ"ש יען כי נגש העם בפיו כו' וע"כ השטן מקטר עליו ביותר

הארהב את שם הוי"ו, שכדי לקיים באמת רמ"ח מצוות העשה, מן ההכרח שתהיה "אהבת ה'". ציווי זה של "ואהבת" הוא חובה של תורה על ענין ההתבוננות בתפלה, לעורר ולגלות את האהבה, שכן, על אהבה עצמה הרי לא שייך שום "ציווי", "ואהבת", כי אהבה היא

הרי מדה שבלב ועל מדה שבלב לא מתאים שום ציווי, שהרי, אם יש לאדם מדה זו – הרי שיש לו, ואם אין לו אותה מדה – מה יעזור כאן הציווי (על פעולה של דיבור מתאים ציווי, אבל לא על רגש הלב), וכפי שאכן שואל הרב המגיד ממזריטש¹:

כיצד מתאים הציווי "ואהבת"? והוא עונה, שהציווי אינו על האהבה, כי אם על ההתבוננות, שיהיה "שמע ישראל", שתהיה ההתבוננות בענין "ה' אלקינו ה' אחד" ואז "ואהבת" – תאהב (מלשון הבטחה). על כל פנים, הרי הציווי "ואהבת", הוא, שתהיה ההתבוננות בתפלה שתביא ל"ואהבת" – הרי שהתפלה באריכות ובהתבוננות היא חובה של תורה. **כִּי עַל אַהֲבָה**

הַמְסַתֶּרֶת בְּלֵב בָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדוֹתֶם וּמִבְּעַם לֹא שִׁדָּךְ צְוִי בְּלָל. – שנאמר ש"ואהבת" הכוונה להאהבה המסותרת בכל אחד מישראל, שכן, היא הרי ישנה, ולא זקוקים לה לציווי "ואהבת". אלא הציווי הוא לגלות את האהבה, שלא זו בלבד שתהיה בהתגלות בנפש האלקית של יהודי, כי אם גם בנפשו החיונית, שם לא היתה לפני זה בכלל, אף לא בהעלם – ודעת לְנִבּוֹן נִקְל, כִּי כִּשְׁהֲאֲהָבָה הִיא מְסַתֶּרֶת – הִיא עוֹדֶנָּה בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְבִדְהָ, וּכְשֶׁבִאָה לְבַחֲנֵיהָ גִלּוֹי לְנֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית – אִזִּי הִיא בְּהַתְגַּלּוּת הַלֵּב בְּחֻלָּל שְׂמָאֵל, – שֶׁהוּא מְקוּם מִשְׁפָּן נֶפֶשׁ תְּחִיּוֹנִית. – הרי היא מניעה אז כל עניני האדם, וְזוֹהוּ עֲנִיָּן בִּירוּר נִיצוּצוֹת הַמְּזוּכָר שֶׁם בְּעֵינֵי חַיִּים וּפְרִי עֵינֵי חַיִּים² גְּבִי הַתְּפִלָּה, – שבתפלה מבררים ניצוצות, שְׂלָבָן – התפלה, היא עֵקֶר הַעֲבוּדָה בְּעֵקֶב מְשִׁיחָא, לְבָרֵךְ נִיצוּצוֹת כּו', – בירור הניצוצות שבתפלה, מתבטא בכך

– הרי גם אז היה ענין התפלה באריכות ענין של חיים ואריכות ימים. **וּמִכָּל שֶׁבֶן עֵתָה הַפְּעֵם** – בזמננו אנו, בְּעֵקֶב מְשִׁיחָא, שְׂאִין – לימוד תורתנו קבוע, מצוק העתים, וְעֵקֶר הַעֲבוּדָה בְּעֵקֶב מְשִׁיחָא הִיא – עבודת התפלה, כְּמוֹ שֶׁכְּתֹב הָרֵב חַיִּים וַיִּמָּאֵל

קונטרס אחרון

וְלִבְעֵינֵי חַיִּים וּפְרִי עֵינֵי חַיִּים³, – שעיקר העבודה בזמננו אנו, הזמן של עקבות משיחא, הוא עבודת התפלה – **מִכָּל שֶׁבֶן וְקָל וְחֶמֶר שְׂרָאוֹי וְנִבּוֹן לִתָּן נַפְשׁוֹ מִמֶּשׁ עֲלֶיהָ.** – על עבודת התפלה, וְהִיא – התפלה באריכות תוך התבוננות בגדלות ה', היא חֻזְקָה שֶׁל תוֹרָה מִמֶּשׁ, לְמַבְיֵי מִדַּע – המבינים תועלת ההתבוננות וְעֵמֶק הַדַּעַת קָצֵת, כִּלְ חֵד לְפִי שְׁעוּרָא דִּילֵיהָ, – כל אחד לפי שיעורו. כפי שאומר רבנו הזקן בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרק מ"א, ששיעורו של דבר, שההתבוננות תפעל ענין היראה או האהבה, אינו דומה בכל אחד: יש מי שבהתבוננות והעמקת הדעת מעטה הוא מתעורר

ביראה או באהבה; ויש מי שנדרשת לו התבוננות ארוכה יותר והעמקת הדעת חזקה יותר. ההתבוננות והעמקת הדעת אלו, צריכות להיות בְּסִדּוּר שֶׁבָחוּ שֶׁל מְקוּם בְּרוּךְ־הוּא⁴ בְּפִסּוּקֵי דְוִמְרָה וְשִׁמְי בְּרִבּוֹת שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע: "וּצִוֵּר" וְ"אֶהְיֶה" – "אהבת עולם", לְעוֹרֵר בְּהֵן – בברכות שלפני קריאת שמע, הַאֲהֲבָה הַמְסַתֶּרֶת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, לְבֵא – שאהבה זו תבוא, לְבַחֲנֵיהָ גִלּוֹי בְּהַתְגַּלּוּת הַלֵּב – שבמקום שער או היתה אהבה זו מסותרת בעומק הלב, תבוא להתגלות הלב, בְּשַׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע עֲצֻמָּה, – אחרי ברכות קריאת שמע, שְׂוֹאֵת הִיא מִצְוֹת הַאֲהֲבָה שֶׁבְּפִסּוּקֵי: "וְאֶהְיֶה וְגו' בְּכָל לְבָבְךָ גו'", תְּנַמְנֵית רֵאשׁוֹנָה⁵ בְּתִרְגוּם מִצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתֹב הָרַמְבַּם⁶ וְלֵל⁷, שֶׁהִיא מִסוּדֵי הַתוֹרָה וְשִׁרְשָׁה וּמְקוּר לְכָל רַמ"ח – 248, מִצְוֹת עֲשֵׂה, – כפי שאומר רבנו הזקן בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרק ד' ש"המקיימן באמת הוא

ודל. וע"כ על כל דברי האגרת הזאת באתי לעורר נפש נדיבה ללבוש בגדי קנאה לקנאות לה' ולתורתו להפך מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושי' ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם כמשארז"ל אלו נאמר ארור אשר לא יעשה לא ה' תקומה לשונאי ישראל עכשיו שנאמר ארור אשר לא יקים כל המחזיק ומקים העושים מעלה עליו הכתוב כאלו קיים כל התורה כולה וה' יהי' בעזרו ויגמורו בעדו כי הבא לטהר כו'. ומגודל בטחוני בה' קצתי ואו"ש מאדה"ש כנפש או"ד דו"ש. שניאור זלמן באאמו"ר ברוך ג"י. 8. פע"ח שער התפלה פ"ז. 9. טואו"ח ס"ב. 10. ואתחנן ו. ה. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ק (בסהמ"צ להרמב"ם היא מ"ע ג'. בוח"א יא, ב: א' – יראה, ב' – אהבה, ג' ידיעת ה' וכו'). ולהעיר מל' חז"ל (ע"ז עג, א) "ראשון ראשון בטל". ולהעיר מתיא חינוך קטן דאהבה שרש לכל מ"ע (כולל גם מ"ע דיראה) שורש מל"ת (ובמילא) שורש כל המצוות". 12. הל' יסוה"ת רפ"ב. 13. וראה גם בהוספות לספר אור תורה להה"מ (הוצאת קה"ת) ס"ב.

שְׁהוּא פְּחִינַת אֶתְהַפְּכָא – (=הפיכת הרע לטוב), או אֶתְפְּכִיא – נפש האלקית וקדושה. בזה מתבטא ענין בירור הניצוצות הנעשה (=כפיית הרע), שֶׁל נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּנֹדַע, "כִּי הָדָם הוּא הַנֶּפֶשׁ כּו' 14", – וחיות האדם, וְהָדָם מִתְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם מֵאֲכָלֵין וּמִשְׁקֵין, – שהאדם אוכל ושותה, הרי שהאדם משתמש, עבור הנפש האלקית והקדושה, בכל האוכלים ומשקים ומבדר את הניצוצות שבהם, וגם – האדם, מִתְפַּעֵל וְנִתְקַן מִמִּלְבוּשִׁים – שהוא לובש אותם, וְיִרְיָה – שהוא דר בה, כו'. – הרי שכל עניני העולם מנוצלים בענינים של

נפש האלקית וקדושה. בזה מתבטא ענין בירור הניצוצות הנעשה על ידי התגלות האהבה בשעת התפלה. ולכן נדרשת כעת אריכות התפלה בהתבוננות. מה שְׂאֵין בֵּין פְּדוּרוֹת הָרָאשׁוֹנִים, שֶׁהֵיוּ נִשְׁמוֹת הָאֱלֹקִית גְּדוּלֵי הָעֶרֶךְ – הִיָּה הַפְּרוּר – של הניצוצות, נֶעֱשֶׂה בְּרִנֵּעַ בְּקִרְיָאָת שִׁמְעָ לְבָד וּבְרִבּוֹת שְׁלִפְנֵיהָ וּפְסוּקֵי דְזֻמְרָה בְּקִצְרָה וְכו', – שמוזה בלבד כבר נעשה ביהודי התגלות האהבה והתוצאות של האהבה, וְדִי לְמִכּוּן:

קונטרס אחרון

אתכפי' של נפש החיונית לנפש האלקית כנודע כי הדם הוא הנפש כו' והדם מתחדש בכל יום מאוכלין ומשקין וגם מתפעל ונתקן ממלבושים ודירה כו'. משא"כ בדורות הראשונים שהיו נשמות האלקית גדולי הערך היה הביורר נעשה כרגע בק"ש לבד וברכות שלפניה ופסדו"ז בקצרה וכו' וד"ל:

יום רביעי י"ח כסלו

וכו'. – לגשת לפני ה"עמוד", ובמילא ניגש מי שאינו מתאים לכך. ואי לזאת, – ולכן, זאת העצה היעוצה, ותקנה קבועה חק ולא יצבר עוד חס ושלום, דהיינו לבחור אנשים קבועים הראויים לזה – להתפלל לפני ה"עמוד", על פי הגורל, או ברצויו רב המניין, – שירצו שאלה או אלה יתפללו לפני ה"עמוד". ומי הם הראויים לכך? דהיינו – אלה, שמתפללים מלה במלה בדרך המצויע בקול רם, ולא מאריכים – בתפלה, יותר מדאי ולא מקצרים וחוטפים חס ושלום. – את התפלה. ועליהם מוטל חובה לירד לפני התבה, כל אחד ואחד ביומו אשר יגיע לו, ולאסוף אליו סביב סמוך – לבעל התפלה, כל המתפללים בקול קצת על כל פנים, ולא – אלה שמתפללים בלחש ולא – אלה שחוטפים חס ושלום, וכמבאר בתקנות ישנות בכמה עירות, – שנקבע

"הוכח תוכיח את עמיתך" – אומרים על כך חכמינו ז"ל: "אפילו מאה פעמים". – למרות שכבר הוכיחו פעם ועוד פעם – יעשו זאת אפילו מאה פעמים. ולזאת, – אומר רבנו הזקן, לא אוכל להתאפק ולהחריש מלועק עוד – למרות שרבנו הזקן כבר עורר והוכיח על כך, בקול ענות תלושה: – מצד העגמת נפש שבענין, במשנתא מניבו, ברחמינו נפישין, – הריני מבקש מכם ברחמים רבים, חסו נא על נפשותיכם, והשמרו והזהרו מאד מאד על התורה ועל העבודה שבלב זו תפלה בכוונה להתחיל כולם יחד כאחד מלה במלה ולא זה בכה וזה בכה וזה דומם וזה משיח שיחה בטילה ה' ישמרנו ועיקר הסיבה וגרמא בנוקין הוא מהיורדים לפני התיבה שהוא הפקר לכל הרוצה לפשוט רגליו החוטף אפרתי או מחמת שאין גם אחד רוצה וכו'. ואי לזאת זאת העצה היעוצה ותקנה קבועה חוק ולא יעבור עוד ח"ו דהיינו לבחור אנשים קבועים הראויים לזה עפ"י הגורל או ברצויו רוב המנין. דהיינו שמתפללים מלה במלה בדרך המצויע בקול רם ולא מאריכים יותר מדאי ולא מקצרים וחוטפים ח"ו. ועליהם מוטל חובה לירד לפני התיבה כל אחד ואחד ביומו אשר יגיע לו ולאסוף אליו סביב סמוך כל המתפללים בקול קצת עכ"פ ולא בלחש ולא חוטפים ח"ו וכמבואר בתקנות ישנות בכמה עירות. ועתה באתי לחדשן ולחוקן ולאמצן בל ימוטו עוד לעולם ח"ו (כ"י גוואלד גוואלד) עד

לפני ה"עמוד", שחוא – הידידה לפני ה"תיבה", הפקר לכל הרוצה לפשוט רגליו, החוטף אפרתי, או מחמת שאין גם אחד רוצה

14. ראה יב, כג. 1. קדושים יט, יז. 2. ב"מ לא, א. 3. ע"פ ל' הכתוב – תשא לב, יח. 4. תענית ב, א. ספרי עה"פ עקב יא, יג. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בספר לקוטי ביאורים ס"ע תפז): "לפשוט רגליו" – ע"פ ל' שו"ת הרשב"א ח"א ס" תנ (הובא בב"י א"ח סנ"ג), 'החוטף' – ראה חולין (קלג, א) י"ל' (הובא בפרש"י) בלק תשסט: 'חוטפין ק"ש'. 'אפרתי' – אולי הכוונה לב' הפי' בזה הובאו בדר"ק (ש"א א, א): מיוחס, פליג חולק בקודשיא כו'.

וְאָחַד - חובה, לְהִיּוֹת פְּקִי בְּ"הִלְכָתָא רַבְתָּא לְשַׁבְתָּא". - בהלכה הגדולה של שבת, בהתאם ללשון הגמרא¹³ בנוגע שצריך למשמש בבגדיו בערב שבת עם חשיכה כדי להישמר מאיסור בשבת. כלומר, ישנן הלכות בהלכות שבת שאינן מורות מה הוא

איסור - כי אם גם איך להישמר מאיסור. וְגַם יוֹהָר מְאֹד שְׁלֵא לְשׁוּחַ שׁוּם שִׁיחָה פְּמִלָּה חָם וְשִׁלּוּם. - בשבת. פְּהִיּוֹת מוֹרְעַת זֹאת - ידוע הדבר לְיוֹדְעֵי הָן, - יודעי חכמה נסתרה, תורת הקבלה, פִּי כָּכָל הַמְצוֹת יֵשׁ פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת, - הפנימיות והרוחניות של המצוה, והחיצוניות והפעולה הגשמית של המצוה, וְחִיצוֹנִיּוֹת - של המצוה, מְהַשְׁבֵּת הִיא שְׂבִיתָה מְעֻשֶׂה גְּשְׁמִיּוֹת, כְּמוֹ שְׂשֻׁבָת ה' מְעֻשׂוֹת שְׁמַיִם וְאֶרֶץ גְּשְׁמִיּוֹת, וְפְנִימִית - מצות השִׁבְתָּה הִיא תְּפִלַּת הַשְׁבֵּת וְכֵן לְמִמּוֹד תוֹרָה - להתפלל וללמוד בכוונה, לְדַבְּקָה בַּח' אָחַד, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב: "שְׁבֵת לַה' אֱלֹהֶיךָ", - שענין השביתה שהיא עליה, כפי שזה באדם בשעה שנח ממלאכה, עולה או הכות, שהיה מלובש במלאכה - למקורו בנפש,

כך הוא ענין השביתה של שבת, התעלות הנפש (שהיתה עסוקה בימי החול ב"עובדין דחול", בעניני חולין) הנפש עולה ל"ה' אלקיך", ה' אחד. וְזו - פנימיות השבת, הִיא פְּהִינַת "זְכוּר", - שני ענינים בשבת "זכור" ו"שמור": "זכור את יום השבת לקדשו", ו"שמור את יום השבת לקדשו"¹⁴, הרי ענין הכוונה והתעלות נפש היהודי בשבת, בתפלה ובתורה - הן הבחינה של "זכור", וְכֵן הִינַת "שְׁמֹר" בְּפְנִימִיּוֹת הִיא הַשְׂבִּיתָה מְדַבְּרוֹת גְּשְׁמִיּוֹת, כְּמוֹ שְׂשֻׁבָת ה' מִיּוֹד מְאֻמְרוֹת שְׁנִבְרָאוּ בְּהֵם שְׁמַיִם וְאֶרֶץ גְּשְׁמִיּוֹת, - "שמור" בחיצוניות היא השמירה ממלאכה ועשיה, ו"שמור" בפנימיות היא השמירה והמנוחה מדבורים בענינים גשמיים, פִּי זֶה לְעַמְתָּ זֶה כו'¹⁵: - הדיבורים בענינים גשמיים - הם ה"לעומת זה" של שביתה והתעלות היהודי בשבת - בענינים של תפלה ותורה.

כך היה כתוב בכתב יד רבנו הזקן, באידיש¹⁶ "גוואלד גוואלד", עַד מְתֵי יְהִיָּה זֶה לָנוּ לְמוֹקְשֵׁי, - שלא להתפלל בכוונה כפי שצריך להיות, וְלֹא דִי לָנוּ בְּכָל הַתּוֹכְחוֹת וְהַצְרוֹת שְׂעִבְרוּ עָלֵינוּ ה' יִשְׁמְרֵנוּ, וְיִנְחַמְנוּ בְּכַפְלִים לְתוֹשִׁיָּה, וְיִשְׁתַּח לָבְנוּ לְעִבְדוֹ בְּאִמְתָּ, חֲזִקוּ וְאִמְצוּ לְבַבְכֶם בְּלֵ

הַמִּיחֲלִים לַח' גַּם - לקבוע, לְגַמְרָה כָּל הַשָּׁמַיִם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, וּבְכָל עֵיר וְעֵיר לְחַלֵּק הַמְּסַכְּתוֹת עַל פִּי הַגּוֹרֵל אוֹ בְּרָצוֹן, - איזו מסכת ברצונו ללמוד במשך השנה, וְעֵיר שִׁישׁ בְּהַ מְנִינִים הַרְבֵּה - יִגְמְרוּ - לימוד כל הש"ס, בְּכָל מְנִין וּמְנִין, וְאִם אִיזָה מְנִין קָמָן מְהִבִּיל - ואין בו מספיק אנשים לחלק כל הש"ס, יִצְרְפוּ אֲלֵיהֶם אֲנָשִׁים מֵאִיזָה מְנִין גָּדוֹל, בְּכָל יְשֻׁבָתָה, חָק וְלֹא יַעֲבֹר. - שמוכרחים לסיים כל הש"ס במשך השנה. וְכָל אָחַד וְאָחַד מְהַלּוֹמְדִים תְּנִ"ל - שלומדים מסכת מהש"ס כפי שחולק, יִגְמְרוּ לְעַצְמָו - לומר בְּכָל שְׁבִיעַ הַתְּמַנְיָא אִפִּי" שְׂבִיתָה לִּים - פרק קי"ט. - בו כל אות היא התחלה של שמונה פסוקים המתחילים באותה אות; שמונה פסוקים בהתחלת האות אל"ף וכך באות ב"ת עד תי"ו. לכאורה: איזו שייכות יש באמירת תהלים ללימוד הש"ס? - אומר על כך הרבי הקודם נשמחו עדין בשיחה קדושה¹⁰, שמכאן רואים, מתי לימוד הש"ס הוא בשלימות? - כאשר יחד עם הלימוד ישנה אמירת תהלים, ולאמירת תהלים צריכים ללימוד הש"ס. וְלְהִיּוֹת מְחַמַּת הַלְּיִשׁוֹת הַדּוֹר אֵין בְּתָ בְּכָל אָחַד וְאָחַד לְהַתְעַנּוֹת בְּרָאוֹי לוֹ, - כנזכר ב"אגרת התשובה"¹¹ מספר הצומות שספרי המוסר קבעו לצום על כל חטא - כדי להיות לרצון להקדוש ברוך הוא (אחרי התשובה) כמו לפני החטא, לֹא זֹאת עֲצָה הַיְעוּצָה בְּמֵאמְרֵי רַז"ל¹²: כָּל הַשּׁוֹמֵר שְׂבֵתָה בְּהִלְכָתוֹ מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו - "פְּהִלְכָתוֹ" הִיקָא, - המלה "בהלכתו" היא כאן בדיוק, שכדי להיות שומר שבת כהלכתו - מן ההכרח שתהיה ידיעת הלכות שבת. לָבֵן מְפִיל עַל כָּל אָחַד

קונטרס אחרון

מתי יהיה זה לנו למוקש ולא די לנו בכל התוכחות והצרות שעברו עלינו ה' ישמרנו וינחמנו בכפלים לתושיה ויטהר לבנו לעבדו באמת. חזקו ואמצו לבבכם כל המייחלים לה'. גם לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה ובכל עיר ועיר לחלק המסכתות עפ"י הגורל או ברצון. ועיר שיש בה מנינים הרבה יגמרו בכל מנין ומנין. ואם איזה מנין קמן מהכיל יצרפו אליהם אנשים מאיזה מנין גדול בכל ישונה חק ולא יעבור. וכאו"א מהלומדים הנ"ל יגמור לעצמו בכל שבוע התמניא אפי' שבתהלים קי"ט. ולהיות מחמת חלישות הדור אין כח בכל אחד ואחד להתענות כראוי לו. לזאת עצה היעוצה כמארו"ל כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עוונותיו. כהלכתו דייקא. לכן מוטל על כל אחד ואחד להיות בקי בהלכתא רבתא לשבתא. וגם יזהר מאד שלא לשוה שום שיחה בטילה ח"ו. בהיות מודעת זאת לי"ח כי בכל המצות יש פנימיות וחיצוניות וחיצוניות מהשבת הוא שביתה מעשיה גשמיית כמו ששבת ה' מעשות שמים וארץ גשמיים. ופנימיות השבת היא הכוונה בתפלת השבת ובת"ת לדבקה בה' אחד כמ"ש שבת לה' אלקיך וזו היא בחי' זכור. ובחי' שמור בפנימיות היא השביתה מדבורים גשמיים כמו ששבת ה' מיו"ד מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ גשמיים כי זה לעומת זה כו':

6. ראה לקוטי שיחות חכ"ג ע' 415. 7. ל' הכתוב - וארא ו, 1. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב - תהלים לא, כה". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא ראיתי נזהרין בזה". ובמקום אחר מוסיף הרבי: "ולא העיר אשר בכמה מקומות נהוג לומר קאפיתל זה ביום השבת לאחר תפלת מנחה (וכן הי' נוהג אאמו"ר ז"ל)". 10. ספר השיחות תשי"ד ע' 48. 11. פרק ג'. 12. שבת קיח, ב. 13. שבת יב, א. 14. יתרו כ, י. 15. ואתחנן ה, יב. 16. ע"פ קהלת ז, יד.

גוט יום טוב.

לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי החסידות תכתבו ותחתמו.

ממכתב אאמו"ר

... י"ט כסלו ... החג אשר פרדה בשלום נפשנו ואור וחיות נפשנו ניתן לנו, היום הזה הוא ראש השנה לדא"ה אשר הנחילנו אבותינו הקדושים וצוקל"ה נ"ע זי"ע, והיא היא תורת הבעש"ט ז"ל.
זה היום תחלת מעשיך, שלימות הכוונה האמיתית בכריאת האדם עלי ארץ, להמשיך גילוי אור פנימיות תורתנו הקדושה, אשר נמשך ביום הזה בבחי' המשכה כללית על כללות השנה, ועלינו להעיר לכבנו ביום הזה בבחי' חפץ ורצון פנימי ועצמי באמיתת נקודת לבבנו, שיאיר נפשנו באור פנימיות תורתו ית'.

ממעמקים קראתך ה', להמשיך בחי' עומק ופנימיות תורת ה' ומצות ה' מבחי' פנימיות ועצמות אוא"ם כ"ה שיאיר בפנימיות נפשנו, אשר כל עצמותינו (ר"ל כל מציאותינו, העצם וההתפשטות כו') יהיו אליו ית' לבד, לגרש מאתנו כל מדה רעה ומגונה מהמדות הטבעיות, כ"א כל עשיותינו ועניינינו (הן בעבודה היינו תפלה ותומ"צ, והן בענייני עולם המוכרחים לקיום הגוף) יהיו בכוונה אמיתית לשם שמים אשר חפץ ה' כו', והשי"ת אב הרחמים ירחם עלינו וינחנו בדרך הטובה והישרה ישר יחזו פנימו ...

יום חמישי י"ט כסלו

בגלל רגש היראה שלו כלפי הקב"ה. זאת אומר לנו מחבר ספר ה"תניא", שהספר מבוסס על פסוק זה, לפיו קרוב הדבר של תורה ומצוות לקיימו מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה'. **לְבָאֵר הַיְיטֵב, אִיךָ הוּא קְרוֹב מְאֹד,** – מטבע האדם להיות לבו נוטה לתאוות גופניות, וכדי שהלב יתאוה לאלקות, נדרש להפוך את רגשות הלב בפועל מקצה אחד – מתאוות העולם – הוזה, לקצה הפוך – לקדושה. כן מאד קשה לאדם לנטוע בלבו רגש היראה מהקב"ה, כמאמר הגמרא: "יובי יראה מילתא זוטרתא היא", האם יראה היא דבר קטן? – כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב הדבר"? דבר זה בא ה"תניא" להסביר, **בְּרָרְךָ אֲרָכָה וְקָצְרָה, בְּעֵזְרַת ה' יִתְבָּרַךְ.** – בשני אופנים מוסבר בספר כיצד קרוב הדבר: "בדרך ארוכה" – על-ידי התבוננות, העמקת

סֵפֶר לְקוּמֵי אִמְרִים הֶלֶק רֵאשׁוֹן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים בְּדף-השער של ספר ה"תניא", כותב רבנו הזקן, שהספר: **מְלֻקֵּט מִפִּי סִפְרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים קְרוּשֵׁי עֲלוּן נִשְׁמָתָם עָרֹן, מְיוֹסֵד עַל פְּסוּקֵי "כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר מְאֹד, כִּפְיָךְ וּבִלְבַבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ";**

– הלב, הפה והעשייה הם שלשת הכוחות: מחשבה, דיבור ומעשה, בהם מתלבשת הנפש, כדי לבצע את רצונה. כלומר, שלשה אלה הם כלי הביצוע של הנפש: "בפיך" – בכוח הדיבור שלך; "ובלבבך" – בכוח המחשבה שלך; "לעשותו" – בכוח המעשה שלך. במובן עמוק יותר, רומזת המלה "ובלבבך" לא רק על המחשבה, כי אם גם על רגשי הלב, אהבה ויראה, לאהוב את הקב"ה ולירא מפניו: כשיהודי מקיים מצוה משום אהבתו להקב"ה, ובידעו שהדרך היחידה להתייחד עם

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ

שלשלת האור

היכל
שלישי

ספר

לקומי אמרים

חלק ראשון

הנקרא בשם

ספר של בינונים

מְלֻקֵּט מִפִּי סִפְרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים קְרוּשֵׁי עֲלוּן נִשְׁמָתָם עָרֹן מְיוֹסֵד עַל פְּסוּקֵי כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר מְאֹד כִּפְיָךְ וּבִלְבַבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ. לְבָאֵר הַיְיטֵב אִיךָ הוּא קְרוֹב מְאֹד בְּדֶרֶךְ אֲרוּכָה וְקָצְרָה בְּעֵזְרַת ה' יִתְבָּרַךְ.

מחשבתו בגדולתו של הקב"ה ובחסדיו, יכול היהודי לעורר בעצמו אהבה להשי"ת ולירא מפניו; "בדרך קצרה" – על-ידי שמעורר את האהבה המסותרת שבקרבו, הנטועה בטבע מתולדתו בלבו של כל אחד מישראל, ואשר יש רק לעוררה ולגלותה. ועל כך מבוסס ספר ה"תניא". אגב, הספר נקרא בשם "תניא", על שם המלה הראשונה, בה פותח המחבר, רבנו הזקן, את ספרו.

הקב"ה, היא על-ידי קיום מצוותיו – נעשות אז המצוות מתוך רגש פנימי של חיות ועונג. כמי שעושה רצונו של ידידו האהוב עליו, שעשייתו היא בעונג ובחיות מיוחדים, הוא מתיגע או לבצע הכל במדויק, לכל פרטיו, כדי להניח דעת ידידו. הרגש של יראת שמים, לירא מהקב"ה, פועל על היהודי, להימנע מלעשות דבר בניגוד לרצון הקב"ה. יהודי שומר על עצמו שלא להיכשל בעשיית עבירה

הרב הצדיק רבי יהודה ליב הכהן כתב שנת "תקנ"ו, שהיא ראשי תיבות: "תניא קטורת נשמה ורוח" (המרמוז שד"תניא" הוא כאמור קטורת לכל המגיפות הרוחניות של עקבתא דמשיחא);

והרב הצדיק רבי זושא ציין את השנה במלה "פרותיני"ו, הפרות שלנו – להדגיש, כאמור, שבספר זה ילכו בני ישראל לקראת משיח צדקנו.

הַסְפָּמַת הָרַב הַחֲסִיד הַמְפָּרְסָם, אִישׁ אֱלֹהִי, קְדוֹשׁ יְאֹמֵר לוֹ, מוֹרְנוּ וְרַבְנֵנוּ הָרַב רַבִּי מִשְׁלֵם זֹסִיל מְאַנְיָפְאֵלִי;

הִנֵּה פְּרָאוֹתַי אֶת הַבְּתָבִים שֶׁל הָרַב הָאִי גָּאוֹן – כְּפִי הִידוּעַ, קִרְאוּ בְּמִזְרִישׁ לְרַבְנֵנוּ הַזֶּה "הָרַב", מִפְּנֵי שְׁבוּ בְּחַר הָרַב הַמְּגִיד מִמְזִרִישׁ לְכַתּוּב אֶת ה"שׁוֹלְחַן עֵרוֹךְ" שְׁלוֹ, וְתַלְמִידֵי הָרַב הַמְּגִיד, הַחֲבֵרָא קְדִישָׁא, הַבְּתִירוּהוּ בְּשֵׁם "רַב", כִּי "הִלְכְּתָא כְּרַב", אִישׁ אֱלֹהִים קְדוֹשׁ וְטָהוֹר אֶסְפָּקְלָרְיָא הַמְּאִירָה, – הַמְּאִיר כָּל דָּבָר בְּאוֹר גְּלוּי בְּבִהִירוּתוֹ הַמְּלֵאכָה. וְזֹכֵב אֲשֶׁר עֲשָׂה – רַבְנֵנוּ הַזֶּה בְּבִירוּתוֹ הָאֱלֹקִים. וְאֲשֶׁר הַפְּלִיא ה' חֲסִדוֹ וְנִתַּן בְּלִבּוֹ הַטָּהוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל אֱלֹהִים – לְהַעֲלוֹת עַל הַכְּתָב הָעֵינִינִים

הרב החסיד המפורסם איש אלהי קדוש יאמר לו מוהר"ר יהודה ליב הכהן:

הַבְּמַת אֵדָם תֹּאמֵר פְּנֵי הָאֵרֶץ בְּרָאוֹתַי וְיֵדִי קִדְשׁ הַמַּחְבֵּר הָרַב הַגָּאוֹן אִישׁ אֱלֹקִים קְדוֹשׁ וְטָהוֹר חֲסִיד וְעֵינָיו אֵשׁר מְכַבֵּר נִגְלָה מִסְתֵּרוֹ יוֹשֵׁב בְּשֵׂכָה תַּחֲמוּנֵי אֲכַל אֲדוּנֵינוּ מוֹרִידֵנוּ וְרַבֵּינוּ גָּאוֹן עוֹלָם וְדָלָה מִיֵּס מְבַאֵר מִיָּם חַיִּים וְכַעַת יִסְמַח יִשְׂרָאֵל בְּהַגְלוֹת דְּבָרֵי קִדְשׁוֹ הַמְּחֻזָּר לְהַבִּיא לְבֵית הַדְּפוס לְלַמֵּד לְעַם ה' דְּרַבִּי קִדְשׁ כְּאֵשׁר כָּל אֶחָד יִחְזָה בְּפִימִיּוֹת דְּבָרָיו וְהַמְּפֹרָס אִין לְרִיךְ לֵאמֹר רַק מִחֲשֵׁשׁ קִלְקוּל הַדְּבָר שֶׁלָּא יִגְרוּס הַזֶּה לְמַדְפִּיסִים בְּאֵחִי לִיתּוֹן תּוֹקֵף וְאִזְכִּירָה לְכָל יְרִים אִישׁ אֶת יְדוֹ וְגַלּוֹ לְדְפּוֹס עַד מִשָּׁךְ חֲמֵשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְדַמְטָה וְשׁוּמַע לְדְבָרֵי אֱלֹהִים יִבְרָא עֲלֵיו בְּרַכְתָּ טוֹב הַכ"ד הַמְּצַד זֶה לְכַבּוֹד הַתּוֹרָה הַיּוֹם יוֹם ג' פְּרַשָׁה תֵּבַל תִּקְנִי לְפ"ק.

יהודה ליב הכהן.

המאורכים אי לזאה גמרתו בלבינו ליתן הסכמה לכל יריס איש את ידו ואת רגלו לגרוס להמדפיסים הגזוכים לעיל שום היזק חס ושלום בהשגת גבול נזקס אופן. ואסור לשום אדם לדפוס הספר הג"ל בלתי ידיעת המדפיסים הג"ל עד משך חמש שנים לזופים מיום דלמטה ושומע לדברי אלה יבא עליו ברכת טוב הכ"ד הדורש זאת לכבוד התורה היום יום ג' שנקבל זו כי טוב פרשת תבא שנת פדותינו לפ"ק.

הקמן משולם זוסיל מאניפאלי.

של ספר ה"תניא", לְהַרְאוֹת עִם ה' דְּרַבְּנֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים. וְרַבְּנֵנוּ – של רבנו הזקן, הִנֵּה שֶׁלָּא לְהַעֲלוֹת אֶת הַבְּתָבִים הֵהֵם לְבֵית הַדְּפּוֹס מִחֲמַת שְׁאִין דְּרַבּוֹ בְּכָף. רַק מִחֲמַת הַתְּפִשְׁמוֹת הַקּוֹנְטְרַסִים הֵהֵם פְּקָרָב כָּל יִשְׂרָאֵל פְּהַעֲתָקוֹת רַבּוֹת מִיְדֵי סוֹפְרִים מְשֻׁנִּים, – הוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמֵלֶּה "מְשׁוּנִים" וְלֹא "שׁוּנִים", וּפְשָׁר שְׁבַרְצוֹנוֹ לְצִיַּן בְּכָךְ עַל אֱלֹהִים שְׁזִיפּוּ בְּמִכּוּן עֵינֵינוּ מִסּוּיִמִּים ב"תניא", וּמִחֲמַת רַבּוֹי הַעֲתָקוֹת שׁוֹנוֹת, רַבּוֹ הַמְּעוֹתִים-סוֹפְרִים בְּמֵאֵר, וְהַכְּרַח לְהַבִּיא הַקּוֹנְטְרַסִים הֵהֵם לְבֵית הַדְּפּוֹס. – סֵפֶר ה"תניא" הַתְּפִשָׁת אֹז ב"קוֹנְטְרַסִים"; וְלֵהַעִיר, שְׁגַם אַחֲרֵי שְׁנַדְפַּס, לֹא הִיָּה עֲלֵיו הַשֵּׁם, וּבּוֹדָאִי שְׁכָךְ צוּהָ רַבְּנֵנוּ הַזֶּה וּבִאֲפֻן זֶה נִתַּן רִשׁוֹת לְהַדְּפִיס אֶת ה"תניא". וְהַעִיר ה' אֶת רוּחַ הַשְּׁתַּפְּיָם, הָרִי הוּא הַרְבֵּנִי הַמְּפָלֵג הַזֶּהִתִּיק מוֹרְנוֹ וְרַבְּנֵנוּ הָרַב רַבִּי שְׁלֹם שְׁכָנָא בֶּן

על הסכמותיהם של הצדיקים רבי יהודה ליב הכהן ורבי זושא, מביא הרבי (מוהרי"צ) ג"ע באחד ממכתביו¹ קבלה מהרבי האמצעי, שרבנו הזקן כתב את ספר ה"תניא" במשך עשרים שנה, הוסיף והחסיט², דייק דיוק רב בכל מילה, (ומביא דוגמה – אם לכתוב מילה מסויימת עם ו"ו או בלי ו"ו); עד שזייק

את הספר ב"חסר ויתיר" ורק אז, נתן רשות להעתיקו ולהפיצו ברבים. ברם, עקב "העתקות רבות" ו"העתקות שונות" על ידי אנשים שונים, "רבו כמו רבו הטעותיים-סופרים במאד מאד" (וכפי שמובא במקום אחר, היו גם כאלה ש"הואנה הם מבקשים" והכניסו במכוון שיגאות בענינים שונים, כדי שהענינים לא יתקבלו כפי מובנם האמיתי, וכך יתעורר רעש וכו').³

הִנֵּה בְּרָאוֹתַי אֶת הַכְּתָבִים שֶׁל הַרַב הָאִישׁ אֱלֹקִים קְדוֹשׁ וְטָהוֹר אֶסְפָּקְלָרְיָא הַמְּאִירָה וְטוֹב אֵשׁר עֲשָׂה וְאֵשׁר הַפְּלִיא ה' חֲסִדוֹ וְנִתַּן בְּלִבּוֹ הַטָּהוֹר לְעֲשׂוֹת אֶת כָּל אֱלֹהִים לְהַרְאוֹת עִם ה' דְּרַבְּנֵינוּ וְלַעֲנוֹת הִיָּה שֶׁלָּא לְהַעֲלוֹת אֶת הַכְּתָבִים הֵהֵם לְבֵית הַדְּפּוֹס מִחֲמַת שְׁאִין לְרַבּוֹ בְּכָךְ. רַק מִחֲמַת הַתְּפִשְׁמוֹת הַקּוֹנְטְרַסִים הֵהֵם בְּקִרְבֵּי כָּל יִשְׂרָאֵל בְּהַעֲתָקוֹת רַבּוֹת מִיְדֵי סוֹפְרִים מְשֻׁנִּים וּמִחֲמַת רִיבּוֹי הַעֲתָקוֹת שׁוֹנוֹת רַבּוֹ הַט"ס בְּמֵאֵל. וְהוֹכִיחָה לְהַבִּיא הַקּוֹנְטְרַסִים הֵהֵם לְבֵית הַדְּפּוֹס. וְהַעִיר ה' אֶת רוּחַ הַשְּׁתַּפְּיָם ה"ה הַרְבֵּנִי הַמְּפָלֵג הוֹתִיק מוֹהַר"ר שְׁלֹם שְׁכָנָא בְּמוֹהַר"ר נַח וְה"ה הַרְבֵּנִי הַמְּפָלֵג הוֹתִיק מוֹהַר"ר מְרַדְבִּי בְּמוֹהַר"ר שְׁמוּאֵל הַלְוִי הַבִּיא הַקּוֹנְטְרַסִים הֵהֵם לְבֵית הַדְּפּוֹס בְּכִלְאוֹתָיו וְלַפְעֻלָּא טַבָּח אִמְרַתִּי יִשָּׁר חֵילָא אֲךְ עַלֹּ בְּלִבֵּס מְגוֹר מְסַבֵּיב מִן הַדְּפּוֹסִים אֵשׁר רַבּוֹ עֲדִרְכֵּן לְהַזִּיק וּלְקַלְקֵל הַמְּאִוְרָכִים אִי לְזָאָה גַּמְרַנוּ בְּלִבְנוֹ לִיתּוֹן הַסְּכָמָה לְכָל יְרִים אִישׁ אֶת יְדוֹ וְאֵת רַגְלוֹ לְגְרוֹס לְהַמְּדִפִּיסִים הַגְּזוּכִים לְעִיל שׁוֹם הַיִּזָּק חַס וְשְׁלוֹם בְּהַשְׁגַּת גְּבוּל נְזוּס אֲפּוֹן. וְאִסוּר לְשׁוֹם אֵדָם לְדְפּוֹס הַסְּפֵר הַג"ל בְּלִתִּי יְדִיעַת הַמְּדִפִּיסִים הַג"ל עַד מִשָּׁךְ חֲמֵשׁ שָׁנִים לְזוֹפִים מִיּוֹם לְדַמְטָה וְשׁוּמַע לְדְבָרֵי אֱלֹהִים יִבְרָא עֲלֵיו בְּרַכְתָּ טוֹב הַכ"ד הַדּוֹרֵשׁ זֶה לְכַבּוֹד הַתּוֹרָה הַיּוֹם יוֹם ג' שְׁנַכְפַּל זֹו כִּי טוֹב פְּרַשָׁת תֵּבַל שְׁנַת פְּדוּתֵינוּ לְפ"ק.

רבי יהודה ליב הכהן אמר: "ספר התניא הוא קטורת לכל המגיפות הרוחניות של עקבות משיחא".

רבי זושא אמר: "עם ה"תניא" ילכו יהודים לקראת משיח צדקנו". שני הצדיקים כתבו הסכמותיהם בשבוע של פרשת תבוא, בגלל⁵ שני טעמים: א) שכן, על ידי לימוד בעיון בספר ה"תניא" מקיימים "כי תבוא אל הארץ" ברוחניות, שזהו ההתגלות של הרצון העצמי של הנשמה (ארץ מלשון רצון, כמאמר רז"ל⁶ "למה נקרא שמה ארץ – שרצתה לעשות רצון קונה"). המלה "רצתה" מתפרשת גם כן בלשון "רצון".

ב) על ידי הדרכים בעבודת ה' המובאות בספר ה"תניא", מהפכים את הקללה (התוכחה של משנה תורה בפרשת תבוא) לברכה. בהזכירים בהסכמותיהם את השנה בה זה נכתבו, ביטאו באמצעות ציון השנה את דעתם הקדושה על ספר ה"תניא".

1. נדפס בספר 'קיצורים והערות על ספר התניא. עמוד קכא. 2. וראה (ועייין) בלקו"א מהדורא קמא (נדפס בהוצאת קה"ת, ברוקלין, נ.י. תשמ"ב) ובהערות וכו' שם. ומסתבר לומר שהיו כו"כ שינויים עוד קודם הכת"י הראשון ("הקונטרסים") שניתן לרבים ולהעתקה - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 3. ועפ"ז יומתק לשון אדה"ז בסוף הקדמתו "סופרים שונים ומשונים", והוספתו אחר כך "מכל סיג וט"ס" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 4. בספר הקיצורים עמוד קכ"ה. 5. ספר הקיצורים, שם. 6. ב"ר ה, ז. 7. וכידוע החידוש דאספקלריא המאירה - ראה יבמות מט, ב חידוש משה רבינו ("כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, משה נסתכל באספקלריא המאירה"). וכמבואר מעלת משה רבינו בזה ברמב"ם הל' יסודי התורה פ"ז ובמו"נ ח"ב פרק ל"ה. ובפי' המשניות בהקדמתו לפ' חלק, יסוד ז. - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

עוֹלָם, – וי"ל כפשוטו בנגלה – והכוונה על הרב המגיד ממזריטש, וְלֵלָה מִיּוֹם – למד תורה, מִבְּאֵר מַיִם חַיִּים, – יש המפרשים שבמלה "מבאר" – אותיות אברם – הוא מרמז על רבי אברהם "המלאך" בנו של הרב המגיד ממזריטש, וְכַעַת יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל – הכוונה על הבעל-שם-טוב, ששמו הקדוש היה ישראל, פְּהִלּוֹת דְּבָרֵי קְדוּשׁוֹ – התגלות דברי הבעל-שם טוב היא ב"תניא", בו מתגלים דברי הבעל-שם טוב בשכל והשגה של חב"ד, הַמְחִיבֵר לְהִבְיָא לְבֵית הַדְּפוּס – כדי לְלַמֵּד לְעַם ה' – לבני ישראל, דְּרָבִי קְדוּשָׁה, כְּאֲשֶׁר כָּל אֶחָד יִחְזֶה – יראה, בְּפִנְיָמוֹת דְּבָרָיו, וְהַמְּפָרְסֵם אֵין צְרִיךְ רְאִיָּה. – ובגלל כך לא היה ספר זה זקוק להסכמה, רק מְחַשֵּׁשׁ קְלָקוּל הַדְּבָר – של הרפסת הספר, שְׁלֵא יִגְרַם הֶזֶק לְמַדְרֵשִׁים, כְּאֲתִי לְתַן תְּקוּף וְאוֹתָרָה לְבָל יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְיִגְלֹז לְדְפוּס – להדפיס את הספר, עַד מִשְׁדֵּךְ חֲמֵשׁ שָׁנִים מִיּוֹם דְּלִמְטָה. וְשׁוֹמֵעַ לְדְבָרֵי אֱלֹהִים – יבֵּא עָלָיו בְּרַבְתּוֹ מִזֶּבֶךְ הַלֵּא כִּהֵן דְּבָרֵי הַמְּדַבֵּר זֹאת לְכַבֹּד הַתּוֹרָה, הַיּוֹם יוֹם ג' פְּרָשָׁה תְּבֵא תְּקַנְיָא לְפָרְט קָמֵן. יְהוּדָא לֵיבִיב הַבְּהִינְיָ.

הרב החסיד המפורסם איש אלהי קדוש יאמר לו מוהר"ר יהודא ליב הכהן:
חֲבַמַת אַדָּם תֵּאִיר פְּנֵי הָאָרֶץ כְּנֵאֻמִּי יְדִי קִדְשׁ הַמַּחְבֵּר הַרְבֵּה הַנְּאֻוֹן אִישׁ אֶלְקִים קְדוֹשׁ וְטָהוֹר חַסִּיד וְעַנּוּי אִשְׁרֵי מַכְבֵּר נִגְלָה מִסְתַּרְוֵי וְיֹשֵׁב בְּשֵׁבַת חַחֲמֻמֵי אֶל אֲדוּנֵינוּ מוֹרִינוּ וְרַבֵּינוּ נְאֻוֹן עוֹלָם וְלֵלָה מִיּוֹם מִבְּאֵר מַיִם חַיִּים וְכַעַת יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּהַגְלוֹת דְּבָרֵי קְדוּשׁוֹ הַמְּחִיבֵר לְהִבְיָא לְבֵית הַדְּפוּס לְלַמֵּד לְעַם ה' דְּרָבִי קְדוּשָׁה, כְּאֲשֶׁר כָּל אֶחָד יִחְזֶה – יראה, בְּפִנְיָמוֹת דְּבָרָיו, וְהַמְּפָרְסֵם אֵין צְרִיךְ רְאִיָּה. – ובגלל כך לא היה ספר זה זקוק להסכמה, רק מְחַשֵּׁשׁ קְלָקוּל הַדְּבָר – של הרפסת הספר, שְׁלֵא יִגְרַם הֶזֶק לְמַדְרֵשִׁים, כְּאֲתִי לְתַן תְּקוּף וְאוֹתָרָה לְבָל יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְיִגְלֹז לְדְפוּס – להדפיס את הספר, עַד מִשְׁדֵּךְ חֲמֵשׁ שָׁנִים מִיּוֹם דְּלִמְטָה וְשׁוֹמֵעַ לְדְבָרֵי אֱלֹהִים יבֵּא עָלָיו בְּרַבְתּוֹ מִזֶּבֶךְ טוֹב הַכ"ד המדבר זאת לכבוד התורה היום יום ג' פְּרָשָׁה תְּבֵא תְּקַנְיָא לְפָרְט קָמֵן.

יהודא ליב הכהן.
 המאורקים אי לזאת גמנו כלבנו ליתן הסכמה לכל ימים איש את ידו ואת רגלו לגרום להמפיסים הנזכרים בעיל שום חזק חס ושלום בהשגת גבול בשום אופן. ואסור לשום אדם לדפוס הספר הג"ל בלתי ידיעת המפיסים הג"ל עד משך חמש שנים ולפנים מיום דלמטה ושומע לדברי אלה יבא עליו ברכת טוב הכ"ד הדורש זאת לכבוד התורה היום יום ג' שנקבל זו כי טוב פקעת תבא שנת פדוטינו לפ"ק. הקטן משולם זוסיל מאניפאלי.

התורה, היום יום ג' פְּרָשָׁה תְּבֵא תְּקַנְיָא לְפָרְט קָמֵן. יְהוּדָא לֵיבִיב הַבְּהִינְיָ.
 שמעתי מהחסיד המפורסם, רבי יצחק מתמיד, זכרונו לברכה: כשהשלוחים הביאו את ה"תניא" לאניפאלי, אל רבי יהודא ליב הכהן ורבי זושא, הם השאירו בידם את הקונטרסים למשך הלילה, כדי שהצדיקים יעיניו בהם. בשעה שענין ב"תניא", באמצע הלילה, נכנס רבי יהודה ליב הכהן בהתפעלות עצומה ובתלהבות רבה, ומבלי יכולת לעצור בתוכו את ההתרגשות הגדולה, החליט ללכת אל רבי זושא (שניהם דרו באניפאלי), להתחלק אתו בתלהבותו המרובה מספר ה"תניא". אותו דבר אירע גם אצל רבי זושא, שגם הוא לא היה יכול לעצור בקרבו את ההתרגשות הגדולה, והחליט ללכת אל רבי יהודה ליב הכהן – כך שהם נפגשו ברחוב בהלכם אחד אל השני, ו"אניפאלי כולה בערה...".

מורנו ורַבֵּנוּ הַרְבֵּה רַבִּי נָתַן, וְהָרִי הוּא הַרְבֵּי הַמְּפָלֵן הַתּוֹתִיק מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הַרְבֵּה רַבִּי מְרַדְבֵּי בֵּן מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הַרְבֵּה רַבִּי שְׁמוּאֵל הַלּוּי, לְהִבְיָא תְּקוּנָטְרִסִים הָהֵם לְבֵית הַדְּפוּס בְּסִלְאוּוִיטָא. וְלִפְעָלָא טְבָא אֲמַרְתִּי יִשְׂרָאֵל. – ולפעולה טובה זו אני אומר יישר כוח. אַךְ עָלוּ בְּלָבָם – של המדפיסים, מְגוֹר מְסַכֵּיב מִן הַדְּפוּסִים אֲשֶׁר רָבֵן, שְׁדַרְבָּן לְהִיָּק – לזולת, וְלִקְלָקֵל הַמְּאֻשְׁרִים. – את הישרים והמורשים. אִי לְזֹאת, – לכן, גְּמַרְנוּ בְּלָבָנוּ לְתַן הַסְּכָמָה, לְבָל יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ – ויש לומר שכוונת מלים אלו, שהוא עצמו לא ידפיסו מחדש וגם לא ימסור את הספר לאחרים להדפסה, שלא לְגַרְם לְהַמְּדֵרְסִים הַנּוֹזְרִים לְעִיל שׁוּם הֶזֶק חַס וְשְׁלֹם פְּהִשְׁנֵת גְּבוּל בְּשׁוּם אַפְּן. וְאֲסוּר לְשׁוּם אָדָם לְדְפוּס – להדפיס, הַסְּפָר הַג"ל – ספר ה"תניא", בְּלִתי יְדִיעַת הַמְּדֵרְסִים הַג"ל, עַד מִשְׁדֵּךְ חֲמֵשׁ שָׁנִים רְצוּפִים מִיּוֹם דְּלִמְטָה. – בו נכתבה הסכמה זו. וְשׁוֹמֵעַ לְדְבָרֵי אֱלֹהִים – יבֵּא עָלָיו בְּרַבְתּוֹ מִזֶּבֶךְ הַלֵּא כִּהֵן דְּבָרֵי הַמְּדַבֵּר זֹאת לְכַבֹּד הַתּוֹרָה, הַיּוֹם יוֹם ג' שְׁנַכְפֵּל בּוֹ בְּיָ מִזֶּבֶךְ, – ביום שלישי למעשה בראשית, נאמר פעמיים "כי טוב", פְּרִשְׁתָּ תְּבֵא, שְׁנַת פְּדוּתֵנוּ לְפָרְט קָמֵן. – תקנ"ו בגימטריה פדוטינו, לפרט קטן, בלי לחשב את שנות האלפים מאז בריאת העולם, כי אם מספר השנים של מאות, עשרות וכו' לאלף הנוכחי. קָמֵן מְשֻׁלָּם זוֹסִיל מְאֻנִּיפְאֵלִי.

הנה בראותי את הכתבים של הרב האני גאון איש אלקים קדוש וטהור אספקלריא המאירה וטוב אשר עשה ואשר הפליא ה' חסדו ונתן בלבו הטבור לעשות את כל אלה להראות עם ה' דרכיו הק'. ולטעו היה שלא להעלות את הכתבים ההם לבית הדפוס מחמת שאין דרכו בכך. רק מחמת התפשטות הקונטרסים ההם בקרב כל ישראל בהתקנות רבות מידי סופרים משונים ומחמת ריבוי העתקות שונות רבו הע"ס במזל. והוכרח להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס. והעיר ה' את רוח השותפים ה"ה הרבני המופלג הותיק מוהר"ר שלום שכנא במוהר"ר נח וה"ה הרבני המופלג הותיק מוהר"ר מרדכי במוהר"ר שמואל הלוי להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס בסלאוויטא ולפעל טבא אמרתי יישר כוחך אך עלו בלבם מגור מסכיבי מן הדפוסים אשר רבו שדרכן להזיק ולקלקל המאורקים אי לזאת גמנו כלבנו ליתן הסכמה לכל ימים איש את ידו ואת רגלו לגרום להמפיסים הנזכרים בעיל שום חזק חס ושלום בהשגת גבול בשום אופן. ואסור לשום אדם לדפוס הספר הג"ל בלתי ידיעת המפיסים הג"ל עד משך חמש שנים ולפנים מיום דלמטה ושומע לדברי אלה יבא עליו ברכת טוב הכ"ד הדורש זאת לכבוד התורה היום יום ג' שנקבל זו כי טוב פקעת תבא שנת פדוטינו לפ"ק. הקטן משולם זוסיל מאניפאלי.

התורה, היום יום ג' שְׁנַכְפֵּל בּוֹ בְּיָ מִזֶּבֶךְ, – ביום שלישי למעשה בראשית, נאמר פעמיים "כי טוב", פְּרִשְׁתָּ תְּבֵא, שְׁנַת פְּדוּתֵנוּ לְפָרְט קָמֵן. – תקנ"ו בגימטריה פדוטינו, לפרט קטן, בלי לחשב את שנות האלפים מאז בריאת העולם, כי אם מספר השנים של מאות, עשרות וכו' לאלף הנוכחי. קָמֵן מְשֻׁלָּם זוֹסִיל מְאֻנִּיפְאֵלִי.
הַסְּכָמַת הַרְבֵּה הַחֲסִיד הַמְּפָרְסֵם, אִישׁ אֱלֹהִים, קְדוּשׁוֹ וְאֲמַר לוֹ, מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הַרְבֵּה רַבִּי יְהוּדָא לֵיבִיב הַבְּהִינְיָ:
 חֲבַמַת אַדָּם תֵּאִיר פְּנֵי הָאָרֶץ, כְּנֵאֻמִּי יְדִי קִדְשׁ הַמַּחְבֵּר הַרְבֵּה הַנְּאֻוֹן אִישׁ אֶלְקִים קְדוֹשׁ וְטָהוֹר חַסִּיד וְעַנּוּי, אֲשֶׁר מַכְבֵּר נִגְלָה מִסְתַּרְוֵי, – שלמרות השתדלותו להישאר נסתר, שלא ידעו מצדקותו ומגדולתו, כבר מוזמן נתגלו צדקותו וגדולתו, יוֹשֵׁב בְּשֵׁבַת תְּהַמְמוּנֵי אֶצֶל אֲדוּנֵינוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ נְאֻוֹן

8. הראשון היה חתנו של רבנו הזקן, אביו של הרבי ה"צמח צדק"; והשני, ר' מרדכי הורביץ. המדפיס משקלוב. 9. כלשון הכתוב בראשית מא, מד. 10. ואולי השמטת המעתיק יש כאן, וצ"ל "כתבי ידי" - כבהסכמה הקודמת - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 11. לשון הכתוב שמואל ב כג, ח. 12. בעהמ"ס "אור הגנוז". וי"ל שזוהו הטעם להחידוש הכי גדול: כתיבת הסכמה מהצ"צ לספר - הוא ספר הג"ל. ראה בית רבי, תולדות הרב פרק נד.

יום שישי כ' כסלו

מִשְׁכָּם - רבנו הזקן, בל דבור על אֲפָנֵינוּ שְׂכַתְבָּךְ בְּלִקְוֵמֵי אֲמָרִים, - הרי שזה נוגע ישירות לספר "לקוטי אמרים" - ראו ראינו שראוי ונכון לְחַבְרָם - להדפיסם יחד עם ספר לקוטי אמרים ואגרת התשובה של פבוד קדשת אדוננו אבינו מורנו ורבנו ז"ל. אי לזאת, -

לכן, פאנו להמיל גנדא רבא - איסור גדול, ונדרת נידוי תרם שמתא - דרבנן דלית לה אסוותא, - שאין לה רפואה (שאי אפשר להתייר). שלא ירים איש את ידו להדפיסם - את הספר, פתבניתם - "לקוטי אמרים" ו'אגרת הקודש" יחד, או זה בלא זה משך המשך שנים מיום דלמטה¹⁵. ברם פננו דא צריך לאודועי, - רק זאת עלינו להודיע, שפננותינו הרבים פפו תמו פתבי ידו הקדושה בעצמו אשר היו בדקדוק גדול לא חסר ולא יתר אות אחת, ולא נשאר פי אם זה המעט מהרבה אשר נלקטו אחד לאחד מהעתקות המפורים אצל התלמידים, ואם המצא תמצא איזה מעות, שניאות מי יבין, ימצא הפעות דמוכה מפעות סופר, - מהכתב ממנו

הסכמת הרבנים שיהיו בני הנאון המחבר ז"ל נשמתו ערן. היות שהסכמם אצלנו לתן רשות ותרמנא - וכוח הרשאה, להעלות על מכבש הדפוס לזכרון לבני ישראל כתוב דברי ישר ואמת - דברי הישר והאמת הכתובים, דברי אלקים חיים

- כך נקראת תורת החסידות, של אדוננו אבינו מורנו ורבנו ז"ל פתובים בכתב ידו הקדושה בעצמו ולשונו הקדוש, שפל דבריו פגחלי אש פוערות - אשר ילחיבו הלכבות לקרן לאביהן שבשמים, ובשם אגרת הקדש נקראו, שרפם היו אגרת שלוח מאת פבוד קדשו להורות לעם ה' הדרה ילכו בה - הכוונה מן הסתם לעניני העבודה הפנימית, כמו התעוררות אהבת ה' ויראת ה' בעבודת התפלה, ההתעוררות ללימוד התורה, והמעשה אשר יעשו, - ההתעוררות בענינים של צדקה וכדומה. ומחמת שבבמה מקומות¹³ - ב'אגרת הקדש', תציב לו ציונים בספר לקוטי אמרים שלו, ורבני תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר¹⁴, -

הרבנים שי' בני הנאון המחבר ז"ל נ"ע.

היות שהוסכם אצלנו ליתן רשות והרמנא להעלות על מכבש הדפוס לזכרון לבני כתוב דברי ישר ואמת דברי אלקים חיים של א"א מו"ר ז"ל כתובים בכתב ידו הקדושה בעצמו ולשונו הקדוש שכל דבריו נגחלי אש בוערות ילחיבו הלכבות לקרן לאביהן שבשמים. ובשם אגרת הקדש נקראו שרובם היו אגרת שלוח מאת כ"ק להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשו ומחמת שבבמה מקומות הציב לו ציונים בס' לקוטי אמרים שלו וד"ת עניים במקום אחד ועשירים במ"א ומה גם כשביד דבר שנתחדש בו קונטרס אחרון על איזה פרקים אשר כתב בעת חיברו הם' לק"א פלפול ועיון עמוק על מאמרי זהו וע"ה ופע"ה שנראים כסותרים וא"ו וברוח מבינתו מישבם כל דיבור על אופניו שכתב בלק"א ראו ראינו שראוי ונכון להרבה עם ספר לקוטי אמרים ואגרת של כ"ק א"א מו"ר ז"ל. אי לזאת באנו להמיל גודא רבה וגורת נח"ש דרבנן דלית לה אסוותא שלא ירים איש את ידו להדפיסם כתבניתם או זה בלא זה משך חמשה שנים מיום דלמטה ברם כגון דא צריך לאודועי שבעו"ה ספו תמו כתבי ידו הקדושה בעצמו אשר היו בדקדוק גדול לא חסר ולא יתר אות א' ולא נשאר כ"א זה המעט מהרבה אשר נלקטו אחד לאחד מהעתקות המפורים אצל התלמידים ואם המצא תמצא איזה מעות שניאות מי יבין ימצא הפעות דמוכה מפעות סופר והכוונה תהיה ברורה:

נאום **דוב בער**, בא"א מו"ר הנאון החסיד קדוש ישראל מרנא ורבנא **שניאור זלמן** ז"ל נבג"מ.
ונאום **חיים אברהם**, בא"א מו"ר הנאון החסיד מרנא ורבנא **שניאור זלמן** זצ"ל נבג"מ.
ונאום **משה**, בא"א מו"ר הנאון החסיד **שניאור זלמן** ז"ל נבג"מ.

שלבן אפשרי הדבר שענינים ב'אגרת הקדש" יהיו יותר מוסברים ומובנים מאשר כפי שהם מוסברים בספר "לקוטי אמרים", ולא ידך. ענינים בספר "לקוטי אמרים" יהיו מוסברים ומובנים יותר מאשר כפי שהם מוסברים בספר "אגרת הקדש"; ומה גם כשביד דבר שנתחדש בו - ב'אגרת הקדש" המוסף חידוש וביורו בספר "לקוטי אמרים" - קונטרס אחרון על איזה פרקים - מספר "לקוטי אמרים", אשר כתב - רבנו הזקן פעת חפרו הספר לקוטי אמרים - פלפול ועיון עמוק על מאמרי זהו וע"ה חיים ופרי עין חיים שנראים בסותרים זה את זה, וברוח מבינתו

הדפיסו את הספר, והפננה - של הענין, תהיה ברורה: נאום **דב בער** פן אדוננו אבינו מורנו ורבנו הנאון החסיד קדוש ישראל מרנא ורבנא¹⁶ שניאור זלמן ז"ל, נשמתו פננו מרומים. (הרבי האמצעי).
ונאום **חיים אברהם** פן אדוננו אבינו מורנו ורבנו הנאון החסיד מרנא ורבנא שניאור זלמן זצ"ל, נשמתו פננו מרומים.
ונאום **משה** פן אדוננו אבינו מורנו ורבנו הנאון החסיד שניאור זלמן ז"ל, נשמתו פננו מרומים.

13. בסימנים: ג, ה, ו, יז, יח, כ, כה (?), כט, קו"א ד"ה וצדקה נחל. 14. ראה ירושלמי ר"ה ג, ח. ומובא בתוס' ד"ה אלא, כריתות יב, ב. 15. בהוצאה הראשונה (שקלאוו תקע"ד) בא בסיים ההסכמה: "היום יום ה' כ"ב אייר תקע"ד לפ"ק". 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: לע"ע לא מצאתי שיעירו על השינוי שבתוארי אדה"ז שבחתימות בניו, וכל אחד משמט ב' תיבות מהחתימה שלפניו - ע"פ הוצאות דת"ס ואילך. ואולי י"ל: בזמן חתימת ההסכמה ה' החותם הא' (נשיא ומורם מעם -) קדוש ישראל, ולכן מדגיש - שדוקא אדה"ז הוא "קדוש ישראל"; החותם הב' - ה' אז רב ופוסק - "מרנא ורבנא" - ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "מרנא ורבנא"; החותם הג' - ה' אז גאון וחסיד (כידוע בסיפורי רבותינו נשיאינו) ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "הגאון החסיד". הוספת "צדיק" - ב"זצ"ל" שבחתימה הב' - (באם כן הוא בהכח" ושאר הדפוסים) י"ל ג"כ ע"ד הנ"ל - ע"פ הידוע שהי' מצויין בצדקות שלו, בעניות ושפלות בעיני עצמו וכו'.

שבת קודש כ"א כסלו

הקדמת המלך

רבנו הזקן, בגודל ענוותנותו, קורא לספר ה"תניא" – "לקוטי אמרים", אוסף, "מפי ספרים ומפי סופרים", של ענינים, ואת הקדמתו זו הוא מציין כ"הקדמת המלך". והיא אגרת השלוחה לבללות אנשי שלומנו, – אל כל החסידים, ושם צוים ויתוקם:

אליכם אישים אקרא, שמעו אלי רופי צדק מבקשי ה', ושמע אליכם אלקים למגדול ועד קמן, – מגדולי בעלי המדרגה בעבודת ה', עד לאלה שהם נחותים במדרגה, כל אנשי שלומנו דמדינתנו ומסובות שפלה, איש על מקומו יבוא לשלום ותיים עד העולם נצח סלה ועד, אמן בן יהי רצון:

הנה מודעת זאת, כי מרגלא בפומי דאינשי בכל אנשי שלומנו לאמר, – ידוע שרגיל בפי אנשי שלומנו לומר, כי אינה דומה שמיעת דברי מוסר לראיה וקריאה בספרים,

– שהקריאה בעיני מוסר והתעוררות מתוך ספרים, שנכתבו בשביל כולם, איננה מביאה אותה תועלת, כפי שזה כאשר שומעים אותם ענינים באופן אישי מפיו של המדבר. שהקורא – בספרים, קורא לפי דרכו ודעתו ולפי השגתו ותפיסתו שכלו באשר הוא שם, ואם שכלו ודעתו מבבלים ובחשיבה יתהלכו בעבודת ה', בקשי יכול לראות את האור כי טוב הננו בספרים, אף כי מתוך האור – השורה בספרים, לעינים ומרפא לנפש. – אך, מפני ששכלו מבולבל והוא ממשש באפילה בענינים של עבודת ה', אין הוא רואה את האור שיכול לצריך להביא מרפא לנפשו. להלן מסביר רבנו הזקן, שספרי המוסר חלוקים בשני סוגים: א) ספרים הבנוים על פי שכל אנשי, שהשכל האנושי מכתוב את עיני המוסר

והמדות. וברי הדבר שאין ספרים אלה שווים לכל אחד, שהרי בני אדם אינם שווים בדעתם ובשכלם, ולכן אפשרי הדבר שאותו ענין ישפיע על אחד התעוררות והתפעלות ובשני – לא. ב) ספרים הבנויים על מדרשי רז"ל, שבהיותם ענינים של תורה, יש להם שייכות לכל אחד מיישראל, וממילא יש בהם ענין (או ענינים) שיש לו שייכות מיוחדת אליו, שיהיה ביכולתו להתפעל ולהתעורר. ברם, רבנו הזקן מסביר, שגם בספרים אלה (מהסוג השני) לא כל אחד זוכה להכיר את מקומו הפרטי, ולקלוט את מה שיש לו שייכות מיוחדת אליו. שיהיה ביכולתו להתפעל ולהתעורר. ברם, רבנו הזקן מסביר, שגם בספרים אלה (מהסוג השני) לא כל אחד זוכה להכיר את מקומו הפרטי, ולקלוט את מה שיש לו שייכות מיוחדת אליו.

ובלשון רבנו הזקן: ובר מן דין, – וחוי מזה, שבגלל הבבלות בשכלו וכדומה, אין ביכולתו לראות את ה"אור כי טוב" בספרים, הנה ספרי היראה – ספרי המוסר, הפנויים על פי שכל אנשי בודאי אין שוין לכל נפש, כי אין כל השכלים והדעות שוות ואין שכל אדם זה מתפעל ומתעורר ממה שמתפעל שכל חברו וכמו שארז"ל גבי ברכת חכם הרזים על ששים ריבוא מיישראל שאין דעותיהם דומות זו לזו וכו' וכמו הרמב"ן ז"ל במלחמות שם בפירוש הספרי גבי יהושע שנאמר בו איש אשר רוח בו שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד וכו'. אלא אפילו בספרי היראה אשר יסודותם בהררי קודש מדרשי חז"ל אשר רוח ה' דבר בם ומלתו על לשונם ואורייתא וקב"ה כולא חד וכל

והיא אגרת השלוחה לבללות אנשי שלומנו יצו:

אליכם אישים אקרא שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה' ושמע אליכם אלקים למגדול ועד קמן כל אנשי דמדינתנו וסמוכות שלה איש על מקומו יבוא לשלום והיים עד העולם נס"ו אכ"ר:

הנה מודעת זאת כי מרגלא בפומי דאינשי בכל אנשי שלומנו לאמר כי אינה דומה שמיעת דברי מוסר לראיה וקריאה בספרים שהקורא קורא לפי דרכו ודעתו ולפי השגתו ותפיסתו שכלו באשר הוא שם ואם שכלו ודעתו מבולבלים ובחשיבה יתהלכו בעבודת ה' בקושי יכול לראות את האור כי טוב הגנוז בספרים אף כי מתוך האור לעינים ומרפא לנפש ובר מן דין הנה ספרי היראה הבנויים ע"פ שכל אנשי בודאי אין שוין לכל נפש כי אין כל השכלים והדעות שוות ואין שכל אדם זה מתפעל ומתעורר ממה שמתפעל שכל חברו וכמו שארז"ל גבי ברכת חכם הרזים על ששים ריבוא מיישראל שאין דעותיהם דומות זו לזו וכו' וכמו הרמב"ן ז"ל במלחמות שם בפירוש הספרי גבי יהושע שנאמר בו איש אשר רוח בו שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד וכו'. אלא אפילו בספרי היראה אשר יסודותם בהררי קודש מדרשי חז"ל אשר רוח ה' דבר בם ומלתו על לשונם ואורייתא וקב"ה כולא חד וכל

ומתעורר ממה שמתפעל ומתעורר שכל חברו, וכמו שאמר רז"ל גבי – בקשר לפרכת חכם הרזים על ששים רבוא מיישראל, – בשעה שרואים שש מאות אלף מיישראל, יש לברך "ברוך חכם הרזים" – מברכים את הקב"ה שהוא החכם שיועד סודותיהם של כל שש מאות האלף, שאין דעותיהם – והבנתם ורגשותיהם, דומות זו לזו וכו', וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל במלחמות שם בפירוש הספרי גבי יהושע שנאמר בו – שהוא היה "איש אשר רוח בו", – ומפרש ה"ספרי" שהכוונה ב"רוח בו" היא: שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד וכו'. אלא אפילו בספרי היראה – ספרי המוסר, אשר יסודותם בהררי קודש מדרשי חז"ל אשר רוח ה' דבר בם ומלתו – של הקב"ה, על

1. או י"ל ישמרו צורנו וגואלנו, או כיוצא בו. ולהעיר מתפלת "צור ישראל קומה בעזרתך..." – אולי לכן ג"כ הוא בר"ת בכדי שיכלול כל הברכות. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 2. ברכות נח, א. 3. על הרי"ף שעל הגמרא הנוכרת. 4. במדבר כז, יח. 5. את עצם הפירוש "שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד", יכול היה רבנו הזקן להביא גם מרש"י על הפסוק, שהוא אומר שם "שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד"; ומה שהוא מביא זאת מהרמב"ן, הוא מפני שהרמב"ן מבאר שם שישנו חכם גדול כזה, שהוא עצמו כולל בתוכו את דעותיהם של כל ששים הרבוא; שלכן בירך ר' חנינא ברי' דר' איקא את ברכת "חכם הרזים" על רב פפא ור' הונא ברי' דר' יהושע, כפי שמברכים על ששים רבוא מיישראל, שכן, ר' חנינא ראה והכיר בהם, שהם נושאים בתוכם דעותיהם של ששים רבוא. אך זה צריך להיות כזה שמכיר זאת בשני, ולכן אומר הרמב"ן – להלכה – שלא לברך ברכה זו אלא על ששים רבוא דוקא שאין דעותיהם שוות. עכ"פ מהרמב"ן מסתבר שישנו מקרה כזה – וחסידים, שהם "יודעיי ומכיריי" (כלשונו של רבנו הזקן להלן) רואים ומכירים ברבנו הזקן שהוא זה "שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד", שכן, בהיותו נשמה כללית הוא כולל בתוכו מ"רוחו של כל אחד ואחד".

בתוכה גם חסד, לכן ישנם מקרים בהם בית שמאי מקילים ובית הלל מחמירים. – הרי אם כך הדבר בענינים של נגלה דתורה, שאפשר הדבר שתהיה מחלוקת "מן הקצה אל הקצה" בהסקת מסקנת פסק ההלכה מהתורה – וְכָל שֶׁבֶן וְכָל וְחָמֵר – בהענינים שהם בְּהִנְסְתְּרוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ דְּאֵינֵנוּ דְּחִילוֹ וְדְחִימוֹ – שהם יראה ואהבה, דְּבְמוֹחָא וְלִבָּא דְּכָל חַד וְחַד לְפִימָה שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ – המתבטאים במוחו ולבו של כל אחד ואחד לפי שיעורו, לְפִימָה דְּמִשְׁעָר בְּלִבֵּיהּ, – לפי מה שהוא משער בלבו, ופוחח "שער" בלבו, דרכו תאיר ההשגה שבמוחו בלבו. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֶהר הַקְּדוּשָׁה עַל פְּסוּקֵי נוֹדַע בְּשִׁעוּרִים בְּעֵלְהּ וְגו': – הזוהר מפרש ש"בעלה" היינו הקב"ה, הבעל של כנסת ישראל, והוא "נודע

אתיידע ואתדבק", – הוא נעשה ידוע ומתדבקים בו; "בשערים", לפי מה שמשערים ("בשערים" מלשון השערה) בשכל ובהשגה ולפי השער ("בשערים" מלשון שער) שפוחחים בלב כדי לקלוט את ההשגה מהמוח. על כל פנים מתברר מדברי הזוהר הקדוש, שהענינים של אהבה ויראה, של דביקות בהקב"ה, הם בכל אחד לפי שיעורו הפרטי (זהו פירוש שלישי בזהר שם: "שערים" מלשון שיעור) – וכשמדובר על עניני יראת ה' ואהבת ה', מוצדקת לכאורה ההתבטאות בין החסידים (אנ"ש) ש"אינה דומה שמיעה לראיה", שאינו דומה מה ששומעים מהרבי דברי התעוררות והדרכות בעבודת ה' למה שרואים וקוראים בספרים – ואילו רבנו הזקן מכניס כאן בספר (בספר ה"תניא") הוראות והדרכות בעבודה הפנימית של אהבת ה' ויראת ה' מסביר, אבל, רבנו הזקן להלן, שמדובר כאן ב"ידעיי ומכיריי", באלה שידעו והכירו את רבנו הזקן, אלה שהיו שואלים אותו ב"יחידות" עצות בעניני עבודת ה'; חסידים מפרשים, שהכוונה היא גם כן על אלה שרבנו הזקן יודע אותם ומכיר אותם, ובכך נכללות כל הנשמות שלמדו, לומדות ותלמדנה את ספר ה"תניא" – את כל אלה ידע והכיר רבנו הזקן, ובשבילם כתב בספר זה עצות והוראות בעבודת ה', כאילו נכנסו הם כולם אליו ל"יחידות"; וכפי שהרבי הרש"ב נשמתו עזן אומר¹³: לימוד התניא משמעו לדבר עם רבנו הזקן, ובלשון רבנו הזקן:

לְשׁוֹנֵם – ועליהם בנויים ספרי מוסר אלה, וְאוֹרֵיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כְּלָא חַד, – התורה והקב"ה הם דבר אחד; וְכָל שְׂשִׁים רְבוּא כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל וּפְרָטֵיהֶם? עַד נִיצוּץ – של קל שְׂבָכָלִים וּפְחוּתֵי הָעֶרְךָ שְׂבַעֲמִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּלָהוּ מִתְקַשְׂרָאן בְּאוֹרֵיתָא,

הקדמה

כל אלה מתקשרים בתורה, וְאוֹרֵיתָא היא הַמְקַשְׂרֵת אוֹתָן לַהֲקַב"ה בְּנוֹדַע בְּזֶהר הַקְּדוּשָׁה, – והתורה הרי כבר כוללת בתוכה מה שנוגע לשכלו ולדעתו של כל אחד מישראל – הַרִי זֶה דְּרָךְ כְּלָלוֹת לְכָללוֹת יִשְׂרָאֵל. – מכל מקום הרי דבר זה הוא ענין כללי המופנה לכלל כולו. וְאַף שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה לְדַרְשׁ בְּכָלל וּפְרָט וּפְרָטֵי פְרָטוֹת לְכָל נֶפֶשׁ פְּרָטִית מִיִּשְׂרָאֵל הַמְשַׁרְשֵׁת בָּהּ, – בתורה, הרי שבתורה ישנם לא רק הענינים של כלל

ישראל, אלא של כל אחד מישראל במיוחד, וספרי המוסר הבנויים על מדרשי רז"ל שבתורה, כוללים בתוכם גם הענינים הפרטיים הנוגעים לכל יהודי לחוד? – הַרִי אֵין כָּל אֶדָם זוֹכֵה לְחִיוֹת מְפִיד מְקוֹמוֹ הַפְּרָטִי שֶׁפְּתוּחָה: – לדעת איך ללמוד את ההוראות בעבודת ה' ועניני התעוררות הנוגעים אליו בפרט. וְהִנֵּה, אֵף בְּהַלְכוֹת אֶסוּר וְחֵתֵר הַנְּגָלוֹת לָנוּ וְלִבְנֵינוּ? מְצָאנוּ רְאִינוּ מְחֻלְקֵת תְּנָאִים וְאִמּוּרָאִים מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה מְמַשׁ, – שאחד אומר והיפך מהשני – זה אוסר וזה מתיר וכדומה, וְאֵלֵינוּ וְאֵלֵינוּ דְּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים לְשׁוֹן רַבִּים – לא אלקה חי, אלא אלקים חיים שהוא לשון רבים, עַל שֵׁם מְקוֹר חַיִּים לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הַנְּחַלְקוֹת – נשמות ישראל, וממילא כך הדבר גם במקורם, דְּרָךְ כְּלָל לְשַׁלְשָׁה קוּיִן, יְמִין וּשְׂמָאל וְאַמְצַע, שֶׁהֵם – שלשה קוים אלה, הם: חֶסֶד – קו הימין, וְגְבוּרָה – קו השמאל, וְכוּ', – כלומר, תפארת שהוא הקו האמצעי. וְנִשְׁמוֹת שִׁשְׁרָשָׁן מְפִידָת חֶסֶד הַנְּהַגְתָּן גַּם בֵּין לְחַטוֹת כְּלָפֵי חֶסֶד לְהַקְלֵ כו', – להתיר את הדבר כדי שיוכל לעלות לקדושה, שהוא ענין של חסד; ואותו דבר בנשמות ששרשן ממת הגבורה וכו', בְּנוֹדַע, – כפי שרבנו הזקן מבאר בפרוטרוט ב"אגרת הקדש" סימן יג, שלכן בית שמאי לרוב מחמירים, מפני ששורשם ממת הגבורה, ובית הלל מקילים ברוב המקרים, מפני ששורשם ממת החסד; אלא, היות שבקדושה הכל בהתכללות, כך שחסד כוללת בתוכה גם גבורה, וגבורה כוללת

16. על פי לשון הכתוב שמואל ב כג, ב. 7. על פי תניא פל"ו - מת, א. 8. חלק ג', עג, ב. 9. על פי לשון הפסוק דברים כט, כח: "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו וגו'. 10. עירובין יג, ב. 11. חלק א' ק"ג ע"א וע"ב. 12. משלי לא, כג. 13. תורת שלום ע' 56.

יום ראשון	טו כסלו	ה'תש"ד
<p>שיעורים. חומש: וישב, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: עזיזה. תניא: אך מה שהי' . . . ואחור ע"ש.</p> <p>בתו"א ד"ה וישב: "ואינה יכולה לראות באהבה", צ"ל "ואינה יכולה להיות באהבה".</p> <p>רבינו הוקן סיפר לבנו אדמו"ר האמצעי: דער זיידע (הבעש"ט) זאָגט אז מ'דאַרף האָבען מסירת נפש אויף אהבת ישראל, אפילו צו א אידען, וועלכען מ'האָט קיינמאָל ניט געזעהן [הסבא (הבעש"ט) אומר שצריך שתהי' מסירת נפש על אהבת ישראל, אפילו ליהודי שאף פעם לא ראו].</p>		
<p>יום ראשון</p> <p>תהלים: מפרק: עז עד פרק עח</p>		

יום שני	טז כסלו	ה'תש"ד
<p>שיעורים. חומש: וישב, שני עם פירש"י. תהלים: עט"פב. תניא: וצדקה . . . א"ס ב"ה.</p> <p>יסוד עיקרי בשיטת חב"ד הוא, אשר המוח השליט על הלב בתולדתו, ישעבד את הלב לעבודת השי"ת, מתוך השכלה הבנה והעמקת הדעת בגדולת בורא העולם ב"ה.</p>		
<p>יום שני</p> <p>תהלים: מפרק: עט עד פרק פב</p>		

יום שלישי	יז כסלו	ה'תש"ד
<p>שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש"י. תהלים: פג"פז. תניא: הנה לא . . . וכו' וד"ל.</p> <p>חסידות חב"ד פותחת שערי היכלי חכמה ובינה, לידע ולהכיר את מי שאמר והי' העולם בהשגה שכלית, מעוררת רגשי הלב להתפעל באותה מדה שבלב המחוייבת מהשכלה זו, ומורה דרך אשר כל אחד ואחד לפום שיעורא דילי' יכול לגשת אל הקודש לעבוד את הוי' במוחו ולבנו.</p>		
<p>יום שלישי</p> <p>תהלים: מפרק: פג עד פרק פז</p>		

יום רביעי	יח כסלו	ה'תש"ד
<p>שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש"י. תהלים: פח"פט. תניא: הוכח תוכיח . . . לעומת זה כו'.</p> <p>במנחה אין אומרים תחנון.</p> <p>הצ"צ כותב: אהבה דבחי' ועמך לא חפצתי (היינו) שלא לחפץ שום דבר זולתו ית', ולא אפילו שמים וארץ שהם ג"ע עליון ותחתון, כי רק ביו"ד נברא כו', אלא תהי' האהבה רק לו ית' לבד, דהיינו למהו"ע ית' ממש. וכך הי' נשמע הלשון ממו"ר נ"ע (רבינו הוקן) בדביקותו. שהי' אומר בזה הלשון: איך וויל זע גאָר ניסט, איך וויל ניט דיין ג"ע איך וויל ניט דיין עוה"ב כו' איך וויל מער ניט אז דיך אליין [איני חפץ במאומה; איני רוצה בגן־העדן שלך, איני רוצה בעולם־הבא שלך כו', רצוני לא יותר מאשר אותך בלבד].</p>		
<p>יום רביעי</p> <p>תהלים: מפרק פח עד פרק פט</p>		

שבת	יט כסלו	ה'תש"ג
<p>הפטרה: חזון עובדיה. אין אומרים אב הרחמים וצדקתך.</p> <p>שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י.</p>		

יום חמישי

תהלים:
מפרק: צ
עד פרק: צו

תהלים: צ-צו.

תניא: ספר לקו"א הנקרא בשם . . . וקצרה בעזה"י.
הסכמת א) הרב . . . מאניפאלי.
ב) הרב . . . הכהן.

אין הש"ץ מתעטף בטלית למנחה או למעריב, לא בשויו"ט ולא בר"ה.

הילולא של הרב המגיד - ממעזריטש - ג' וישב תקל"ג, ומ"כ באנאפאלי.

אדמו"ר הזקן יצא לחירות ממאסרו הראשון - יט כסלו, ג' וישב, תקנ"ט, לפנות ערב.

ממכתב רבינו הזקן: ברם כגון דא צריך להודיע, כי יום אשר עשה ד' לנו יום יט כסלו, יום ג' שהוכפל בו כי טוב, יום הילולא רבא של רבינו הקדוש נ"ע, וכשקריתי בס' תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי, קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו, יצאתי בשלום מד' שלום.

יום התועדות וקבלת החלטות טובות בקביעות עתים לתורה הנגלית ודא"ח ברבים, וחיזוק דרכי החסידים באהבת רעים.

נוהגים לסדר חלוקת הש"ס, וע"פ הסדר המבואר באגה"ק ד"ה הוכח תוכיח. בלויבאוויטש משנת תרס"ג ואילך הי' מסדרים חלוקת הש"ס כ"ד בטבת - יום הילולא של רבינו הזקן - מפני אפס הפנאי ביט כסלו.

יום שני

תהלים:
מפרק: צו
עד פרק: קג

יום ראשון

כ כסלו

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צו-קג.
תניא: הסכמות הרבנים . . . ז"ל נבג"מ.

הדפסת ספר של בינונים - תניא - בפעם הראשונה נגמרה יום ג' כ' כסלו תקנ"ז בסלאוויטא. וכולל: חלק ראשון - ספר של בינונים, חלק שני - חנוך קטן ושער היחוד והאמונה. אגרת התשובה - מהדורא קמא - נדפסה לראשונה: זאלקווי תקנ"ט; מהדורא בתרא - נדפסה לראשונה: שקלאוו תקס"ו.

אגרת הקודש - בפעם הראשונה - שקלאוו תקע"ד. תוצאה מתוקנת של כל ד' החלקים - ווילנא ראם תר"ס, וחזרה ונדפסה כמה פעמים.

שבת קודש

תהלים:
מפרק: קד
עד פרק: קה

יום שני

כא כסלו

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, שני עם פירש"י.
תהלים: קד-קה.
תניא: הקדמת המלקט . . . בעלה וגו'.

מען זאל זיך אויסלערנען משניות בעל פה כל חד לפום שיעורי' דילי, און געהן אין גאס און חזר'ן משניות, דערמיט וועט מען זוכה זיין צו מקבל זיין פני המשיח. חסידים דארפען לערנען חסידות: סתם חסידים - יום שני, יום חמישי ויום השבת, תמימים - שעה אחת בכל יום.

תרגום חפשי

יש לשנן משניות בעל-פה כל אחד כפי ערכו, ובעת ההליכה ברחוב לחזור משניות, - בכך נזכה לקבל פני המשיח. חסידים צריכים ללמוד חסידות: חסידים 'רגילים' - יום שני, יום חמישי ויום השבת, תמימים - שעה אחת בכל יום.

יום ראשון

עליה להר הבית בימינו

בירושלים! ולדעתו, "הנכנס עתה שם אין בו כרת". אבל מלשון הרמב"ם כאן יש ליישב את השגת הראב"ד: הסיבה לאי אכילת מעשר שני בימינו היא מפני ההשוואה לבכור שאינו נאכל אלא בפני הבית (כדברי הגמרא (זבחים נט) שאין לאכול בכור כאשר המזבח אינו בנוי), אבל קדושת הבית קיימת גם כשהוא חרב. לפי זה קובע ה'מגן אברהם' (אר"ח תקס"א, ב) הלכה למעשה: "דברי הרמב"ם שרירין וקיימין, והנכנס עתה למקום המקדש חייב כרת, שכולנו טמאי מתיים".

הלכות מעשר שני פרק ב, הלכה א: **מָה בְּכוֹר אֵינוֹ נֹאכָל אֶלָּא בְּפָנֵי הַבַּיִת, אִם מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי לֹא יֵאָכֵל אֶלָּא בְּפָנֵי הַבַּיִת.** לדעת הרמב"ם (ביהב"ח ו, טו) קדושת המקדש קיימת גם לאחר חורבנו, כי שלמה "קידש העזרה וירושלים לשעתה וקידש אותן לעתיד לבוא". ואילו הראב"ד סובר שקדושת הבית לא נוהגת בימינו. ומקשה על שיטת הרמב"ם מהמשנה (מעשר שני פ"א מ"ה) הקובעת שבזמן הזה אין אוכלים פירות מעשר שני בירושלים אלא יהיו מונחים עד שיירקבו, הרי שלאחר החורבן אין קדושה

יום שני

הערמה לצורך ברכה

המחלל מעשר שני על מטבע מברך "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם על פדיון מעשר שני". אולם, בשל החומש שהוטל על המחלל, החלו אנשים להימנע מחלל על המטבע, אלא עלו לירושלים עם הפירות, ואכלום מבלי לפדות, וכך הפסידו את הברכה. לכן נתנו הז"ל אפשרות להערים ולעשות את הפדיון על ידי אחר, אף שבכך יפסדו מהחומש – כדי שהפודים יזכו בברכה.

הלכות מעשר שני פרק ה, הלכה ח: **מִתֵּר לְהַעֲרִים עַל פְּדִיּוֹן מֵעֶשֶׂרוֹ. בִּיצֵר? אֹמֵר אָדָם לְבָנוּ וּבְתוֹ הַגְּדוּלִים, וְלַעֲבָדוֹ הַעֲבָרִי: 'הָא לָּהּ אֵת הַמַּעוֹת הָאֵלֹה, וּפְדָה לָּהּ בְּהֵן הַמַּעֲשֵׂר.** הפודה מעשר שני מפירותיו, צריך להוסיף חומש, אך הפודה מעשר של אדם אחר, לא חייב להוסיף חומש. ונשאלת השאלה: הרי החומש שיש להוסיף בעת חילול מעשר שני, הוא קנס על פדיית המעשר והוצאתו מקדושה לחולין. ואם כן, מדוע חכמים נותנים אפשרות להתחמק מקנס זה, ובמידה מסוימת אף ממליצים על כך (כפי שמשמע מלשון

יום שלישי

'חילול' משותף

אבל כאשר בעל כסף המעשר מחלל על פירות חבירו, וחבירו הוא זה שיטרח לאכול את המעשר בטהרה, ומצידו הוא אין כל תמורה – אין אפשרות לחלל! מחשבה כזו שולל הרמב"ם בהלכה שלפנינו: התורה התירה לחלל כספי מעשר גם כאשר בעליו "לא הפסיד כלום". אף שקדושת מעשר שני מתחללת ועוברת על פירות חבירו, וכל הטירחה הנלווית לכך נופלת על כתפי חבירו בלבד, ואילו בעל המעות אינו נותן כל תמורה ("לא הפסיד כלום") – גם באופן כזה המעות מחוללות על הפירות, וחבירו – בעל הפירות – יאכלם בטהרה.

הלכות מעשר שני פרק ח, הלכה יב: **הָיוּ לוֹ מַעוֹת מֵעֶשֶׂר . . . אֹמֵר לְחֵבְרוֹ: 'הָרִי הַמַּעוֹת הָאֵלֶּיךָ מִחֻלְלִין עַל פְּרוֹתֶיךָ' . . . וְיֵאָכֵל אוֹתוֹן חֵבְרוֹ בְּטַהֲרָה, וְלֹא הַפְסִיד כְּלוֹם.** מהי כוונת הרמב"ם במילים "ולא הפסיד כלום", ומי הוא זה שלא הפסיד? ביאור הדברים: היה מקום לומר, שהתורה האומרת "ונתת הכסף . . . בבקר ובצאן וביין ובשכר" איפשרה לחלל מעות מעשר שני רק כאשר בעל הכסף טורח. כלומר, שהוא קונה בכסף בהמה לקרבן או מזון לאכילה בטהרה, או שמחלל את כספו על פירותיו שלו ואוכלם בקדושה ובטהרה.

[ערוך השולחן, ורע"ס סימן קלד, עמוד ח]

יום רביעי

האם 'טובת הנאה' נחשבת ממון?

וכתב הריטב"א: רבא סובר שרבן גמליאל לא היה יכול לעשות זאת בקנין 'אגב' או 'חליפין' כי לבעלים יש בתרומות ומעשרות 'טובת הנאה' בלבד, היינו שבעצם אינם שלו ורק שרשאי לבחור לאיזה כהן ולווי לתת. כיון שכך, הפירות נקנים רק בסוג קנין הקונה הפקר. ואילו ר' זירא סובר ש'טובת הנאה' נחשבת כממון ממשי, ולכן יכולים הבעלים להקנות תרומות ומעשרות גם בקנין 'אגב' או 'חליפין'. רבינו פוסק כר' זירא שניתן להקנות את המעשרות ב'אגב', אך מסייג מקנין חליפין מפני שנראה כמכירה.

הלכות מעשר שני פרק יא, הלכה יא: **מִזְבֵּחַ בְּהֵן לְבַעֲלֵיהֶן עַל גַּב קַרְקַע . . . אֶכֶל אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְנוֹת לָהֶן הַמַּעֲשֵׂרוֹת בְּחֻלִּיפִין, מִפְּנֵי שְׁנֵאָה בְּמִכְרָה.** הגמרא מספרת (ב"מ יא) שרבן גמליאל ותנאים נוספים היו בספינה. תוך כדי נסיעה, אמר רבן גמליאל ש'מעשר ראשון' שהוא אמור להפריש מפירותיו קנוי לרבי יהושע שהיה לוי, ו'מעשר עני' שהוא אמור להפריש נתון לרבי עקיבא שיזכה בו לעניים. ונחלקו אמוראים בדבר: ר' זירא אומר שהיה זה קנין 'אגב' קרקע. ורבא אומר שהיה זה קנין 'חצר'.

יום חמישי

שמחת היחיד בנחלת הכלל

שכבר זכה לראות מראשית פרוי, עד שכל בני ישראל יכבשו ויחלקו את כל הארץ? ויש לבאר:

על הבאת הביכורים אומר הרמב"ם (כאן) שעליה להיות מתוך שמחת הלב. היות שכל ישראל מאוחדים כאחד – כל עוד ישנו אפילו יהודי אחד שלא קיבל את חלקו ונחלתו בארץ, אין השמחה מושלמת. על כן מביאים ביכורים רק לאחר שכל בני ישראל בלי יוצא מן הכלל קיבלו את חלקם בארץ.

[קטושי שיחות כרך ט, עמוד 154]

הלכות בכורים פרק ג, הלכה ו: וְשִׂמְחַתְּ בְּכָל הַטּוֹב – מִכָּל שֶׁהוּא חַיֵּב לְאַכְלֵן בְּשִׂמְחָה.

על הביכורים נאמר בתורה שיש להביאם לאחר הכניסה לארץ: "וירשתה וישבת בה". ומכאן למדו (קידושין לו) שחובת ביכורים חלה רק לאחר ארבע עשרה שנה – שבע שכבשו ושבע שחילקו.

והדברים טעונים ביאור:

בהבאת ביכורים מבטא יהודי הודיה לה' על שהביאו לארץ ישראל ונתן לו מפירותיה המשובחים. ומדוע יימנע הדבר ממי

יום שישי

כך מודדים בצק

ממשקל המים בנפח זהה. (ב) יתן קמח בכלי באופן רפוי מבלי לנענע, ומשקלו 1250 גרם קמח, בהתאם לדברי האומרים שמשקל הקמח הוא כמחצית ממשקל המים.

ולמעשה, כתב הרא"ח נאה שמעיסה במשקל 1666 גרם יש להפריש חלה בברכה, ומעיסה במשקל 1250 גרם יש להפריש בלי ברכה.

אמנם, מדברי רבינו הזקן (שו"ע תנו, ב) שכתב "שלא ידחוק הקמח בתוכו... אלא יכניסנו לתוכו ברפוי", ולא הזכיר כלל שיש לנענע את הכלי, מבואר לכאורה שיש להפריש גם משיעור זה בברכה. וכן כתב ה'צמח צדק' (שר"ת יו"ד רכג) ששיעורו 3 פונט רוסי, היינו 1230 גרם (קיצור הלכות משוע"ר, מילואים ע' יא).

הלכות בכורים פרק ו, הלכה טו: שְׁעוֹר הָעֵפָה שְׂחִיבֵת בְּחֻלָּה – מְלֵא הָעֵמֶר קֶמַח... וְכִמְלֵא מִכֵּלָה מְדָה זוּ? כְּמוֹ שְׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים בֵּיצִים בִּינוּנוֹיִת וְחֵמֶשׁ בֵּיצָה.

בהלכה זו מלמדנו הרמב"ם שיעיקר שיעור החלה נקבע לפי תכולת הכלי ("מלא העומר קמח"), וכן מפרט את משקל הקמח.

וכתב הרא"ח נאה (שיעורי תורה ע' קנח), שהכוונה לכלי המכיל מים במשקל 2500 גרם. ויש שתי דרכים למדוד את משקל הקמח: (א) ימלא קמח עד שפת הכלי, ינענע את הכלי ויכה את שולי הכלי בדבר כלשהו. ומשקלו 1666 גרם קמח, בהתאם לדברי הרמב"ם (פיה"מ עדויות א, ב) שמשקל הקמח הוא כשני שליש

שבת-קודש

למי שייכות מתנות כהונה?

שבעל הבית חייב לתת אותן לכהן כלשהו. אם הזיק את המתנות – אמנם גרם לביטול המצוה, אך לאף כהן אין תביעה כלפיו ופטור אף מדיני שמים, כי לא הזיק לאיש.

ואילו לדעת התוספות והרמב"ם, מתנות כהונה שייכות לכלל הכהנים אלא שלבעל הבית ניתנה הבחירה לאיזה כהן לתת. ואם כן, למעשה הזיק לאחד הכהנים, רק שלכל כהן בפרט ביכולתו לומר: לא לך הייתי נותן אלא לחברך, ולכן אי אפשר לחייבו ממון בבית דין. אך כיון שבעצם נגרם נזק לאחד הכהנים, עליו לשלם כדי לצאת ידי שמים.

[אמרי בית, דיני תרו"ט ס"ד; וראה חוות דעת סק"ט סק"ו]

הלכות ביכורים פרק ט, הלכה יד: וְהַמִּתְנֹת עֲצָמָן, אֶסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְאַכְלֵן... עֵבֶר וְאַכְלֵן, אוּ הוֹיָקוּ, אוּ מִכְרָן – אֵינּוּ חַיֵּב לְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמוֹן שְׂאֵין לוֹ תוֹכֵעַ יָדוּעַ.

לדעת התוספות, המזיק מתנות כהונה פטור מתשלום בדיני אדם, אך הבא לצאת ידי שמים חייב לשלם. ולדעת הר"ן, פטור אף מדיני שמים. ומלשון הרמב"ם שכתב "אינו חייב לשלם", ולא כתב "פטור", נראה שסובר כדעת התוספות, היינו שבית-דין אינם מחייבים אותו, אך מוטל עליו לשלם כדי לצאת ידי שמים (כסף משנה).

ויש לבאר את סברות המחלוקת:

לדעת הר"ן, לכהנים אין זיקה למתנות קודם נתינתן, אלא

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ט"ו-כ"א כסלו ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות מעשיר שני ונטע רבעי פרק ב

א. מעשיר שני נאכל לבעליו לפנים מחומת ירושלים - שנאמר: "ואכלת לפני ה' אלהיך, במקום אשר יבחר לשפן שמו שם וגו'". ונהג בפני הבית [בזמן המקדש] ושלל בפני הבית, אבל אינו נאכל בירושלים אלא בפני הבית, שנאמר: "מעשיר דגנך תירשך ויצהרך, ובכלת בקרך וצאנך" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית, אף מעשיר שני לא יאכל אלא בפני הבית.

ב. מדת חסידות, שפודין מעשיר שני בזמן הזה בשויהו, כדרך שפודין אותו בפני הבית. והורו הגאונים, שאם רצה לפדות שוה מנה בפרוטה לכתחלה בזמן הזה - פודה; לא יתנה זה חמור מן ההקדש [שמותר לפדותו בפרוטה]; ומשליך הפרוטה לים הגדול.

ג. וכן אם חלל מעשיר שוה מנה על שוה פרוטה מפרות אחרות, הרי זה מחלל; ושורף את הפרות שחלל עליהן, כדי שלא יהיו תקלה לאחרים, כפדיון נטע רבעי - פירות של שנה רביעית - לאחר ערלה [בזמן הזה, כמו שבארנו בהלכות אסורי מאכלות].

ד. בשם שאין אוכלין מעשיר שני בזמן הזה בירושלים - כך אין פודין אותו שם, ואין מחללין אותו שם, ואין מוציאין אותו משם, אלא מניחין אותו שם עד שיירקב. וכן אם עבר והוציאו משם, מניחין אותו עד שיירקב. לפיכך, אין מפרישין מעשיר שני בירושלים בזמן הזה, אלא מוציאין את הפרות בטבול חוץ לעיר, ומפרישין אותו שם, ופודהו. ואם הפרישו שם בזמן הזה, ירקב.

ה. כל האוכל פזית מעשיר שני, או ששתה ממנו רביעית זין חוץ לחומת ירושלים - לוקה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשיר דגנך וגו'"; ולוקה על כל אחד ואחד בפני עצמו. לפיכך, אם אכל שלשתן חוץ לחומה, לוקה שלש מלקיות - שנאמר: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשיר דגנך תירשך ויצהרך", ונאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשיר דגנך וגו'"; למה פרטן, ולא נאמר 'לא תאכלם בשעריך'? לחיוב על כל אחד ואחד בפני עצמו.

ו. אינו לוקה מן התורה, עד שיאכל אותו אחר שנכנס לחומת ירושלים - שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך וגו'", "ואכלת לפני ה' אלהיך וגו'"; פיון שנכנס למקום אכילתו, ואכלו חוץ - לוקה; אבל אם אכלו קדם שיכנס לירושלים, מפין אותו מפת מרדות מדבריהם.

ז. מקצת מעשיר בפנים, ומקצתו בחוץ - האוכל מזה שעדין לא נכנס, מפין אותו מפת מרדות; והאוכל בחוץ מזה שנכנס, לוקה.

ח. אין פודין מעשיר שני בירושלים אלא אם כן נטמא,

שנאמר: "פי ירחק ממך המקום" - ברחוק מקום הוא נפדה, ואינו נפדה במקום. הנה הוא בפנים ומשאו בחוץ, אפלו הנה אוחז אותו בקנה - הואיל ולא נכנס המעשיר, הרי זה מתר לפדותו שם בצד החומה.

ט. מעשיר שני שנכנס לירושלים - אפלו של דמאי - פירות ספק מעושרים - אסור להוציאו משם, שפכר קלטהו מחיצות [חומות העיר]; וכן פרות הנלקחין בכסף מעשיר, שנאמר: "ואכלת שם, לפני ה' אלהיך". עבר והוציאן, או שיצאו בשגגה - יחזרו ויאכלו בירושלים. וקליטת מחיצות, מדבריהם [מתקנת חכמים]. אפלו מעשיר שאין בחמשו שוה פרוטה, שהוא מדבריהם - מחיצות קולטות אותו, ואסור להוציאו; אבל מעות מעשיר שני - נכנסין לירושלים, ויוצאין.

י. פרות שנגמרה מלאכתן, ועברו בתוך ירושלים, ויצאו - אינו יכול להוציא עליהן מעשיר שני מפרות אחרות שלא נכנסו לירושלים; אלא יחזר מעשיר שני שלהן ויאכל בירושלים, ואינו נפדה בחוץ. אפלו עשה כל הפרות האלו מעשיר שני אחר שיצאו, על פרות אחרות שלא נכנסו - יחזרו כלם, ויאכלו בירושלים; חמר הוא במחיצות - הואיל וקלטו, קלטו.

יא. פרות שלא נגמרה מלאכתן, שעברו בירושלים ויצאו, כגון סלי ענבים לגת, וסלי תאנים במקצה [לייבוש] - מתר לפדות מעשיר שני שלהן בחוץ; וכן פרות דמאי - אף על פי שנגמרה מלאכתן, ועברו בירושלים ויצאו - פודין מעשיר שני שלהן בחוץ.

יב. פרות מעשיר שני שנטמאו בירושלים, ופדן - אם נטמאו בולד הטמאה [כגון: מאכל שנטמא ע"י שנגע בדבר טמא] - אסור להוציאן, אלא יאכלו בפנים; מפני שולד הטמאה מדבריהם. ואם נטמאו באב הטמאה, או שנטמאו בחוץ ואפלו בולד הטמאה - אף על פי שנכנסו לירושלים - הרי אלו נפדין, ונאכלין בכל מקום. **יג.** במה דברים אמורים? בשכהניסן על מנת שלא תתפשן המחיצות; אבל אם לא התנה - הואיל ונכנס והרי הוא טהור מן התורה, שאין ולד מטמא שני מן התורה, ככר קלטהו מחיצות, ואינו יוצא.

יד. תלתן [מיו תבואה] של מעשיר שני - מתר לאכלה צמחונין [בתחילת גדילתם], שפך היא ראוייה לאכילה; וכן פרישני [מאכל בהמה] מעשיר שני, יאכלו צמחונין. ואם עשה מהם עפה - הרי זו מתרת להכנס לירושלים ולהוציאנה, שאינן בכלל הפרות; ואם נטמאו בירושלים, יפדו ויאכלו בחוץ.

טו. אילן שהוא עומד לפני מן החומה, ונפו [ענפיו] נוטה חוץ לחומה - אין אוכלין תחת נופו מעשיר שני; ומעשיר שנכנס תחת נופו - אין פודין אותו, שהרי הוא כמה שנכנס לירושלים.

ט. מעשר שני, אסור לאבד אפלו מעוטו בדרךים, אלא מוליכו כל שהוא, או מוליך דמיו לירושלים; ומתיר לאבד מעוט מעשר שני של דמאי בדרךים. וכמה היא מעוט? פחות מכגורגרת (- תאנה), בין באכל שלם בין בפרוד; אבל כגורגרת, אין מאבדין אותו. המפריש מעשר שני של דמאי פחות מכגורגרת - הרי זה נותנו לעם הארץ, ואוכל כנגדו. אבל לא יפרישונו לכתחלה לאבדו, שאין מפרישין לאבד.

י. מעשר שני נתן לאכילה ושתיה, שנאמר: "ואכלת לפני ה' אלהיך וכו'"; וסיכה, כשתיה. ואסור להוציא בשאר צרכיו, כגון שיקח בו פלים ובגדים ועבדים - שנאמר: "לא נתתי ממנו למת", כלומר לא הוצאתי אותו בדרך שאינו מקים את הגוף; ואם הוציא ממנו בשאר דברים - אפלו בדרך מצוה, כגון שלקח ממנו ארון ותכריכים למת מצוה - הרי זה אוכל כנגדו בתורת מעשר.

יא. במעשר - אוכל דבר שדרכו להאכל, ושותה דבר שדרכו לשתות, וסוף דבר שדרכו לסוף; ולא יסוף יין וחמץ, אבל סוף הוא את השמן. ולא יסחט את הפרות להוציא מהן משקין, חוץ מזיתים וענבים בלבד. ואין מפטמין את השמן (במיני מרקחת), אבל מפטמין את היין. ואין מחיבין אותו לאכל פת שעפשה ושמן שנסרח; אלא ביין שגפסל מאכל אדם, פקעה ממנו קדשה.

יב. כל שמתיר לזרים לאכלו בתרומה, כף מתיר במעשר שני לאכלו בתורת חלין. שמרים של מעשר שני שנתן עליהן מים - (בפסע ה:) ראשון הרי זה אסור כמעשר, ושני מתיר בחלין; של דמאי, ואפלו ראשון - מתיר.

יג. יין של מעשר שנפל לתוכו דבש ותבלין והשביחו, השבחו לפי חשבון (- יבאר לקמן); וכן דגים שנתבשלו עם קפלוטות (מין חציר) של מעשר שני והשביחו, השבחו לפי חשבון.

יד. עפה של מעשר שאפיה והשביחה, השבחו לשני. זה הפלל: כל ששבחו נפר (בטעמו) - אם הותר (הוסיף) במדה, השבחו לפי חשבון; ואם לא הותרה מדה, השבחו לשני בלבד. וכל שאין שבחו נפר - אפלו הותר במדה, השבחו לשני בלבד.

טו. ביצד השבחו לפי חשבון? יין של מעשר ששנה שלשה, שנפל לתוכו דבש ותבלין שנה וזו אחד, והוסיפו במדתו, והשביחוהו והרי הכל שנה חמשה - חושבין הכל בארבעה ורביע. וכן על דרך זו בשאר הדברים.

טז. מעשר שני - אף על פי שנתן לסיכה - אין נותנין אותו לא על גבי צנית, ולא על גבי תזוית (- חבורות); ואין עושין ממנו קמיע וכיוצא בו: שהרי לא נתן לרפואה.

יז. מעשר שני - ממוז גבוה הוא, שנאמר: "לה' הוא". לפיכך, אינו נקנה במתנה, אלא אם נתן לו הטבל והמקבל מפריש המעשר; ואין מקדשין בו את האשה, ואין מוכרין אותו, ואין ממשכנין אותו, ואין מרהינין (- כעין משכון) ואין מחליפין אותו.

יח. ביצד אין ממשכנין אותו? לא יכנס לביתו, וימשכנו מעשר שני שלו. עבר ומשכן, מוציאין אותו מידו. ביצד

טז. בתים שביצד החומה, שפתחיהן לפני מן החומה וחללן לחוץ - מכנגד החומה ולפנים, כלפנים לכל דבר; ומכנגד החומה ולחוץ, אין אוכלין שם ואין פודין שם להחמיר. היה חללן לפנים ופתחיהן לחוץ - מכנגד החומה ולחוץ פלחוץ, פודין בו ואין אוכלין; ומכנגד החומה ולפנים, אין אוכלין שם ואין פודין להחמיר. והחלונות ועבי החומה, כלפנים.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ג

א. האוכל מעשר שני בטמאה לוקה, שנאמר: "ולא בערתי ממנו בטמא" - בין שהמעשר טמא והאוכל טהור, בין שהמעשר טהור והאוכל טמא; והוא, שאיכל אותו בירושלים קדם שיפדה - שאינו לוקה על אכילתו בטמאה, אלא במקום אכילתו. אבל אם אכלו בטמאה חוץ לירושלים, מפין אותו מפת מרדות (מלקות מדרבון).

ב. ואפלו להדליק בו את הגר אחר שנטמא - אסור עד שיפדה, שנאמר: "ולא בערתי ממנו בטמא".

ג. כבד בארנו, שהמעשר שנטמא, אפלו בירושלים - פודין אותו, ויאכל; ואוכלין את דמיו בטהרה, בתורת פרות מעשר, כמו שיתבאר. אפלו נטמאו הפרות בלן פשהן טבל - מפריש מעשר שני בטמאה, ופודהו.

ד. הערל - בטמא; ואם אכל מעשר שני - לוקה מן התורה, בדרך שלוקה על אכילת תרומה; שהתרומה קרויה 'קדש', ומעשר שני קרוי 'קדש' - שהרי נאמר בו: "קדש לה". וטמא שטבל - אוכל מעשר שני, אף על פי שלא העריב שמשו (- טרם שקעה השמש, שאז יטהר לגמרי).

ה. האוכל מעשר שני באנינות של תורה - לוקה, שנאמר: "לא אכלתי באני ממנו"; והוא, שאיכל אותו במקום אכילתו, בירושלים. אבל אם אכלו בחוץ באנינות, או שאכלו בפנים באנינות של דבריהם (מתקנת חכמים) - מפין אותו מפת מרדות.

ו. איזה הוא אוגן? זה המתאבל על אחד מן הקרובים שהוא חיב להתאבל עליהם. וביום המיתה בלבד - הוא אוגן מן התורה, וללילה - אוגן מדבריהם, שנאמר: "ואכלתי חטאת היום, הייטב בעיני ה'", היום אסור וללילה מתיר. נשתהה המת ימים רבים, ואחר כך נקבר - כל אותן הימים שאחר יום המיתה, עם יום הקבורה, הוא אוגן מדבריהם; ואין יום הקבורה תופש לילו.

ז. ולא מעשר שני בלבד, אלא כל הקדשים בלן - אם אכלן באנינות של תורה, לוקה; ובאנינות דבריהם, מפין אותו מפת מרדות.

ח. אין נותנין פרות מעשר שני לעם הארץ, ולא פרות הנלקחות (הניקנות) במעות מעשר, ולא מעות מעשר - מפני שהוא בחזקת טמאה. ומתיר לאכל מעשר שני של דמאי (- פירות ספק מעושרים) באנינות, ולתנו לעם הארץ; והוא, שאיכל כנגדו. אין מפקדין מעשר שני אצל חבר, שמא ימות ונמצא המעשר פחת יד בנו עם הארץ; אבל מפקדין מעשר שני של דמאי אצל עם הארץ.

מברך 'על חלול מעשר שני'. והפודה או המחלל מעשר שני של דמאי [פרות שספק מעושרים], אינו צריך ברכה. ד. בשפודין את המעשר, אין פודין אותו לשם מעשר אלא לשם חלין; ואומרים כמה שוין פרות חלין אלו, ואף על פי שהכל יודעין שהן מעשר - כדי שלא יתבזה.

ה. אין מחללין מעות מעשר שני על מעות אחרות - בין שהיו אלו ואלו כסף, או אלו ואלו נחשת, או הראשונות כסף והשניות נחשת, או הראשונות נחשת והשניות כסף; ואם עבר וחלל, הרי אלו מחללין.

ו. אין מחללין מעות מעשר על הפרות; ואם חלל - יעלו הפרות, ויאכלו בירושלים. ולא תחללם על בהמה חיה ועוף חיים; ואם חלל - לא קנה מעשר, שמה גידל מהן עדרים. אבל אם חללן על השחוטין - הרי הן כשאר הפרות, ויעלו ויאכלו בירושלים, ויצאו המעות לחלין.

ז. בשעת הדחק, מתר לחלל מעות הכסף על של נחשת - לא שיקנם בן, אלא עד שימצא רוח, ויחזור ויחלל מעות הנחשת על מעות הכסף.

ח. מעשר שני של דמאי - מחללין אותו לכתחלה כסף על כסף, וכסף על נחשת, ונחשת על כסף, ונחשת על נחשת, ונחשת על הפרות; ויעלו אותן הפרות, ויאכלו בירושלים.

ט. אין פודין פרות מעשר אלא בכסף, שנאמר: "וצרת הכסף"; וכן אם פדה לעצמו והוסיף חמש, לא יהיה החמש אלא כסף פקרן. ואין פודין בכסף שאינו מטבע, אלא בכסף מפתח שיש עליו צורה או כתב; ואם פדה בלשון של כסף וכיוצא בו, הוא הנקרא 'אסימון' - לא עשה כלום. ואין פודין בפחות מפרוטה, מפני שהוא כפודה באסימון.

י. אין פודין במטבע שאינו יוצא [בשימוש] באותו זמן ובאותו מקום - שנאמר: "ונתתה הכסף בכל אשר תאנה נפשך", עד שיהיה ראוי להוצאה; ומטבע מלכים הראשונים - אם יוצא משמם [בידיעת המלכות], פודין בו. יא. אינו פודה במעות שאינן ברשותו, שנאמר: "וצרת הכסף בנדך". נפל כיסו [עם מעות] לבור, והוא יכול להוציא - פודה בו, מפני שהוא ברשותו.

יב. היה בא בדרך ומעות בינו, ואנס בא כנגדו - אם יכול להציל על ידי הדחק, פודה בהן פרות שבביתו; ואם אינו יכול להציל, ואמר: 'פרות שיש לי בתוך ביתי מחללין על המעות האלו' - לא אמר כלום.

יג. המניח מעות להיות מחלל עליהן מעשר שני, הרי זה פודה בהן בחזקת שהן קימין; מצאן שאבדו, חושש לכל מה שפודה בהן למפרע.

יד. מי שהיה בטבריה, ויש לו ממטבע בבל בבבל - אינו מחלל עליהן; היו לו מעות ממטבע טבריה בבבל, מחלל עליהן. וכן כל כיוצא בזה.

טו. האומר: 'מעשר שני מחלל על סלע שתעלה בידי מכיס זה', 'על סלע שאפרט מדינר זהב זה', 'על פונדיון שאפרט מסלע זה' - הרי זה חלל; וסלע שתעלה בינו או שיפרט, תהי מעשר.

אין מרהינין אותו? לא יאמר לו: 'הא לך מעשר זה ויהיה בנדך, ותן לי עליו חלין'. ביצד אין מחליפין אותו? לא יאמר: 'הא לך זין מעשר, ותן לי שמן מעשר'. אבל אומר לו: 'הא לך זין, שאין לי שמן', ואם רצה חברו לתן לו שמן, מתר - שהרי לא החליף עמו, אלא הודיעו שאין לו, ואם רצה הלה לתן, יתן.

יט. מעשר שני - אין שוקלין כנגדו [כמשקולת] אפלו דינרי זהב, ואפלו לחלל עליהן מעשר שני אחר; גזרה - שמה יבון ממנו משקלות, ונמצאו הפרות חסרין, והוא שוקל בהן מעות לחלל עליהן מעשר אחר, ונמצא מוציא מעשר לחלין בפחות מדמיו.

כ. האחים שחלקו [בירושה] מעשר שני, לא ישקלו זה כנגד זה. וכן מעות מעשר שני - אין שוקלין כנגדו, ואין מוכרין אותן, ואין מחליפין, ולא מרהינין, ולא יתנם לשלחני להתנאות בהן, ולא ילנה אותן להתגדל בהן; ואם הלון שלא יעלו חלדה, מתר.

כא. ואין פורעין מהן את המלוה, ואין עושין מהן שושבינות [מתנות נישואין], ואין משלמין מהן תגמולין [עבור פירות ששלח לו מחותנו], ואין פוסקין מהן צדקה בבית הכנסת; אבל משלמין מהן דברים של גמילות חסדים, וצריך להודיע [למקבל שזה מעשר].

כב. לא יאמר אדם לחברו: 'העל את הפרות האלו לירושלים, ואתה נוטל מהן חלקך' - שנמצא זה כנותן שכר מעשר שני על הבאתו לירושלים; אבל אומר לו: 'העלם, שאנאכלם ונשנשם בירושלים'.

כג. ואומר אדם לחברו בירושלים לסוף אותו בשמן מעשר שני, ואף על פי שידו נסוכה; ואין זה כשכר סיכתו. כד. כבר בארנו, שהמעשר ממוז גבוה. לפיכך אני אומר, שהגונב מעשר שני, אינו משלם תשלומי כפל; והגוזלו, אינו משלם חמש.

כה. המקדיש מעשר שני שלו לברך הבית - הרי זה פודה אותו מי שפודהו [כל הרוצה], על מנת לתן להקדש את שלו ולמעשר שני את שלו [פודה פעמיים. תחילה מההקדש ואח"כ פודה המעשר לחולין].

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ד

א. הרוצה לפדות פרות מעשר שני, פודה אותן בדמיהן; ואומר: 'הרי המעות האלו תחת הפרות האלו', או 'הרי הפרות האלו מחללות על המעות האלו'. ואם לא פרש, אלא הפריש מעות בלבד כנגד הפרות - דיו, ואינו צריך לפרש; ויצאו הפרות לחלין. ויעלו המעות לירושלים ויוציאם שם, שנאמר: "וכי ירבה ממך הדרך, כי לא תוכל שאתו".

ב. וכן אם רצה לחלל פרות המעשר על פרות אחרות - יעל הפרות השניות, ויאכלו בירושלים. ולא יחלל ממין על שאינו מינו, ולא מן היפה על הרע ואפלו באותו המין; ואם חלל, הרי אלו מחללות.

ג. הפודה מעשר שני, מברך 'על פדיון מעשר שני'; ואם חללן על פרות אחרות, או שחלל מעות על הפרות -

והקמשו מחלל על הסלע הזה. וכל מעשר שאינו הוא ופדיונו משלו, אינו מוסיף חמש; ומעשר שני של דמאי, אינו מוסיף עליו חמש.

ה. הפודה מעשר שני, והיה לו מעשר שני אחר שלא נפדה - אם אין בתקומו [- של מה שלא נפדה] שנה פרוטה [ולכן לא יכול לחלו על פרוטה] - דיו שיאמר: 'הוא וקמשו מחלל על מעות הראשונות' [- של המעשר שני הראשון], לפי שאי אפשר לאדם לצמצם את מעותיו [- לדייק כשמחלל עליהם, ולכן נשאר מעט במעות הראשונות שיכול לחלל עליהם עוד].

ו. והפודה מעשר ביתר על דמיו, לא נתפסה התוספת למעשר.

ז. בעל הבית אומר בסלע, ואחד אומר בסלע - בעל הבית קודם, מפני שהוא מוסיף חמש. בעל הבית אומר בסלע, ואחד אומר בסלע ופרוטה - האחר קודם, מפני שהוסיף על הקרן.

ח. מתר להערים על פדיון מעשרו. כיצד? אומר אדם לבנו ובתו הגדולים, וילעבדו העבדים: 'הא לך את המעות האלו, ופדה לך בהן המעשר' - כדי שלא יוסיף חמש; אבל לא יאמר לו: 'פדה לי בהן'. וכן אם אומר לו: 'פדה לך משלך' - אינו מוסיף חמש.

ט. אבל לא יתן המעות לפדות לבנו ובתו הקטנים, לעבדו ושפחתו הכנענים - מפני שידן פירו. נתן לשפחתו העבדיה - אם מעשר שני זה מדבריהם [מתקנת חכמים], כגון שהיה מעצין שאינו נקוב - דבריו קטנים; שאמה עבדיה קטנה היא, ואין הקטן זוכה לאחרים אלא בדבר שהוא מדבריהם.

י. וכן מערים, ונותן המעשר מתנה כשהוא בטבול, ואומר הנותן: 'הרי הפרות האלו מחללין על מעות שבביתתי'.

יא. שני אחין, שני שתפין, אב ובנו - פודין זה לזה מעשר שני, כדי שלא יוסיפו חמש. אשה שהכניסה [בנישואיה] לבעלה מעשר שני - הואיל והוא ממון גבוה כמו שבארנו, לא קנה בעל; לפיכך, אם פדה אותו, אינו מוסיף חמש.

יב. הפודה מעשר שני לעצמו, ונתן את הקרן ולא נתן את החמש - אף על פי שאין החמש מעבב, והרי נתחלל - לא יאכל עד שיתן החמש, ואפלו בשבת; גזרה, שפלא פשע ולא יתן.

יג. מעות מעשר שני - אם רצה לצרף אותן בדניגרי זהב כדי להקל משאן, מצרף; ואם צרפן לעצמו - אינו מוסיף חמש, שאין זה דרך פדיה.

יד. הפורט סלע ממעות מעשר שני, בין בירושלים בין חוץ לירושלים - לא יצרף אותה בלה במעות הנחשת, אלא בשקל מעות כסף ובשקל מעות נחשת.

טו. מתר לחלל כסף מעשר עם פרות המעשר, על הכסף; והוא, שיהיה בפרות פחות משנה דינר. אבל אם היה שנה דינר - לא יחלל אותן עם הכסף, אלא בפני עצמן. כיצד? היי לו פרות שנה דינר, ושלשה דינרין של מעשר שני -

טז. אומר: 'הרי המעשר מחלל על סלע שהיתה ביד בני' - לא חלל; שפלא לא היתה בידו באותה שעה.

יז. הפודה מעשר שני קדם שיפריש אותו, כגון שאמר: 'מעשר שני של פרות אלו פדוי במעות אלו' - לא אומר בלום, ולא קבע מעשר; וכל אם קבעו, ואמר: 'מעשר שני שלקח בצפון' או 'בדרום מחלל על מעות אלו' - הרי זה פדוי.

יח. כשפודין מעשר שני, פודין אותו בשויו. ויש לו לפדות בשער הזול, כמות שהחנני לוקח, ולא כמות שהוא מוכר; ונותן המעות [- כשמחלל על מעות] - כמות שהשלקני [חלפן] פורט [שנותן פחות], לא כמות שהוא מצרף [- כשנותן סלע מקבל יותר משוויו]. ואם עבר ופדה שנה מנה בפרוטה, או חלל שנה מנה על שנה פרוטה - הרי זה מחלל.

יט. היתה הסלע חסרה שתות [שישית מערכה], או פחות משתות - אם היתה יוצאת [נסחרת] על ידי הדיח - מחלל עליה לכתחלה בשנה סלע, ואינו חושש; פדה בסלע, ונמצאת רעה - יחליף אותה.

כ. אין פודין מעשר שני אכסרה [בהערכה]; אלא מדקדק במדתו או במשקלו, ונותן דמיו. אם היו דמיו ידועים, יפדה על פי אחד. ואת שאין דמיו ידועין - כגון זין שהתחיל להחמיץ, ופרות שהקריבו, ומעות שהחלידו - יפדן על פי שלשה תגרים [סוחרים]; ואפלו היה אחד מהן גוי, או בעל המעשר, ואפלו איש ושתי נשיו - פודין על פיהן. וכופין את הבעלים לפתח ראשון. וזה חזר במעשר מבהקדש.

כא. אין מוליכין פרות מעשר ממקום למקום לפדותן שם; והמוליך ממקום היקר למקום הזול, או ממקום הזול למקום היקר - פודה כשער מקום הפדיה. ואם היו דמאי [- ספק מעושר] - פודין אותו בשער הזול, הואיל ונראה להמכר בזול.

כב. היו לו פרות מעשר שני בגרן, והוציא עליהן יציאות מביתו עד שהביאן לעיר, והשבחיחו - פודה כשער העיר, והפסיד יציאתו.

יום שני

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ה

א. הפודה מעשרו לעצמו - בין שהוא שלו, בין שנפל לו בירשה, בין שנתן לו בטבול מתנה כמו שבארנו - הרי זה מוסיף עליו חמש; אם היה שנה ארבעה, נותן חמשה, שנאמר: 'ואם גאל וגאל איש ממעשרו - חמשיתו יסף עליו'.
ב. ואשה שפדת מעשר שני שלה לעצמה, אינה מוסיפה חמש - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו: "איש ממעשרו", ולא אשה. וכן אם פדה פדיון פרות המעשר לעצמו, מוסיף חמש.

ג. פדה פרות מעשרו, והוסיף חמש, וחרו ופדה הפדיון לעצמו פעם שניה - מוסיף חמש שני על הקרן בלבד, ואינו מוסיף חמש על החמש.

ד. מעשר שני שאין בתקומו פרוטה, אינו מוסיף עליו חמש; וכן מעשר שאין דמיו ידועין, דיו שיאמר: 'הוא

מעשר - שחזקת רב העם מביאין מעות מעשר שני, וקונין בו בהמות; והנמצאות בהר הבית, לעולם חלין - שחזקתן מתרומת הלשכה, שחללים הגזברין על הבהמה.

יא. תבה שגשגתמש בה חלין ומעשר שני, ומצא בתוכה מעות - אם רב מניחי מעשר, הרי המעות מעשר; ואם רב מניחי חלין, חלין; מחצה למחצה, חלין.

יב. מצא פרות בין פרות מעשר לפרות תרומה, יפלו לקרוב. מחצה למחצה, יאכלו כחמרי שניהן - ואסורין לזרים וטעונין רחיצת ידים והערב שמש, כתרומה; ואסורין לאונן וטעונין הבאת מקום, כמעשר. וכן במעות הנמצאות בין חלין למעשר.

יג. מעשר שני של דמאי [- פירות ספק מעושרים] ושל ודאי שנתערבו, יאכלו כחמר שלהן.

יד. פרות מעשר שנתערבו בפרות חלין - יאכל הכל בטרה במקום, או יפדה את המעשר. לפיכך, אם נתערבו בירושלים, אסורין בכל שהן במינן - הואיל והוא בירושלים, הרי הוא כדבר שיש לו מתירין [- שנאסר בתערובת מין במינן]; ויאכל הכל בטרה.

טו. הזרע מעשר שני אחר שזכנס לירושלים, הגדולין מעשר שני. אכל אם זרעו קדם שיכנס - הגדולין חלין, ואפלו כדבר שאין זרעו כלה; ופודין אותו בשעת זריעתו.

טז. מעשר שני, בטל ברב. באיזה מעשר אמרו? כמעשר שזכנס לירושלים וצא, ונפלו מחיצות [חומות העיר] - שהרי אין שם מחיצות להחזירו לשם, ואי אפשר לפדותו מאחר שזכנס, ואף על פי שאין בו שוה פרוטה; ונמצא דבר שאין לו מתירין, וכטל ברב, כמו שבארנו בהלכות אסורי מאכלות.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פקח ז

א. פרות הנלקחות [הניקנות] בכסף מעשר שני - אינן נפדין ברחוק מקום, אלא אם כן נטמאו באב הטמאה; אלא יעלו הן עצמן, ויאכלו בירושלים;

ב. זה חמר בלקוח בכסף מעשר, מפרות מעשר עצמן. ואם נטמאו בולד הטמאה [כגון ממאכל שנטמא], יפדו ויאכלו בירושלים.

ג. אין נלקח בכסף מעשר אלא מאכל אדם שגדוליו מן הארץ, או גדולי גדוליו מן הארץ - כגון הפרט המפוש בתורה, "כבקר ובצאן, ובזין ובשכר".

ד. לפיכך, אין לוקחין בכסף מעשר מים ומלח, כמהין ופטירות - לפי שאין גדוליהן מן הארץ; ולא פרות מחברין לקרקע, ולא פרות שאינן יכולים להגיע לירושלים - לפי שאינן דומין לבקר וצאן.

ה. הדבש והחלב והביצים, הרי הן כבקר וצאן - שאף על פי שאינן גדולי קרקע, הן גדולי גדוליהן.

ו. התמד [פסולת ענבים שעושים מהם חומץ] - עד שלא החמיץ - אינו נלקח בכסף מעשר, מפני שהוא כמים; ומשהחמיץ, נלקח כזין וכשכר. לקחו עד שלא החמיץ, והחמיץ - קנה מעשר.

אינו מחלל הכל על סלע אחת; אכל אם היה לו חצי דינר פרות, וחצי דינר מעות - מחלל שניהן על דינר אחד.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פקח ו

א. מעות חלין ומעות מעשר שנתפזרו, ולקט מכאן ומכאן [בלא הבחנה] - מה שלקט, לקט למעשר עד שישלים; והשאר חלין. ואם בלל [אותו יחד] וזמן, או שלקט מצד אחד, ומצא חסר - הרי זה לפי חשבון. כיצד? היו מאתים מעשר שני, ומאה חלין, נתפזרו ובללן וזמן הכל, נמצאו מאתים ושבעים - הרי מאה ושמונים מהן מעשר, ותשעים חלין. זה הכלל: המתלקטין [- ליקט בלא הבחנה], למעשר שני; והנבללין, לפי חשבון. ומתנה ואומר: 'אם אלו שבדי הן המעשר, השאר חלין; ואם הן חלין, הרי מעות המעשר בכל מקום שהן מחללין עליהן'.

ב. סלע של מעשר שני ושל חלין שנתערבו - מביא בסלע מעות, ואפלו מעות נחשת, ואומר: 'סלע של מעשר שני בכל מקום שהוא, מחללת על המעות האלו; ואחר כך בורר את היפה שבשתיהן ומחלל המעות של נחשת עליה, ותחזור הסלע היפה למעשר'.

ג. האומר לבנו: 'מעשר שני בנותי זו', ונמצאת בנות אחרת - הרי אלו חלין; אמר לו: 'הרי שם מנה', ומצא מאתים - השאר חלין; 'הרי שם מאתים', ומצא מנה - הרי היא חלין. הניח מנה מעשר ומצא מאתים, מאתים ומצא מנה - אפלו היה בשני כסין, הכל חלין.

ד. אמר לו אביו: 'כיס [של מעות] מעשר שני לי בבית', הלך ומצא שם שלשה כסין - הגדול שבכלן מעשר, והשאר חלין; ואף על פי כן לא יאכל מן הקטנים, עד שיחללם על הגדול.

ה. מי שנשתתק, ואמרו לו: 'מעשר שני שלך במקום פלוני', והרכין בראשו - בודקין אותו שלשה פעמים כדרך שבודקין לגטין, ויהיו דבריו קיימין.

ו. אמרו לו בתלום: 'מעשר שני של אביך שאתה מבקש, הרי הוא במקום פלוני' - אף על פי שמצא שם מה שנתאמר לו, אינו מעשר; דברי תלומות, לא מעלין ולא מורידין.

ז. האומר לבניו: 'אפלו אתם מתים, אל תגעו בנותי זו', ומצאו שם מעות - הרי אלו חלין; טמן מעות בפניהם, ואמר להם: 'של פלוני הן', או 'של מעשר שני הן' - אם כמערים, אין חוששין לדבריו; ואם כמתכפן, דבריו קיימין.

ח. המוצא כלי, וכתוב עליו מם - הרי מה שבתוכו מעשר שני; דלת, דמאי; טית, טבל; תו, תרומה; קוף, קרן; ואם היה של מתכת, הוא ומה שבתוכו קרן; שפן היו כותבין אות אחת מן השם בשעת הסכנה.

ט. מעות הנמצאות בירושלים - אפלו דיגרי זהב עם הפסוף ועם המעות - הרי אלו חלין, הואיל ושוקי ירושלים מתפדין [מתנקים] בכל יום. מצא בתוכן חרש, וכתוב בו מעשר - הרי אלו מעשר שני. במה דברים אמורים? בשאר ימות השנה; אכל בשעת הרגל, הכל מעשר.

י. מעות הנמצאות לפני סוחר ביהמה בירושלים, לעולם

יאכל כנגדו; וְאִם הָיָה הַמּוֹכֵר קַיִם, יַחְזְרוּ דַמַּיִם לְמִקְוָם. וְכֵן אִם הֵבִיא עוֹלוֹת וְחֻטְאוֹת וְנִאֲשָׂמוֹת מִדְּמֵי מַעֲשֵׂר, יֵאָכֵל כְּנֶגְדּוֹ. יח. לָקַח חֵיָה לְזִבְחֵי שְׁלָמִים, וּבְהֵמָה לְבָשָׂר תֹּאנֶה [חולין] - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁקָּנָה שׁוֹר לְחֵרִישָׁה, וְלֹא קִנּוּ שְׁלָמִים. לָקַח בְּהֵמָה לְשְׁלָמִים, וְנֹפֵל בָּהּ מוֹם - פְּקָעָה מִמֶּנָּה קִדְשָׁת מַעֲשֵׂר, וּפְוֵדָה אוֹתָהּ; וְאִין הֲדַמִּים מַעֲשֵׂר. וְאִם עַל פִּי בֵן, אִם פְּדִיָה לְעַצְמוֹ - מוֹסִיף חֲמִשׁ. יט. הַמְתַּפֵּס [הקדוש] מַעוֹת מַעֲשֵׂר לְשְׁלָמִים - לֹא קִנּוּ שְׁלָמִים; שֶׁקִּדְשָׁת שְׁלָמִים אֵינָה חֵלָה עַל קִדְשָׁת מַעֲשֵׂר, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר מְמוֹן גְּבוּהָ הוּא. וְאִין צָרִיף לֹמֵר, אִם הִתְפַּס פְּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר עֲצָמָן לְשְׁלָמִים, שֶׁלֹּא קִנּוּ שְׁלָמִים. כ. הָאוֹכֵל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּתוּרַת חֲלִין, אֶפְלוּ בְּמִזֵּיד - אִם פְּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר עֲצָמָן אֲכָל, יִצָּעַק לְשָׁמַיִם. וְאִם כֶּסֶף מַעֲשֵׂר אֲכָל - יַחְזְרוּ דַמַּיִם לְמִקְוָם, וְיַעֲלוּ וְיִאָּכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם; אוֹ יֵאָכֵל כְּנֶגְדּוֹ בִירוּשָׁלַיִם, אִם אֵינּוּ יָכוֹל לְהַחְזִיר אֶת הַדָּמַיִם.

יום שלישי

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ח

א. הלוקח [קונה] בהמה לזבחי שלמים, וחייה לבשר תאנה [חולין], ממי שאינו תגר [שוכר], ואינו מדקדק - יצא העור לחלין, אפלו היו דמי העור מרבין על דמי הבשר; אכל הלוקח מן התגר, לא יצא העור לחלין. ב. וכן הלוקח פדי יין סתומות, מקום שדרבן להמכר סתומות, ממי שאינו תגר - יצא הקנן לחלין; לפיכך, צריך המוכר לפתח ראשי הפדין, פדי שלא יצא הקנן לחלין. ואם רצה להחמיר על עצמו ולמכר במדה - יצא הקנן לחלין. ג. לקחן פתוחות או סתומות במקום שדרבן להמכר פתוחות, או שלקח מן התגר שמדקדק במכירתו - לא יצא הקנן לחלין. לקח סלי תאנים וענבים עם הפלי, לא יצאו דמי הפלי לחלין. ד. לקח אגוזים ושקדים וכיוצא בהן, יצאו קלפיהן לחלין. לקח חותל [סל] תמרים, יצא החותל לחלין. קפה של תמרים - אם דרוסות [שכך הם מחוברות לקופה], יצאו הקפות לחלין; ואם אינן דרוסות, לא יצאו הקפות לחלין. ה. מי שהיה לו יין של מעשר שני, והשאיל קנאניו לאותו מעשר - אף על פי שסתם את פיהו, לא קנה המעשר את הקנאנים. פנס את היין לתוכן סתם - אם קרא שם ועשהו מעשר עד שלא סתם את פיהו, לא קנה מעשר; ואם משסתם קרא שם ועשהו מעשר - קנה מעשר את הקנן. הפקיד לתוך הקנן רביעית חלין, או שפנס לתוכן שמן או חמץ או ציר [שמן דגים] ודבש של מעשר שני סתם - בין שסתם בין שלא סתם, לא קנה מעשר את הקנאנין. ו. צבי שלקחו בכסף מעשר, ומת - יקבר בעורו; לקחו חי, ושחטו, ונטמא - הרי זה יפדה בשאר פרות מעשר שנטמאו. הפניח דינר של מעשר שני, להיות אוכל כנגדו עד שיצא לחלין, [נ-] קונה מעט פרות ומחללם עליו, עד שיקנה בשווי כל הדינר [וקהה הדינר יוצא [שווה] בעשרים

ז. כמה דברים אמורים? בשנתן שלשה [מידות של] מים, ומצא פחות מארבעה; אבל אם נתן שלשה, והוציא ארבעה - הרי זה פנין מזוג, ונלקח בכסף מעשר. ח. לולבי זרדין [מיו קנים] והחרובין - עד שלא ימתיקו, אין נלקחין; ואחר שימתיקו, נלקחין. אבל הלוחף [מיו בצל] והחרדל והתורמוסין [מיו קיטנית] ושאר כל הנכבשין, בין משימתיקו בין עד שלא ימתיקו - נלקחין. והקור [עץ לבן רך מהדקל] - נלקח בכסף מעשר. ט. הפרכם - אינו נלקח בכסף מעשר, שאינו אלא למראה; וכן כל פיוצא בו מנותני ריח ומראה וטעם - הואיל ואינו לאכילת גופן אלא לטעם שנותן, אין נלקחין בכסף מעשר. לפיכך, ראשי בשמים, והפלפלין, והקשט [בושם], והחלתית [פרי חריר], וחלות חריע, וכל פיוצא באלו - אין נלקחין בכסף מעשר. י. השבת - אם לתן טעם בקדרה, אינה נלקחת; ואם לקמך [תערובת מי חלב ולחם] וכיוצא בו שהוא אוכל גופה, נלקחת בכסף מעשר. ערב מים ומלח - אם נתן לתוכן שמן - הרי הן כמורס, ולוקח מהן בכסף מעשר; ומבליע דמי המים והמלח בדמי השמן. יא. אין לוקחין תרומות בכסף מעשר - מפני שהוא ממצט אכילתו ואכילתה; שאין אוכלין אותה אלא כהנים [שטבלו] מערבי שמש [והמתינו לשקיעת השמש], ומתרת לאונן [מת קרובו וטרם נקבר], ונאכלת בכל מקום; והמעשר מתר לזרים, ולטבול יום [שאינו ממתין לשקיעה], ואסור לאונן, ואינו נאכל אלא בירושלים. נמצא ממצט אכילת המעשר ואכילת התרומה. יב. לוקחין בהמה לזבחי שלמים מכסף המעשר, מפני שהשלמים נאכלין לזרים. בראשונה היו לוקחין בהמות לאכלן חלין מכסף מעשר שני, פדי להבריחה מעל המזבח; וזרו בית דין, שאין לוקחין בהמה ממעות מעשר אלא לשלמים בלבד. אבל חיה ועוף - לוקחין, שאינן ראויין לשלמים. יג. ואין לוקחין פרות שביעית מכסף מעשר - לפי שהוא חייב לבער, כמו שיתבאר. יד. הלוקח מים ומלח, או פרות מהבין, או פרות שאינן יכולין להגיע לירושלים - לא קנה המעשר, אף על פי שיצאו המעות לחלין. טו. הלוקח פרות חוץ לירושלים בכסף מעשר - בשוגג, כופין את המוכר להחזיר הדמים לבעלים, והן מעשר פמות שהיו. במזיד, יעלו הפרות ויאכלו בירושלים. ואם אין מקדש, יניחם עד שירקבו. טז. וכן אין לוקחין בהמה בכסף מעשר חוץ לירושלים. ואם לקח - בשוגג, יחזרו הדמים למקומן; במזיד, תעלה ותאכל בירושלים. ואם אין מקדש, תקבר היא ועורה. יז. לקח עבדים וקרעות ובהמה טמאה, בין במזיד בין בשוגג - אם ברח המוכר, הרי זה יאכל כנגד אותן המעות בירושלים בתורת מעשר. זה הפלל: כל שהוציא חוץ לאכילה ושתיה וסיכה מדמי מעשר, וברח המוכר או מת -

- מניחין סלע של מעשר שני, ואומרים: 'כל ששהורין אוכלין ושותין, סלע זו מחללת עלינו'; ונתצא הסלע לחלין, שהרי אכלו ושתו בשוניה בטרה - ובלבד שלא יגעו הטמאים במאכל, שלא יטמאוהו.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ט

א. נטע רבעי [עץ פרי בשנתו הרביעית] - הרי הוא קדש, שנאמר: "ובשנה הרביעת, יהיה כל פרוי קדש הלולים לה"; ודינו להאכל לבצלו בירושלים, כמעשר שני. וכשם שאין מעשר שני בסוריה [מקומות שכבש דוד ולא נתקדשו בקדושת הארץ], כך אין נטע רבעי בסוריה. ובנטע רבעי הוא אומר: "ואיש את קדשיו, לו יהיו" - שאין לה קדש שלא נתפרש דינו בתורה למי הוא, חוץ מנטע רבעי. **ב.** הרוצה לפדות נטע רבעי, פודה כמעשר שני; ואם פדהו לעצמו, מוסיף חמש. ואין פודין אותו, עד שיעצו לעונת המעשרות - שנאמר: "להוסיף לכם תבואתו", עד שיעשה תבואתו; ואין פודין אותו במחבר [לקרקע], כמעשר שני. והרי הוא כמון גבוה, כמעשר שני; לפיכך, אינו נקנה במתנה, אלא אם נתנו בסר. ודינו בשאר הדברים, לענין אכילה ופדויה - כמעשר.

ג. והפודה כרם רבעי - רצה, פודהו ענבים, רצה, פודהו יין; וכן היתים. אבל שאר פרות, אין משנין אותן מבריתן. **ד.** כרם רבעי - אין לו לא [דינו:] שכחה, ולא פאה, ולא פרט, ולא עוללות; ואין מפרישין ממנו תרומה ומעשרות, כמו שאין מפרישין ממעשר שני, אלא בלו עולה לירושלים, או נפדה ויעלו הדמים ויאכלו בירושלים - כמעשר.

ה. ענבים של כרם רבעי - התקינו בית דין, שיהיו עולין לירושלים [ממרחק של] מהלך יום לכל צד [ולא יפדו במעות], כדי לעשר שוקי ירושלים בפרות; ומשחרב בית המקדש, נפדה אפלו סמוך לחומה. ושאר כל הפרות, אפלו בזמן המקדש, נפדין סמוך לחומה.

ו. כיצד פדיון נטע רבעי? מניח את הסל על פי שלשה, ואומר: 'במה אדם רוצה לפדות לו בסלע, על מנת שיוציא יציאות השומרים מביתו, והתמרים והפועלים מביתו?' - [שווי הפירות עצמם בלי ההוצאות] ואחר שקוצבין את השער, מניח את המעות, ואומר: 'כל הנלקט מזה - מחלל על המעות האלו, משער כך וכך סלים בסלע'. ובשביעית, פודהו בשויו; שאין שם לא שומרים, ולא פועלים; ואם היה הפקר, אין לו אלא שבר לקיטה בלבד.

ז. מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה, שיד הפל שנה [שהכל הפקר] - צריך לצינו [לסמנו] בקוזות [תולדות] אדמה, כדי שיכירו בו, ולא יאכלו ממנו עד שיפדו. ואם היה בתוך שני ערלה - מצינין אותו בחרסית, כדי שיפראו ממנו; שאם צינו בקוזות אדמה, שמא יתפרדו - שאסור ערלה חמור הוא, שהיא אסורה בהנהגה. והצנועין היו מניחין את המעות בשנת השמיטה, ואומרים: 'כל הנלקט מפרות רבעי אלו, מחלל על המעות האלו' - שהרי אי אפשר לפדותו במחבר, כמו שבארנו.

מעה, אבל עליו בעשר מעין, והולו המעות לאחר זמן, והרי הדינר יוצא בארבעים מעה - צריך לאכל עליו בעשרים מעה, ואחר כך יצא לחלין; הוקרו המעות, והרי הדינר יוצא בעשר מעין - אוכל עליו בחמש מעין, ואחר כך יצא לחלין.

ז. הלוקח פרות בסלע של כסף מעשר, ומשך הפרות, ולא הספיק לתן הסלע, עד שהוקרו הפרות ועמדו בשמים - הרי זה מפריש עליהן סלע בלבד, שנאמר: "ונתן את הפסוף וקם לו", בנתינת הפסוף קונה; והשכר למעשר. **ח.** משך פרות בשתי סלעים, ולא הספיק לתן המעות, עד שהולו הפרות ועמדו בסלע - אינו מפריש עליהן ממעות מעשר שני אלא סלע אחת; ומוסיף עליה סלע שניה מן החלין, ונותן למוכר. ואם היה המוכר עם הארץ, הרי זה מתר לתן לו סלע שניה ממעות מעשר שני של דמאי. נתן לו סלע של מעשר, ולא הספיק למשך את הפרות, עד שעמדו בשמים - מה שפדה פדה, והדין ביניהן. **ט.** נתן לו שני סלעים של מעשר, ולא הספיק למשך הפרות, עד שחזרו להיות בסלע - מה שפדה פדה, ומדת הדין ביניהן; שמעשר שני, פדתו היא משיכתו. **י.** מי שהיה לו פרות חלין בירושלים, והיו לו מעות מעשר שני חוץ לירושלים - אומר: 'הרי המעות ההם מחללין על הפרות האלו', ויאכל הפרות שם בטרה, ויצאו אותן המעות לחלין במקומן. **יא.** היו לו מעות מעשר שני בירושלים, ויש לו פרות חוץ לירושלים - אומר: 'הרי המעות האלו מחללין על הפרות ההם', ויצאו המעות לחלין, ויעלו הפרות ויאכלו בירושלים; שאינו צריך להיות המעות והפרות במקום אחד בשעת החלול. **יב.** מי שהיה לו מעות מעשר בירושלים, וצריך להם, ויש לחברו פרות חלין שרוצה לאכלן - אומר לחברו: 'הרי המעות האלו מחללין על פרוטיך', ונמצאו אותן הפרות לקוחין בכסף מעשר, ויאכל אותן חברו בטרה; ולא הפסיד בלום, ויצאו המעות לחלין. **יג.** במה דברים אמורים? בשהיה חברו בעל הפרות חבר [נאמן על המעשרות] - שאין מוסרין פרות מעשר שני של ודאי אלא לחבר; לפיכך, אם היו המעות של דמאי - [חוללו על פירות שספק מעושרים], אומר בן אף לעם הארץ. ומתיר לחלל מעשר שני על פרות עם הארץ, ועל מעותיו; ואין חוששין להן שמא של מעשר שני הן. **יד.** הפניח דינר של מעשר להיות אוכל כנגדו והולך - קונה מעט פרות ומחללם עליו, עד שיקנה בשווי כל הדינר] - כיון שאכל עליו עד שלא נשאר ממנו אלא פחות מפרוטה, יצא לחלין. במה דברים אמורים? בשל דמאי; אבל בשל ודאי - לא יצא לחלין עד שישאר ממנו פחות משנה פרוטה אחר שמוסיפין את החמש, כגון שישאר ממנו פחות מארבעה חמשי פרוטה. **טו.** טמאין וטהורין שהיו אוכלין או שותין כאחד בירושלים, ורצו הטהורין להיות אוכלין מעשר שני שלחן

עליו לסיג או לעצים, פטור; שהדבר תלוי בדעתו של נוטע. והצלה - חייב בערלה האכילנות [הפרי] בלבד, אבל הקפריסין [עלים] מתרות.

ד. הנוטע לרבים בתוך שדהו, חייב בערלה - שנאמר: "ונטעתם", אפלו לרבים. במה דברים אמורים? בארץ ישראל; אבל בחוזה לארץ, פטור.

ה. הנוטע ברשות הרבים, והנוטע בספינה, והעולה מאליו ברשות היחיד, והנכרי שנטע בין לישראל בין לעצמו, והגזלן שנטע - חייבין בערלה וברבועי.

ו. העולה מאליו במקום פכשים [יערות], פטור; אפלו הנוטע במקום שאינו ישוב, פטור; והוא, שלא יהיה עושה [פירות רבים] כדי טפול [שמשתלם] שמטפל בפרותיו עד שמביאן לישוב. אבל אם היה עושה כדי טפולו, חייב בערלה.

ז. הנוטע למצוה - כגון שנטע אתרוג לילול, או זית למנוחה - חייב בערלה. הקדוש ואחר כך נטע, פטור מן הערלה; נטע ואחר כך הקדוש, חייב בערלה.

ח. הנוטע בעציץ שאינו נקוב - חייב בערלה; אף על פי שאינו בארץ לרעים, הרי הוא בארץ לאילנות.

ט. ואילן שנטעו בתוך הבית, חייב בערלה. זה שנטעו גוים עד שלא באו אבותינו לארץ, פטור; אבל משבאו לארץ, אף מה שנטעו גוים חייב - שנאמר: "כי תבאו אל הארץ, ונטעתם", משעת ביאה.

י. וגוי שהרפיב אילן מאכל על גבי אילן סרק, חייב בערלה. ויש לנכרי נטע רבועי - שאם בא לנהוג במצוה זו, הרי הוא קדש כנטע רבועי של ישראל.

יא. אחד הנוטע גרעניה, או יחור [ענף] מן האילן, או שעקר את כל האילן ממקום ונטעו במקום אחר - הרי זה חייב בערלה, ומונה משעת נטיעתו. ועושה את האילן ולא עקרו, ואחר כך מלא סביבותיו בעפר - אם יכול לחיות אלו לא מלא סביבותיו, הרי זה פטור; ואם לאו - הרי זה כמי שעקר ונטע, וחייב.

יב. וכן אילן שנגעק, ונשאר ממנו בארץ שרש אחד, אפלו כמחט שמלפפין עליה הרוקמים את השני, והחזירו למקומו ונטעו - פטור, מפני שיכול לחיות. נעקר בלו, ונעקרה הפלע ששרשיו בה עמו, וחזר ונטעו כמה שהוא, בכל האדמה שסביבות שרשיו - אם יהיה יכול לחיות מאותה אדמה אלו לא נטעו, הרי הוא כמי שלא נעקר; ואם לאו, חייב.

יג. אילן שקצצו מעם [עד פני הארץ, והחליף [חזר וגדל] - חייב בערלה, ומונין לו משעת קציצה.

יד. אחד הנוטע, ואחד המכריף, ואחד המרפיב - חייב. במה דברים אמורים? בשתתף בד [ענף] אחד מן האילן והכריכו בארץ, או הרפיכו באילן אחר; אבל אם מתח בד אחד מן האילן הזקן והכריכו בארץ, או הרפיכו באילן אחר ועקר הבד מערה באילן הזקן - הרי זה פטור.

טו. גדל זה הילד שהכריף ועשה פרות, ואחר כך נפסק עקרו שהיה מערה באילן הזקן - מונה משעה שנפסק. ואותן הפרות מתרין, מפני שגדלו בהתר; ואם הניחן אחר

ח. באחד בתשרי, ראש השנה לערלה ולרבועי; ומאימתי מונין לערלה ולרבועי? משעת נטיעה. ואינו מונה מראש השנה לראש השנה, אלא שלשים יום בשנה חשוכין שנה - והוא, שתקלט הנטיעה קדם השלשים יום; וכמה הוא סתם קליטה לכל האילנות? שתי שפחות.

ט. נמצאת למד, שהנוטע ארבעה ורבועים יום קדם ראש השנה, עלתה לו שנה; ואף על פי כן, אין פרות הנטיעה הזאת מתרין בערלה או ברבועי, עד חמשה עשר יום בשבט - שהוא ראש השנה לאילן.

י. כיצד? הנוטע אילן מאכל בחמשה עשר באב משנה עשירית ביוכל - הרי הוא בתוך שני ערלה, עד חמשה עשר בשבט משנת שלש עשרה; וכל מה שיוציא האילן בתוך זמן זה - הרי הוא ערלה, אף על פי שנגמרו לאחר כמה ימים. ומחמשה עשר בשבט משנת שלש עשרה ביוכל, עד חמשה עשר בשבט משנת ארבע עשרה - הוא נטע רבועי; וכל מה שיוציא בתוך זמן זה - הרי הוא רבועי, וצריך פדיון. ואם נתעברה השנה, נתעברה לרבועי או לערלה.

יא. נטעו בששה עשר באב משנת עשר [משנות היובל] - לא עלתה לו שנת עשר, אלא הרי הוא ערלה שנת אחת עשרה ושנת שתיים עשרה ושנת שלש עשרה בלה; והרי הוא נטע רבועי מראש השנה של שנת ארבע עשרה, עד סופה.

יב. נטע הנטיעה מראש חדש עד חמשה עשר יום בשבט - מונה לה שלש שנים מיום ליום לערלה, ומיום ליום לרבועי. וראיתי לגאונים דברים בחשבון ערלה ורבועי - אין ראוי להאריך ולהשיב עליהן, וודאי טעות סופרים הן; והאמת - כבר בארנו דרבה.

יג. העלין, והלולבין, ומי גפנים, והסמדר [הפרח שממנו יוצא הפרי] - מתרין בערלה וברבועי. והענבים ששדפן הקדים [רוח חמה] והפסידן, והתמצנין והזויגין [קליפת הענב] והתמך [ענבים שנישורו במים] שלהן, וקלפי רמון והנץ [פרח] שלו, וקלפי אגוזים, והגרעינין - אסורין בערלה, ומתרין ברבועי; והנובלות [פירות שנפלו טרם שבסלו], כן אסורות.

הלכות מעשר שני ונטע רבועי פרק י

א. כל שהוא חייב בערלה, יש לו רבועי [פירות השנה הרביעית קודש], וכל שפטור מן הערלה, אינו חייב ברבועי - שנאמר: "שלש שנים יהיה לכם ערלים, לא יאכל ובשנה הרביעית, יהיה כל פריו קדש הלולים לה".

ב. הנוטע אילן מאכל, ודעתו עליו שיהיה סיג לגנה, או שנטעו לקורות האילן, לא לפרותיו - הרי זה פטור מן הערלה; ונטעו לסיג, וחזר וחשב עליו למאכל, או שנטעו למאכל, וחזר וחשב עליו לסיג - פיון שערב בו מחשבת חיוב, חייב. נטעו שלש שנים לסיג, ומכאן ואילוף למאכל - אין לו רבועי; שכל שאין לו ערלה, אין לו רבועי.

ג. נטע אילן וחשב שיהיה הצד הפנימי שלו למאכל והחיצון לסיג, או שיהיה הצד הפתוח למאכל והעליון לסיג - זה שחשב עליו למאכל, חייב בערלה; וזה שחשב

אלהיך", בכל לשון שאתה אומר. וכל אחד ואחד אומר בפני עצמו; ואם רצו רבים להתודות כאחד, מתודין.

ו. ומצותו במקדש, שנאמר: "ואמרת לפני ה' אלהיך"; ואם התודה בכל מקום, יצא.

ז. אינו מתודה אלא עד שלא ישאר אצלו אחד מן המתנות, שכן הוא אומר בודוי: "בערתי הקדש מן הבית וכו'". וערב יום טוב האחרון, היה הבעור; ולמחר מתודין.

ח. כיצד הוא עושה? אם נשאר אצלו תרומה ותרומת מעשר, נותנה לפנה; מעשר ראשון, נותנו ללוי; מעשר עני, נותנו לעניים; נשארו אצלו פרות מעשר שני של ודאי, או נטע רבעי [פירות אילן בן ארבע שנים], או מעות פדיון - הרי זה מבצר אותן, ומשליך לים או שורף; נשאר אצלו מעשר שני של דמאי [- פירות ספק מעושרים], אינו חב לבצרו. נשאר אצלו בכורים, הרי הן מתבצרות בכל מקום.

ט. במה דברים אמורים ששורף ומבצר? בשנשארו אצלו פרות שאינו יכול לאכול בלן קדם שיכנס יום טוב. אבל אם נשאר לו תבשיל של מעשר שני ונטע רבעי, אינו צריך לבצרו - שהתבשיל כמבצר; וכן יין ותבלין, הרי הן כמבצרות.

י. פרות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הבעור - אינן מעבדין אותן להתודות, ואינו חב לבצר אותן.

יא. מי שהיו פרותיו רחוקין ממנו, והגיע יום הבעור - הרי זה קורא שם [מעשר] למתנות, ומזכה בהן לבעליהן [- כגון לכהן על גב קרקע, או למי שזוכה בהן [כשליח] לבעליהן, ומתודה למחר; שנותנת המשלטלין על גבי קרקע, אינה אלא מתנה שיש בה חזוק; אבל אינו יכול להקנות להן המעשרות בחליפין, מפני שנואָה כמכירה, והמעשרות והתרומות, נאמר בהן נתינה לא מכירה.

יב. ומנין שאינו יכול להתודות, עד שיוציא כל המתנות? שנאמר: "בערתי הקדש מן הבית". "הקדש" - זה מעשר שני ונטע רבעי, הקרוין קדש; "מן הבית" - זו חלה, שהיא המתנה של כהנים בבית; "נתתיו ללוי", זה מעשר ראשון; "וגם נתתיו" - מקלל שקדמתו מתנה אחרת, והיא תרומה גדולה ותרומת מעשר. "לגר לתום ולא למנה" - זה מעשר עני, ולקט שכחה ופאה, אף על פי שאין לקט שכחה ופאה מעבדין את הודוי.

יג. וצריך להפריש את המתנות על הסדר, ואחר כך יתודה - שנאמר: "ככל מצותך אשר צויתני", הא אם הקדים מעשר שני לראשון, אינו יכול להתודות; נשורף טבלו, אינו יכול להתודות - שהרי לא הפריש מתנות, ולא נתן לבעליהן. ובימן שהיו נותנין מעשר ראשון לכהנים [בזמן עורא] - לא היו מתודין, שנאמר: "וגם נתתיו ללוי".

יד. מי שאין לו אלא מעשר שני בלבד - מתודה, שעקר הודוי במעשר הוא; וכן אם לא היה לו אלא בכורים בלבד - מתודה, שנאמר: "בערתי הקדש", הקדש הראשון שהוא הבכורים. אבל מי שאין לו אלא תרומה בפני עצמה - אינו מתודה; שאין התרומה טעונה ודוי, אלא בכלל שאר המתנות. טו. "לא עברתי ממצותיך" - שלא הפריש ממין על שאינו מינו, ולא מן התלוש על המחבר, ולא מן המחבר

שנפסק העקר, עד שהוסיפו במאמרים [- חלק אחד ממאמרים מכפי שהיו] - הרי אלו אסורין.

טז. ילדה שסבכה [הרכיבה] בזמנה, והיו פרות בילדה - אפלו הוסיפו מאמרים - הרי אלו הפרות של ילדה אסורין; שאין גדולי הטר מעלין את העקר האסור.

יז. אילן שהבריך ממנו בד בארץ, ואחר כך נעקר האילן בלו, והרי הוא חויה מן הבד שהבריך בארץ - נעשה אותו אילן כאלו עתה נטע, וחבב בערלה; ומונה לאילן ולמה שצמח מן ההכרחה, משעה שנעקר.

יח. הרי שהבריך בד בארץ, וצמח, והבריך בד אחר ממה שצמח בארץ, וצמח, וחזר והבריך מן השלישי, אפלו הן מאה מערין זה בזה - הואיל ולא נפסקו מן העקר הראשון, הכל מתר; ואם נפסק עקר הראשון, מונה לכל משעה שנפסק.

יט. ואילן היוצא מן הגזע [- מעל הקרקע], פטור מן הערלה; מן השרשין, חבב בערלה. ילדה פחות מטפח, חיבת בערלה כל שנותיה - מפני שהיא נראית כנטיעה בת שנתה. במה דברים אמורים? כנטיעה אחת, או שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב; אבל אם היה הפרס בלו פחות מטפח - הרי זה יש לו קול, ומונין לו כדרך שמונין לשאר האילנות.

כ. נוטעין חזר של ערלה; ואין נוטעין אגוז של ערלה - מפני שהוא פרי, ופרות ערלה אסורין בהניה, כמו שבארנו בהלכות אסורי מאכלות. ואם עבר ונטע אגוז של ערלה, הרי הצומח מתר בשאר האילנות.

כא. וכן אין מרביבין בפניות [לולבי תמרים] של ערלה בדקלים, מפני שהפניות כפרי. עבר והרכיב, מתר; שכל דבר שיש לו שני גורמין, אחד אסור ואחד מתר - הרי זה הוגרם משניהם מתר. לפיכך, הצומח מפרות ערלה - מתר, שהרי גרם לו לצמח הפרי האסור והארץ המתרת.

יום רביעי

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק יא

א. מצות עשה להתודות לפני ה', אחר שמוציאין כל המתנות [מעשרות וכדומה] שבזרע הארץ; וזה הוא הנקרא 'ודוי מעשר'.

ב. ואין מתודין ודוי זה, אלא אחר השנה שמפרישין בה מעשר עני - שנאמר: "כי תכלה לעשר ואמרת לפני ה' אלהיך, בערתי הקדש מן הבית".

ג. אימתי מתודין? במנחה ביום טוב האחרון של פסח של [שנה] רביעית ושל שביעית - שנאמר: "כי תכלה לעשר", ברגל שכל המעשרות בלין בו; ואין הפסח מגיע משנה רביעית [- אך לא מתודים על פרות רביעית], אלא וכל פרות שלישית נתעשרו, בין פרות האילן בין פרות הארץ.

ד. אין מתודין אלא ביום, וכל היום כשר לודוי המעשר; וכן בפני הבית [בזמן המקדש] בין שלא בפני הבית, חבב לבצר ולהתודות.

ה. ודוי זה, נאמר בכל לשון - שנאמר: "ואמרת לפני ה'

[שמקריבים בשבועות], ולחם הפנים, ולג שמן של מצרע - אלו אין נאכלין אלא במקדש.

ה. ומה הן החמש שאין נאכלין אלא בירושלים? הנה ושוק של שלמים, והמורם מן התודה, והמורם מאיל נזיר, וכבוד בהמה טהורה, והבפורים - אלו אין נאכלין אלא בירושלים. ו. ומה הן החמש שבארץ ישראל? התרומה ותרומת מעשר והחלה, ושלשתן קדש, וראשית הגז [מהצאן] וישדה אחזה [- שהוקדשה ונמכרה, חוזרת ביובל להקדש ומתחלקת לכהוננים שבמשמר], ושיניהן חלין - אלו אין זוכין בהן מן התורה אלא בארץ ישראל. ואין אוכלין תרומות וחלות של ארץ ישראל, אלא בארץ ישראל.

ז. ומה הן החמש שזוכין בהן הפהנים בכל מקום? המתנות נזרוע לחיים וקייבה מכל בהמת חולין, ופדיון הבן, ופטור חמור, וגזל הגר [שמת ואין לו יורשים], והתרמים [כל דבר שהוחם לה]; וחמשתן חלין לכל דבר.

ח. והמתנה שזוכין בה מן המקדש, היא עורות העולות; והוא הדין לשאר עורות קדשי קדשים - פלן לפהנים.

ט. השמונה מתנות שאין נאכלין אלא במקדש - פלן קדשי קדשים הן, ואין נאכלין אלא לזכרי כהנה, כמו שיתבאר במקומו; ובהן נאמר: "כל זכר יאכל אתו וגו'".

י. החמש שבירושלים - קדשים קליו הן, ונאכלין לזכרים ולנקבות; ובהן נאמר: "לך נתיים ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם". ואף על פי כן, אין נתנין אלא לזכרי כהנה, שהרי לאנשי משמר [העובדים באותו שבוע במקדש] הן; והכבוד מקריבין חלבו ודמו, ואין מקריב אלא איש. וכן עורות קדשי קדשים, וישדה אחזה, והתרמים, וגזל הגר - אין זוכין בהן אלא אנשי משמר, כמו שיתבאר; וכן פדיון הבן לזכרי כהנה, שכן נאמר בו: "ונתת הפסח לאהרן ולבניו". ופטור חמור, לזכרי כהנה - שדין הפסח פלן פלן שנה, לזכרים ולא לנקבות.

יא. הנה למדת, שהמתנות שנתנין לנקבות פזורים, חמש מתנות: תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, ומתנות בהמה, וראשית הגז. ומנין אני אומר, שראשית הגז נתנת לכהנת? שהרי נאמר: "ראשית דגנך תירשך ויצהרך, וראשית גז צאנד - תתן לו" - מה ראשית דגן נתנת לנקבות פזורים, אף ראשית הגז נתנת לנקבות פזורים.

יב. מנו חכמים מתנות אלו על דרך אחרת, ואמרו: עשרים וארבע מתנות כהנה נתנו לאהרן, ואלו הן - עשר במקדש, וארבע בירושלים, ועשר בגבולין [חוץ לירושלים]: יג. עשר במקדש - חטאת, וחסאת העוף, אשם ודאי, ואשם תלוי, וזבחי שלמי צבור, ולג שמן של מצרע, שתי הלחם, ולחם הפנים, שגרי מנחות, ומותר העמר.

יד. ארבע בירושלים - הפסחה, והבפורים, ומורם [- הבשר הנאכל] מתודה ואיל נזיר, ועורות קדשים.

טו. עשר בגבולין - תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, וראשית הגז, והמתנות, ופדיון הבן, ופדיון פטר חמור, שדה תרמים, וישדה אחזה, וגזל הגר. ולפי חשבון זה, חשב כל המורם מקדשים קלים מתנה אחת - והן הנה

על התלוש, ולא מן הקדש על הישן, ולא מן הישן על הקדש. "ולא שכחתי" - שלא שכח מלכרכו ולהזכיר שמו עליו. "לא אכלתי באני ממנו" - הא אם אכלו באנינה [שמת קרובו וטרם נקבר], אינו מתודה. "ולא בערתי ממנו בטמא" - הא אם הפרישו בטמא, אינו מתודה. "ולא נתתי ממנו למת" - שלא לקח ממנו ארון ותכריכין למת, ולא נתנו לאוננים אחרים. "שמעתי בקול ה' אלהי", שהביאו לבית הבחירה. "עשיתי ככל אשר צויתני" - ששמח ושמח בו, שנאמר: "ושמחת בכל הטוב".

טז. "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וכו'" עד "כאשר נשבעת לאבותינו, ארץ זבת חלב ודבש", זו בקשה שיתן טעם בפרות.

יז. ישראל וממזרים, מתודין; אבל לא גרים ועבדים משתחררים - מפני שאין להם חלק בארץ, והרי הוא אומר: "כאשר נשבעת לאבותינו". פהנים ולויים מתודין - שאף על פי שלא חלקו בארץ, יש להם ערי מגרש.

ברוך רחמנא דסימן

הלכות בפורים עם שאר מתנות כהנה שבגבולין

יש בכללן תשע מצוות - שמונה מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש בפורים ולהעלותן למקדש; (ב) שלא יאכל הפהן בפורים חוץ לירושלים; (ג) לקרות עליהן; (ד) להפריש חלה לפהן; (ה) לתת זרוע ולתנין וקבה לפהן; (ו) לתן לו ראשית הגז; (ז) לפדות בכור הבן, ולתן פדיונו לפהן; (ח) לפדות פטר חמור, ולתן פדיונו לפהן; (ט) לערף פטר חמור, אם לא רצה לפדותו. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות בפורים פרק א

א. ארבע ועשרים מתנות כהנה נתנו לפהנים, וכלן מפרשין בתורה; ועל פלן נכרתה ברית לאהרן. וכל פהן שאינו מודה בהן - אין לו חלק בכהנה, ואין נתנין לו מתנה מהן.

ב. וכל האוכל מתנה שיש בה קדשה מהן, מברך: 'אשר קדשנו בקדשתו של אהרן, וצונו לאכל כן וכך'.

ג. שמונה מתנות מהן - אין אוכלין אותן הפהנים אלא במקדש, לפנים מחומת העזרה; וחמש מתנות - אין אוכלין אותן אלא בירושלים, לפנים מחומת העיר; וחמש מתנות - אין זוכין בהן מן התורה, אלא בארץ ישראל בלבד; וחמש מתנות מהן - זוכין בהן בין בארץ בין בחוצה לארץ; ומתנה אחת - זוכין בה מן המקדש.

ד. מה הן השמונה שאין נאכלין אלא במקדש? בשר החטאת, אחד חטאת העוף ואחד חטאת בהמה, ובשר האשם, בין [אשם] תלוי בין ודאי, וזבחי שלמי צבור, ומותר העמר, ושגרי מנחות ישראל, ושתי הלחם

(ח). ופרות של שתפין חיבין בכפורים, שנאמר: "בכורי כל אשר בארצם".

ט. הגדל בעציץ, אף על פי שהוא נקוב, והגדל בספינה - אינו מביא ממנו כל עקר, שנאמר: "בארצם"; אכל מביא מן הגדל בנג ובחרכה.

י. הנוטע אילן בתוף שדהו, והכריכו [השחיל ממנו ענף בקרקע והוציאו] לתוף שדה חברו או לרשות הרבים, או שהיה נטוע בשדה חברו או ברשות הרבים, והכריכו בתוף שדהו, או שהיה עקרו בתוף שדהו והכריף קצתו בתוף שדהו, ודרך הרבים או דרך היחיד מפסקת באמצע בין העקר והצד המכריף - אינו מביא בכורים, לא ממה שהוציא ברשות זו, ולא מן הצד שבכרשות האחרת, שנאמר: "בכורי אדמתך", עד שיהיו כל הגדולים מאדמתך.

יא. נתן לו חברו רשות להכריף בתוף שלו, אפלו לשעה - הרי זה מביא. ואם היה האילן סמוך למצר [גבול שדה] חברו, או נוטה לשדה חברו - אף על פי שחיב להרחיק, הרי זה מביא ממנו וקורא; שעל מנת פן הנחיל יהושע את הארץ.

יב. האריסין, והחוכרין [עובדים בשדה תמורת חלק מהפרות], ובעלי זרוע שאונסין את הבעלים ולוקחין [קונים] ארצותם מהן בפחות [משוויין], והגזולנין - אינן מביאין בכורים, ואפלו נתאשו הבעלים, שנאמר: "בכורי אדמתך".

יג. הקונה אילן בתוף שדה חברו - אינו מביא, לפי שאין לו קרקע. והקונה שלש אילנות, יש לו קרקע; ואף על פי שאין לו אלא האילנות בלבד, הרי הוא כמי שקנה קרקע. קנה אילן אחד וקרקעו, הרי זה מביא.

יד. הלוקח [קונה] פרות תלושין, ולקח הקרקע - הרי זה מביא בכורים, שהרי יש לו קרקע ופרותיה. מכר לו פרות חוץ מן הקרקע, אפלו מחברין - מוכר אינו מביא, שהרי אין לו פרות; ולוקח אינו מביא, שהרי אין לו קרקע. תור המוכר ולקח הפרות מן הלוקח - הרי זה מביא, שהרי יש לו קרקע ופרותיה.

טו. המוכר שדהו לגוי, ותרור ולקחה ממנו - הרי זה מביא ממנה בכורים מן התורה; שאינה נפקעת מן המצוות בקנין הגוי, כמו שבארנו.

טז. אשרה [עץ לעבודה זרה] שבטלה - אין מביאין ממנה בכורים; שהבכורים פקדשי מקדש הן.

יז. הבכורים - אין להן שעור מן התורה, אכל מדברייהם [של חכמים] צריך להפריש אחד מששים; והרוצה לעשות כל שדהו בכורים, עושה.

יח. הפריש בכוריו, ותרור והוסיף עליהן, או עטרן - הרי התוספת בכפורים. במה דברים אמורים? בשהביא מארץ ישראל; אכל אם הביא מעבר הירדן, או מסוריה [מקום שכבש דוד ולא נתקדש בקדושת הארץ] - אין תוספת הבכורים בכפורים. ואף על פי שאינה בכפורים, אינה נאכלת אלא בטרהה. ואין מעטרין את הבכורים בכל מקום, אלא משכעת המינים.

יט. כיצד מפרישין הבכורים? יורד אדם לתוף שדהו

ושוק המורים מכל זבח שלמים, עם הלחם המורים עמהם אם היה תודה, עם הזרוע המורמת מאיל נזיר, עם הלחם המורים עמה עם תזה ושוק; הואיל ושלשתן שלמים הן, חשב המורים מהן מתנה אחת.

טז. כל המתנות שהן תלויות בקרבנות, תתבאר כל אחת ואחת מהן במקומה מהלכות הקרבנות; וכן גזל הגר ותבאר בהלכות גזלה. וכבר בארנו דין שדה אחרת ודין התרמים בהלכות ערכין, ודין תרומה ותרומת מעשר בהלכות תרומות.

יז. ובהלכות אלו, אבאר משפטי המתנות שאינן תלויות בקרבנות; והן - הבכורים, והחלה, והמתנות, וראשית הגז, ופדיון הבן, ופטור חמור.

הלכות בכורים פ'ק ב

א. מצות עשה להביא בכורים למקדש; ואין הבכורים נוהגין אלא בפני הבית [בזמן המקדש] ובארץ ישראל בלבד, שנאמר: "ראשית בכורי אדמתך, תביא בית ה' אלהיך". ומביאין בכורים מדברייהם [מתקנת חכמים] מערי סיחון ועוג ומסוריה [מקום שכבש דוד ולא נתקדש בקדושת הארץ], שהקונה בסוריה קונה בירושלים. אכל עמון ומואב, ומצרים וכל - אף על פי שהן חיבין בתרומה ומעשרות מדברייהם, אין מביאין מהן בכורים; ואם הביא בכורים מחוצה לארץ, אינן בכורים.

ב. אין מביאין בכורים אלא משכעת המינים האמורים בשבח הארץ, והן: החטים והשעורים והענבים והתאנים והרמונים והזיתים והתמרים; ואם הביא חוץ משכעת המינים, לא נתקדשו.

ג. אין מביאין לא מתמרים שבהרים, ולא מפרות שבצמקים, ולא מזיתי שמן שאינן מן המבחר; אלא מתמרים שבצמקים ומפרות שבהרים, לפי שהן מן המבחר. ואם הביא שלא מן המבחר - פגון תמרים שבהרים, ותאנים סכות ומרקבות, וענבים מאבקות ומעשנות - לא נתקדשו.

ד. אין מביאין בכורים משקין, חוץ מזיתים וענבים בלבד, שנאמר: "פרי האדמה"; ואם הביא משקה, אין מקבלין ממנו.

ה. הקרובים לירושלים, מביאין תאנים וענבים לחים; והרחוקים, מביאין אותן גרוגרות [תאנים מיובשות] וצמוקין. ו. אין מביאין בכורים קדם עצרת, שנאמר: "והג הקציר בכורי מעשיך". ואם הביא, אין מקבלין ממנו; אלא יניחם שם עד שתבוא עצרת, ויקרא עליהן. וכן אין מביאין בכורים אחר חגכה - שהבכורים שבפרו אחר חגכה, הן חשובין משנה הבאה; ויניח אותן עד אחר העצרת.

ז. אין מביאין בכורים לא מן החדש על השן, ולא מן הישן על החדש. כיצד? לא הביא מפרות שחנטו קדם חמשה עשר בשבט, על פרות שחנטו אחר חמשה עשר בו. אחד הנוטע ואחד העולה מאליו, שנאמר: "בכורי כל אשר בארצם".

לא באנינות. והאוכלן באנינות, מכין אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן].

ז. הכפורים טעונין כלי, שגאמר: "ושמת בטנא". ומצנה מן המבחר להביא כל מין ומין בכלי בפני עצמו; ואם הביא בכלי אחד, יצא. ולא יביאם בערבוב - אלא שעורים מלמטה, וחטים על גביהן, וזיתים על גביהן, ותמרים על גביהן, ורמונים על גביהן, ותאנים למעלה מן הכל; ויהיה דבר אחד מפסיק בין מין ומין, כגון הוציא [עלי דקל] וחלף [מיו עשב], או עליו וכיוצא בהן. ומקיה לתאנים, אשכולות של ענבים מבחוצ.

ח. הביאם בכלי מתכות - נוטל הכהן הכפורים, וחונן הפלי לבעליו. ואם הביאם בסלים של ערבה וחלף וכיוצא בהן, הרי הכפורים והסלים לכהנים; ואם נטמאו הכפורים, אין הסלים לכהנים.

ט. כשהיו מביאין את הכפורים, היו מביאין בידם תורין וכני יונה; וכן היו תולין מצדי הסלים תורין וכני יונה, כדי לעטר את הכפורים. אלו שעם הסלים, היו קרבים עולות; ואלו שבידיהן, היו נתנין לכהנים.

י. מצות עשה להתודות על הכפורים במקדש בשעה שמביאין. מתחיל וקורא: "הגדתי היום לה' אלהיך, כי באתי אל הארץ וגו' ארמי אבד אבי", עד שגומר כל הפרשה, עד "אשר נתת לי ה'". ואין קורין אותה אלא בלשון הקדש - שגאמר: "וענית ואמרת", בלשון הזאת. יא. בראשונה, כל מי שהיה יודע לקרות, קורא; וכל מי שאינו יודע לקרות, מקרין אותו. נמנעו אלו שאין יודעין לקרות מלהביא, כדי שלא יקלמו. התקינו בית דין שיהיו מקרין את מי שהוא יודע, כמי שאינו יודע.

יב. המביא את הכפורים - יש לו רשות לתנם לעבדו וקרובו בכל הדרך, עד שמגיע להר הבית. הגיע להר הבית - נוטל הסל על כתפו הוא בעצמו, ואפלו היה מלך גדול בישראל, ונכנס עד שמגיע לעזרה, וקורא ועודהו הסל על כתפו, "הגדתי היום לה' אלהיך וגו'". ומוריד הסל מעל כתפו, ואוחז בשפתיו, והכהן מניח את ידיו תחתיו ומניח, וקורא: "ארמי אבד אבי, ומרד מצרמה וגו'" עד שגומר. ומניחו בצד המזבח בקרן דרומית מערבית, בדרומה של קרן; וישתחוה, ויוצא. ומנין שהכפורים טעונין תנופה? שגאמר: "ולקח הכהן הטנא מידך", לרבות הכפורים לתנופה. וכשם שטעונין תנופה, כך טעונין קרבן שלמים ושיר, שגאמר בהן: "ושמחת בכל הטוב", ולהלן הוא אומר ברגלים: "ושמחת בתגך" - מה שמחת התג בשלמים, אף כאן בשלמים. ואין הקרבן מעכב.

יג. ואימתי קוראין בשיר עליהן? כשיגיע לעזרה, מתחילין היו הלויים וקוראין: "ארומק ה', כי דליתני". יד. הכפורין טעונים לינה. ביצד? הביא כפוריו למקדש, וקרא, והקריב שלמיו - לא יצא באתו היום מירושלים לחזר למקומו, אלא ילין שם ויחזר למחר לעירו, שגאמר: "ופנית בבקר, והלכת לאהליך" - כל פונות שאתה פונה מן המקדש לכשתבוא לו, לא יהיו אלא בבקר. נמצאת אומר,

ורואה תאנה שבכרה, אשכול שבכר, ורמון שבכר - קושרן בגמי, ואומר: 'הרי אלו כפורים'; והן נעשין כפורים במחבר, משקרא להם שם, ואף על פי שעדין לא בשלו כל צרכן. ומשיגמרו ויתלש אותן מן הקרקע, אינו צריך לחזר ולקרות להם שם. לא הפרישן במחבר, ולא קרא להם שם, ותלש את הפרות - הרי זה מפריש אחר שנתלשו. ואם נטמאו הפרות בלן, אינו מפריש כפורים בטמאה; אלא מפריש מן הטהור על הטמא, לכתחלה. ואם אין לו פרות אחרות להפריש מהן - יראה לי שאינו מפריש בטמאה, שאין מפרישין לאבד. וכן יראה לי, שהכפורים שנטמאו - אינו מסיק בהן התנור כתרומה טמאה, מפני שהן כקדשי מקדש.

כ. המפריש בכוריו, ונמקו או נבזזו או אבדו או שנגנבו או שנטמאו - חייב להפריש אחרים תחתיהן, שגאמר: "תביא בית ה' אלהיך" - מלמד שהוא חייב באהריותן, עד שייביאם להר הבית.

כא. המפריש בכוריו להעלותן בידו לירושלים, לא ישלחם ביד שליח; ואם לקטם מפתחלה על מנת לשלחם ביד שליח, הרי זה מתר לשלחם.

יום חמישי

הלכות כפורים פרק ג

א. הכפורים נתנין לאנשי משמר (השבועי במקדש), והן מחלקין אותן ביניהן כקדשי המקדש. וכבר בארנו, שהן קרויין 'תרומה'; ולפיכך, זר שאכל כפורים בכל מקום, חייב מיתה בידי שמים - והוא שאכל אותן מאחר שנגנבו לחומת ירושלים.

ב. היו מקצתן [של הפרות] בפנים ומקצתן בחוץ - זה שבפנים, חייבין עליו מיתה; והרי הוא הקדש לכל דבריו. וזה שבחוץ, הרי הוא כחלין לכל דבריו.

ג. כהן שאכל כפורים חוץ לירושלים מאחר שנגנבו לפנים מן החומה - לוקה מן התורה, שגאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך וגו' ותרומת ידך", והן הכפורים, כמו שבארנו בהלכות תרומה. וכן אם אכלן הכהן בירושלים קדם הנחה בעזרה - לוקה מן התורה כמי שאכלן בחוץ; לפי שהן טעונין הנחה בעזרה, שגאמר: "והנחתו לפני מזבח ה' אלהיך".

ד. ומשהניחן המביא אותן בעזרה - התרו לכהן, ואף על פי שעדין לא התודת עליהן; שאין הקריאה מעכבת אכילתן. וככורים שיצאו חוץ למחיצתן [חוץ לירושלים] וחרו, מתרין באכילה.

ה. אכילת כפורים, פאכילת תרומה לכל דבר. ויתר בכפורים - שהן אסורין לאוגן - מי שמת קרובו וטרם נקבר, וטעונין הבאת מקום - [לירושלים]; וכהן טהור שאכל כפורים טמאים - לוקה, כשם שלוקה ישראל טהור שאכל מעשר שני שנטמא; מה שאין כאן בתרומה.

ו. ומנין שהכפורים אסורין לאוגן? שהרי נאמר בהן: "ושמחת בכל הטוב" - מפלל שהוא חייב לאכלן בשמחה,

ט. הפריש בכוריו, ואבדו קדם שיגיע לחר הבית, והפריש אחרים תחתיהן - מביא השנייה, ואינו קורא; לפי שאינו יכול לומר: "את ראשית פרי האדמה", לפי שאינו ראשית. ואילו השנייה, [זר שיאכלם] אין חייבין עליהן חמץ בכפורים. י. הביא בכוריו, ונטמאו בעזרה - נופץ אותן שם [מוציאם מהטל], ואינו קורא.

יא. הביא בכוריו מאחד מן המינין, וקרא, וחזר והביא בכורים ממין אחר - אינו קורא עליהן, שנאמר: "הגדתי היום לה' אלהיך" - פעם אחת בשנה הוא מגיד, ואינו מגיד וחוזר ומגיד בשנה אחת.

יב. הפריש בכוריו, ויבש המעץ [המשקה שדחה], או שנקצץ האילן - מביא ואינו קורא; לפי שזה כמי שאין לו קרקע, שהרי אבדה.

יג. המביא בכורים מאחר חג הסוכות, ועד חנכה - אף על פי שהפרישן קדם החג [- סוכות], מביא ואינו קורא, שנאמר: "ושמחת בכל הטוב", ואין קריאה אלא בשעת שמחה, מחג השבועות ועד סוף חג הסוכות. ושאר כל המביאין חוץ מאלו - מביאין וקוראין.

יד. הבכורים, והתרומות, והחלה, והקרבן והחמץ, ומתנות בהמה - הם נכסי הכהן; יש לו [- רשאי] לקנות מהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, ובעל חוב נוטלן בחובו, והאשה בכתבתה, וקונה בהן ספר תורה.

(טו.) אף על פי שהבכורים והתרומות אסורין להאכל לזרים. אף על פי שהבכורים עולין [- בטלים אם נתערבו בחולין] באחד ומאה, בתרומה - אם נתערבו בחלין בירושלים, אסורין בכל שהן במינן כמעשר שני; שהוא מקום אכילתן, עשו אותן כדבר שיש לו מתירין [שאינו בטל ברוב]. ואף על פי שהבכורים אסורין לזרים אף בירושלים - הרי הן אסורין בכל שהן. אפלו נרע הבכורים אחר שנקנסו לירושלים - הרי הגדולין אסורין; ואסורין בכל שהן, אם נתערבו בירושלים. אכל הזרע בכורים קדם שיכנסו לירושלים - הגדולין חלין.

טז. כיצד מעלין את הבכורים? כל העירות שבמעמד, מתפנסות לעירו של מעמד, כדי שלא יעלו יחידים, שנאמר: "ברב עם, הדרת מלך". ובאין ולגין ברחוב של עיר, ולא יכנסו לפתים - מפני אהל הטמאה; ובשחר הממנה אומר: 'קומו ונעלה ציון, אל ה' אלהינו'. והשור הולך לפניהם, וקרניו מצפות זקב; ועטרה של זית בראשו, להודיע שהבכורים משבעת המינין. והחליל מכה לפניהם, עד שהם מגיעין קרוב לירושלים. והם הולכין בכל הדרך, וקוראין: "שמחתי באמרים לי, בית ה' גלף"; ולא היו מהלכין כל היום, אלא שתי ידות בלבד [שני שלישי מהיום]. הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפניהן שלוחין להודיע לאנשי ירושלים. ועטרו את בכוריהם, ופרכסו אותם; ואם היה להם לח ויבש, מראין את הלח מלמעלה. והפחות [סגני הכוהנים] והסגנים [של הלויים] והגזברים, יוצאין לקראתם מירושלים. לפי הבאים הן יוצאין: אם באו אנשים הרבה, יוצאין לקראתם רבים;

שהבכורים טעונין שבועה דברים: הבאת מקום, בכלי, וקריאה, וקרן, ושיר, ותנופה, ולינה שם בירושלים.

הלכות בכורים פרק ד

א. כל המביא בכורים, טעון קרבן ושיר ותנופה ולינה; אבל הדודי אינו שנה בכל - לפי שיש שתיבין להביא בכורים, ואינן קוראין עליהן.

ב. ואלו מביאין, ולא קוראין: האשה; והטמטום [אטום ואין יזכר מינו] והאנדרוגיגוס [יש בו סימני זכר ונקבה] - לפי שהם ספק אשה, ואין יכולין לומר "אשר נתת לי ה'", וכן האפיטרופין [על יתומים] והעבד והשליח אינן קוראין, לפי שאינן יכולין לומר "אשר נתת לי ה'".

ג. אכל הגר מביא וקורא - לפי שנאמר לאברהם: "אב המון גוים נתתיך", הרי הוא אב כל העולם בלו שנוכסין תחת פני שכינה, ולאברהם היתה השבועה תחלה, שירשו בניו את הארץ. וכן פהנים ולויים מביאין וקוראין, מפני שיש להן ערי מגרש.

ד. הקונה שני אילנות בתוך של חברו - מביא ואינו קורא, לפי שהדבר ספק אם יש לו קרקע או אין לו. וכיצד עושה? מקדיש אותן תחלה לבדק הבית [למקדש] - מפני שהן ספק חלין, ואין מכניסין חלין לעזרה; והכהן פודה אותן מיד ההקדש, ואחר כך אוכלן. ומפריש מהן תרומה ומעשרות, מפני שהן ספק חלין; ונותן מעשרות שלחן לכהנים, שמא בכורים הן ואסורין לזרים. ואינו מביא אותן בעצמו, אלא משלח אותן ביד שליח - כדי שלא תעכב אותן הקריאה מלאכלן; שכל שאינו ראוי לקריאה מפני הספק, הקריאה מעכבת בו.

ה. הפריש בכוריו, ומכר את שדהו - מביא ואינו קורא; שאינו יכול לומר: "אשר נתת לי ה'", שהרי אין לו. והלוקח [הקונה] אינו חייב להפריש בכורים אחרים מאותו המין, שפכר הפריש ממנו מוכר; ואם הפריש, מביא ואינו קורא. אכל ממין אחר, מפריש ומביא וקורא.

ו. המוכר את שדהו לפרות - הלוקח מביא ואינו קורא, שקנן הפרות אינו בקנן הגוף. אכל מביא אדם מנוכסי אשתו בכורים, וקורא - אף על פי שאין לו גוף הקרקע, שנאמר בהן: "אשר נתן לך ה' אלהיך - ולביתך"; אף על פי שמתה אשתו אחר שהפריש, והוא בדרך - מביא וקורא. **ז.** המוכר שדהו או שמכר אילנות וקרקעו, בזמן שהיו בלב נהג - הרי זה מביא וקורא ביוכל ראשון בלבד, שעדין לא סמכה דעתו של מוכר שתחזרו לו הקרקע; אכל אם חזר ומכרה ביוכל שני, הרי זה מביא ואינו קורא - שפכר סמכה דעתו שאין לו אלא הפרות, וקנן פרות אינו בקנן הגוף.

ח. הפריש בכורים וחלה, והרי הוא מספן - זה שראוי לירשו, מביא ואינו קורא. הפריש בכוריו, ושלחן ביד אחר, ומת השליח בדרך - אף על פי שחזר הוא והביא, אינו קורא, שנאמר: "ולקחת... ובאת", עד שתהיה לקיחה והבאה באחד.

והאחת נאכלת. ומפני מה מפרישין בה שתי חלות? מפני שהחלה הראשונה טמאה - שהרי לא נקדשה אותה הארץ בימי עזרא, וקדשה ראשונה בטלה משגלו; והואיל והיא ארץ ישראל - מפרישין בה חלה אחד מארבעים ושמונה, ושורפין אותה. ומפרישין חלה שנייה, ונותנין אותה לכהן לאכלה - כדי שלא יאמרו: 'תרומה טהורה נשרפת', שהרי נשרפה הראשונה, אף על פי שלא נטמאת טמאה ידועה לכל. וזו השנייה, אין לה שעור; אלא כל הרוצה, מפריש - מפני שהיא מדבריהם [של חכמים]. וכל הארץ שמאמנה ולחונן, בין בסוריה [מקומות שכבש דוד ולא נתקדשו בקדושת הארץ] בין בשאר הארצות - מפרישין שתי חלות: אחת לשרפה, כדי שלא יאמרו: 'ראינו תרומה טמאה נאכלת', ואחת לאכילה, כדי שלא תשפח תורת חלה מישראל. והואיל וזו וזו מדבריהם, מוטב לרבות בנאכלת; לפיכך, של שרפה, אין לה שעור אלא כל שהוא, ושל אכילה, אחד מארבעים ושמונה. וזו של אכילה, מתרת לזבים ולנבות; ואין צריך לומר, לשאר טמאים.

ט. בזמן הזה, שאין שם עסה טהורה, מפני טמאת המת - מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישראל, אחד מארבעים ושמונה, ושורפין אותה, מפני שהיא טמאה, ויש לה שם [בארץ ישראל] עקר מן התורה. ומפזיב עד אמנה - מפרישין שניה לכהן לאכילה, ואין לה שעור; כשהנה הדבר מקדם.

י. חלת חוצה לארץ - אף על פי שהיא טמאה, הואיל ועקר חיוביה מדבריהם - אינה אסורה באכילה, אלא על כהן שטמאה יוצאה עליו מגופו, והם: בעלי קראין, וזבים, ונבות, ונדבות, ויולדות, ומצרעין. אבל שאר הטמאים במגע שאר הטמאות, אפלו טמאי מת - מתרים לאכלה. לפיכך, אם היה שם כהן קטן בחוצה לארץ, בין בסוריה בין בשאר ארצות, ורצה להפריש חלה אחת - מפריש אחד מארבעים ושמונה, והיא נאכלת לקטן שעדין לא ראה קרי, או לקטנה שעדין לא ראתה נדה; ואינו צריך להפריש שניה לאש.

יא. וכן אם היה שם כהן גדול ששכל משכבת ורעו, או מזיבתו - אף על פי שלא העריב שמשו, ואף על פי שהוא טמא מת - הרי זה מתר לאכל החלה הראשונה, ואינו צריך להפריש שניה בחוצה לארץ. כל המפריש חלה, מברך תחלה: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו להפריש חלה', בין בארץ, בין בחוצה לארץ; כשם שהוא מברך על הטהורה, כן הוא מברך על הטמאה. לפיכך, אין האיש הערם מפריש חלה, שאינו יכול לברך; אבל האשה הערמה שישבה וכל פניה [של מטה] טוחות בקרקע, מברכת ומפרכת חלה.

יב. הנדה וכיוצא בה, מברכת ומפרכת חלת חוצה לארץ - שאינה מזוהרת על מגעה, אלא על אכילתה. ואם היה שם כהן קטן, או כהן ששכל, שהיא מתרת לו לאכילה, כמו שבארנו - הרי זה מתר לאכלה עם הזר על שלחן אחד; לפי שאינה מדמעת [אינה אוסרת] אם מתרבת

ואם מעט, מעט. וכשיכנסו פלן בשערי ירושלים, יתחילו לקרות: "עמדות היו בגלגלנו בשעריה, ירושלים".

יז. כל בעלי אמניות שבירושלים, עומדין לפניהם ושואלין בשלומם: 'אחינו אנשי מקום פלוני, באתם בשלום? והם מהלכין בתוך ירושלים, והחליל מכה לפניהם, עד שהם מגיעים להר הבית. הגיעו להר הבית, נטל כל אחד ואחד סלו על כתפו, ואומרין: "הללו יה, הללו אל בקדשו וכו'", עד "כל הנשמה תהלל יה, הללו יה"; והם מתקיים בהר הבית, וקוראין עד שמגיעין לעזרה. הגיעו לעזרה, דברו הלויים בשיר: "ארומקד ה', כי דליתני וגו'".

הלכות בפורים פרק ה

א. מצות עשה להפריש תרומה מן העסה לכהן, שנאמר: "ראשית ערסתכם - חלה, תרימו תרומה". וראשית זו, אין לה שעור מן התורה - אפלו הפריש בעורה, פטר את העסה; והעושה כל עסתו חלה, לא עשה פלוס - עד שישיר מקצת.

ב. ומדברי סופרים [חכמים], שמפרישין אחד מעשרים וארבעה מן העסה, כדי שיהיה בה כדי מתנה לכהן - שנאמר: "תתן לו", תן לו דבר הראוי לתנו מתנה. והנחתום העושה למכר בשוק, מפריש אחד מארבעים ושמונה - לפי שעסתו מרבה, יש בשעור זה כדי מתנה.

ג. העושה עסה למשתה בנו - אף על פי שהיא מרבה - מפריש אחד מעשרים וארבעה, שלא לחלק בעסת בעל הבית. והנחתום שעשה עסה קטנה - מפריש אחד מארבעים ושמונה, שלא לחלק בעסת הנחתום.

ד. נטמאת העסה בשוגג או באונס - מפריש אחד מארבעים ושמונה; ואם טמאה בודון - מפריש אחד מעשרים וארבעה, כדי שלא יהיה חוטא נשכר. וחלה טמאה - לכהן להסקה, כתרומה טמאה.

ה. אין חיבין בחלה מן התורה, אלא בארץ בלבד, שנאמר: "והיה באכלכם מלחם הארץ וגו'"; ובזמן שקל ישראל שם, שנאמר: "בבאכם אל הארץ" - ביאת בלכם, ולא ביאת מקצתכם. לפיכך, חלה בזמן הזה, אפלו בימי עזרא, בארץ ישראל - אינה אלא מדבריהם, כמו שבארנו בתרומה.

ו. פרות חוצה לארץ שנכנסו לארץ, חיבין בחלה; ופרות הארץ שיצאו לחוצה לארץ, פטורין, שנאמר: "אשר אני מביא אתכם שמה" - שמה אתם חיבין, בין על פרות הארץ בין על פרות חוצה לארץ.

ז. מפרישין חלה בחוצה לארץ מדברי סופרים, כדי שלא תשפח תורת חלה מישראל. ואין מביאין חלת חוצה לארץ לארץ, כשם שאין מביאין תרומה ובכורים משם; ואם הביא - מניח אותה עד ערב הפסח, ותשרף בתרומה.

ח. שלשה דינין לחלה, בשלש ארצות: כל הארץ שהחזיקו בה עולי בבל עד זויב - מפרישין בה חלה אחת בשעור, והיא נאכלת לכהנים. ושאר ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ולא החזיקו בה עולי בבל, שהיא מפזיב ועד אמנה - מפרישין בה שתי חלות: האחת נשרפת,

ט. היו ישראל ונכרי שתפין בעסה - אם היה בחלק ישראל שעור עסה החיבת בחלה, הרי זו חיבת.

י. נכרי שהפריש חלה, אפלו בארץ ישראל - אינה חלה; אלא מודיעין אותו שאינו צריך, ותאכל לזר. ולמה לא חששו לה שמא עסה של ישראל היא, ותלה אותה ביד גוי כדי לפטרה? שאם ירצה ישראל, יפטר עצמו ויעשה עסתו פחות משעור חלה.

יא. המערב קמח חטים וקמח ארו, ועשה מהן עסה - אם יש בה טעם דגן, חיבת בחלה; ואם לאו, פטורה. אפלו היה השאור חטים לתוך עסת ארו - אם יש בה טעם דגן, חיבת; ואם לאו, פטורה.

יב. עסה שנלושה בינו, או שמן, או דבש, או מים ורתחין, או שנתן לתוכה תבלין, או שהרתיח המים והשליף הקמח לתוכו ולשו - אם אפיה, בין בתנור, בין בקרקע, בין על המחבת והמרחשת [מיו מחבת], בין שהדביק את הבצק במחבת ובמרחשת ואחר כך הרתיחן באש מלמטה עד שגאפת הפת, בין שהרתיחן ואחר כך הדביק הבצק - כל אלו חיבין בחלה. אבל העושה עסה לבישה בחמה בלבד, או לבשלה בקדרה - הרי היא פטורה מן החלה; שאין מעשה חמה לחם, בין שלשה במים בין בשאר משקין. וכן קלי [קמח קלוי] שלשין אותו במים או בדבש, ואוכלין אותו בלא אפיה - פטור; שאין חיבת, אלא עסה שסופה להאפות לחם למאכל אדם.

יג. עסה שלשה תחלה לעשותה מעשה חמה, והשלימה לעשותה פת, או שהתחיל בה לאפותה פת, והשלימה לעשותה מעשה חמה, וכן קלי שלשו לאפותו פת - חיבין בחלה.

יד. לחם העשוי לכתח [תערובת מן חלב ולחם], מעשיה מוכיחין עליה: עשיה כעכין, חיבת בחלה; עשיה כלמודין [עיסה עבה שאפה אותה כדרך בלילה וקח], פטורה מן החלה.

טו. כמה שעור העסה שחיבת בחלה? מלא העמר קמח - בין מאחד מתמשות המינים, בין מתמשותן - בלן מצטרפין לשעור. וכמה הוא שעור העמר? שני קבין פחות חמש; והקב ארבעת לגין, והלג ארבע רביעיות. והרביעית אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחמש אצבע; וכל האצבעות, הם רחב גודל של יד. נמצאת למד, שהמדה שיש בה עשר אצבעות על עשר אצבעות ברום שלש אצבעות ותשיע אצבע בקרוב, הוא העמר; וכן מדה שיש בה שבע אצבעות פחות שני תשיעי אצבע על שבע אצבעות פחות שני תשיעי אצבע ברום שבע אצבעות פחות שני תשיעי אצבע, היא מדת העמר. ושתי המדות - כאחד הן עולין. וכמה מכילה מדה זו? כמו שלש וארבעים ביצים בינוניות וחמש ביצה; והן משקל ששה ושמונים סלעים ושני שלישי סלע מקמח החטים שבמצרים, שהן משקל חמש מאות וזו ועשרים וזו מזווי מצרים בזמן הזה. ומדה שהיא מכילה כמשקל הזה מקמח החטים הזה, בה מודדין לחלה בכל מקום.

טז. אסור לאדם לעשות עסתו פחות מפשעור, כדי לפטרה מן החלה; והמפריש חלה מעסה שהיא פחותה

באחרות, ואפלו נתערכה שנה בשנה. ונותנין אותה לכהן עם הארץ, מפני שהיא טמאה באויר ארץ העמים. ואין בה משום כהן המסייע במתנותיו, שהוא אסור [אין איסור על הכהן לבוא ליטלה מן הגורן]. ואם רצה לאכל תחלה, ואחר כך יפריש החלה בחוצה לארץ - מתר, שאין עקרה אלא מדברייהם [של חכמים].

יג. החלה נקראת 'תרומה'. לפיכך, אינה נטלת אלא מן המקף [ממה שנמצא במקום אחד], בתרומה; ואינה נטלת מן הטהור על הטמא לכתחלה.

יד. וכל שאמרנו בתרומה 'לא יתם', ואם תרם אינה תרומה' - כך בחלה. וכל שאינו אוכל תרומה, אינו אוכל חלה; וכל האוכל תרומה, אוכל חלה.

טו. הסומא והשכור, מפרישין חלה לכתחלה - שאין בעסה רע ויפה, כדי שיכוננו ויפרישו מן היפה.

יום שישי

הלכות בכורים פרק ו

א. הלוקח מן הנחתום - מפריש מן החמה על הצוננת ומן הצוננת על החמה, אפלו מדפוסין הרבה [צורות שונות].

ב. אין חיבין בחלה אלא חמשה מיני תבואה בלבד, והן: החטים, והשעורים, והכסמין, ושבלת שועל, והשפון, שגאמר: "באכלכם מלחם הארץ", ואין קרוי לחם אלא פת הנעשית מאלו. אבל העושה פת ארו או דחן, וכיוצא בהן מן הקטניות - אינן חיבין בחלה כלל.

ג. הלקט והשכחה והפאה, וההפקר, ותבואה שלא הביאה [גדלה] שלישי - אף על פי שהן פטורין מן התרומה, הרי הן חיבין בחלה. וכן מעשר ראשון שהקדימו בשבילים [הקדים הלוי ליטול מעשר לפני שקיבל הכהן תרומה גדולה] שנטלה תרומתו [תרומת מעשר], אף על פי שיש בו חלק תרומה גדולה, ומעשר שני והקדש שגפדו, ומותר העמר ושתי הלחם [הקרבים בשבועות] ולחם הפנים כשיפדו כל אותן המותרות - הכל חיבין בחלה.

ד. עסה של מעשר שני בירושלים, ועסת שביעית, וספק מדמע [עיסת חולין שספק אם נפלה בה תרומה] - חיבין בחלה; אבל המדמע [תרומה מעורבת בחולין], פטור מן החלה.

ה. חלות [הבאות עם קרבן] תודה ורקיקי גזיר - עשה אותן לעצמו - פטורין מן החלה, מפני שהן קדש; עשאן למכרן בשוק לגזירים ולמקריבי תודה - חיבין בחלה, לפי שפדעוהו שאם לא תמכר יאכלנה.

ו. עסת השתפין, והעושה עסה לרבים - חיבת בחלה.

ז. העושה עסה מן הטבל [תבואה לא מעושרת] - בין שהקדים חלה לתרומה, בין שהקדים תרומה לחלה - מה שעשה, עשוי; ואם החלה הפריש תחלה, לא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ותרומת מעשר; ואם תרומה הפריש תחלה, לא תאכל עד שיוציא עליה חלה.

ח. העושה עסה להאכיל הפת שלה לבהמה או לחיה, פטורה; עסת הכלבים - בזמן שהרועים אוכלים ממנה, חיבת בחלה. עסת הנכרי, פטורה.

בחוליון] או עסת גוי - אף על פי שנוגעות זו בזו - אינן מצטרפות; שהרי דבר הפטור מן החלה מבדיל באמצע.

ו. הנה באמצע עסה שהורמה חלטה - מצטרפות; שהעסה שביניהן כבר היתה מחייבת בחלה. וכן אם הנה ביניהן עסת הקדש - מצטרפות; מפני שראויה לפדותה, ותתחייב בחלה. וכן אם היתה ביניהן עסת מין אחר, או עסת איש אחר, או עסת חדש - הרי שתי העסות שבצדדין מצטרפות לחלה.

ז. שתי עסות שכל אחת מהן פחותה ממשעור, שהפריש מזו חלה ומזו חלה, וחרזו ונגעו זו בזו, והרי בשתייהם כשעור - חייבין להפריש מהן חלה; שהחלות הראשונות אינן פלוס.

ח. שני גוים שעשו עסה כשעור, וחלקו אותה, ואחר כך נתגירו, והוסיף כל אחד על חלקו אחר שנתגיר עד שהשלימו לשעור - הרי זו חייבת; שלא היתה לה שעת חובה כשהיו גוים, שהרי פחות ממשעור הנה ביד כל אחד מהן.

ט. אבל שני ישראלים שעשו פן, וחרזו כל אחד אחר שחלקו והוסיף על חלקו עד שהשלימו לשעור - הרי זו פטורה; שכבר היתה לה שעת חובה, והיו פטורין באותה שעה, מפני שעשו אותה לחלק.

י. היתה העסה בין הגוי והישראלי בשתפות, וחלקו, ואחר כך נתגיר הגוי, והוסיף הגר על שלו והישראלי על שלו עד שהשלים כל אחד עסתו לשעור - של ישראל חייבת, ושלו גוי פטורה.

יא. הנוטל שאור מעסה שלא הורמה חלטה, ונתנו לתוף עסה שהורמה חלטה - הרי זה מביא עסה שניה שיהיה בה עם שאור זה שעור עסה שחייבת בחלה, ונותן אותה בצד העסה שהורמה חלטה, ומפריש מן העסה השניה שעור חלה עליה ועל השאור, כדי שייטל מן המקף - כשכולם במקום אחד. ואם אין לו עסה שניה - נעשת זו בלה טבל, ומפריש חלה על הכל; שהטבל במינו אוסר בכל שהוא.

יב. עסה הטבולה לחלה - [שלא הופרש ממנה חלה] אינה בחלה, והרי היא כחליין לענין טמאה - שאין השני עושה שלישי בחליין, כמו שיתבאר במקומו; ומתיר לגרם טמאה לחליין שבארץ ישראל. לפיכך, שתי עסות, אחת טמאה ואחת טהורה - נוטל כדי חלת שתייהן מעסה שלא הורמה חלטה, ונותנו באמצע סמוך לעסה הטהורה, ומושך מן הטמאה לטהורה כדי ביצה, כדי לתרם מן [ה] מקף.

יג. עושה אדם עסה טהורה, ואינו מפריש חלטה, ומניחה או מניח מקצתה להיות מפריש עליה והולך חלות של עסות אחרות, ואפלו נטמאו העסות - עד שתעשה העסה שהניח בלה חלה, ויתננה לכהן; והוא, שלא תפסל מאכל אדם; אבל משתסרח, אינו מפריש עליה. במה דברים אמורים? בשהיו אותן העסות שמפריש עליהן ספק אם הורמה מהן חלה או לא הורמה - שחלת דמאי - [ספק] נטלת מן הטהור על הטמא לכתחלה, ושלא מן המקף.

מפשעור - לא עשה כלום, והרי היא חליין כשהיתה. עשה עסה פחותה ממשעור, ואפיה ונתן הפת לסל, וחרזו ואפה פת אחרת ונתן לסל - אם נתקבץ בסל שעור חלה, הסל מצרף לחלה, ומפריש החלה מן הפת - שגאמר: "והיה באכלכם מלחם הארץ", מלמד שהוא מפריש מן האפוי. ואין התנור מצרף לחלה.

יד. היו הפירות נושכות זו בזו [בעודן עיטה], ונתקבץ מן הכל שעור חלה - חייבין בחלה, אף על פי שאינן בסל. אפה מעט מעט, וקבץ הכל על הלוח שאין לו תוף - הרי זה ספק; ואם חלה של דבריהם היא - אינו חייב להפריש, עד שיצרף אותן כלי שיש לו תוף.

יח. קמח שלא רקדו - [ניפה], אלא לשו בסבין שלו - הואיל ויש בכל הקמח עמר, חייב בחלה; אבל אם נטל המרסן [קליפות] מן הקמח, וחרזו והשלים שעור העסה במרסן שהחזירו לקמח - אינו חייב בחלה.

יט. נחתום שעשה עסה לעשותה שאור [שמורים] לחלקו, חייבת בחלה - שאם לא תמכר, יעשה אותה פת. אבל העושה עסה לחלקה בצק [לכמה אנשים], פטורה.

כ. גשים שנתנו לנחתום לעשות להן שאור - אם אין בשל אחת מהן כשעור - אף על פי שיש בכללן כשעור, פטורה.

הלכות בכורים פרק ז

א. שתי עסות שיש בשתייהן שעור החייב בחלה, ואין באחת מהן כשעור, שנגעו זו בזו, ונשכו זו את זו - אם היו של שנים - אפלו הן ממין אחד, פטורין מן החלה; שסתם שנים מקפידין. ואם ידוע שאינן מקפידין על ערוב העסות, הרי אלו מצטרפות.

ב. היו שתייהן של איש אחד - אם היו ממין אחד, מצטרפין וחיבות בחלה; ואם היו שני מינין, אין מצטרפין; שסתם אחד אינו מקפיד. ואם הנה מקפיד שלא תגע עסה זו בזו, ולא תתערב עמה - אפלו היו מין אחד, אין מצטרפות.

ג. וכיצד מצטרפות אם היו של אחד ממין אחד? עסת החטים שנגעה בעסת הפסמין, מצטרפות; נגעה בשאר המינין, אין מצטרפות. וכן עסת שעורין שנגעה בעסת הפסמין, או שבלת שועל, או שפון, וכן עסת פסמין ושל שבלת שועל ושל שפון שנגעה כל אחת משלשתן בחברתה - הרי אלו מצטרפות.

ד. עסת חדש [מיבול השנה החדשה] אינה מצטרפת לשל ישן, אף על פי שהן ממין אחד - כדי שלא יאמרו: 'תורמין מן החדש על הישן'; ולא יתרם באמצע שתייהן - אלא יביא עסה אחרת חדש או ישן, ויצרף להן להשלים השעור. במה דברים אמורים? בעסה שנגעה בעסה אחרת; אבל הבולל קמח חמשת המינין, ועשה מהן עסה אחת - הרי חמשתן מצטרפין לשעור עסת חלה, כמו שבארנו.

ה. עסה שהיא פחותה ממשעור מכאן, ועסה פחותה ממשעור מכאן, ועסה שאינה חייבת בחלה באמצע, כגון עסת ארו או עסת תרומה או מדמע [תרומה שנתערבה

הלכות בפורים פרק ח

א. המפריש חלתו קמח - אינה חלה, וגזל ביד כהן, ושאר העסה חייבת בחלה; ואותו הקמח שהפריש לשם חלה - אם יש בו עמר, ועשהו עסה - הרי זה מפריש ממנו חלה, כשאר כל קמח חלין.

ב. אימתי מפרישין החלה? כשיתן המים, ויתערב הקמח במים - מפריש החלה ממנו מתחלת דבר שנלוש, שנאמר: 'ראשית ערסחכם'. והוא, שלא ישאר שם קמח בערבך [קטרה] שלא נתערב במים, שעור עמר; ואם אמר: 'הרי זו חלה על העסה ועל השאור ועל הקמח שנשפתה, ולכשתעשה כלה עסה אחת תתקדש זו שבגדו לשם חלה' - הרי זה מתר.

ג. הניח העסה עד שלש הכל וערבך, ואחר כך הפריש - אין בכך פלוס; ואם לא הפריש החלה בצק, אלא אפה הכל - הרי זה מפריש מן הפת, כמו שבארנו.

ד. מאימתי תתחבב העסה בחלה? משתנגלגל בחטים ויתערב הקמח במים, או שתטמטם בשעורים [- שיטבוק אחד לשני] ותעשה כלה גוף אחד; ואוכלין עראי מן העסה, עד שתתנגלגל בחטים ותטמטם בשעורים. והבסמין בחטים, ושללת שועל והשפון בשעורים.

ה. נתנגלגלה בחטים ונטמטמה בשעורים - האוכל ממנה קדם הפרשת חלה חזב מיתה, מפני שהיא טבל. לפיכך, אם היתה העסה חייבת בחלה מן התורה, האוכל ממנה לוקה ככל אוכל טבל; ואם היתה חייבת בחלה מדברייהן, מכין אותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן].

ו. עסה שנדמעה [שנתערבה בה תרומה] עד שלא תתנגלגל, פטורה; ומשנתנגלגלה, חייבת. וכן המקדיש עסתו או המפקיר אותה קדם שתתנגלגל, ופדיה או זכה בה, ואחר כך גלגלה, או שהקדישה או הפקיר אותה אחר שנתנגלגלה, ופדיה וזכה בה - הרי זו חייבת בחלה.

ז. הקדישה קדם שתתנגלגל, ונתנגלגלה ביד ההקדש, ואחר כך פדיה - פטורה; שבשעת חובתה, היתה פטורה. ח. וכן נכרי שנמתן לישראל לעשות לו עסה, ונתנה לו במתנה עד שלא גלגלה - חייבת; ואם נתנה לו אחר שנתנגלגלה, פטורה.

ט. גר שנתגיר והיתה לו עסה - אם נתנגלגלה עד שלא נתגיר, פטורה; ואם משנתגיר נתנגלגלה, חייבת. ואם ספק - חייבת בחלה, לפי שהוא עון מיתה; וזר שאכל חלת ספק זו וכיוצא בו, אין חזב עליה [קנט] - חמץ.

י. עסה שנולד בה ספק טמאה קדם שתתנגלגל - יעשנה בטמאה, לפי שמתר לטמא חלין שבארץ ישראל; ותשרף חלתה. נולד לה אחר שנתנגלגלה ספק טמאה, שודאה מטמא את החלין מן התורה - יגמרנה בטירה; שכל שודאו מטמא את החלין - גזרו על ספקו בחלין הטבולים לחלה, שלא יטמאו אותן הואיל ונטבלו לחלה. ותהיה החלה הזאת תלויה, לא נאכלת ולא נשרפת.

יא. לא יעשה אדם עסתו בטמאה לכתחלה, אלא יזהר

וישתדל; ויטהר הוא וכליו, כדי להפריש חלה בטירה. ה'יה בינו ובין המים יתר מארבעת מילין - יעשנה בטמאה, ויפריש חלה טמאה.

יב. אין עושין חלת עם הארץ [- עיסה שלימה שתהיה חלה עבור הרבה עיסות] בטירה, אכל עושין עסת החלין בטירה. כיצד? מגבל העסה זה החבר [- נאמן על מעשרות], ומפריש ממנה כדי חלתה; ומניחה בכלי גללים או כלי אבנים או כלי אדמה, שאין מקבלין טמאה. וכשיבוא עם הארץ - נוטל את שפתיהן, את העסה ואת החלה; ואומרין לו: 'הזהר, שלא תגע בחלה, שלא תחזור לטבלה'. ומפני מה התירו לו זה? משום כדי חזיו [פרנסתו] של מגבל [- לש, שיוכל ללוש עיסות של עם הארץ].

יג. אשת חבר, מקודת [מנפה] ובורת עם אשת עם הארץ; אכל משתטיל מים לעסה - לא תסיע אותה, מפני שהיא עושה עסתה בטמאה. וכן הנחתום שהוא עושה בטמאה - לא לשין ולא עורכין עמו, שאין מחזקין ידי עובדי עברה; אכל מוליקין עמו פת לפלטר [מוכר].

יד. הלוקח מנחתום עם הארץ בסוריה [- מקומות שכבש דוד ולא נתקדשו בקדושת הארץ], ואמר לו: 'הפרשתי חלה' - אינו צריך להפריש חלה מספק; כשם שלא נחשדו כל ישראל בארץ על תרומה גדולה, כך לא נחשדו בסוריה על החלה.

טו. אכל הלוקח בחוצה לארץ מן הנחתום, צריך להפריש חלה מספק; אכל הלוקח מבעל הבית, ואין צריך לו זר המתארם אצלו - אינו צריך להפריש מספק.

שבת קודש

הלכות בפורים פרק ט

א. מצות עשה לתן כל זוכה [שוחט לאכילה] בהמה טהורה לכהן הזרוע והלויים והקבה, שנאמר: 'וזה יהיה משפט הפהנים וכו'; ואלו הן הנקראין 'מתנות' בכל מקום. ומצוה זו נוהגת תמיד, בין בפני הבית [בזמן המקדש] בין שלא בפני הבית; ובכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ; ובחלין, אכל לא במקדשין.

ב. כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן, ונפדו - חייבין במתנות; ואם קדם מום עובר להקדשן, או שהקדישן תמימים ואחר כך נולד בהן מום, ונפדו - הרי אלו פטורין מן המתנות.

ג. ספק בכור, חזב במתנות מפל צד: אם בכור הוא, פלו לכהן; ואם אינו בכור, מתנותיו לכהן. ואם נסתפק בשנים, ולקח הכהן האחד מספק - הרי השני פטור מן המתנות; עשו אותו כמי שזכה בו הכהן, ונתנו בומו לבעליו. אכל ספק המעשר - פטור מכל מקום, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

ד. בהמת קדשים שנפסלה במומה ואינה חייבת במתנות, שנתערבה בבהמות אחרות, אפלו אחת במאה - בזמן שכל בהמה מהן [שייכת] לאחד [אחר], בלן פטורין; שכל אחד ואחד ספק, והמוציא מחברו עליו הראיה. ה'ה אחר הוא השוחט את פלן, פוטר מתנות אחת מהן בלבד.

מפני שמתנות כהנה נגזלות - שהגזל על המוכר, והקונה כאוכלם ברשות).

טו. אמר לטבח: 'מכר לי בגני מעים של פרה, והיו בה מתנות - נותנן לכהן, ואינו מנכה לו מן הדמים; לקחן ממנו במשקל - נותנן לכהן, ומנכה לטבח מן הדמים.

טז. המשלח בשר לחברו, והיו בו מתנות - אינו חושש שמא עבר זה ונגזל. מקום שאין בו פה - מעלה המתנות בדמים, ואוכלן, מפני הפסד כהן. ויתן הדמים לכל כהן שירצה.

יז. הרוצה לתן המתנות לכהן אחד, נותן; ואם רצה לחלק אותן - לא יתן חצי קבה לאחד או חצי זרוע לאחד, אלא נותן זרוע לאחד וקבה לאחד וילחיים לשנים, שנגמר: "תתן לו", שיהיה בה כדי מתנה. ואם היו של שור, חולק אותן חתיכות חתיכות - והוא שיהיה בכל חתיכה כדי מתנה.

יח. איזה הוא הזרוע? זה זרוע של זמין מן הפרק של ארבעה עד כף של יד [מהברר עד תחילת השוק], שהן שני אברים זה מערה בזה. והלחיים - מן הפרק של לחי ועד פיקה של גרגרת, שהיא טבעת גדולה, עם הלשון שביניהן; הכל לכהן.

יט. אין מולגין [- אין מסירים] אותן [מצמרות], ואין מפשיטין אותן - אלא ינתנו לו בעורן ובצמרן. והקבה, בחלב שעליה; וכבר נהגו הפהנים להניח חלב הקבה לפעלים.

כ. הפנהגת אוכלת המתנות, אף על פי שהיא נשואה לישראל - מפני שאין בהן קדשה; ולא עוד, אלא הבעל אוכל מתנות בגלל אשתו. אבל חלה [- שנבעלה לפסול לה] אינה אוכלת, שאין חללים בכלל פהנים. ואם רצה הכהן למכר המתנות, או לתנן במתנה אפילו לגוי, או להאכלין לפלבים - מאכיל, שאין בהן קדשה בכלל.

כא. כהן שהיו לו חברים שנותנין לו המתנות - אם רצה לזכות בהן לישראל חברו - הרי זה מנכה לו בהן, ואף על פי שלא באו לידו; והיו אותם החברים זוכחים ונותנין המתנות לזה הישראלי שזכה בהן; והוא, שיהיה הישראלי זה בדת, ואין לו לקנות בשר, ויהיה הכהן שזכה לו חברו. אבל אם היה הכהן שמשו של ישראל זה, או שכירו ולקיטו - אינו מנכה לו, עד שיבואו לידו; שמא יזכה בעל כרחו.

כב. לא יחטף הכהן בידו מתנותיו, ולא ישאל בפיו; אלא אם נתנו בכבוד, נוטל. ובזמן שהם רבים בבית המטבחים - הצנועים מושקין ידיהם, והגרגרים נוטלין; ואם היה כהן צנוע, ואין מפירין אותו שהוא כהן - הרי זה נוטל, כדי שיוודע לכל שהוא כהן. ואין הפהנים אוכלין המתנות אלא צלי בתרדל - שנגמר: "לך נתתים למשחה", כדרך שהמלכים אוכלין.

הלכות בפורים פרק י

א. מצות עשה לתן לכהן ראשית הגז, שנגמר: "וראשית גז צאנך - תתן לו"; והלויים בכלל ישראל במצוה זו. ואין לראשית הגז זו שעור מן התורה; ומדברי סופרים, שלא

ה. אין חייב במתנות אלא בהמה טהורה בלבד, שנגמר: "אם שור אם שה". כלאים הבא מכבש ועז, חייב במתנות; והכוי - אף על פי שהוא ספק [חיה או בהמה], מפרישין ממנו כל המתנות. צבי הבא על העז וילדה, הולד חייב בחצי מתנות - שנגמר: "אם שה", אפילו מקצת שה; אבל תיש הבא על הצביה, הולד פטור מן המתנות.

ו. אחד השוחט לאכילת אדם, או לאכילת גוי, או לאכילת הפלבים, או לרפואה - חייב במתנות.

ז. בהמת השתפין חבת, שנגמר: "זבחי הזבח".

ח. הלוקח [קונה] בהמה מפרות שביעית, חייב במתנות. כהנים ולויים פטורין מן המתנות, שנגמר: "מאת העם"; וספק הם הלויים, אם הם בכלל העם או אינן; לפיכך, אין נוטלין מהן - ואם נוטל הפהן, לא יחזיר.

ט. במה דברים אמורים? בשוחט לעצמו. אבל כהן טבח ששוחט ומוכר בשוק - ממתנין לו שתיים שלש שבתות; מכאן ואילך, מוציאין ממנו המתנות, ונותנין אותן לכהנים אחרים. ואם קבע בית מטבחים למכר - אין ממתנין לו, אלא מוציאין ממנו מיד; ואם נמנע מלתן, מנדין אותו עד שיתן.

י. השוחט לנכרי וילכהו [- בהמות שלהם], פטור מן המתנות. והמשפתף עם הפהן - צריך שירשם [יסמו] חלקו, כדי שיהיה המתנות בחלק הפהן; שאם לא עין [ציון] חלקו - חייב במתנות, מפני שאין הכל יודעין שפנה שפתף לו. לפיכך, אם היה הפהן עומד עמו במטבחים, ונשוא ונותן עמו - אינו צריך לרשם. והמשפתף עם הנכרי - אינו צריך לרשם; שסתם גוי מרבה דברים, ומודיע לכל שהוא שפתף, ואף על פי שאינו עמו בשעת מכירה.

יא. התנה עמו הפהן שהוא שפתף חוץ מן המתנות, הרי המתנות לכהן; בינו שאמר לו 'חוי', הרי שיר לו הפהן חלק במתנות, וילפיכך הן שלו. אבל אם אמר לו הפהן: 'על מנת שהמתנות שלי' - הרי המתנות של זה הישראלי, ונותנן לכל כהן שירצה; אף על פי שהתנה עמו שהן שלו, לא נפטר מן המתנות - שהאומר 'על מנת', לא שיר לו בעצמן של מתנות כלום, והואיל ולא שיר לו בהן שתפות, לא קנה אותן בתנאי זה.

יב. היה הפהן שפתף בראש, פטור מן הלחי; שפתף ביד, פטור מן הזרוע; שפתף בבגני מעים, פטור מן הקבה. אמר לו הפהן: 'הרי בהמה פלה שלי והראש שלך' - חייב בלחי; שדבר החייב, הרי הוא של ישראל.

יג. גר שנתגיר, והיתה לו בהמה שחוטטה - אם נשחטה עד לא נתגיר, פטור; ואם נשחטה אחר שנתגיר, חייב. ואם ספק - פטור, שהמוציא מחברו עליו הראיה.

יד. בהמה שלא הורמו מתנותיה - מתר לאכל ממנה; שאינה דומה לטבול [פירות לא מעושרים], שהרי מתנות כהנה מכדלין. והמתנות עצמן, אסור לישראל לאכלן אלא ברשות כהן. עבר ואכלן, או הזיקן, או מכרן - אינו חייב לשלם, מפני שהוא קמון שאין לו תובע ידוע. והקונה אותן - אף על פי שאינו רשאי - הרי זה מתר לאכלן.

יג. כמה צאן יהיו לו, ויהיו חובות בראשית הגז? אין פחות מחמש; והוא, שיהיה בגז שילהן, אין פחות ממשקל ששים סלע, ותהיה גזת כל אחת מהן, אין פחות ממשקל שתיים עשרה סלע. היתה אחת מהן גזות פחות משתיים עשרה סלע - אף על פי שתמשפן גזות ששים סלע או יתר, הרי אלו פטורין מראשית הגז.

יד. השתפין, חבין בראשית הגז - והוא שיהיה בחלק כל אחד מהן פשעור; אבל חמש צאן בלבד של שני שתפין, פטורין.

טו. ראשית הגז, מצותה בתחלה; ואם הפריש בין באמצע בין בסוף, יצא. היו לו חמש צאן, וגזו אחת בלבד, ומכר גזתה, ואחר כך גזו שניה ומכרה, ואחר כך גזו שלישית ומכרה - הכל מצטרפות לראשית הגז, וחבין אפלו לאחר כמה שנים. ויש לו להפריש מן החדש על הישן, וממין גזה על מין גזה אחר. אבל אם היתה רחל אחת, וגזזה והניח גזתה, ואחר כך קנה שניה, וגזזה והניח גזתה - אינן מצטרפות.

טז. מי שהיו לו גזות רבות של ראשית הגז, והוא רוצה לחלק לפניהם - לא יתן לכל אחד ואחד פחות ממשקל חמש סלעים מלבן, כדי (- מספיק לו:) בגד קטן. לא שילבנו, ואחר כך יתן לו - אלא יתן לו מצמר הגז כשהוא צואי (לא מלובן), כדי שיהיה בו אחר הלבון חמש סלעים או יתר, שנאמר: "יתן לו", שיהיה בו כדי מתנה המועלת.

יז. ראשית הגז, חלין לכל דבר. לפיכך אני אומר, שנותנין אותו לכהנת, אף על פי שהיא נשואה לישראל - כמתנות בהמה; ונראה לי, שדין שניהן אחד הוא.

הלכות בכורים פרק יא

א. מצות עשה לפדות כל איש מישראל, בנו שהוא בכור לאמו הישראלית - שנאמר: "כל פטר רחם - לי", ונאמר: "אף פדה תפדה את בכור האדם".

ב. ואין האשה חייבת לפדות את בנה - שהחייב לפדות את עצמו, הוא שחייב לפדות את בנו. עבר האב ולא פדהו - כשיגדיל, יפדה את עצמו.

ג. היתה הוא לפדות ובנו לפדות - יפדה את עצמו תחלה, ואחר כך יפדה בנו; ואם אין לו אלא כדי פדיון אחד, יפדה עצמו.

ד. היתה בנו לפדות, והגיע עת לעלות לרגל, ואין לו כדי לזה ולזה - פודה את בנו, ואחר כך עולה לרגל, שנאמר: "כל בכור בניך תפדה", ואחר כך "ולא יראו פני ריכם".

ה. הפודה את בנו - מכרף 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על פדיון הבן, וחזור ומכרף 'שהחיינו, ואחר כך נותן הפדיון לפנה. ואם פדה עצמו - מכרף 'לפדות הבכור, ומכרף 'שהחיינו'.

ו. מצוה זו נוהגת בכל מקום ובכל זמן. ובכמה פודהו? בחמש סלעים, שנאמר: "פדויו, מכן חדש תפדה" - בין בכסף, בין בשנה כסף מן המטלטלין שגופן ממון פענן

יפחות מאחד מששים. ואינה נוהגת אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית (בזמן המקדש) בין שלא בפני הבית - בראשית הדגן (- תרומה). ונוהג בחלין, אבל לא במקדשין.

ב. יציד? הרי שהקדיש בהמות לבדק הבית (להוצאות המקדש), וגזון - יכול יהיה חייב לפדות ולתן לפנה? או אם הקדיש בהמה חוץ מגזתה - יכול יהיה חייב בראשית הגז? תלמוד לומר: "צאנך", אין אלו צאנו.

ג. כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן, ונפדו - חבין בראשית הגז; אבל אם קדם הקדשן את מומן, או שקדם מום עובר להקדשן, ואחר כך נולד להן מום קבוע, ונפדו - פטורין מראשית הגז.

ד. אין חבין בראשית הגז אלא הכבשים בלבד, וזכרים כנקבות - שהצמר שלהן, הוא הראוי לכגדים. היתה צמרו קשה, ואינו ראוי ללבישה - פטורין מראשית הגז; שאין מתנה זו לפנה, אלא כדי ללבש ממנה.

ה. בינון שזפה לו הקדוש ברוך הוא בתרומות, שהן לתמו ויינו, וזפה לו במתנות בהמה וקדשי מקדש, שהן הכסף שלו - זפה לו בראשית הגז ללבושו, ובגדו (שנגזל מ:) הגז (ומת בלי יורשים) והתרמים (שהחרים אדם לה') ויפדה אותה (- שהוקדשה ונמכרה, חזרת ביובל להקדש ומתחלקת לכהנים שבמשמר) ופדיון בכורות להוצאותיו וישאר צרכיו, שהרי אין לו חלק בפחלה ובבנה.

ו. היתה הצמר שלהן אדם, או שחור, או שחום - חובות בראשית הגז; אבל אם גזו הצמר, וצבעו קדם שיתן - נפטר מראשית הגז. הלבנו קדם שיתן, חייב להפריש אחר שלבנו. התולש צמר רחליו בידו, ולא גזון - חייב בראשית הגז.

ז. בראשית הגז נוהג בכלאים, ובכוי (- ספק בהמה או חיה), ובטרפה; אבל הגזו את המתה, פטור.

ח. המפריש ראשית הגז, ואבד - חייב באחריותו, עד שיתן לפנה. האומר: 'כל גזותי ראשית', דבריו קמיין.

ט. הלוקח (קונה) גז צאנו של נכרי - אף על פי שגזו, פטור מראשית הגז. לקח הצאן לגזתו, חייב - אף על פי שגדלה הגז ברשות הגוי, ואף על פי שחוזרין הצאן לגוי אחר הגז; הואיל והגזו ישראל והגזות שלו - חייב, שאין החיוב אלא בשעת הגז.

י. הלוקח גז צאנו של חברו - אם שיר המוכר מעט מצאנו להגזו, המוכר חייב להפריש מן המשאר על הכל, ואף על פי שלא התחיל המוכר לגזו; וזקה, אין אדם מוכר מתנות פנה. ואם לא שיר כלום, הלוקח חייב להפריש.

יא. היו שני מיני גזה, כגון גזה לבנה וגזת שחומה, או גזת זכרים וגזת נקבות, ומכר מין זה והניח המין האחר - זה נותן לעצמו על מה שלקח, וזה נותן לעצמו על מה שהניח.

יב. גר שנתגר והיו לו גזות, ואין ידוע אם עד שלא נתגר נגזו או משנתגר - הרי זה פטור; המוציא מחברו עליו הראיה.

שנאמר: "ופדונו, מִבְּנֵי חֵדָשׁ תִּפְדֶּה". מת הבן בתוך שלשים, ואפלו ביום שלשים, וכן אם נעשה טרפה נ- שסופו למות תוך שנה) - אינו חייב בחמש סלעים; ואם הקדים ונתן לכהן, יחזיר לו הפדיון. מת אחר שלשים יום, חייב בפדיון; ואם לא נתן, יתן.

יח. מי שפדה בנו בתוך שלשים יום - אם אמר לו 'מעכשור' (כעת יחול הפדיון), אין בנו פדוי; ואם אמר לו [שיחול הפדיון] 'לאחר שלשים יום' - בנו פדוי, ואף על פי שאין המעות קיימין [ביד הכהן] לאחר שלשים יום.

יט. מי שהוא ספק אם הוא חייב בפדיה או אינו חייב - הרי זה פטור, שהמוציא מחברו עליו הראיה. מת האב בתוך שלשים יום - הרי הבן בחזקת שלא נפדה, עד שיביא ראיה שאביו פדהו קדם שיממות; מת האב לאחר שלשים יום - הרי הוא בחזקת פדוי, עד שיודיעוהו שלא נפדה.

כ. מי שלא בכרה אשתו (לא ילדה מעולם), וילדה זכר ונקבה, ואין ידוע איזה מהם יצא ראשון - אין פאן לכהן כלום. ילדה שני זכרים - אף על פי שאין ידוע איזה מהם הבכור, נותן חמש סלעים לכהן; מת אחד מהם בתוך שלשים יום - פטור, שהמוציא מחברו עליו הראיה. מת האב - בין בתוך שלשים יום בין לאחר שלשים יום, בין שלא חלקו האחים בין שחלקו - ינתן מן הנכסים חמש סלעים לכהן; שפכר נתחייבו הנכסים.

כא. שתי נשיו שלא בכרו, וילדו שני זכרים - נותן עשר סלעים לכהן. נתן עשר סלעים לכהן, ומת אחד מהם בתוך שלשים יום - אם לכהן אחד נתן, יחזיר לו חמש סלעים; ואם לשני כהנים נתן, אינו יכול להוציא מהם - שהרי לא עין פדיון זה על בן זה, וכל אחד מהם יכול לומר: 'החזר מחברי'.

כב. שתי נשיו שלא בכרו, שילדו זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה - נותן חמש סלעים לכהן; שאי אפשר שלא יהיה אחד מהם זכר פטור רחם.

כג. ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות, ואין ידוע איזה נולד ראשון - אין פאן לכהן כלום; שאני אומר, נקבה נולדה תחלה ואחריה זכר.

כד. שתי נשיו, אחת בכרה ואחת לא בכרה, וילדו שני זכרים ונתעברו - נותן חמש סלעים לכהן. מת אחד מהם בתוך שלשים יום, האב פטור; מת האב, ינתן מן הנכסים חמש סלעים.

כה. ילדו זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה - אין פאן לכהן כלום; שאני אומר, זו שלא בכרה ילדה נקבה תחלה ואחריה זכר, וזו שבכרה ילדה זכר.

כו. שתי נשיו של שני אנשים שלא בכרו, וילדו שני זכרים ונתעברו - זה נותן חמש סלעים וזה נותן חמש סלעים. נתנו, ואחר כך מת אחד מן הכהנים בתוך שלשים יום - אם לשני כהנים נתנו, אין יכולין להוציא מידם; ואם לכהן אחד נתנו - פותב אחד מהם לחברו הרשאה, וילף זה בחרשאה ויחזיר מן הכהן חמש סלעים.

כז. ילדו זכר ונקבה, ונתעברו - האבות פטורין, והבן חייב לפדות את עצמו. וכן מבכרת (לא ילדה בכור) שלא

השקלים. לפיכך, אין פודין בקרקעות; ולא בעבדים, מפני שהן בקרקעות; ולא בשטרות, לפי שאין גופן ממון. ואם פדהו בהן, אינו פדוי.

ז. כתב לכהן שטר חוב שהוא חייב לו חמש סלעים - חייב לתן לו, ובנו אינו פדוי. נתן לו כלי שאינו שוה בשוק חמש סלעים, וקבלו הכהן בחמש סלעים - הרי בנו פדוי. נתן חמש סלעים לעשרה כהנים, בין בבת אחת בין בזה אחר זה - יצא.

ח. רצה הכהן להחזיר לו הפדיון, מחזיר. ולא יתן הוא לו, ודעתו שיחזיר; ואם עשה כן, והחזיר לו - אין בנו פדוי, עד שיגמר קבלו לתן לו מתנה גמורה; ואם רצה הכהן אחר כך להחזיר, יחזיר. וכן אם פרש, ונתן לו על מנת להחזיר - הרי בנו פדוי.

ט. כהנים ולוויים פטורין מפדיון הבן, מקל וחמר - אם פטרו של ישראל במדבר (שהתמנו במקום בכורות ישראל), דין הוא שיפטרו עצמן.

י. ישראל הבא מן הפהנת ומן הלוגיה, פטור - שאין הדבר תלוי באב אלא באם, שנאמר: 'פטור רחם בישראל'.

יא. לוגיה המעברת מגוי, בנה פטור; וכהנת המעברת מן הגוי - בנה חייב, שהרי נפסקה אמו מן הפהנת בבועילת הגוי.

יב. כהן שנולד לו בן חלל (פסול לכהונה), מת האב בתוך שלשים יום - הבן חייב לפדות את עצמו; שלא זכה האב בפדיונו. מת האב אחר שלשים יום - אין הבן חייב לפדות את עצמו, שהרי האב זכה בפדיונו.

יג. השפחה שנספתה ונכרית שנתגירה פשהן מעברות, וילדו - אף על פי שהורתו שלא בקדשה - הואיל ונולד בקדשה, חייב, שנאמר: 'פטור רחם בישראל', והרי פטור רחם בישראל אין ידוע אם קדם שנתגירה ילדה, או אחר שנתגירה - המוציא מחברו עליו הראיה.

יד. הנכרית והשפחה שילדו, ואחר כך נתגירו ונשתחררו, וילדו ולד אחר - הרי זה פטור, שנאמר: 'פטור רחם', ואין זה פטור רחם. וכן הבא אחר הנפלים - כל נפל שאמו טמאה לדה, הבא אחריו אינו פטור רחם; וכל נפל שאין אמו טמאה לדה - כגון המפלת כמין דגים וחיובים, או המפלת יום ארבעים, וכיוצא בהן - הבא אחריו בכור לכהן, וחייב לפדות.

טו. חתף העבר במעיה, והוציא אבר אבר - הבא אחריו אינו פטור רחם. בן שמונה חדשים שהוציא ראשו והוא חי, והחזירו ומת, וכן בן תשעה שמת, ויצא ראשו והחזרו, ואחר כך יצא אחיו, וילדה - זה שילדה, אינו פטור רחם, שהרי נפטר בראשו של ראשון; ומשתצא פדחתו, פוטר הבא אחריו.

טז. יוצא דפן [נולד בניתוח קיסרי], והבא אחריו פדרכו [בלידה רגילה] - שניהן פטורין; הראשון - לפי שלא יצא מן הרחם, והשני - מפני שקדמו אחר.

יז. מאימתי יתחייב בפדיון? משישלים שלשים יום,

בַּפְּרָה, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים - זֶה שְׁלֵא בַּפְּרָה אֲשֶׁתּוֹ, נוֹתֵן חֶמֶשׁ סֵלְעִים לִפְהֵן; יִלְדוּ זָכָר וְנִקְבָּה, אִין פָּאן לִפְהֵן פְּלוּם. ל. יִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים וְנִקְבָּה - זֶה שְׁלֵא בַּפְּרָה אֲשֶׁתּוֹ, נוֹתֵן חֶמֶשׁ סֵלְעִים; שְׂאִינוּ נִפְטָר אֱלָא בַּשְּׂתִי סְפֻקוֹת - אַם אֲשֶׁתּוֹ יִלְדָה זָכָר בַּלְכַד חֵיב, וְאָם הִיא יִלְדָה זָכָר וְנִקְבָּה חֵיב אֱלָא אַם פֶּן יִלְדָה נִקְבָּה תַּחְלָה. וְהוֹאִיל וְהַדְבָר רְחוּק, יִתֵּן פְּדִיוֹנוֹ.

שָׁהָת אַחַר בְּעֻלָּה שְׁלֶשֶׁת חֲדָשִׁים, וְיִלְדָה, וְאִין יָדוּעַ אַם בָּן תִּשְׁעָה לְרֵאשֹׁן אוֹ בֶן שְׁבַעַה לְאַחֲרוֹן - שְׁנֵי הֵם פְּטוּרִין, וְהַבֵּן חֵיב לִפְדוֹת אֶת עַצְמוֹ. כח. יִלְדוּ שְׂתִי נִקְבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זָכָרִים וְשְׂתִי נִקְבוֹת - אִין פָּאן לִפְהֵן פְּלוּם. כט. שְׂתִי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אָנָשִׁים, אַחַת בַּפְּרָה וְאַחַת שְׁלֵא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ט"ו-כ"א כסלו ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות מעשה הקרבנות

יֵשׁ בְּכָללָן שֶׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת - עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶרֶטָן: (א) לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה פְּמַעֲשִׂיהָ הַכְּתוּבִים עַל הַסֵּדֶר; (ב) שְׁלֵא לְאַכֵּל בָּשָׂר עוֹלָה; (ג) סֵדֶר הַחֻטָּאת; (ד) שְׁלֵא לְאַכֵּל מִבְּשַׂר הַחֻטָּאת הַפְּנִימִית; (ה) שְׁלֵא יִבְדִּיל בְּחֻטָּאת הָעוֹף; (ו) סֵדֶר הָאֶשֶׁם; (ז) שְׂאִי אֶכְלוּ הַכֹּהֲנִים בָּשָׂר קָדָשִׁי קָדָשִׁים בְּמִקְדָּשׁ; (ח) שְׁלֵא יֵאָכְלוּם חוּץ לְעוֹרָה; (ט) שְׁלֵא יֵאָכַל זֶר מִקְדָּשִׁי קָדָשִׁים; (י) סֵדֶר הַשְּׁלָמִים; (יא) שְׁלֵא לְאַכֵּל בָּשָׂר קָדָשִׁים קָלִים קִדְּם וְרִיקַת דְּמָיִם; (יב) לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּסֵדֶר מַעֲשִׂיהָ הַכְּתוּבִין בַּתוֹרָה; (יג) שְׁלֵא יִשִּׂים שָׁמֶן עַל מִנְחַת חוּטָא; (יד) שְׁלֵא יִתֵּן עֲלֶיהָ לְבוֹנָה; (טו) שְׁלֵא תֵאָכַל מִנְחַת כֶּהֵן; (טז) שְׁלֵא תִאָּפֶה מִנְחַת חֶמֶן; (יז) שְׂאִי אֶכְלוּ הַכֹּהֲנִים שְׂגֵי מִנְחוֹת; (יח) שְׂבִיבֵי אָדָם כֹּל נֶגְדְרֵי וְנִדְכוּתֵי פָרָגֶל שִׁפְגַע בּוֹ רֵאשׁוֹן; (יט) שְׁלֵא יֵאָחַר נֶגְדְרֵי נֶדְרוֹ וְנִדְכּוֹתוֹ וְשָׂאֵר דְּבָרִים שֶׁהוּא חֵיב בֵּהֵן; (כ) לְהִקְרִיב כָּל הַקְּרָבָנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה; (כא) לְהִבְיֵא קָדָשִׁי חוּצָה לְאַרְץ לְבֵית הַבְּחִירָה; (כב) שְׁלֵא לְשַׁחֵט קְרָבָנוֹת חוּץ לְעוֹרָה; (כג) שְׁלֵא לְהִקְרִיב קְרָבָן חוּץ לְעוֹרָה. וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרָקִים אֵלוֹ.

הלכות מעשה הקרבנות פָּרָק א

א. כָּל הַקְּרָבָנוֹת שֶׁל מִיָּגוּעַ נִפְשׁ חַיָּה, בְּאִין מִחֲמַשָּׁה מִיָּנִין בַּלְכַד: מִן הַבָּקָר, וּמִן הַכֹּבָשִׁים, וּמִן הָעוֹזִים, וּמִן הַתְּוֵרִים, וּמִן בְּנֵי הַיֹּנֵה.
ב. וְכֹל הַקְּרָבָנוֹת, בֵּין שֶׁל צָבוּר בֵּין שֶׁל יַחֲדֵי, אֲרֻבָּעָה מִיָּנִין: עוֹלָה, וְחֻטָּאת, וְאֶשֶׁם, וּשְׁלָמִים.
ג. וְעוֹד יֵשׁ שֵׁם שְׁלֶשֶׁה מִיָּנִין קְרָבָן יַחֲדֵי, וְהֵן: הַפְּסָח, וְהַבְּכוֹר, וְהַמְּעַשָּׂר.
ד. כָּל קְרָבָנוֹת הַצָּבוּר הֵן עוֹלָה אוֹ חֻטָּאת. וְאִין בַּקְּרָבָנוֹת הַצָּבוּר שְׁלָמִים, חוּץ מִשְׁנֵי כְּבָשִׂים הַבָּאִים עִם לֶחֶם הַתְּנוּפָה בְּעֶצְרַת [שְׁבוּעוֹת], וְהֵן הַנְּקָרָאִין 'זִבְחֵי שְׁלָמֵי צָבוּר'. וְאִין הַצָּבוּר מִקְרִיבִין אֶשֶׁם לְעוֹלָם, וְלֹא עוֹף.
ה. קְרָבָנוֹת הַצָּבוּר הֵן: שְׁנֵי תְּמִידִין שֶׁל כָּל יוֹם, וּמִוִּסְפֵי

שְׂכַחוֹת וְרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים וְהַמְּוַעְדוֹת, וְשְׂעִיר חֻטָּאת שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים. וְכֵן אַם שְׂגָגוּ בֵּית דִּין וְהוֹרּוּ בְּעִבּוּדָה זָרָה [לִּחְתִּיר לְעוֹבְדָה] - מְבִיא כָּל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט פֶּר וְשְׂעִיר, הַפֶּר עוֹלָה וְהַשְּׂעִיר חֻטָּאת; וְאֵלוֹ הַשְּׂעִירִים הֵן הַנְּקָרָאִין 'שְׂעִירֵי עִבּוּדָה זָרָה'. וְאִם שְׂגָגוּ וְהוֹרּוּ בְּשָׂאֵר הַמִּצְוֹת כְּמוֹ שְׂחִתָּבָאָר - מְבִיאִין פֶּר לְחֻטָּאת; וְהוּא הַנְּקָרָא 'פֶּר הָעֶלֶם דְּבָר שֶׁל צָבוּר'.

ו. קְרָבָנוֹת הַיְחִידִי הֵן: הַבְּכוֹר, וְהַמְּעַשָּׂר, וְהַפְּסָח, וְהַתְּגִיגָה - וְהִיא שְׁלָמִים, וְהִרְאָהָ - וְהִיא עוֹלֹת, וְקְרָבָן הָגֵר - וְהוּא עוֹלָה מִן הַבְּהֵמָה, אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אוֹ שְׂתֵי תוֹרִים וְשְׂנִיֵּהֶן עוֹלָה, אוֹ שְׂתֵי בְּהֵמוֹת, אַחַת עוֹלָה וְאַחַת שְׁלָמִים; וְהַנְּדֹר אוֹ הַמְּתְנַדֵּב עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים; וּשְׁלָמִים הַבָּאִין עִם הַלֶּחֶם, הֵן הַנְּקָרָאִין 'תוֹדָה'. וְכֵן קְרָבָנוֹת הַנְּזִיר - וְהֵם עוֹלָה וְחֻטָּאת וּשְׁלָמִים; וְקְרָבָנוֹת מְצֻרַע - וְהֵם חֻטָּאת וְאֶשֶׁם וְעוֹלָה; וְקְרָבָנוֹת זָבִים וְיוֹלְדוֹת - וְהֵן חֻטָּאת וְעוֹלָה; וְקְרָבָן הַשּׁוֹגֵג בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׂיֵשׁ כִּהָ (בְּמִזִּיד, חֻיּוּב מִיתַת) כְּרַת - וְהִיא חֻטָּאת; וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם עֲשֵׂה אוֹ לֹא עֲשֵׂה אוֹתוֹ הַחֻטָּא - מְבִיא אֶשֶׁם, וְהוּא הַנְּקָרָא 'אֶשֶׁם תְּלוּי'; וְיֵשׁ עֲבָרוֹת שֶׁמְבִיא עַלֵּיהֶן אֶשֶׁם, וְהוּא הַנְּקָרָא 'אֶשֶׁם וְדָאִי'. וְכֵן אֵיל הָעוֹלָה וְפֶר הַחֻטָּאת שֶׁמִּקְרִיב כֶּהֵן גָּדוֹל מִשְׁלוֹ בֵּינָם הַכַּפּוּרִים - הַרִי הֵן קְרָבָן יַחֲדֵי; וְפֶר זֶה הוּא הַנְּקָרָא 'פֶּר יוֹם הַכַּפּוּרִים'. וְכֹל אֵלוֹ הַקְּרָבָנוֹת מִפְּרָשֵׁין הֵן בַּתוֹרָה, וְכֹל אֶחָד מֵהֶן יִתְבַּאָרוּ דִּינָיו בְּמִקּוּמוֹ.

ז. כָּל קְרָבָנוֹת הַיְחִידִי - חֵיב בְּאַחֲרֵיֹתָן וּבְאַחֲרֵיֹת נִסְפִיָּהֶן [- שֶׁאִם אִבְדוּ מִבֵּיא אַחֲרֵיָם], חוּץ מִן הַנְּדָבָה. וְכֹל קְרָבָנוֹת הַצָּבוּר - אֵינֵן חֵיבִין בְּאַחֲרֵיֹתָן וְלֹא בְּאַחֲרֵיֹת נִסְפִיָּהֶן; וְאִם קָרַב הַזֶּבַח, חֵיבִין בְּאַחֲרֵיֹת נִסְפִיָּהֶן. וְכֵן קְרָבָן יַחֲדֵי שֶׁקָּבוּעַ לוֹ זָמַן [כַּגּוּן פּסח] - הַרִי הוּא כְּקְרָבָן צָבוּר, וְאֵינוֹ חֵיב בְּאַחֲרֵיֹתָיו.
ח. כָּל עוֹלֹת בְּהֵמָה, אֵינָהּ בָּאָה אֱלָא מִן הַזָּכָרִים בַּלְכַד; וְהִיא בָּאָה מִן הַכֹּבָשִׂים וּמִן הָעוֹזִים וּמִן הַבָּקָר, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטָנִים, וּמִן הַתְּוֵרִים וּבְנֵי יוֹנָה, וְאַחֲדִי בֵּהֵן הַזָּכָר וְהַנִּקְבָּה.
ט. הַחֻטָּאת בָּאָה מִחֲמַשָּׁת הַמִּיָּנִים הָאֵלוֹ - מִן הַזָּכָרִים וּמִן הַנִּקְבוֹת, מִן הַגְּדוֹלִים וּמִן הַקְּטָנִים.
י. הָאֶשֶׁם אֵינוֹ בָּא אֱלָא מִזָּכָרִי כְּבָשִׂים בַּלְכַד - יֵשׁ אֶשֶׁם בָּא מִגְּדוֹלֵי מִין זֶה, וְיֵשׁ אֶשֶׁם בָּא מִן הַקְּטָנִים.

הפְּלִיּוֹת בְּחֶלֶב שֶׁעָלִיָּהֶן עִם הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל הַכְּסֵלִים (תחת המתנים), יוֹתֵרֶת [בליטה מן] הַכֶּבֶד, וְנוֹטֵל מִן הַכֶּבֶד מַעֲט עִם הַיֹּתֵרֶת. וְאִם הִיָּה הַקְּרֵבֵן מִמֵּין הַכְּבָשִׁים - מוֹסִיף עַל אֵלוּ הָאֵלִיָּה (חלב אחרון) תְּמִימָה עִם חֲלִיּוֹת מִן הַשְּׂדֵרָה עַד מְקוֹם הַפְּלִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְעֲמַת הַעֶצֶה יִסְרְנָה". וְכֵן הָאֲמוּרִין נִשְׂרָפִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן.

יט. הִיָּתָה הַבְּהֵמָה מְעַבְרָת, אָף עַל פִּי שֶׁכָּלוּ חֲדָשָׁיו שֶׁל עֶבֶר, וְאִפְלוּ נִמְצָא חֵי - אֵינוֹ מַעְלָה חֲלָבוֹ עִם חֶלֶב אָמוֹ, אֲלָא חֶלֶב אָמוֹ בְּלֶכֶד; וְהָרִי הָעֶבֶר כְּאֶחָד מֵאֲבָרָיָהּ.

יום שני

הלכות מעשה הקרבנות פרק ב

א. הֵינֵן וְהִסְלַת שְׂמֵבִיאִין עִם הַקְּרֵבֵן, הֵן הַנֶּקְרָאִין נְסֻכִּים; וְהִסְלַת לְבָדָה נִקְרָאת מְנַחַת נְסֻכִּים. וּמְנַחַת נְסֻכִּים אֵינָה טְעוּנָה [זקוקה] לֹא תְנוּפָה [הנפה] וְלֹא הַגְּשָׁה [לקרן המזבח] וְלֹא לְבוֹנָה [מין עשב], אֲבָל טְעוּנָה מְלַח; וְכֵלָה נִשְׂרָפֶת עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן [שבשורה]. וְהֵינִי יִתְנַסֵּף עַל הַמִּזְבֵּחַ; וְאֵין נוֹתֵיֵן אוֹתוֹ עַל הָאֵשׁ, אֲלָא מִגְּבִיַּהּ יָרָד יוֹיֻצֵק עַל הַיָּסוּד [תחתית המזבח], וְהוּא יוֹרֵד לְשִׁיתֵיךָ [בתעלות].

ב. אֵין טְעוּן נְסֻכִּים אֲלָא עוֹלֹת בְּהֵמָה וְהַשְּׂלָמִים בְּלֶכֶד, בֵּין הֵיוּ קְרֵבֵן צִבּוּר אוֹ קְרֵבֵן יָחִיד; אָף כֶּבֶשׂ יוֹלֵדֶת וְאֵילוֹ שֶׁל כֶּהֵן גְּדוֹל - הוֹאִיל וְהֵן עוֹלוֹת, טְעוּנִין נְסֻכִּים. אֲבָל הָעוֹף וְהָאֲשָׁמוֹת וְהַחֲטָאוֹת - אֵין מְבִיאִין עִמָּהֶן נְסֻכִּים, חוּץ מִחֲטָאת מִצְרַע וְאֲשָׁמוֹ, שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ נְסֻכֵיהֶם בַּתּוֹרָה.

ג. וּמִנֵּין שְׂאִין מְבִיאִין נְסֻכִּים עִם הַחֲטָאת וְהָאֲשָׁם? שֶׁנֶּאֱמַר: "לְפִלֵּא גֵדֵר אוֹ נְדָכָה" - דְּכָר הֵבָא בְּגֵדֵר וְנְדָכָה; יִצְאוּ חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת וּכְבוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפְסַח, הוֹאִיל וְאֵינֵן בָּאִין בְּגֵדֵר וְנְדָכָה, אֵינֵן טְעוּנִין נְסֻכִּים. וּמִנֵּין לְהִבְיֵא - לְלַמּוֹד עַל חִיּוּב] שְׂלָמִי חֲגִיגָה וְעוֹלֹת רְאִיָּה לְנְסֻכִּים? שֶׁנֶּאֱמַר: "אוּ בַמְּעַדִּיכֶם".

ד. כִּמָּה הוּא שְׁעוֹר הַנְּסֻכִּים? נְסִי כֶּבֶשׂ אוֹ כֶּבֶשֶׂה - עֶשְׂרוֹן סֵלֶת בְּלוּל בְּרִבְעִית הֵהִין שְׁמֹן, וְיֵין לְנִסְף רִבְעִית הֵהִין. וְכֵן נְסִי הַעֵז - בֵּין קֶטֶן בֵּין גְּדוֹל, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה; אוֹ נְסִי רְחֵל, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּדוּלָה. אֲבָל נְסִי אֵיל - הֵם שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים סֵלֶת בְּלוּל בְּשִׁלִּישִׁית הֵהִין שְׁמֹן, וְיֵין לְנִסְף שְׁלִישִׁית הֵהִין; וְנְסִי הַפָּר אוֹ הָעֶגְלָה, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - שְׁלִשָׁה עֶשְׂרוֹנִים סֵלֶת בְּלוּל בְּחִצֵּי הֵהִין שְׁמֹן, וְיֵין לְנִסְף חִצֵּי הֵהִין.

ה. אֵלוּ הֵן הַנְּסֻכִּים בֵּין לְעוֹלָה בֵּין לְשֵׁלָמִים, כִּשְׁעוֹר הָיָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ, כִּכָּה תַעֲשׂוּ לְאֶחָד, כַּמִּסְפָּרֶם". אֵין מוֹסִיפִין עַל הַשְּׂעוּרִין הָאֵלֶּה, וְאֵין גּוֹרְעִין מֵהֶן; וְאִם הוֹסִיף אוֹ גָרַע כֵּל שֶׁהוּא, פֶּסֶל; חוּץ מִכֶּבֶשׂ הָעוֹלָה שֶׁמְקַרְבִּין בָּיוֹם הַנִּפְתַּח הָעֹמֶר, שֶׁהַנְּסֻכִּים שָׁלוּ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים בְּלוּל בְּשִׁלִּישִׁית הֵהִין שְׁמֹן - אָף עַל פִּי שֶׁנִּכְפְּלָה סֵלֶתוֹ, לֹא נִכְפַּל יֵינוֹ, אֲלָא יֵין לְנִסְף רִבְעִית הֵהִין. וְהַמִּצְרַע מְבִיא עִם שְׁלִשָׁה כְּבָשִׁים שָׁלוּ, שֶׁהֵן חֲטָאת וְאֲשָׁם וְעוֹלָה - שְׁלִשָׁה עֶשְׂרוֹנִים; וּמִפִּי הַשְּׂמוּעָה [מסורת] מִמּוֹשֶׁה רַבִּינוּ לְמַדּוֹ שֶׁהֵן בָּאִין בְּגִלְל הַזְּבָחִים שָׁלוּ - עֶשְׂרוֹן

יא. הַשְּׂלָמִים בָּאִים מִן הַכְּבָשִׁים וּמִן הָעִזִּים וּמִן הַבָּקָר, מְזָכְרִים וּמְנַקְבוֹת, מְגֻדוֹלִים וּמְקֻטְנִים; וְאֵין הָעוֹף כָּאֵל שְׂלָמִים. הַקְּטָנִים - הֵם מִכֵּן שְׁמוֹנֵת יָמִים, עַד שְׁנֵה תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם; אִם נִתְעַבְּרָה הַשְּׁנָה [- נוסף חודש], נִתְעַבְּרָה לוֹ [ונחשב בו שנה עד י"ג חודש]. וְהַגְּדוֹלִים - בְּבָקָר, עַד שְׁלֹשׁ שָׁנִים שְׂלָמוֹת מִיּוֹם לְיוֹם; וּבְצֹאן, עַד שְׁתֵּי שָׁנִים שְׂלָמוֹת מִיּוֹם לְיוֹם; יֵתֵר עַל זֶה - הָרִי הוּא וְקָן, וְאֵין מְקַרְבִּין אוֹתוֹ. **יב.** אָף עַל פִּי שֶׁכָּל הַקְּרֵבָנוֹת כְּשֵׁרִין מִיּוֹם הַשְּׂמִינִי [לגידתם] וְהֵלָאָה - אֵין מְקַרְבִּין לְכַתְחֵלָה אֲלָא מִיּוֹם שְׁלֹשִׁים וְהֵלָאָה; חוּץ מִן הַכֹּבֵד וּמִן הַפֶּסַח וּמִן הַמַּעֲשֵׂר, שֶׁאִם רָצָה לְהַקְרִיב בְּשְׂמִינֵי לְכַתְחֵלָה, מְקַרֵּב.

יג. שְׁעוֹת מוֹנִיֵן לְקָדָשִׁים; וְאִם הוֹסִיפוּ שְׁעָה אֶחָת אוֹ פָּחַתוּ שְׁעָה - פְּסוּלִין. בַּיָּצֵד? קְרֵבֵן שְׂמֵצוֹת לְהִיּוֹת בֵּן שְׁנֵה - אִם הוֹסִיף עַל הַשְּׁנָה שְׁעָה אֶחָת, נִפְסֵל. אֲפִלוּ הִיָּה בֵּן שְׁנֵה בַשְּׁעַת שְׁחִטָּה, וְהוֹסִיף עַל הַשְּׁנָה בַשְּׁעַת זְרִיקָה - נִפְסֵל; עַד שִׁיְהִיָּה בֵּן שְׁנֵה עַד שְׁעַת זְרִיקָה. וְכֵן בְּכָל הַזְּבָחִים.

יד. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה 'כֶּבֶשׂ' אוֹ 'כֶּבֶשֶׂה' אוֹ 'כְּבָשִׁים', הָרִי אֵלוֹ בְּנֵי שְׁנֵה. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'אֵיל' אוֹ 'אֵילִים', הֵם הַזְּכָרִים בְּנֵי שְׁנָתַיִם. וּמֵאֵימֶתִי יִקְרָא אֵיל? מִשִּׁיִּכְּנַס בַּשְּׁנָה שְׁנֵיָה אֶחָד וְשְׁלֹשִׁים יוֹם; אֲבָל בָּיוֹם שְׁלֹשִׁים אֵינוֹ כָּשֵׁר לֹא לְכֶבֶשׂ וְלֹא לְאֵיל, וְהוּא הַנֶּקְרָא 'פְּלָגֵס'. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'עֶגְלָה', הָרִי זֶה בֵּן שְׁנֵה; 'פָּר', בֵּן שְׁתַּיִם. 'שְׁעִיר עִזִּים', בֵּן שְׁתַּיִם; כָּל שְׁנֵה שְׁנֵיָה, הוּא נִקְרָא 'שְׁעִיר'.

טו. כָּל קְרֵבָנוֹת הַצִּבּוּר - זָכָרִים. וְכָל חֲטָאוֹת שֶׁל צִבּוּר - מִן הָעֵז אוֹ מִן הַבָּקָר, וְאֵין בָּהֶן מִן הַכְּבָשִׁים; וְכָל עוֹלוֹת הַצִּבּוּר - מִן הַכְּבָשִׁים וּמִן הַבָּקָר, וְאֵין לָהֶן עוֹלָה מִן הָעֵז. כָּל חֲטָאת יָחִיד - נְקֵבָה, וְתֹאכֵל לִפְנֵיהֶם; וְאֵינָה בָּאָה מִן הַבָּקָר, חוּץ מִשְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת: חֲטָאת נְשִׂיא - שֶׁהִיא עוֹז וְנֶאֱכָלֶת, וְחֲטָאת כֶּהֵן מְשִׁיחַ [- נמשח בשמן] - שֶׁהִיא פֶר וְנִשְׂרָפֶת, וְהוּא פֶר הֵבָא עַל כָּל הַמִּצְוֹת, וְהַשְּׁלִישִׁית - פֶר שֶׁמְבִיא כֶּהֵן גְּדוֹל בָּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְהוּא חֲטָאת וְנִשְׂרָף.

טז. כָּל חֲטָאוֹת שֶׁל צִבּוּר וְנֶאֱכָלוֹת, חוּץ מִשְׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים - שֶׁחִבְרוּ מִשְׁתַּלַּח [לעזאל, - הוא נשרף], וְכֵן שְׁעִירֵי עֲבוּדָה וְנֶרְה [- אם עבדו הציבור בהוראת בית הדין בשוגג - נשרף], וּפֶר הָעֵלֶם [- שחטאו הציבור על פי הוראת בית הדין בטעות - נשרף]. וּפֶר הֵבָא עַל כָּל הַמִּצְוֹת [- שחטא הכהן המשיח]. וּפֶר הָעֵלֶם נִקְרָאִים 'פְּרִים הַנִּשְׂרָפִין', וְשְׁעִירֵי עֲבוּדָה וְנֶרְה נִקְרָאִים 'שְׁעִירֵים הַנִּשְׂרָפִין'. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁחֲמַשׁ חֲטָאוֹת הֵם הַנִּשְׂרָפוֹת: שְׁתַּיִם לְיָחִיד, וְשֹׁלֵשׁ לְצִבּוּר.

יז. כָּל הַקְּרֵבָנוֹת הָאֵלוּ נִקְרָאִים 'זְבָחִים'. וְכָל הָעוֹלוֹת וְהַחֲטָאוֹת וְהָאֲשָׁמוֹת וְשִׁנֵּי כְּבָשִׁי שְׂלָמִים שֶׁל עֲצֶרֶת נִקְרָאִים 'קְדָשֵׁי קְדָשִׁים'; אֲבָל שְׂלָמִים שֶׁל יָחִיד וּכְבוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפְסַח נִקְרָאִים 'קְדָשִׁים קְלִיִּם'.

יח. הַזָּכָרִים שֶׁשׂוֹרְפִין אוֹתָם עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ מִן הַחֲטָאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת וּמִן הָאֲשָׁמוֹת וּמִן הַשְּׂלָמִים - הֵם הַנֶּקְרָאִין 'אֲמוּרִין'. וְאֵלוּ הֵן הָאֲמוּרִין שֶׁל שׂוֹר אוֹ שֶׁל עֵז: חֶלֶב שֶׁעַל הַקֶּרֶב [מעיים], וּבְכָלְלוּ חֶלֶב שֶׁעַל גְּבִי הַקֶּבֶה, וְשְׂתֵי

ב. ואחד אנשים ואחד נשים או עבדים מביאין כל הקרבנות; אבל הגויים - אין מקבלין מהן אלא עולות בלבד, שנאמר: "ומיד בן גכר לא תקריבו את לחם אלהיכם"; אפלו עולת העוף מקבלין מן הגוי, אף על פי שהוא עובד עבודה זרה. אבל אין מקבלין מהן שלמים ולא מנחות ולא חטאות ואשמות; וכן עולות שאינן פאות בגדר ונדבה - אין מקבלין אותן מן הגויים, כגון עולת יולדת וכיוצא בה, מעולות שאינן פאות לא משום נדר ולא משום נדבה.

ג. גוי שהביא שלמים - מקריבין אותן עולות, שהגוי לבו לשמים. נדר שלמים ונתנו לישראל על מנת שיתפטר בהן לישראל - אוכלין אותן הישראלים בשלמי ישראל; וכן אם נתנו לפנה, כהן אוכלן.

ד. ישראל שהוא עובד עבודה זרה או מחלל שבת בפריהוסי - אין מקבלין ממנו קרבן פלל. אפלו עולה שמקבלין אותה מן הגוי - אין מקבלין אותה מן המשמד הזה, שנאמר: "אדם פי יקריב מכם" - מפי השמועה (מסורת משה רבינו) למדו: "מכם", ולא פלכם, להוציא את המשמד. אבל אם היה משמד לשאר עברות - מקבלין ממנו כל הקרבנות, כדי שיתחזר בתשובה. היה משמד לעברה, והוא מפרסם וידוע לעשותה, והרגל בה, בין להכעיס בין לתאבון - אין מקבלין ממנו קרבן לאותה עברה. פיצד? כגון שהיה רגיל לאכל חלב, בין להכעיס בין לתאבון [לתאוה], וישג ואכל חלב והביא חטאת - אין מקבלין אותה ממנו.

ה. עולות הגויים - אין מביאין עמהן נסכים, שנאמר: "כל האזרח יעשה פכה"; אבל נספיהן קריבין משל צבור, שנאמר: "פכה תעשו לאחד, כמספרם". ואינן טעונות סמיכה [סמיכת ידים] - שאין סמיכה אלא בישראל, באנשים לא בנשים.

ו. כל קרבנות בהמה שיקריב היחיד, בין חובה בין נדבה - סומף עליהן פשהן חייין, חוץ מן הבכור והמעשר והפסח, שנאמר: "וסמף ידו על ראש קרבנו" - מפי השמועה למדו שכל קרבן במשמע, חוץ מפסח ובכור ומעשר.

ז. העוף אינו טעון סמיכה. וכל המעות שדינן שיפלו לתבות של נדבה, שפכר בארנו בהלכות שקלים שפולן יביאו עולות - אין בעל אותן המעות סומף על אותה עולה, ואינו מביא עליה נסכים, אלא נסכיה משל צבור; ואם היה כהן, עבודתה [הקרבנות] ועורה של אנשי משמר.

ח. הפל סומכין, חוץ מחרש שוטה וקטן, ועבד, ואשה, וסומה, ונקרי. ואין השליח סומף, שאין סמיכה אלא בכעלים, שנאמר: "וסמף ידו" - לא יד אשתו, ולא יד שלוחו, ולא יד עבדו.

ט. חמשה שהביאו זבח אחד - פלן סומכין עליו זה אחר זה, לא שסימכו פלן בבת אחת. מי שמת והניח קרבנו עולה או שלמים - הרי יורשו מביאו, וסומף עליו ומביא נסכיו. י. אין סמיכה בקרבנות הצבור, אלא שתי סמיכות: על שער המשתלח [לעזאזל], ועל פר העלם [- שחטאו הציבור

עם כל פכש בלול ברביעית ההין שמן, ורביעית זין עם כל עשרון משלשתן כשאר נסכי הכבשים. והמקריב את הפלגס [כבש בן ל' יום] - מביא עמו נסכי איל, ולא עלה לו זבח.

ז. ההין, הוא שנים עשר לג; וכבר הודענו שעור הלג עם מדות אחרות בהלכות עירובין. והעשרון - הוא העמר, שהוא שעור [להפשות] חלה; וכבר בארנו שעורו בענין חלה.

ח. כשמודדין הנסכים או המנחות, בין מנחת יחיד בין מנחת צבור - אין מודדין אותה במדה של שלשה עשרונות לפר, או של שנים לאיל, אלא מודד הפל בעשרון אחד שהיה במקדש; וכן השמן של נסכים - מודדין אותו במדתו שבמקדש, ושמן של מנחות היחיד - בלג שבמקדש. כמנן העשרונות, כמנן הלגין.

ט. ברוצי המדות [- העודף הנספך מהכלי] של סלת - הל, שאין גב [כלי] העשרון קדש; וברוצי השמן והזין - קדש, לפי שהוא יורד על גבי הפלי, וכלי הלח נמשחו [והתקדשו] מבפנים ומבחוץ כמו שבארנו. ולמה תקדשו הברוצין, אף על פי שאין פונת המודד אלא למה שבבלי בלבד? כדי שלא יאמרו: 'מוציאין מפלי שרת לחל'.

י. מה היו עושין בברוצין? אם יש שם זבח אחר, יקריבו עמו; ואם לא, יפסלו בלינה. ואם לאו, מקציין בהן המזבח [- מקריבין אותן כשאר קרבנות נדבה].

יא. פיצד? לוקחין בהם [- מוכרים אותם - וקונין] עולות - הפשר לשם, והעורות לפנהים.

יב. הסלת עם השמן של נסכים [- כשאינם] - אינן מעבדין את [ניסור] הזין, ולא הזין מעבדין. ולא הנסכים מעבדין את הזבח, אלא מביא אדם קרבנו היום ונסכיו אחר עשרה ימים, אחד יחיד ואחד צבור; והוא שלא קדשו הנסכים בכלי שרת; אבל אם נתנו לכלי שרת - אם לנו, יפסלו בלינה.

יג. אין מביאין נסכים אלא מן החלין - לא יביאם לא מתרומה, ולא ממעשר שני, ולא מן הבכורים. ואפלו תודה, שמביא לחמה מן המעשר, לא יביאו נסכיה אלא מן החלין.

יד. כל שעורי הנסכים האמורין בספר יחזקאל, ומנן אותן הקרבנות, וסדרי העבודה הפתובים שם - פלם מלואים [- מיוחד לחנוכת המקדש] הן, ואין נוהגין לדורות; אלא הנביא צוה ופרש פיצד יהיו מקריבין המלואין עם תנפת המזבח בימי המלך המשיח כשיבנה בית שלישי.

טו. וכשם שהקריבו הנשיאים בתנפת המזבח דברים שאין כמותן לדורות, והקריבו בשבת - כך הנשיא מקריב תנפתו בשבת לעתיד, כאשר מפרש שם.

טז. וכן קרבנות שהקריבו בימי עזרא הבאים מהשבי - מלואים היו, ואינן נוהגין לדורות. אבל דברים הנוהגין לדורות - הן דברי תורה שפרשנו, כמו שהעתיקו מפי משה רבנו, אין להוסיף עליהן ואין לגרע.

יום שלישי

הלכות מעשה הקרבנות פרק ג

א. שנים שרצו להביא עולה או שלמים בשתפות - מביאין, בין בגדר בין בנדבה; ואפלו עוף יבוא בשתפות.

ה. הנסכים הבאים עם הזבח, אין קרבין אלא ביום, שנגמר: "ולנספיקם, ולשלמיכם" - מקיש נסכים לשלמים: מה שלמים ביום, אף נסכים ביום. אבל הנסכים הבאים בפני עצמן - [בלא קרבן] מתקדשין בלילה וקרבין בלילה. לפיכך, אם נדמנו לו נסכים הבאים בפני עצמן, מקדישין ומקריבין בלילה; ועלות השחר פוסלת בהן, באברי העולה. ו. כל היום פשר לסמיכה [סמיכת ידים], ולשחיטה, ולמליקה [- שחיטה מיוחדת בעור], ולהקטרה [- קומץ מנחה], להגשה [- מנחה למזבח], ולהנייה [- זריקת דם], ולתנופה [הנפה], ולקמיצה, ולקרבן המוספין; וכל הלילה פשר להקטיר אמורין ואברים. זה הפלל: דבר שמצותו ביום, פשר כל היום; ודבר שמצותו בלילה, פשר כל הלילה. ואף על פי כן, זריזין מקדימין למצוות. ז. כל הזבחים - אין שוחטין אותם לבתחלה אלא בספין מפלי שרת; ואם שחט בדרך ששוחטין בו החלין, אפלו בקרומית [צלע] של קנה - פשרים. ח. וכל הזבחים שקבל מדמם פחות מפדי הנייה, לא נתקדש הדם; וצריך להתפונן לקבל כל הדם. פיצד הוא עושה? אוהו הסימנין [קנה וושט] בידו, ומוציא הסימנין והזריזין לתוף המזרק [כלי], ושוחט שנים או רב שנים, כדי שיתקבל הדם בלו בפלי. ומגביה הספין למעלה, כדי שלא ירד הדם מעליה אלא מן הצואר; ודם שבספין, מקנחו בשפת המזרק.

ט. אוריר הפלי הרי הוא בפלי. הנה מקבל הדם, ונפתחו [נשברו] שולי [תחתית] המזרק קדם שיגיע הדם לאוריר המזרק, ואחר כך הגיע הדם לאוריר המזרק הנפחת - לא נתקדש הדם; שהאוריר שאין סופו לנוח אינו כמנח.

י. כל הזבחים, צריך העובד שתהיה מחשבתו לשם הזבח ולשם בעליו - בשעת זביחה [שחיטה], ובשעת קבלת הדם, ובשעת הזלכת הדם, ובשעת זריקתו על המזבח, שנגמר: "ויבשר זבח תודת שלמיו" - שתהיה הזביחה עם שאר העבודות הארבע, לשם שלמיו; וכן שאר הקרבנות. ואם שחט ועבד שאר עבודות סתם, ולא חשב כלל בעולה ובשלמים - הרי הן פשרים.

יא. וצריך שתהיה מחשבתו בשעת שחיטת העולה, לשם ששה דברים: לשם הזבח, ולשם הזובח, ושהזבח לה' ברוך הוא, ושיקטירו לאשים [- להקרבה ולא לאכילה], ושהקטרתו לריח בלבד [- שלא יצלה ויקריבם אח"כ - שאז אין בהם ריח], ושירים זה נחת רוח לפני הקדוש ברוך הוא; ואם שחט סתם - פשר, כמו שבארנו. והשוחט חטאת ואשם, צריך שתהיה מחשבתו לשם אותו החטא שבאו עליו.

יום חמישי

הלכות מעשה הקרבנות פרק ה

א. כבר בארנו ששחיטת הקדשים פשרה בנורים, ומקבלה ואילוף מצות כהנה; וכל הזבחים, קבול דמן בפלי שרת ביד כהן. אבל מקום שחיטתן ומקום קבול דמן - אינו שוה בכלן.

על פי הוראת בית הדין בטעות שלשה מן הסנהדרין סומכין עליו; ודבר זה הלכה מפני משה רבנו, שאין בצבור אלא שתי סמיכות.

יא. אין סומכין אלא בעצרה. סמך חוץ לעצרה, חוזר וסומך בפנים. ואם היה בעל הקרבן עומד בחוץ והקניס ידו לפנים וסמך - סמיכתו פשרה; והוא שישמך בכל כחו. אין סומך אלא טהור, ואם סמך הטמא, סמך [וכשר].

יב. ובמקום שסומכין, שוחטין; ונתקף לסמיכה שחיטה. ואם שחט במקום אחר או ששהה - שחיטתו פשרה. והסמיכה, שירי מצוה היא [- אינה עיקר הכפרה]; לפיכך אם לא סמך - כפר, ואינה מעכבת; ואף על פי כן מעלין עליו [נחשב לו] כאלו לא כפר [בצורה מובחרת].

יג. וצריך הסומך לסמך בכל כחו בשתי ידיו על ראש הבהמה, שנגמר: "על ראש העולה" - לא על הצואר, ולא על הצדדין. ולא יהא דבר חוצץ בין ידיו ובין הבהמה.

יד. וכיצד סומך? אם היה הקרבן קדשי קדשים - מעמידו בצפון ופניו למערב, והסומך עומד במזרח ופניו למערב, ומניח שתי ידיו בין שתי קרניו, ומתנדף על חטאת עוון חטאת, ועל אשם עוון אשם, ועל העולה מתנדף עוון עשה ועוון לא תעשה שנתק [- שנכתב סמוך] לעשה.

טו. כיצד מתנדף? אומר: 'חטאתי עויתי פשעתי, ועשיתי כך וכך, וזוהרתי בתשובה לפניך, וזו פשרתי'. הנה הקרבן שלמים - סומך בכל מקום שירצה מן העצרה, במקום שחיטה. ויראה לי שאינו מתנדף על השלמים, אבל אומר דברי שבת.

יום רביעי

הלכות מעשה הקרבנות פרק ד

א. כל הקרבנות אין מקריבין אותן אלא ביום, שנגמר: "ביום צותו את בני ישראל להקריב" - "ביום" ולא בלילה. לפיכך אין שוחטין זבחים ואין זורקין דמם אלא ביום השחיטה, שנגמר: "ביום הקריבו את זבחו", ביום הזביחה תהיה ההקרבה; וכיון ששקעה החמה, נפסל הדם.

ב. כל שקרבו מתיריו ביום, מעלין אותו על המזבח כל הלילה. כיצד? זבחים שזרק דמם ביום - מקטירין אמוריהם [אבריהם] בלילה עד שיעלה עמוד השחר; וכן אברי העולות - מקטירין אותן בלילה עד שיעלה עמוד השחר. וכדי להרחיק מן הפשיעה, אמרו חכמים שאין מקטירין האמורין ואברי העולה אלא עד תצות הלילה.

ג. אף על פי שמתר להקטיר אמורין ואברים בלילה, אין מאחרין אותן לדעת [במכוון], אלא משתדלין להקטיר הכל ביום; חביבה מצוה בשעתה, שהרי הקטר אמורין ואברים - אף על פי שפשרים בלילה - דוחין את השבת בזמנן, ואין מאחרין אותן למוצאי שבת.

ד. כל דבר שאינו קרב אלא ביום - כגון הקמץ, והלבונה, והקטרת, ומנחות הנשרפות - מתר להקריבן עם מבוא [- מעט לפני שקיעת] השמש; והן מתאכלין והולכין כל הלילה, באברי עולה.

אֵלָא הַחֲטָאָת בְּלָבָד, שְׁנֵאמַר בְּהָ: "וְטָבֵל הַכֶּהֵן אֶת אֶצְבָּעוֹ בְּדָם"; וְצָרִיף שִׁיְהִיָּה שֵׁם דָּם כְּדֵי טְבִילָה, לֹא שִׁיִּסְפַּג [שינגב] אֶצְבָּעוֹ בְּדָם.

י. ומנין הוא מתחיל? עולה בכבש, ופזנה לימינו, ומתחיל על הסוכב [- באמצע גובה המזבח], ונותן בקרן דרומית מזרחית תחלה, ואחר כך בקרן השנייה שהיא סמוכה לה, שהיא מזרחית צפונית, ואחר כך בקרן שלישית הסמוכה לה, שהיא צפונית מערבית, ואחר כך בקרן רביעית הסמוכה לה, שהיא מערבית דרומית. ועל יסוד אותה הקרן שהשלים בה המתנות, הוא שופך שיירי הדם - שְׁנֵאמַר: "וְאֵת כָּל הַדָּם יִשְׁפֹךְ אֶל יִסוּד מִזְבַּח הָעֹלָה", וְהָיָה יִסוּד דְרוּמִי.

יא. כל החטאות הנשפרות - דמן נכנס לפנים להיכל, ומזין ממנו שם כְּאֶשֶׁר מִפְּרֵשׁ בַּתּוֹרָה; וְשִׁירֵי הַדָּם שׁוֹפֵף אוֹתָן עַל יִסוּד מְעַרְבֵי שֵׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, שֶׁהוּא פּוֹגֵעַ [פוגע] בּוֹ תַּחֲלָה כְּשִׁיִּצֵּא מִן הַהֵיכָל.

יב. והיכן מזין מדמן, וכמה מזה מהן? פר ושעיר של יום הכפורים - דם כל אחד מהן טעון שמונה הזיות על בין הכפדים [- בין מוטות הארון], ושמונה על הפרכת; ומערב דם הפר והשעיר, ומזה משניהם ארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הנזב שבהיכל, ושבע הזיות על אמצעו של מזבח זה, כמו שיתבאר בהלכות עבודת יום הכפורים. ואם לא פון בהזיות שבפנים, כשרות.

יג. פרים הנשפרין ושעירים הנשפרין - זורק מדם כל אחד מהן שבע הזיות על הפרכת המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים, וארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הנזב. יד. וכל הדמים הנתנין על מזבח הנזב - כשהוא נכנס, עומד בין המזבח למנוחה והמזבח לפניו, ונותן על קרנות המזבח מבחוץ [- מצדה החיצוני של הקרן]: מתחיל מקרן מזרחית צפונית, לצפונית מערבית, למערבית דרומית, לדרומית מזרחית.

טו. פר כהן משיח הבא על [- כשחטא באחת מ:] כל המצוות - הכהן המשיח עצמו מקבל דמו, ומזה ממנו בפנים; ואם קבל והזה כהן הדיוט, כשר.

טז. שעירי עבודה זרה [- אם עבדו הציבור בהודאת בית הדין בשוגג], והם שעירים הנשפרין - לא נתפרש בהן בתורה כיצד נותנין דמן, ולא היכן הוא נותן; אלא לפי שהן חטאת הקהל - דינן כדין פר העלם שהיא חטאת הקהל לכל [הדיינים] האמור בענין, למתן דמים ולשפרה ולטמא את השורף.

יז. הכבוד והמעשר והפסח - דם כל אחד מהם טעון מתנה אחת בשפיכה כנגד היסוד, באיזו רוח שנירצה משלש זויות המזבח; שהרי קרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד, כמו שבארנו. ומנין שאינן טעונין אלא מתנה אחת? שהרי נאמר בכבור: "אֵת דָּמָם תִּזְרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שהיא הדין במעשר ובפסח, שנותן דמם מתנה אחת בכבור.

יח. כל הזבחים - מקטירין אמוריָהן על גבי המזבח,

ב. כיצד? קדשי קדשים - אין שוחטין אותן ואין מקבלים את דמן אלא בצפון המזבח, בכל המקום שבארנו גבולותיו בתחלת ספר זה; וקדשים קלים - שחיטתן וקבול דמן בכל מקום מן העזרה.

ג. ומנין שאין שוחטין קדשי קדשים אלא בצפון? שהרי נאמר בעולה: "וְשָׁחַט אוֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה", ובחטאת הוא אומר: "במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת"; וכשם שהחטאת נקראת 'קדש קדשים', כך העולה נקראת קדש קדשים. ובאשם הוא אומר: "במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם". ושלמי צבור הקשו לחטאת, שְׁנֵאמַר: "וְעַשִׂיתֶם שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאָת, וְשְׁנֵי כִבְשִׁים בְּגִי שְׁנֵה לְזִבְחַ שְׁלָמִים"; וּלְפִיכֶף הֵם קִדְשֵׁי קִדְשִׁים בַּחֲטָאָת, וְנִשְׁחָטִין בְּמִקְוֵם שְׁחִיטָתָהּ. וּמִקְוֵם שְׁחִיטָהּ הוּא מִקְוֵם הַקְּבֵלָה [של הדם].

ד. ומנין ששוחטין קדשים קלים בכל העזרה, אפלו אחורי ההיכל? שהרי נאמר בשלמים: "וְשָׁחַטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד" - להכשיר כל הרוחות [צדדים], שהרי לא יחד להם רוח. והוא הדין לשאר קדשים קלים. ואם שחטם בהיכל - כשרים; אבל אם שחטן בגגו של היכל - פסולין, שאין הגגות ראויין לשחיטה כלל, אלא בקרע העזרה.

ה. שלמים ששחטן קדם שפיתחו דלתות ההיכל - פסולין, שְׁנֵאמַר: "פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד" - בזמן שפתוח. אפלו היו דלתותיו מוגפות [סגורות], הרי זה כנעול; אבל הפרכת שעליו אינה פוסלת.

ו. העולה והאשם והשלמים, בין של יחיד בין של צבור - זריקת דם שלשטן על גבי המזבח שנה לעולם. וכיצד הוא עושה? כשלוקח הכהן הדם במזרק, זורק ממנו במזרק שתי זריקות על שתי זויות המזבח באלכסון - מחצי המזבח ולמטה, על קרן מזרחית צפונית ועל קרן מערבית דרומית. ומתפון כשיזרק הדם על הקרן, שיהיה הדם מקיף על הזויות כמין גם אות יוונית כמו - [ו], כדי שימצא הדם של שתי מתנות [זריקות] על ארבעה כחלי המזבח, לפי שְׁנֵאמַר בעולה ובשלמים "סביב"; והוא הדין לאשם. ושיירי הדם, נשפכים על גג היסוד הדרומי.

ז. החטאות הנאכלות - דמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון מחצי מזבח ולמעלה, לפי שְׁנֵאמַר בָּהּ: "עַל קִרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ". וכיצד הוא עושה? כשלוקח הכהן הדם במזרק, מוליכו אצל המזבח; וטובל אצבעו הימנית הסמוכה ל [א] גודל בדם, וסומך באצבעו הגדולה [- אחת] מכאן ובגודל מכאן, ומחטא [זורק] ויורד כנגד חדה של קרן, עד שיקלה כל הדם שבאצבעו. וכן הוא עושה בכל קרן וקרן. ואם נתן סמוך לקרן, באמה אחת מכאן או מכאן - כפר.

ח. וצריך לטבל אצבעו על כל קרן וקרן; וכשגומר הנותנה על הקרן, מקנח אצבעו בשפת המזרק, ואחר כך טובל פעם שנייה - ששיירי הדם שבאצבע, פסולין לתן מהן על קרן אחרת.

ט. אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזנת הדם באצבע

ה. כיצד מנתחין את העולה? לא היה שובר את הרגל, אלא נוקבו, ותולה (הבהמה) בו [- ברגלה], ומפשיט; ואם היה שור, מפשיטו בלי תליה. ומפשיט עד שהוא מגיע לחזה, חתף את הראש, ונותנו לכהן; וחתף את הכרעים, ונתן לאחר; והשלים את ההפשט. וקרע את הלב והוציא את דמו, וחתף את הידים ונתנו לאחר. עלה לרגל הימנית - חתכה ונתנה לאחר, ושני ביצים עמה.. ואחר כך קרע את הכהמה עד שיגלו המעים, ונטל את הפדר (חלב) ונתנו על הראש מלמעלה על בית [מקום] השחיטה, ונטל את הקרבים [מעיים] ונתנו לאחר.

ו. הולף ומדיחין במים, שנגמר: "והקרב והפרעים ירחץ במים" - לא ביין, ולא במזג יין מעורב במים, ולא בשאר משקין; וכל המימות לשרין. במה מדיחין? הפרש [כרס], מדיחין אותה בבית מדיחין כל צרכה. הקרבים, אין [מדיחין] פחות משלשה פעמים. ומדיחין אותן על שלחנות של שיש שבין העמודים [- של ההפסטה].

ז. נטל את הספין והפריש את הראש מן הכבד, ואצבע [בליטה מן הכבד מן הכבד; ולא מזוי את הכבד ממקומה. ונוקב את החזה, ונותנו לאחר. ועלה לרפן הימנית, וחתף ויורד עם השורה, ולא יגע לשורה, עד שהוא מגיע לשתי צלעות רפות; חתכה ונתנה לאחר, והכבד תלויה בה.

ח. בא לו לגרה [צוואר]; הניח בה שתי צלעות מכאן ושתי צלעות מכאן, חתכה ונתנה לאחר, והקנה והלב והראש תלויין בה. בא לו לרפן השמאלית, והניח בה שתי צלעות רפות מלמעלה ושתי צלעות רפות מלמטה; וכך היה מניח בחתכה. נמצא מניח בשתי הדפנות ארבע צלעות בזו וארבע בזו. חתכה ונתנה לאחר, והשורה עמה, והטחול תלוי בה.

ט. בא לו לעקץ [רא זנב]; חתכו ונתנו לאחר, והאליה [חלב אחורי] ואצבע הכבד ושתי פליות עמה. נטל את הרגל השמאלית, ונתנה לאחר. וכסדר הזה מפשיטין ומנתחין כל עולת בהמה, ואלו הם הנתחים האמורין בתורה: "ונתח אותה לנתחיה".

י. בכמה [כוחנים] מוליכין את האברים לכפש? אם מן הצאן היא העולה, מוליכין אותה ששה.

יא. הראשון בראש וברגל - הראש בימינו, וחסמו כלפי זרועו, וקרניו בין אצבעותיו, ובית שחיטה למעלה והפדר [חלב] עליה; והרגל של זמין בשמאלו, ובית עורה לחוץ [- הצד החיצוני ששם היה עור].

יב. השני בשתי הידים - של זמין בימינו, ושל שמאל בשמאלו; ובית עורן לחוץ.

יג. השלישי בעקץ וברגל - העקץ בימינו, והאליה מדלדלת בין אצבעותיו, ואצבע הכבד ושתי הפליות עמו; והרגל של שמאל בשמאלו, ובית עורן לחוץ.

יד. הרביעי בחה ובהמה - החזה בימינו, והגרה בשמאלו וצלעותיה בין אצבעותיו.

טו. החמישי בשתי דפנות - של זמין בימינו, ושל שמאל בשמאלו; ובית עורן לחוץ.

אחר שזרקין דמם תחלה. וכל הנתחים - מפשיטין אותן [מעורם], ואחר כך מוציין את אמוריהן [אבריהם], ואין מפשיטין אותן עד שיזרק הדם; חוץ מחטאות הנשפכות - שאין מפשיטין אותן כלל, שנגמר: "את עורם ואת בשרם". נמצאת אומר: זורק הדם תחלה, ואחר כך מפשיט; וקורע ומוציא האמורין, ומקטירן.

יט. כל עורות קדשי הקדשים לכהנים, בין בקרבנות צבור בין בקרבנות יחיד - שנגמר: "עור העלה אשר הקריב"; אבל עורות קדשים קלים, לבפלים. וכל עולה שלא זכה המזבח בכשרה [- שנפסלה], לא זכו לכהנים בעורה, שנגמר: "עולת איש", עולה שעלתה לאיש.

כ. כל קדשי קדשים שארע בהן פסול - קדם הפשטן, אין עורותיהן לכהנים; לאחר הפשטן, עורותיהן לכהנים. וכל העורות - מחלקין אותן אנשי משמר ביניהן מערב שבת לערב שבת [- אחת לשבוע].

כא. המתפיש [מקדיש] עולתו לברך הבית [להוצאות המקדש], וכן המקדיש נכסיו והיו בהן זכרים שדינן שיקרבו עולות - אין עורותיהן לכהנים, שנגמר: "עולת איש", פרט לעולת הקדש. אלא ימכרו העורות ויפלו לברך הבית. אחד עולת איש, או אשה, או גוי, או עבד - עורותיהן לכהנים; לא נאמר "איש", אלא להוציא הקדש.

יום שישי

הלכות מעשה הקרבנות פרק ו

א. מצות עשה לעשות העולה כמשפטה הכתוב בתורה. וכיצד מעשה העולה? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו, ומפשיט, ומנתח; ומקטיר כל הנתחים על גבי המזבח, שנגמר: "והקטיר הכהן את הכל המזבחה".

ב. צמר שבראשי כבשים, ושער שבזקן התיששים, והעצמות, והגידים, והקננים, והשולפים - בזמן שהן מחקרין [לבשר] - מקטירין הכל, שנגמר: "את הכל"; ואם פרשו - לא יעלו, שנגמר: "ועשית עליהם הבשר והדם". וכלן שפקעו [הועפו מהאש] מעל המזבח, לא יחזיר; וכן גחלת שפקעה מעל המזבח, לא יחזיר.

ג. אברים שפקעו מעל המזבח - אם יש בהן ממש [- חלקים לשריפה], אפלו פקעו אחר חצות הלילה, יחזיר, שנגמר: "על מוקדה על המזבח כל הלילה". ואם אין בהן ממש - אפלו פקעו קדם חצות, לא יחזיר. נתחרף הבשר, ויבש עליהן כעץ, ופקעו קדם חצות - יחזיר; לאחר חצות, לא יחזיר.

ד. בשמנתח אברי העולה, מוליכין כל הנתחים לכפש, ומולחין אותן שם. ואחר כך מעלין כל האברים לראש המזבח, ומסיר גיד הנשה בראש המזבח, ומשליכו על הדשן [אפר] שבאמצע המזבח; וזורק כל האברים על האש, שנגמר: "הבשר והדם" - כשם שהדם בזריקה, כך כל האברים בזריקה. ואחר שזרקו, חוזר ועורף אותן על האש, שנגמר: "ועורף הכהן אתם". ואברים שצלגו ואחר כך העלן למזבח - אין בהן משום ריח ניחוח.

שבת קודש

הלכות מעשה הקרבנות פרק ז

א. מצות עשה לעשות החטאות כמצותן האמורה בתורה. וכיצד מעשה חטאת הנאכלת? שוחט ונותן הדם, כמו שבארנו. ומפשיט אותה, ומפריש האמורין [אברים שאמרה תורה להקטירן] ומולחן, וזורקן על גבי האשים; ואם רצה לתן את האמורין בכלי כשמוליכן למזבח, נותן. ושאר בשרה נאכל לזכרי כהנה.

ב. וכיצד מעשה חטאות הנשרפות? שוחט וזורק הדם שלהם, כמו שבארנו; ואחר כך קורען, ומוציא האמורין, ונותן אותן בכלי, ומולחן, וזורקן על גבי האשים. ומוציא שאריתן חוץ לעיר, ומנתחין אותן שם בנתחי העולה בעורן, ושורפין אותן שם בבית הדשן.

ג. שלשה מקומות לשרפה: אחד בתוף העזרה, ובו שורפין פסולי המקדשין, ואמורי קדשים קלים שנפסלו, ופירים ושעירים של חטאות הנשרפות אם ארע בהן פסול, בין לפני זריקה בין לאחר זריקה - כגון שננטמו, או שיצאו חוץ לעזרה עד שלא הגיע זמן לצאת, או שלן הבשר, או לנו האמורין שלהן.

ד. והמקום השני - בהר הבית, ושמו 'בירה'; ובו שורפין חטאות הנשרפות אם ארע בהן פסול אחר שיצאו מן העזרה. והמקום השלישי - חוץ לירושלים, והוא הנקרא 'בית הדשן'; ושם שורפין חטאות הנשרפות בזמן שהן נשרפות כמצותן.

ה. ושרפת כל הנשרפין כשרה בזר [- אינו כהן] ובלילה. וכל הנשרפין חוץ לעזרה - כל העצים כשרין לשרפתן, אפלו בקש ובגבבא, שנאמר: "על עצים באש" - אש מכל מקום; ולמה נאמר "עצים"? להוציא [לשלול] את הסיד ואת הרמץ [אפר חס].

ו. חטאת העוף כיצד היתה נעשית? מולק [שחיטה מיוחדת בעוף] אותה בקרן דרומית מערבית, כמו שבארנו; ויורד [דוחק] בצפרנו עד שיתחתף הסמינים או רבו של אחד מהן. ואינו מבדיל הראש מן הגוף; ואם הבדיל - פסל ולוקה, שנאמר: "ומלק את ראשו ממול ערפו, ולא יבדיל". ומזה מדמה על קיר המזבח למטה מאמצעו, ושירי הדם מתמצים [נשפכים] על היסוד, שנאמר: "והנשאר בדם ומצה אל יסוד המזבח" - מכלל שהנתנה על קיר שהשירין שלו מתמצין אל היסוד, וזה הוא קיר התחתון.

ז. ומצוי דם חטאת העוף מעפב. ואין למזבח בה אלא דמה, והשאר - נאכל לזכרי כהנה כבשר חטאת הבהמה. **ח.** כיצד אוחו חטאת העוף בשעת מליקה? אוחו שתי רגליה בין שתי אצבעותיו, ושני גפיה [כנפיה] בין שתי אצבעותיו, ומותח צנארה אל רחב שתי אצבעותיו, ומולק. וזו מעבודות קשות שבמקדש. ואם שנה ואחו בכל מקום - כשרה.

ט. וכל מקום מן המזבח כשר למליקה, ובלבד שיזה דמה למטה מאמצע המזבח; ואם הנה בכל מקום - כשרה, והוא שיתן למטה מעט מדם [- שביצאתו יוצאת] הנפש.

יז. הששי בקרבים נתונין בקבוץ [כף גדולה], וכרעים על גביהן מלמעלה - אם היתה העולה כבש או עז; אבל אם היתה איל - מוליכין הקרבים שנים. וכן הסלת של נסכיה ביד אחד, והיין ביד אחד; ואם היתה איל - הסלת בשנים והיין בשנים.

יח. נמצאת למד, שהפכש או העז - מוליכין אותו שמונה למזבח; והאיל - מוליכין אותו אחד עשר.

יח. השור - מוליכין אותו עשרים וארבעה: הראשון מוליך את הראש, והשני והשלישי מוליכין הרגל של ימין, והרביעי והחמישי מוליכין את העקץ, והששי והשביעי מוליכין את הרגל של שמאל, והשמיני מוליך את החרוץ; והגרה מוליכין אותה שלשה, השעיר ועשירי ואחד עשר; שתי הידים בשנים, ושתי הדפנות בשנים, והקרבים והסלת והיין בשלשה שלשה - הרי עשרים וארבעה.

יט. ולמה לא יחלקו האבר של שור לחלקים? שהרי נאמר: "לנתחיה", ולא נתחיה לנתחים. במה דברים אמורים? בעולת הצבור; אבל עולת היחיד - אם רצו להוליך נתחיה בפחות מאלו או ביותר, מוליכין.

כ. עולת העוף, כיצד היתה נעשית? עולה לכבש ופונה לסוכב [- אמצע גובה המזבח], וכא לו לקרן דרומית מזרחית, והיה מולק [שחיטה מיוחדת בעוף] שם את ראשה ממול ערפה [העורף], ומבדיל [חותר קנה וושט]; ואם לא הבדיל, פסולה. וממצה [טוחט] דם הראש ודם הגוף על קיר המזבח, למעלה מן החוט שבאמצע המזבח. ואם מצה דם הראש ולא מצה דם הגוף - פסולה; מצה דם הגוף ולא מצה דם הראש - כשרה.

כא. ונוטל את הראש, ומקיף [לוחץ] בית [מקום] מליקתו למזבח; וסופגו במלח, וזורקו על גבי האשים. וכא לו [נוטל ה:] לגוף, והסיר את המראה [זפק - מקום האוכל] והעור שעליה בידו עם הנוצה, ואת בני מעים היוצאין עמה, והשליכן לבית הדשן [אשפת האפר].

כב. "ונשע אותו בכנפיו" - בידו בלא ספין. ואינו צריך להבדיל [לקרוע הגוף], שנאמר: "לא יבדיל"; ואם הבדיל, כשר. וסופגו במלח, וזורקו על גבי האשים. לא הסיר את המראה, ולא את הנוצה, ולא את בני מעים, ולא ספגן במלח - כל ששנה בה מאחר תמצית [לאחר שסחט] הדם, כשרה.

כג. כיצד מולקין? קוצץ ויורד [דוחק] בצפרן ממול ערף; אם רצה להוליך ולהביא [כעין שחיטה], מוליך ומביא, ואם רצה להיות דורס ויורד [לדחוק] בצפרן, דורס. ואם נעקרו הסמינים [קנה וושט, לפני שסיים], אינו חושש. וחותף [חוט] שדרה ומפרקת [עצם הצוואר] בלא רב בשר [שמסביב] - שאם חתף רב בשר, הרי זו כמתה קדם שיגיע לסמינים; וצריך לחתף שני הסמינים בעולה, כשהוא יורד. והמולק בספין או מן הצדדין - אינה מליקה, אלא כמי שחנק או נחר. וכל הערף כשר למליקה.

לקרן, ועושים מלאכתן, וחוזרין לעקב [בצד שעלו]. ומפני מה נפנין לשמאל? כדי שיפגעו בקרן מערבית דרומית תחלה; שאם נפנין על ימין, ומקיפין את כל המזבח עד שיגיעו לקרן דרומית מערבית - שפא יתעשן המים והיין, או שפא ימות העוף בעשן המזבח.

יב. לפיכך, המנסף מים או יין - כשהוא מקיף את המזבח, לא יהיה בידו פלום; ומתחיל ומקיף מקרן דרומית מזרחית למזרחית צפונית, לצפונית מערבית, למערבית דרומית, ולא יהיה בידו פלום. וכשמגיע למערבית דרומית, נותנין לו המים או היין בידו, ומנסף שם; ואם לא הקיף - עולה ופונה על שמאלו, ועושה מלאכתו ויורד.

י. שלשה דברים היתה אותה הקרן דרומית מערבית משמשת למעלה, ושלשה למטה: מלמטה - חטאת העוף, והגשת המנחות, ושגרי הדם של עולות וחסאות הנאכלות ואשמות ושלמים ששופכין עליה. והשלשה שמלמעלה - נסוף המים שמנסכין בהג (הסוכות), ונסוף היין של נסכים, ועולת העוף בזמן שהיא רבה [הרבה עולות] ואין קרן דרומית מזרחית מכילה אותה - נפנין לקרן דרומית מערבית ועושים אותה שם.

יא. כל העולין למזבח - עולין דרך ימין, ומקיפין, ויורדין דרך שמאל; חוץ מן העולה לאחד משלשה דברים אלו שלמעלה בקרן זו, שהן עולין ונפנין על השמאל

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ט"ו כ"א כסלו ה'תשס"ח

בפרק ח' מפסחים (צא): ופרק ב' מזבחים (טז), והאוכל קדשים או מעשר שני באנינות — לוקה.

יום שני

מצות לא תעשה קמא.

קמב. קמג.

המצוה הקמ"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני של דגן (שם כולל לחמשת מיני תבואה) חוץ לירושלים, והוא אמרו יתעלה: "לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך" (דברים יב, יז). והאוכל מעשר שני בלי פדיון — לוקה; ודוקא בתנאי שנתבאר בסוף מכות (יט), והוא: שיאכלנו בחוץ (לירושלים) אחר שראה פני הבית, כלומר: לפני מחומת ירושלים והוא אמרם שם: מאימתי חיבין עליו? משיראה פני הבית (ואחר כך יצא מירושלים ואכלו).

המצוה הקמ"ב — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני של תירוש (יין) חוץ לירושלים, והוא אמרו יתעלה: "לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך" (שם); והאוכלו — לוקה, ובאותו התנאי שנתבאר במעשר דגן.

המצוה הקמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני של יצהר (שמן זית) חוץ לירושלים, והוא אמרו: "לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך" (שם); והאוכל חיב מלקות

יום ראשון

מצות לא תעשה קנ. קנא.

המצוה המשלימה מאה וחמשים — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני בטמאה אפלו בירושלים, עד שיפדה. לפי שהכלל אצלנו שמעשר שני שנטמא פודין אותו אפלו בירושלים, כמו שנתבאר במכות (יט). והאזהרה על זה הוא אמרו: "ולא-בערתי ממנו בטמא" (דברים כו, יד), וכא בקבלה (מכות, שם): בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא. ובגמרא מכות נתבאר עוד, שהמעשר והבפורים אסור לבער (לאכול) מהם בטמאה, והאוכלם בטמאת עצמן — לוקה, ובתנאי שיאכל מעשר זה בטמאה בירושלים בלי פדיון ואז ילקה, כמו שזכרנו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות (שם).

המצוה הקנ"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני באנינות (באותו יום שמת אחד מקרוביו עליהם חייב להתאבל מן התורה — נקרא "אונן"), והוא אמרו יתעלה: "לא-אכלתי באני ממנו" (שם), ולשון המשנה (בכורים פרק ב משנה ב), שהמעשר והבפורים טעונין הבאת מקום (לירושלים) וטעונין ודוי ואסורין לאונן. וכן פל-אונן אסור לאכל בקדשים מפסוק זה. ולשון התורה גם כן: "ותקראנה אותי פאלה ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (ויקרא י, יט). וכבר נתבאר דיני האנינות

לפניו יתעלה, שהפּרשנו את חובת המעשרות והתרומות ולהתנקות מהם (מכל אשמה של התנהגות בלתי ראויה במעשרות, ולהכריז זאת) גם בדבור, כדרך שהתנקינו מלהחזיק בהן בפעל, וזהו הנקרא: "ודוי מעשר". והצווי בזה הוא אמרו יתעלה: "ואמרף לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולא למנה וגו'" (דברים כו, יג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואפן הבעור וענינו בפרק אחרון ממעשר שני.

המצוה הקכ"ה — הצווי שנצטוינו להפריש את הבכורים (ראשוני פרות ארץ ישראל משבעת המינים) ולהביאם למקדש, והוא אמרו יתעלה: "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך" (שמות כג, יט). ופשוט, שמצוה זו אינה נוהגת אלא בפני הבית, ואינם באים אלא מפרות ארץ ישראל וסוריא ועבר הירדן — ומשבעת המינים בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת בכורים. ושם (פרק ג משנה יב) נתבאר שהם, כלומר: הבכורים, נכסי כהן (שייכים לכהן).

יום חמישי

מצות עשה קלב.

מצות לא תעשה קמט (קמח*).

המצוה הקל"ב — הצווי שנצטוינו לספר חסדיו יתעלה אתנו, ואיך הצילנו מאז ראשית מצבו של יעקב אבינו ומשעבוד המצרים וענוים לנו, ולהודות לה' על כל זה, ולבקש ממנו שיתמיד הברכה — (כל זאת אנו אומרים) בזמן שאנו מביאים את הבכורים. והוא אמרו יתעלה: "וענית ואמרף לפני ה' אלהיך ארמי אבד אבי" (דברים כו, ה) ושאר כל אותה הפרשה. ומצוה זו נקראת "מקרא בכורים". וכבר נתבאר דיניה במסכת בכורים ובפרק ז' מסוטה" (לב). ואינה חובה לנשים.

המצוה הקמ"ט — האזהרה שהזהר להכניח מלאכול את הבכורים בחוץ (מירושלים) והוא אמרו: "לא תוכל לאכל בשעריך וגו' ותרומת ידך". בא בקבלה (מכות יז): "ותרומת ידך — אלו הבכורים. לפי שלא הניחם — בפסוק זה דבר הטעון הבאת מקום (לירושלים) שלא הזכירו

ובאותו תנאי שקדם במעשר דגן. ושם תתמה על שמנינו מעשר דגן ומעשר תירוש ומעשר יצהר, שלש מצות; דע שאם אכל שלשתן כאחד — לוקה על כל אחת ואחת: לפי שלא זו שבפסוק זה אינו לאו שבכללות שאין לוקין עליו, אלא הוא לחלק. ובפרוש אמרו בגמרא פרות (ד): "אכל מעשר דגן ותירוש ויצהר — חייב על כל אחת ואחת. וכי לוקין על לאו שבכללות? קרא יתירא פתיב (מצאנו פסוק מיותר ללמד שלוקה). מכדי (הנה), פתיב: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגןך תירשך ויצהרך וכו'" (שם יד, כג) ולמה לי למהדר למכתבניהו לכלהו (לצורך מה חוזר ומפרט את כולם)? שמע מינה לחלק" (בכוונת הפסוק, בפרוט הנוסף, "לחלק": להפריד. להחשיב כל מין כאיסור בפני עצמו). ובגמרא מכות אמרו: "מכדי, פתיב: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגןך תירשך ויצהרך", לכתוב רחמנא: לא תוכל לאכל אותם בשעריך, מהדר פרושינהו (חוזר ומפרש) לכלהו למה לי? שמע מינה ליחודי (ליחד) לאו לכל חד וחד". הרי נתבאר שכל מה שהזהיר עליו בפסוק זה, כל-ענין וענין לאו בפני עצמו. ואחזר להשלים שאר הלאוין שכלל אותם הפסוק.

יום שלישי

מצות עשה קיט.

המצוה הקי"ט — הצווי שנצטוינו שיהא נטע רבעי (פירות שמוציא האילן בשנה רביעית לנטיעתו) פלו קדש, והוא אמרו: "יהיה כל-פריו קדש הלולים לה'" (ויקרא יט, כד), ודינו: שיעלה לירושלים ויאכלוהו בעליו שם כמו מעשר שני, ואין לפהגים בו כלום. ולשון ספרי (פרשת נשא): "ואיש את-קדשיו לו יהיו" (במדבר ה, י) — "משך הכתוב כל-הקדשים ונתנם לכהן ולא שיר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי שיהיו לבעלים". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות בפרק אחרון ממסכת מעשר שני.

יום רביעי

מצות עשה קלא.

קכה.

המצוה הקל"א — הצווי שנצטוינו להתודות

טו, ב). וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו במסכת חלה ובמסכת ערלה (פרק ב משנה א) ואינה חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל בלבד.

המצוה הקמ"ג — הצווי שנצטוינו לתן לפנה את הירוע והלחיים והקבה מכל-בהמה טהורה שאנו שוחטים, והוא אמרו יתעלה: "וזה יהיה משפט הפהנים מאת העם מאת זכחי הזבח אם שור אם שה" (דברים יח, ג). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק י' מחלין (קל). ואין הלויים חייבים במצוה זו.

המצוה הקמ"ד — הצווי שנצטוינו להפריש ראשית הגז (חלק מהצמר הנגזז מהצאן) ולתנו לפנה, והוא אמרו יתעלה: "ראשית גז צאנך תתן-לו" (שם, ד), ומצוה זו אינה נוהגת אלא בארץ וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו בפרק י"א מחלין (קלה).

שבת קודש

מצות עשה פ. פא.

המצוה המשלימה שמננים — הצווי שנצטוינו לפדות בכור אדם ולתן אותו הפדיון לפנה, והוא אמרו יתעלה: "בכור בניך תתן-לי" (שמות כב, כח). ופרש איה תהיה נתינה זו: שנפדנו מן-הכהן וכאלו כבר זכה בו, ונקנהו ממנו בחמשה סלעים. והוא אמרו יתעלה: "אף פדה תפדה את בכור האדם" (במדבר יח, טו), ומצוה זו היא מצות פדיון הבן, ואין הנשים חייבות בה; אלא היא מצות (של) הבן (המוטלות) על האב, כמו שנתבאר בקדושין (כט). וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו במסכת בכורות (מו).

המצוה הפ"א — הוא הצווי שנצטוינו לפדות פטר (בכור של) חמור בשה דוקא ושלא יפדה בזולתו — אם לא יפדה אותו בשויו — ויתן אותו השה לפנה, והוא אמרו יתעלה; "ופטר חמור תפדה בשה" (שמות לד, ב). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת בכורות (פרק א) וגם היא אין הלויים חייבים בה.

בפרוש, ואמר בכללם "ותרומת ידך" — הרי אלו הבכורים בלי ספק, שבאר בהם שהם טעונין הבאת מקום, והיאך יזהיר על אכילתה בשעריך! ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "לא בא הכתוב אלא לאוכל בכורים שלא קרא עליהם (ראה מצות עשה קלב מה שיש לקרוא עם הבאת הבכורים), שהוא עובר בלא-תעשה". וכבר נתבאר בסוף מכות (ט). שאינו חייב עליהם אלא קדם שיניחם בעזרה; אבל משיניחם בעזרה — הרי הוא פטור עליהם, אף-על-פי שלא קרא. וגם בפכורים אותו התנאי שבמעשר שני, כלומר שאין כל-מי שאכלם בחוץ חייב עליהם, עד שיראו פני הבית; ואם אכל מהם מי שיאכל אחר שראו פני הבית קדם הנחה בעזרה — חייב מלקות בלבד אם הוא פנה; אבל הישראלי — הרי הוא מחייב מיתה בידי שמים, אם אכל בפורים, אפלו אחר קריאה. ובפרוש אמרו (בכורים פרק ב משנה א): התרומה והבכורים חייבין עליהן חמש ומיתה ואסורין לזרים. אם אכלם בזדון — חייב מיתה בידי שמים ובשגגה מוסיף חמש פדין התרומה. לפי שכיון שקראם יתעלה תרומת ידך, חלו עליהם כל-דיני התרומה. וראוי לה להבין כאן היטב כדי שלא ישתבשו לה הענינים והוא: שהכהן אם יאכל הבכורים משראו פני הבית קדם הנחה בעזרה — לוקה, ואזהרתיה מ"לא תוכל לאכל בשעריך וגו' ותרומת ידך", כמו שנתבאר בגמרא מכות, כמו ישראל במעשר שני שלוקה על אכילתו חוץ למקום אף-על-פי שהוא שלו; אבל הישראלי שאכל בכורים אחר שראו פני הבית בכל-מקום שיאכלם (בין בירושלים ובין מחוצה לה) — חייב מיתה בידי שמים, ואזהרתיה מן "וכל-זר לא-יאכל קדש" (שם י), כמו שבארנו במצוה קל"ג ממצות אלו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בגמרא מכות.

יום שישי

מצות עשה קלג. קמג. קמד.

המצוה הקל"ג — הצווי שנצטוינו להפריש חלה מכל-עסה ולתנה לפנה, והוא אמרו יתעלה: "ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה" (במדבר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך

מז וכן ישראל ששכר המטבע* מהמלך יכול להשכירו לנכרי ליום השבת, שאין בזה משום שכר שבת, שאין הנכרי נותן לו שכר כלל בעד דבר שהוא שלו בשבת, שהרי הכל הוא של המלך, אלא שהרשות בלבד שיש לישראל מהמלך הוא שהשכיר לו, והרי מכרו לו לנכרי ליום זה. וכן יכול לשכר לו נכרי בקבלנות על דרך שנתפאר במקום. ואע"פ שמשמיעים קול בשבת* בהקאת המטבע אין בכך פלוג, בין שכר השכירו לנכרי או ששכרו לו בקבלנות: **יז** ואסור להישראל* או שלוחו לישב אצל הנכרי בשעת קבלת המכס או המטבע. אע"פ שכר השכירו לו ואין להישראל שום עסק בו, מכל מקום בשעה שישב אצלו הרי הוא נראה בעושה בשבילו ולצרכו, ואסור מפני מראית העין. ואם שכר לו את הנכרי בקבלנות ומתירא שפא יגנב הרבה, בין שיש חשש הפסד מרבה יכול להושיב אצלו ישראל או לישב בעצמו לשמרו שלא יגנב* שבמקום הפסד מרבה* אין חוששים למראית העין: **יח** במה דברים אמורים, בשישראל היושב אינו משגיח ומענין על הנכרי רק שיניח הכל לתבית המכס או המטבע ולא יגנב לעצמו פלוס. אבל אסור לו לענין ולידע מה הוא ההתעסקות שעושה הנכרי כדי לקח ממנו חשבון על זה, דכיון שבשבת עצמה אסור לקח ממנו חשבון*, אסור לו ג"כ לענין עליו בשביל החשבון שלמחר, שכל דבר שאסור לעשותו בשבת אסור להכין ולהזמין את עצמו כדי לעשותו אחר השבת כמו"ש בסימן ש"ו*: **יט** מתר לתן כסף לנכרי בקבלנות לתקן לו מעות, והנכרי עושה לעצמו אפלו בשבת. ואע"פ שמשמיע קול בפרהסיא, אין בכך פלוג; בין שאין ידוע לרבים* שהוא עושה בשביל ישראל, אין פאן חשש מראית העין: **כ** ישראל ששכר המלח מהשר לשנה, שבמה מלח שיעשה בתוך השנה הוא שלו, והוא שוכר לו פועלים נכרים לשנה או לחדש וקצין להם שכרם לפי רבוי מלאכתם, דהינו מכל כף וכך מלח שיבשלו נותן להם כף וכך*, אע"פ שבבשלים בכלים של ישראל מתר להניחם שיעשו בשבת, שאין אדם מצוה על שביתת פלו כמ"ש בסימן רמ"ו*, והנכרים הם בקבלנים שעושים לטובת עצמן כדי להרבות בשכרן, שהרי אין שכרם משתלם לפי הימים או חדשים אלא לפי סכום המלאכה שגומרין וכך משלם להם, נמצא שהם מתכוננים בעשייתם בשבת לטובת עצמן. (ואף שאם לא היו עושים בשבת היה מגיע הפסד לישראל, שהרי ישראל שכר המלח שיבשל בתוך שנתו,

ביאורים

ששכר המטבע – דהיינו שמביאים אליו כסף כדי שיטבע ממנו מטבעות, ולקוח שכר על עבודתו. שמשמיעים קול בשבת – איסור השמעת קול נתבאר להלן סי' רנב סט"ו שגם כאשר המלאכה נעשית מאליה בשבת, אם היא משמיעה קול, יש בזה זלזול שבת שיאמרו שהתחיל לעשותה בשבת⁵⁴. ואסור להישראל – שאם יעמוד הישראל אצלו בשבת יאמרו שהוא שלוחו של ישראל העומד מעליו⁵⁵. שבמקום הפסד מרובה – וכן יש להתיר כשהשעה צריכה לכך⁵⁶. אסור ליקח ממנו חשבון – גזירה שמא יכתוב⁵⁷. בסימן שו – סעיף א: "ממצוא חפצך" דרשו חכמים חפצך אסורים לבקשם בשבת, אפילו עושה מעשה המותר, אפילו

הליכה לבדה, והילוך זה הוא בשביל לעשות אחר השבת איזה דבר שאסור לעשותו בשבת. שאין ידוע לרבים – אפילו ידוע למקצת – מותר, כיון שמלאכת תלוש אין לה קול כלל, ולא חששו שיוודע הדבר לכולם⁵⁸. נותן להם כך וכך – ההיתר הוא בין אם נותן להם מעות בשכרם ובין אם נותן להם חלק מהמלח שבישלו⁵⁹, אבל הצמת צדק⁶⁰ כתב שההיתר יותר מרווח אם נותן להם הברירה לבחור בין מלח למעות. בסי' רמו – סעיף א: שאין אנו מצווין על שביתת הכלים שלנו שלא יעשה בהם הנכרי מלאכה בשבת או שלא תיעשה בהן מלאכה בשבת מאליה.

מקורות

- (54) ונתבאר שם שאם אין שם הישראל נקרא עליה מותר, ולהלן סעיף יט התיר גם כשאין ידוע לרבים.
 (55) סימן רנב סט"ו.
 (56) להלן סימן רנב סט"ו וראה לעיל סי"ד.
 (57) סי' שז סי"ג.
 (58) לעיל סעיף ב.
 (59) כמבואר בסי' רמג ס"ז לגבי חוץ לתחום.
 (60) שו"ת או"ח סי' לג.

והימים שהחסיר ולא בשל מהם אין להם תשלומים, שלא ינכה לו השר כלום משכרו וגם לא יניחנו לבשל בנגדם בשנה האחרת, ובשביל כך בשהישראל שזכר פועלים להדש או לשנה הוא מקפיד עליהם מאד שלא יבמלו אפלו יום אחד והם מכרחים לעשות גם בשבת מחמת קפידתו, מכל מקום בשביל כך אין צריך למחות בידם שלא יעשו בשבת, אלא די שיאמר להם* שאינם מכרחים לעשות בשבת בשבילו ואם ירצו שלא לעשות בשבת הרשות בידם, ואם אף על פי כן הם עושים מאליהם כדי להרבות בשכרם אין צריך לומר להם כלום, אף על פי שפגיע לישראל הנאה גדולה מזה אין בכך כלום בין שהנכרים מתכוננים לטובת עצמן).

ואין לאסר מפני מראית העין, לפי שהרואה אינו יודע שבשול זה הוא של ישראל, שהבלים שמבשלים בהם וכן העצים שמבעירים בהם אין שם הישראל נקרא עליהם*, דהינו שאין מפרסם לרבים שהן של ישראל.

ובלבד שלא יביאו עצים מרשות הישראל בשבת, שכל קבלנות אינה מתרת אלא אם כן מסר לו מערב שבת כל מה שרוצה למסר לו לצורך המלאכה. ואפלו אם מסר להם העצים מערב שבת אלא שלא הוציאום מרשותו עד שחשכה, אסור להניחם שיוציאו בשבת, מפני מראית העין שיאמרו שבשבת מסר להם, וכמו שיתבאר בסיומן רמ"ו* ע"ש:

כא ואם הוא בענין שיש חשש מראית העין, אין להתיר מחמת הפסד מרבה שיפסיד הישראל בכל שבתות השנה, אלא אם כן הוא בענין שמפסיד הרבה מכיסו ממה שצריך לשלם להשר ולפועלים ויתר הוצאותיו. אבל אם

הוא בענין שלא יפסיד כלום מכיסו אלא שמפסיד הרוח שהיה יכול להרויח הרבה בעשית המלח גם בשבתות, אין מתירין לו בשביל כך אסור של מראית העין. ואינו דומה למכס ולמטבע, שאף אם הוא בענין שלא יפסיד כלום מכיסו אלא משום שלא יפסיד הרוח של השבתות התיירו לו אסור מראית העין, לפי שהמכס כבר נתחייבו בו הנכרים הסוחרים העוברים בשבת לתנו להמלך, והישראל כבר קנה חיוב זה מהמלך, נמצא שאם לא ימלנו הישראל מהסוחרים הרי זה כמפסיד הרוח שבא כבר לכיסו, וכן המטבעות שיעשו עושי המלאכה אשר למלך בעל כרחו של ישראל כבר הם קנויים לישראל, ואם לא יטלם הישראל הרי זה כמפסיד הרוח שבא כבר לכיסו:

כב וישראלים ששוכרים מהשר שיהיה רשות בידם לחפר בהרים למצא העפר שעושים ממנו ברזל, ושורפים וצורפים העפר יום ולילה לא ישבתו עד פלות משך זמן שכירותם, ושוכרים להם פועלים לכך לשנה או להדש

וקוצצים להם שָׁבֵר כֶּךָ וְכָךָ בעד כֶּךָ וְכָךָ ברזל, הרי דינם כדיון שזכר את המלח לכל דבר* אם הוא בענין שאין לחוש למראית העין על דרך שנתבאר בסיומן רמ"ג* ע"ש. וכן הדין בשוכרי התוך הזוכים מהשרים, וכן בכל פיוצא בזה*:

ביאורים

להם שאינם מוכרחים לעבוד בשבת⁶⁵, ואסור כשיש חשש מראית עין⁶⁶.

בס' רמג – סעיף טו (וכדלעיל אות סה), שלא ראו את הישראל עובד בכלים אלו.

וכן בכל כיוצא בזה – בענין היתר קבלנות בשבת (כשאומר לו לעשות בשבת) על ידי מכירת הזכות לנכרי כתב הצמח צדק⁶⁷ שלא מצא היתר מיושב בקנין דבר שאינו קצוב, ובקובץ יגדיל תורה⁶⁸ הובאו תשובות הג"ר אייזיק מהאמליא ומהג"ר אלעזר ארלזרוב שהדרך הטובה ביותר היא למכור, ולחזור ולקנות בשותפות עם הנכרי לשבת, כפי שיבואר בעז"ה להלן סי' רמה בדיני שותפות עם הנכרי בשבת.

אלא די שיאמר להם – שאם לא אומר להם נמצא שמקפיד שלא יבטלו ממלאכתם, ועשייתם בשבת הוא מחמת הישראל⁶¹, וכבר נתבאר⁶² שלשיטת רבינו במהדו"ב אין חילוק בין אם מקפיד שלא יבטלו אם לאו, וכיון שאין כאן חשש מראית עין מותר גם בלא שיאמר להם⁶².

שאין שם הישראל נקרא עליהם – כיון שמיד כשהישראל קנה את הכלים – לקח פועלים נכרים שיעבדו בהם⁶⁴.

בס' רמו – סעיף ה: לפי שהרואה אותו יוצא מבית ישראל בשבת וחפץ ישראל בידו. יאמר שנתנו לו לתקנו ולעשות בו מלאכה, ואסור ליתן בשבת שום דבר לעשות בו מלאכה אפילו בקבלנות, ואפילו קצץ עמו מערב שבת. לכל דבר – שמוותר לשכור נכרים בקבלנות, ובתנאי שיאמר

מקורות

(66) לעיל סעיפים כ-כא.
 (67) שו"ת צמח צדק או"ח סי' לא וסי' צא, וראה בענין זה שו"ת אדה"ז סי' ב.
 (68) יגדיל תורה נ"י. חוברת ח' ע' יב, וביגדי"ת ירות"ו חוברת יא ע' 23.

(61) כדלעיל סי' וסי' רמג ס"ג.
 (62) ראה לעיל אות ל ואות לב.
 (63) ציון קיד במהדורה החדשה, ע"פ קו"א ס"ק ט.
 (64) כדלעיל סי' רמג סט"ו.
 (65) ולמהדו"ב אין צריך שיאמר להם, כדלעיל אות לב.

תורה אור

תוכן הפרק: ביאור ההבדל בין שני השמות זבני ישראל - "ציון" או "בת ציון"

[ומעתה חוזר לבאר שני השמות של כנסת ישראל - "ציון" ו"בת ציון":]

והנה כשיש אתערותא דלתתא אזי נק' כנסת ישראל בבחינת ציון וסימן לאור הרוחני הנשפע ונמשך בה. וזהו גם הטעם שבני ישראל נקראים בשם "ציון", דשם זה מורה שעבודת בני ישראל היא בשלימות, ובלשון הזהר - שיש "אתערותא דלתתא", שבני ישראל מעוררים את עצמם מלמטה להתקרב אל השם, שאז מאיר בנפשם אור ה' הנמשך על ידי קיום התורה ומצוותי, ולכן נקראים ישראל בשם "ציון", שהם "בבחינת ציון וסימן לאור הרוחני הנשפע" ומאיר בנפשם. דכמו שהמצות הן "ציון" וסימן על הרוחניות שבהן, כך כנסת ישראל היא "ציון" וסימן על אור השכינה השורה בה. וזהו גם מה שרשב"י אמר "אנא סימנא בעלמא", שהי' רק ציון וסימן לאור השכינה.

אבל בגלות נקראת בת ציון, שהיא רק בחינת מקבל מבחינת ציון.

"בת" מורה על בחינת מקבל, כידוע שאיש ואשה הם משל על כל בחינה של משפיע ומקבל, שלכן נמשל הקב"ה לחתן ובני ישראל לכלה (וכל שיר השירים מיוסד על משל זה), לפי שהקב"ה משפיע לנו כל השפעות רוחניות וגשמיות ובני ישראל מקבלים אותן מאיתו יתברך. ובפרט תואר "בת" (לא סתם "אשה"), שהיא תולדה של אב ואם, הרי בוודאי מורה על בחינת מקבל.

ובזמן הגלות שאין עבודת ישראל כדבעי, ואין אצלם ההתעוררות מלמטה להגבי' את עצמם אל הקב"ה - נקראים ישראל בשם "בת ציון", כי הם אינם מולידים ויוצרים התעוררות בנפשם לעבודתו ית' בכח עצמם (שעי"ז הם בעצמם נעשים "ציון" לאלקות), ורק מקבלים את הכל מהקב"ה בחסד חנם.

וכנודע בזהר מענין איש מזריע תחילה יולדת נקבה, דהיינו כשאין אתערותא דלתתא שאזי היא בחינת בת.

נזכר לעיל שאיש ואשה הם משל על הקב"ה וכנסת ישראל, ובה יתפרש על דרך החסידות מאמר חז"ל "איש מזריע תחילת יולדת נקבה", דכאשר הקב"ה (איש) זורע ונוטע התעוררות בלב האדם,

בלשון הזהר "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה), מבלי שתוקדם לפני' "אתערותא דלתתא" (התעוררות של האדם עצמו), אזי נקראת התעוררות זו בשם "נקבה" ו"בת" (בחינת מקבל), מאחר שאינה יצירת האדם אלא מה שקיבל במתנת חנם מלמעלה.

משא"כ ולציון יאמר איש ואיש וגו', אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, בחינת חסדים.

משא"כ כשישראל הם במדריגת "ציון", שהם ציון וסימן על האור הרוחני השופע בהם לפי שהם הקדימו לזה אתערותא דלתתא כנ"ל - כענין "אשה" (כנסת ישראל) מזרעת תחילה" - אזי "יולדת זכר", שהתעוררות זו נקראת "זכר", בחינת חסדים (חסד הוא בחינת משפיע, הגומל חסד עם דלים). וזהו דכתיב "ולציון יאמר (כשישראל הם במדריגת ציון, אזי) איש ואיש יולד בה", "יולדת זכר", שהתעוררות היא בחינת "זכר".

דהיינו בהקדים בחינת רינה ושמחה כנ"ל להיות בואו לפניו ברננה, בבחינת רינה ברמשא ממטה למעלה.

נמצא, ששם "ציון" הוא כאשר עבודת ישראל היא כדבעי, שקודם כל ישנה אצלם העבודה ד"בואו לפניו ברננה", שמגביהים את עצמם "ממטה למעלה" להתקרב אל ה', שאזי מאיר בנפשם אור ה' (על-ידי קיום התורה ומצוותי).

ועל דבר זה תקנו פסוקי דזמרה, להקדים שבחו של מקום כדי שיתפעל הלב, וכן יוצר אור וענין קדושת המלאכים איך כי והאופנים ברעש גדול כו', הכל הוא בבחינת ממטה למעלה, בבחינת רינה, לצאת מנרתק הגוף ולבושי נפש הבהמית כו'. ואח"כ היא עבודת השמחה בגילוי אור אין סוף ב"ה ממש על נפשו בק"ש וכו'.

ובזה יובן סדר התפילה, שקודם אמירת קריאת שמע (שתכליתה היא להגיע לאהבת ה', "ואהבת את ה' אלקיך", ש"הוי" - הוא אור אין סוף ב"ה ממש - ייעשה "אלקיך", כוחך וחיותך) - תקנו לומר פסוקי דזמרה, וכן ברכות ק"ש.

לפי שתוכן פסוקי דזמרה וברכות ק"ש הוא שבחו של מקום ומענין גדול קדושת המלאכים ועבודתם, שההתבוננות בזה מביאה את האדם לידי התעוררות להתקרב אל ה' "ממטה למעלה", בבחינת רינה, עד

שהם למעלה אצלו יתברך);

אבל היות שחסרה העבודה ד"בואו לפניו ברננה", "לצאת מנרתק הגוף ולבושי נפש הבהמית" ולעורר בליבו רגש ההשתוקקות וכיסופין לדבקה בו יתברך, על כן אין האור של רוחניות התורה והמצוות יכול להתגלות ולהאיר בנפשו.

אך מכל מקום, מאחר שבפועל הוא לומד תורה ומקיים מצוות, יורד האור ונמשך למטה על האדם, אלא שהוא בהעלם, לפי שהאדם אינו "כלי" להאור באופן שיוכל להרגישו, ועל זה נאמר "למעני למעני אעשה", שהוא חסדו של הקב"ה.

אלא שאינו כי אם בבחינת חיצוניות, משא"כ בואו לפניו, להיות נכלל בבחינת פנימיות, אינו אלא ברננה.

מלבד זה שבלי הקדמת אתערותא דלתתא אין האור חודר להאדם כי אינו כלי להאור, הנה גם מדריגת האור שיורד להאדם (כשלא הקדים לפני העבודה ד"בואו לפניו ברננה"), אינה אלא בחינת "חיצוניות" האור, היינו שאינו עצם אור השכינה רק חלק חיצוני, משא"כ כשיש העבודה דרינה אזי זוכים ל"בואו לפניו" - "פניו" מלשון פנימיות, שהאדם נכלל בפנימיות ועצמיות דאור אין סוף ב"ה.

ד"ה וני ושחזי פרק ו

שיוצא מגשמיותו וחומריותו, "נרתק הגוף ולבושי נפש הבהמית". ורק עי"ז בא לידי "עבדו את ה' בשמחה" בקריאת שמע, ששמח "בגילוי אור אין סוף ב"ה ממש על נפשו בקריאת שמע".

משא"כ כשלא תוקדם בחינת הרינה, אזי לא תשכון גלוי השמחה, רק היא בחינת נקבה ומקבל מאתערותא דלעילא.

אבל בלי הקדמת ה"אתערותא דלתתא", שהיא העבודה ד"בואו לפניו ברננה", לא תשכון בנפשו שמחה, כי אין אור ה' מתגלה בנפשו, והאדם הוא רק בבחינת "נקבה" ומקבל מאתערותא דלעילא (כנ"ל).

[אלא שכאן יש להבין: אם אין כאן אתערותא דלתתא, מדוע יש "אתערותא דלעילא"?

הנה על זה ממשך:]

שהרי מכל מקום מאתערותא דלעילא יורד ונמשך אור אין סוף ב"ה בכל מצוה שעשה, וכדכתיב למעני למעני אעשה.

אין הפירוש שאצל "בת ציון" באה האתערותא דלעילא (התעוררות מלמעלה) בחסד חנם ממש, בלי שום עבודה של האדם, אלא אור ה' נמשך על נפש האדם על ידי לימוד התורה וקיום המצוות, וכמשנת לעיל שע"י התורה ומצוותי נמשך אור עליון בנפש האדם, שהוא הרוחניות של התורה ומצוותי (כפי

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

למה בסוף [נ]גמר דוקא יתגבר להב התשוקה לגמור השפע כו' ולא באמצע כמו בגמר העמדת הבנין שנכספה וגם כלתה נפשו למהר העמדת החלון והפתח כדי שישב מהר ולא באמצע עסקו כו', ולכאורה ממשל מרוצת המים כשמפסיקי באמצע כנ"ל מורה היפוך זה כנ"ל.

אמנם הענין יובן ע"פ הנ"ל בעיקר ענין ובחי' יסוד שהוא לאחר כל המזיגות מדבר והיפוכו בדעת ות"ת ונו"ה כליות יועצות כו', הכל בעצמי המשפיע או יוצא השפע שהוא לצורך המקבל לבד וזהו בבחי' יסוד כו', אך הנה כל מה שטרח ויגע בבחי' הדעת ות"ת ונו"ה להמזיג מזיגו' והתכללות דבר והיפוכו באופני' שונים לא הי' רק בשביל סוף וגמר הדבר האחרון שהוא מה שיוצא לאור התגלות גמור באופן מיוחד רק כפי קבלת המקבל בבחי'

(ד) **ואחר** כל זה יובן מ"ש בזהר ע"פ ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבי עליו אלין אינון דקיימין לאתזנא מיני' כו', ומבואר למעלה להיות שעיקר להב התשוקה הוא בכלות וגמר שפע הדבר דוקא שהוא בבחי' יסוד שהוא לבר מגופא כנ"ל, וז"ש ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבי עליו, שיוסף הוא בחי' יסוד צדיק עליון שהוא בבחי' כלות וגמר השפע למקבל ע"כ לא יכול להתאפק לכל הנצבי עליו לקבל הימנו, וכמ"ש אינון דקיימין עלי' לאתזנא מיני' מגודל להב התשוקה שנתרבה דוקא בכלות וגמר השפע של המשפיע כנ"ל בענין יסוד בזיוג גשמי שלהב התשוקה לגמור בחיש ומהר דוקא אינו רק בכלות השפע דוקא כמ"ש בפירש"י כפי' ותאלצהו כו' כנ"ל. אך הנה מבואר למעלה שזהו דבר פלא גדול לכאורה

יוצאי בשטף ורעש גדול, כי עיכובי שונים שעכבו בהילוכן הוא הגורם השטף בכלות שפע המים במקום נקב מיוחד כמו בחללי בנין הגשר וכידוע, וכך בזיווג גשמי שהטפה מתעכב במוח ובחוט [השדרה] ומכ"ש בתרין ביעין לבשל כו', אשר כל זה הוא רק למען הביא שפע זרע שתהי' ראוי' למקבל להוליד ולד, אשר ע"כ בכלות הטפה ביסוד שם הוא דוקא להב התשווקה ביותר לכך יוצאת בחיש ומהר במרוצה גדולה אשר מורה כחץ ואז ראוי' להוליד וא"ל לא תוליד כו' (וכמו החץ כל מה שיעכבו יותר בנסוג אחר כלפי גופו או למטה בארץ כן יהי' ערך הוראת החץ בגובה ולמרחוק יותר כו'), וכן בענין השלמת הבנין שתכסוף וגם כלתה נפשו להעמדת החלונות והפתחי' כדי שישב מהר כו', כי לזאת נשא את נפשו ביגיעות העסק בבחי' ישוב הדעת דבר והיפוכו איך לעשות הבנין כך ולא כך כו', ע"כ לא הי' עיקר הלהב באמצע העסק כלל רק בסמוך לגמרו דוקא כנ"ל מטעם הנ"ל. ובזה מתורץ הקושיא דלעיל ממרוצת המים שבדרך עקלתון יחלש כו' דאדרבה ממניעות ועיכובי שיחוש מחמתן הוא הנותן כח הלהב הגדול כשיופסקו המונעי' ויתגלה השפע לחוץ שלזה הי' עיקר המכוון בתחלה כו' וכמו חום השמש המכה בארץ וכה"ג וד"ל. והנמשל מכל זה יובן למעלה במ"ש ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבי' עליו דוקא בגמר וסוף ההשפעה לכל הנצבי' עליו שאז לא נשאר רק כפי השפע של המקבל שם דוקא מתגבר להב התשווקה הגדולה לגמור השפעתו וע"כ לא יכול להתאפק כלל כו' וד"ל.

ד"ה להבין שורש ענין חבלי משיח

יסוד דוקא, ואם לא זה לא הי' מטריח כלל ביגיעות ההתכללות מדבר והיפוכו שכל היפך מייג"ע לפי שמונע מהות השפע כמו בדעת שמנגד מהות השפע לצמצם לגמרי רק שאח"כ חוזר ומטה כלפי חסד במהות השפע, וכן בת"ת בחי' הגבורה מונע לגמרי וחוזר ומטה כלפי חסד רק שהוא בבחי' ההכרעה כו', וכן במזיגה שלצורך הבאת השפע למקבל בבחי' נו"ה מצמצם ומונע בתחלה וחוזר ומטה כלפי חסד כו' עד כמה פעמי' עד שמה שיוצא השפע למקבל הרי זהו העיקר שכל הכונה גם במנגדי' שבדעת ות"ת ונו"ה להיות השפע יוצא ברור רק כפי הצורך למקבל דוקא (בל"א אושגישטיליערעט כו'), ולפי שהי' טורח ויגיעה כ"כ במונעי' ומנגדי' רבים רק למען הביא השפע לידי גמר באופן הטוב למקבל דוקא לכך בהגיע השפע סמוך לגמר דוקא אז יתלהב ביותר התשווקה שתבא לידי גמר במקבל השפע, כי לזאת נשא את נפשו נושא משך הזרע בכמה טרחות ויגיעות במנגדי' והפכיי', ואם לא הי' בחי' מזיגו' והתכללו' מדבר והיפוכו כ"כ בדעת ות"ת ונו"ה עד בוא השפע בגמר בבחי' יסוד לא הי' להב התשווקה כ"כ בבחי' יסוד לגמור בחיש ומהר כ"כ כנ"ל, רק דוקא ע"י שהי' כמה מונעי' ומנגדי' רק בשביל סוף וגמר שיהא עצהיו"ט כו' ע"כ לבסוף כשגמר בכ"י טו"ב כו' אז תתגבר [כח] התשווקה לגמור הדבר בחיש ומהר למקבל כו', וכמו עד"מ כשהמים הולכי' ברחבה ובמרוצה ומעכבי' אותה במסך בכמה מקומו' באופני' שונים בכדי שיומשך במקום מיוחד, הרי כשמסירי' המסך באותו המקום המיוחד

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

שיהנו מהשגה זו ויתענגו בה שזהו ענין נהנין מזיו שההנאה אינו אלא מדבר המושג, כ"א ע"י שיתצמצם בתחלה האור ואח"כ יומשך להם האור המצומצם ואז יוכל להתקבל בהשגת הנשמות ומלאכים וזהו ענין מארו"ל ביו"ד נברא העוה"ב פי' בבחי' צמצום דוקא כמו צורת הי"ד שאינו אלא נקודה חדא שזה מורה על היות המשכת ההארה בבחי' צמצום גדול, וזהו להודיע לבנה"א גבורותיו פי' שכדי שיוודע ויושג להם ההארה מאור א"ס אין זה כ"א ע"י גבורותיו וצמצומים דוקא שאז נמשך להם גילוי זיו השכינה שהיא הארה לבד ונק' כבוד הדר מלכותו וזהו שעוה"ב נמשך ממדה"ד דוקא דהיינו משום שהגילוי בג"ע להשגת הנשמות מוכרח להיות ע"י גבורות וצמצומים דוקא, ואמנם עוה"ז נמשך ממדת החסד דוקא מים יורדים מגבוה לנמוך שיוודע ונמשך האור כ"כ למטה דהיינו בעוה"ז הגשמי שאין

מה) **ולהבין** ביאור הדברים בשרש הטעם שהתשובה היא דוקא בעוה"ז ולא בעוה"ב, יש להקדים שרש ענין ג"ע ובמ"ש בו לעבדה, דהנה כתיב להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו, פי' שכדי להיות הנשמות נהנין מזיו השכינה בג"ע עליון ותחתון והוא הנק' כבוד הדר מלכותו אינו בא ונמשך כ"א ע"י בחי' הגבורות והצמצומים דוקא, והענין דהנה ידוע בס' הקבלה בר"ח ופרדס וגם בכהאריזו"ל דשרש עוה"ב הוא נמשך ממדת הדין דוקא (וזה"ש מה רב טובך אשר צפנת ליריאך כו') ושרש עוה"ז נמשך ממדת החסד דוקא כמ"ש עולם חסד יבנה והטעם לזה הוא להיות ידוע דעצמות א"ס ב"ה הוא קדוש ומובדל לגמרי מכל ענין ערך ההשתלשלות ולית מחשבה תפיסא בי' כלל, וא"כ א"א שיומשך מאתו גילוי אור שיושג ויותפס בהשגת נשמות שהן בעלי גבול עד

ויקצוף על עבדו וכיוצא ויפסוק עליו עונש לא יהי עונש חמור אלא יהי קל מאד אא"כ יהי החטא גדול ביותר וגם בזה יראה להקל עליו כל האפשרי משא"כ במי שאינו חסדן יפסוק עונש חמור להכותו מכה רבה וכש"כ כשהחטא גדול ביותר כו', ולכן יסורי גיהנם הם קשים ביותר כי אם אמנם העונש בגיהנם הוא רק כדי לתקן פגם הנפש מן החטא לטהרה מהפסולת שנדבק בה ע"י החטא כמארז"ל מלפפתו כו' ואין דין אמיתי ח"ו מ"מ כיון שעולם הנשמות הוא מבחי' גבורות כנ"ל לכן שם עונשים חמורים כדין הראוי לעוברי רצונו, אבל בעוה"ז מפני שהוא ממדת החסד לכן לא יהי' העונש חמור כ"כ לכן ביסורים קלים שבעוה"ז נפטרים מעונש חמור דגיהנם ולכן נקראו יסורים של אהבה שנמשכים ממדת החסד כו' דאע"פ שהיסורים הם בחי' דין אבל הוא גבורה שבחסד וכנ"ל דעוה"ז חסד יבנה. וע' באגה"ת פ"ב מזה:

שרש מצות התפילה פרק מה

למטה ממנו לברוא ברואים גשמיים שיהיו בבחי' יש ונפרד ואין ירידה זו רק מצד החסד שטבעו לירד למטה ומפני שאינו בבחי' צמצום לכן לא יכול להיות האור בגילוי רק בבחי' הסתר והעלם גדול הפך מעוה"ב שבג"ע שם הוא ביטול הנשמות מפני השגתם בהארה קצת מהא"ס ב"ה שההשגה היא מפני שנמשך האור ע"י גבורות כנ"ל: ולכן נקראו היסורין שבאי' על האדם בעוה"ז יסורים של אהבה לפי שנמשכים ממדת החסד (ופנימית החסד הוא האהבה כנודע) כי הנה כל מדה כלולה מיו"ד ומדת החסד הנה היא כלולה גם מגבורה ונק' גבורה שבחסד ומדת הגבורה כלולה גם מהחסד ונק' חסד שבגבורה וההפרש ביניהם הוא שבחסד עיקר הוא בחי' החסדים והגם שכלול בו גם מבחי' גבורה אבל מעט מזעיר הוא וא"א שיומשך ממנו דין קשה אא"כ יהי' החטא גדול במאד ובמדת הגבורה הוא להפך. והנה ער"מ באדם מי שהוא חסדן בטבעו גם כאשר ירגז

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מהר"ש

תורת שמואל

הזה משמע ל' עתיד שעתידי ליפול עליהם אימתה ופחד והיינו כשיתגלה בחי' אימתה בה' הידיעה שהוא בחי' גילוי מל' דא"ס¹⁴ לע"ל, אם שעתה הוא ג"כ מלך אלקי על גוים, אמנם הנה כ"ז הוא בעולם והסתר בהתלבשות בע' שרים דנוגה, אבל לע"ל כשיתגלה מל' ויקויים מ"ש ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר, שזוהו מה שאנו מבקשים גלה כבוד מלכותך, מלכותך דוקא הוא בחי' גילוי מל' דא"ס אז גם עליהם תפול אימתה ופחד כו' וכמ"ש ובאו במערות צורים מפני פחד ה' והדר גאוונו.

[[לא]] **ואמנם** עדיין צ"ל מ"ש מטה עוזך ישלח ה'¹² מציון וגו', שזה קאי על מטה דלע"ל שלא יצטרך למטה בשביל לרדות בהם את הרשעים, כי כהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלקים וכנ"ל שזוהו ההפרש בין המטה דקרי"ס למטה דלע"ל, וא"כ צ"ל מ"ש אח"כ בסוף הפסוק רדה בקרב אויביך מה"ע הרידוי הזה הלא זה היפך משני' לעיל.

אך הענין יובן בהקדם מ"ש בשירת הים תפול עליהם¹³ אימתה ופחד בגדול זורועך ידמו כאבן וגו', כל הפסוק

ד"ה אנכי ה"א בסה"מ תרח"צ ע' רסג ואילך. ד"ה והאיש משה עניו תרח"צ (נדפס בקונטרס בפ"ע ברוקלין תשנ"ג). ד"ה ואתה ברחמיך הרבים בסה"מ תש"א ע' 64 ואילך. ד"ה אנכי ה"א בסה"מ תש"ה ע' 219 ואילך. ד"ה תפול עליהם בסה"מ תשל"א ע' 464 ואילך. וראה עוד לעניני המאמר: שערי אורה שער הפורים סב, ב ואילך. תורת חיים ויגש צא, ד ואילך. מאמרי אדהאמ"צ בראשית ס"ע לו ואילך. וע' שפ ואילך. ויקרא ח"א ע' קכה-ו. דברים ח"ד ע' אישטו ואילך. סה"מ תרנ"ז ע' רב ואילך. המשך תרס"ו ע' רכ ואילך. עזר"ת ע' קל. המשך ר"ה תרצ"ד (סה"מ תשי"א ע' 6. 36 ואילך. 51. 83 ואילך. 112 ואילך). סה"מ תשט"ו ע' 2-191. 227-8. תשט"ז ע' 373 ואילך. ועוד.

13 אך הענין יובן בהקדם מ"ש. תפול עליהם: בהבא לקמן בפסיקא זו ראה תו"ח שמות שם רסד, א. [ובהוצאת תשס"ד קפה, ב]. 14 מלכותך. בחי' גילוי מל' דא"ס: ראה תו"א יתרו עג, סע"ד. אוה"ת ויצא (כרך ה) תתסג, סע"א. ובכ"מ.

12 ואמנם. מטה עוזך ישלח ה': מאמר זה הוא מאמר החמישי שבהמשך והחריים תרל"א. ונמצא בשינויים בהמשך וככה תרל"ז פריקים קכ-קכד (ע' קצ ואילך).

מאמר זה (מלבד ההתחלה וסיום) מיוסד על ד"ה תפול עליהם בתורת חיים שמות (כת"י הר"ש סופר) רסד, א. רסו, א ואילך. [ובהוצאת תשס"ד הוא בח"א קפה, ב. קפו, ד ואילך]. ובשינויים בס' מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"א ע' רג. וע' רה ואילך.

חלק מהמאמר בתוס' ביאור ראה: ד"ה נר חנוכה בסה"מ תרמ"ד ע' רב ואילך. ד"ה בכ"ה בכסלו בסה"מ תרנ"ג ע' קסו ואילך. ד"ה ביום השמע"צ בסה"מ תרנ"ט ע' מה ואילך. ובארוכה ד"ה זה היום וד"ה אני לדודי בסה"מ תרס"ט ע' ז ואילך. וע' ט ואילך. המשך תער"ב ח"ב ע' איקמא ואילך [ד"ה זה היום]. איקמו ואילך [ד"ה בחדש השביעי]. איקנה ואילך [ד"ה אנכי אנכי]. ד"ה ויאמר גו' אל תיראו בסה"מ עטר"ת ע' תנה ואילך. ד"ה ויאמר גו' מה תצעק בסה"מ תרפ"ה ע' קנו ואילך. ד"ה ביום השמע"צ בסה"מ תרפ"ו ע' נו ואילך.

א"א שיומשך כלל התהוות יש הב' דנבראים מבחי' יש האמיתי מצד ריחוק הערך שביניהם, וזהו כציור תמונת אות אל"ף שיש יו"ד בראשו ויו"ד בסופו, והוא"ו שהוא הקו ההולך באמצע האל"ף משמאל לימין הוא מחברם יחד, כ"ה בכ' בחי' יש הוא כדמיון ב' יודי"ן דאל"ף עלין ותחתון, והאין המחברם הוא כדמיון הקו שבאמצע האל"ף, או כמו תמונת וציור אות יו"ד שיש בו קוץ בראש שהוא קוץ העליון וקוץ בסוף הוא בחי' קוץ התחתון, ועצם תמונת היו"ד הוא מחבר ב' הקוצין. אמנם הנה צ"ל דהנה במשל האותיות דאל"ף ויו"ד הנה המחבר שבין ב' יודי"ן דאל"ף או עצם היו"ד שמחבר ב' הקוצין שלו, הנה יש איזהו גשם המחבר אותם שהוא קו האמצעי שבאל"ף ועצם ממשות השחרות דנקודת היו"ד¹⁷, אך בחי' האין שמחבר את ב' בחי' היש הנה מצד היותו אין ואפס איך הוא מחבר, הלא פי' אין הוא כי איננו ואיך הוא מחבר כו'.

ד"ה מטה עוון ישלח ה' מציון

לב) ובכדי להבין זה צ"ל הקדמה אחת כללית¹⁵ לכללות סדר ההשתלשלו' מריש כל דרגין עד סוכ"ד שא"א להיות כל בחי' ההשתל' עו"ע בפרט ובכלל אם לא ע"י ג' בחי', והם שתיים שהן ארבע, והוא יש מאין, ואין מיש, הראשון מלמעלמ"ט הוא מצד המשפיע הוא בחי' יש האמיתי כו', ובחי' יש השני הוא בחי' המקבל, היינו מה שנברא העולם ליש ודבר בדברים רבים שהם כולם בחי' יש ומציאות כאו"א בפ"ע, והממוצע בין בחי' יש הא' שמצד המשפיע שהוא היש האמיתי לבחי' היש הב' דנבראי' שהוא הוה ונפסד, וגם בעת היותו הנה הוא רק נדמה ליש ודבר, אבל באמת הוא רק בחי' העלם והסתור שמעלים על האור האלקי כו', או גם אם נאמר שהוא בחי' מציאות ממש, מ"מ הרי נת' במ"א שאינו בבחי' מציאות אמיתי כלל כמ"ש באורך בד"ה מי כמוכה ובד"ה מהיכן זכו¹⁶ ישראל לק"ש, הנה הממוצע ביניהם הוא בחי' אין, ובלעדי האין

ואילך. [נובהנסמן שם בתחילת המאמר].
17) ועצם ממשות השחרות דנקודת היו"ד: בד"ה בכ"ה בכסלו תרנ"ג שם מוסיף: ובפרט כידוע דעיקר היו"ד הוא הנקודה האמצעית, והקוץ העליון והקוץ התחתון הם קוצין בלבד כו'.

15) ובכדי להבין זה צ"ל הקדמה אחת כללית: בהבא לקמן (עד פיסקא: ועפ"י הקדמה זו יובן ענין קרי"ס) ראה תו"ח שמות שם רסו, א ואילך. [נובהוצאת תשס"ד קפו, ד ואילך].
16) נת' במ"א. בד"ה מי כמוכה ובד"ה מדיכן זכו: ד"ה מי כמוכה בסה"מ תרכ"ט ע' קא ואילך. וד"ה מהיכן זכו בסה"מ תרכ"ז ע' שפו

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר הרש"ב

קונטרס ומעין

זו יש בכחם לגלות עומק פנימית נקודת לבכם שתהיה ההתגלות כמו שהיא בפנימית הנעלמת, ומשום זה יכולים לעורר את פנימית ועצמות אור אין סוף ברוך הוא היינו לקבל השפעה מפנימית המקיף, אכל מבחינת חיצוניות המקיף אינם יכולים לקבל, מפני שאינם שייכים לבחינת חיצונית, ונדקא עכו"ם יכולים לקבל מבחינת חיצוניות המקיף לפי שכל עיקר ניקתם הוא מבחינת אחוריים וחיצוניות דוקא, אכל ישאל עיקרם ושרשם מבחינת הפנימית ומשם הם מקבלים השפעתם ואינם מקבלים מבחינת חיצוניות, ולכן פשוטאים מקבלים עונשם בגלות והן נכנעים כו' עד שישבו אל ה' ויצעקו בצעקה פנימית מעומקא דליבא, אז מעוררים בחינת רחמים רבים מקור הרחמים בחינת פנימית המקיף כו', ונקצא מה שיתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לו פי בשרירות לבו ילף, והיינו שיקבל מחיצוניות המקיף כמו הקליפות וסטרוא אחרא שנגביהים את עצמם לקבל משם וכמו עכו"ם למטה, שנגמשה ריבוי השפעה משם בלי חשבון, פן ידמה בנפשו להיות כמוהם, הוא שגר גמור ואינו אלא רק מה שהוא מטעה את עצמו, ער נארט זיך אליין אפ וואס ער רעכענט

והנה טעם וסבת הדבר מה שעל ידי הצעקה בקול גדול מעוררים את בחינת פנימית ועצמות אור אין סוף ברוך הוא, דלכאורה אינו מוכן תוכן ענין זה, דהלא לגבי הקדוש ברוך הוא הכל שוין ואינה הבדל אם מתפלל בלחש או בקול ומהו היתרון דקול גדול הלא העיקר היא התפלה. אך הענין הוא דהיא הנותנת, שלהיות שהעיקר היא התפלה ותפלה ענינה איחוד והתקשרות, והוא שעל ידי התפלה היא התקשרות הנשמה באלקות, הנה מטעם זה עצמו צריכה להיות תפלתו בקול גדול דזה מורה על התעוררות לבבו בהתקשרותו לה' באמת, דאמת הוא מה שמתחלתו ועד סופו הוא בקו אחד ישר. דהנה כל התגלות הוא רק חלק ידוע ממה שבפנימיותו הנעלם, וענין האמת הוא מה שהפנימיות הנעלמת מתגלה בכל מהותו כמו שהוא במהותו העצמי, ולהיות שההתגלות באה בהתרגשות עומק הלב ופנימיותו לכן באה בקול גדול דוקא, ואיחא בזהר דרוח אייתי רוח ואמשיף רוח, דלהיות שזהו כל הפנימיות שלו לכן הנה הוא קורא וממשיף בחינת פנימית ועצמות אור אין סוף ברוך הוא, והיינו דלהיות דנשמות ישאל שרשם בבחינת הפנימית דוקא, הנה מצד

רבים אהבי עשיר, ואף שהרוב מהם יודעים כי את עשרם יכבדו ולא אותם, אבל עם זה הנה פכה הם מוטעים במהותם עד אשר יעזו בהנותם, אבל באשר אובדים את עשרם ונעשים עניים אז הם מכירים במהותם הפלא ממומי בני אדם וחסרונותיהם, להיות כי השפעה לישראל הוא מבחינת הפנימית שבא בדין וחשבון, אם לא שהוא מאלה שנאמר עליהם (דברים ז. י) ומשלם לשנאיו על פניו להאבדו כו', והיינו שאין לו שום זכות פלל רחמנא לצלן, אבל אם יש לו איזה זכות ובכלל ישראל יחשב אי אפשר לו שיקבל השפעתו בלי חשבון פי אם הכל הוא בחשבון דוקא מצד בחינת הפנימית דשם הוא שרשו ומקורו.

קיצור. תפלה מקשרת הנשמה באלקות, כשהתגלות היא כמו הפנימית הנעלמת הוא אמת, ובאה בצעקת קול גדול ומעוררת את העצמות, ישראל מקבלים רק מן הפנימית וגם אלו שדרכם צלחה שלא על פי תורה (הטעם א) שבר ב) שפע הקליפות, הנה לבסוף נפסק.

ומאמר יא פרק ב

אז ער וועט אויף מקבל זיין די השפעה פון חיצוניות המקיף, כי לישראל אי אפשר לקבל השפעה מבחינת חיצוניות המקיף כי אם מבחינת הפנימית דסדר השתלשלות (ובשרשו מבחינת פנימית המקיף פנ"ל) ושם ההשפעה היא בבחינת דין וחשבון, וממילא בהכרח שיופסק, וכן אנו רואים במוחש אשר במה רשעים שמצליחים בתחלה ואחר כך נפסקת הצלחתם ועשרם פי הכל לפי החשבון, ומה שמצליחים בתחלה הוא לב' טעמים הא' שזהו על ידי איזה עשיה טובה מאותם שאדם אוכל פירותיהן בעולם הנה והקרון קיימת לעולם הבא, והב' דהנה נתבאר לעיל (מאמר ז פרק ד) דכל זמן שלא נאבד חלק הטוב שלו הרי הקליפות יונקות על ידו תוספת חיות מן הקדושה והוא נוטל חלק בראש פנ"ל ומזה נמשך לו ריבוי השפעה בגשמיות, ואחר כך נפסקת ההשפעה ונעשה עניי ובעל יסורים ומרוחק מן הכריות, כי רוב עשירים הם בעלי מדות לא טובות או גם רעות באהבת עצמו וגסות הרוח, וכל זמן שהוא בעשרו הנה

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים תרצ"ב

המה אברים דמלכא. דלכאו' אינו מובן איך מצות מעשיות דוקא המה אברים דמלכא, דתינח הדבר במצות כמו שהם למעלה בספי' העליונות שהם בחי' אברים דמלכא, אבל מצות שבאים בהלכשה בענינים הגשמי' איך הם נקראים אברים דמלכא. ובאמת הרי עיקרי המצות וכל מהות ענינם הרי הם דוקא כמו שהם למטה, והן הנה בחי' אברים דמלכא. אך הענין הוא דהנה אנו רואים שהאברים שבאדם הם לבושים שמלבישים את חיות הנפש המתלבש בתוכם להחיותם והם מיוחדים ובטלים אליו בתכלית, וכנראה בחוש כאשר עולה ברצון הנפש לפשוט ידו או רגלו, או אחד מאבריו איזה שיהי, ה"ה פושט ידו או רגלו או מנענע ופועל באבר ההוא כפי שעלה ברצון הנפש תומ"י, בלי שום ציווי ואמירה, וכלי שום שהיות זמן כלל¹³. אשר מזה אנו יודעים ב' ענינים, הא' הוא ביטולם של האברים אל הנפש, אשר תומ"י כשעולה ברצון הנפש איזה דבר מה הנוגע לאברי הגוף באיזה תנועה או איזה פעולה, הרי נעשה התנועה והפעולה בהאברים ממילא, ואופן פעולתם הוא שפועלים כפי רצון הנפש במהירות ובדיוק בלי שום טורח והרגש עצמן בהפעולה ההיא, והב' שרצון הנפש

והנה להבין כ"ז ילהק"ת מ"ש רבינו נ"ע בסש"ב פכ"ג בההפרש ביחוד העליון שנעשה ע"י קיום המצות להיחוד העליון שנעשה ע"י לימוד וידיעת התורה, דיחוד העליון שנעשה ע"י לימוד וידיעת התורה, אמרו בזהר¹⁰ דאורייתא וקוב"ה כולא חד, ויחוד העליון שנעשה ע"י המצות פירשו בתיקונים¹¹ דרמ"ח פקודין אינון רמ"ח אברין דמלכא, וצ"ל מהו ההפרש ביניהם, הלא האברים הם ג"כ מיוחדים עם האדם ממש, שהדוגמא מזה למעלה הוא בבחי' אברים דמלכא, ספירות העליונות, שהם מיוחדים בתכלית היחוד, וא"כ מהו ההפרש בין היחוד דמעמה"צ להיחוד דתורה, והיינו במה נראה וניכר כללות ההפרש בהיחוד דתורה לגבי היחוד דמצות, ומאי אולמי של היחוד דכולא חד לגבי היחוד דרמ"ח אברים, דנאמר דיחוד האברים הרי אינו עדיין יחוד גמור כמו שהוא היחוד דכולא חד. והנה ממ"ש דרמ"ח פקודין אינון רמ"ח אברין דמלכא מובן דקאי על מעשה המצות, היינו מצות מעשיות דוקא, דפקודין הוא ל' ציווי, וענין הציווי שייך בעשי' ופועל, דזהו רק במצות מעשיות, דהיום לעשותם¹² היינו המצות כמו שבאו למטה ומלובשים בדברים גשמי', והן

(12) ואתחנן ז, יא ובפרש"י. עירובין כב, א.

(13) ראה לקו"ת צו טז, א. קרח נב, ד (קיצורים והערות שם ע')

(קח). וראה לקו"ת שבהערה 19.

(10) ראה זהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. תקו"ז תיקון ו בתחילתו.

לקו"ת נצבים מו, א. ועוד.

(11) תקו"ז תיקון ל (עד, א).

בדיבור, והדיבור מתגלה בפועל מיוחד במעשה פרטית, והגם דבכל ההשתלשלות הלזאת הוא שהפועל בא מרצון הנפש, ומ"מ הרי צ"ל איזה שהיות זמן עד שיפועל הרצון ביד או ברגל, וכידוע בענין השתל' הכחות זמ"ז דצ"ל איזה שהיות זמן בסדר והדרגה בהמשכתן והשתלשלותם של הכחות זמ"ז, וכאן אנו רואים אשר תומ"י כשעולה ברצונו לפעול איזה פעולה, הרי בלי שום שהיות זמן כלל, נעשה הפעולה ברגל או בהאבר ההוא שבו עלה רצון הנפש לפעול בו, הנה טעם הדבר הוא מפני שהרצון מאיר בגילוי באברי הגוף, והוא הפועל את התנועה תיכף, ומפני שהרצון מאיר בגילוי ברגל לכן אבר הרגל בטל אליו ופועל ממילא כפי הרצון, דהא בהא תליא, דלפי שהרצון שבנפש מאיר בגילוי באברי הגוף, לכן הם בטלים אל רצון הנפש, ולהיות שהאברים בטלים אל רצון הנפש, לכן רצון הנפש מאיר בהם בגילוי.

ד"ה כי נר מצוה ותורה אור

מאיר בגילוי בהאברים, דאל"כ היינו באם שרצון הנפש לא הי' מאיר בגילוי בהאברים, הרי אז הי' צ"ל איזה שהיות זמן עד שיפועל הרצון ביד או ברגל או בהאבר ההוא אשר בו הי' רצון הנפש לפעול איזה תנועה או פעולה, וכידוע בענין השתל' הכחות זמ"ז, דהנה כחות הנפש הם מסודרים בסדר עליון ותחתון, דכשם שאברי הגוף הם מסודרים בסדר עליון ותחתון, ראש גוף ורגל, הנה כמו"כ כחות הנפש שהם אברי הנפש ה"ה ג"כ מסודרים בסדר מעלה ומטה, דכל פועל דבר הרי א"א להיות בלי קדימת הדיבור והמחשבה לעצמו בענין הפועל ההוא, וגילוי המח' לעצמו באה ע"י התעוררות המדה, שהמדה ההיא נולדת מהשכל וההשגה, שמשכיל מבין ומשיג אשר הדבר ההוא טוב לפניו, דהשגתו זאת באה בסיבת הרצון, שזהו השתל' הכחות זמ"ז, שהרצון מכריח את השכל, והשכל מוליד את המדה שבלב, והמדה מעורר את המח' והמחשבה באה

לקוטי דיבורים

כה. עונג יום טוב אמיתי היה בשעת הסדרים, בסדר הראשון ובעיקר בסדר השני כשלא היו מוגבלים בזמן כמו בסדר הראשון¹.

אב"הסבא - ה"צמח צדק" - אמר לסבתא² שלסדר של פסח יש להעמיד על השולחן כל כלי הכסף והזהב, זכר לרכוש הגדול שהיה ביציאת מצרים, ובצורה גלויה, שכן הרי זה ליל שמורים.

מלבד החן הגשמי של פמוטי הכסף הרבים והנרות, כלי הכסף והזהב שעל השולחנות, השולחן הגדול והארון כשמסביבו מסובים בני המשפחה, קרובים ואורחים, בעלי צורה והדרת פנים, הרוחניות שבגשמיות - כלי הקודש שהיו בירושה מכ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, מהרבי הזקן, הרבי האמצעי, מאב"הסבא, מהסבא, והגשמיות שברוחניות - תואר הפנים הקדוש והיפה, פני קודש הקדשים עם מצב הרוח המרומם והקול הנעים של אמירת ההגדה - היה העיקר הרוחניות שברוחניות - השיחות והפירושים על מאמרי ופסוקי ההגדה.

משלשים השנה שזכיתי להיות עם אבי בעלמא דין - אני אומר שלשים שנה, כי אני מתחיל למנות משנת תר"ן - זכיתי להיות אתו עשרים ושמונה פעמים של חג הפסח, שכן שתי שנים, תרס"א ותרס"ז, חגגתי, מסיבות שונות, את הפסח לעצמי.

במשך עשרים ושמונה פעמים אלו זכיתי ב"ה לשמוע

כמה מאמרים ופירושים על ההגדה. אצל אבי היו כל הענינים בסדר מסודר. כך גם בעריכת הסדר. לפני שסידר את שלוש מצות המצוה, וכן לפני סידור הקערה ואמירת ההגדה, היה מעיין בסידור האריז"ל שהיה מונח על השולחן.

את ההגדה היה אומר מתוך תורה אור (דפוס וילנא תרמ"ט) ועל השולחן היה מונח לידו סידור האריז"ל עם הכוונות (דפוס קוריץ, תקנ"ד) בו היה מתפלל אב"הסבא - ה"צמח צדק" - בכל ימות השנה.

את הסדר הראשון היו מתחילים בשעה שמונה בערך ועד לשעה עשר וחצי היו אומרים את ההגדה ומשוחחים בעניני ההגדה. בשעה אחת עשרה היה אבי כבר ממהר לאכול כזית המצה, מרור, כורך, כשכל פרט מהווה עבודה נעימה מיוחדת.

דרכים רבות בעבודות ה' היה ניתן ללמוד כשראו והסתכלו היטב איך שאבי היה שותה את הכוסות ואוכל כזית המצה והמרור.

בכל העבודות האמורות ראו שגשמיות הגוף איננה תופסת מקום כלל, הוא - הגוף - הינו רק כפועל ומקיים רצון הנפש. וכל זה נעשה בשלוה ובמתניות כזו שהיו מעוררים דרך ארץ של מורא ופחד תוך אהבה וחיבה פנימית.

פניו הקדושות שהביעו שביעות רצון נרחבת יחד עם אגלי הדמע שזלגו מאליהם בשעת אכילת מרור היו

(2) כלתו הרבנית הצדקנית מרת רבקה זוגתו של כ"ק אדמו"ר מוהר"ש זצוקלה"ה.

(1) בליל הסדר הראשון היו מקפידים לאכול האפיקומן לפני חצות משא"כ בסדר השני שלא הקפידו על זה.

שכשהיה "יושב" אצל הרה"צ ר' הלל ז"ל, שאל באחת ההתוועדות אחד מקשישי החסידים, שהיה חשוב מאד בעיני ר' הלל - ור' אברהם יוסף השותק שמו⁵ - את ר' הלל, מדוע הוא נוטל ידיו בנטלה בעלת שלש ידידות? ענה לו הרה"צ ר' הלל: הכוונה בנטילת ידים היא הרי המשכת אור המוחין במדות, מים הם חכמה ואני שמעתי מהרבי, כ"ק אדמו"ר האמצעי, שתפיסת השכל שבחכמה היא על ידי שלשה בתי יד: התבודדות, עיון והתעכבות, והשראת החכמה בשכל היא בשלש הגדרות: נקודה, אור וחיות.

וכך הדבר במוחש, שכדי להגיע אל השכל ולתפוס את השכל, הרי בית יד מסויים לכך הוא התבודדות. שכן, גדר השכל הוא שהוא שורה רק במקום שהוא כולו שלו. הכלי האמיתי לשכל הוא ביטול, וביטול אינו רק שהאדם מתנזר מעניני עולם, אלא גם מתנזר מעצמו, מה"אני" העצמי, כלומר הוא מגיע למדרגה כזו שהשכל נעשה ה"אני" שלו.

זוהי דרך העבודה גם כדי להגיע לתפיסה ולהשגת שכל אנושי בלבד. כלומר - אפשר להגיע לתפיסת והשגת שכל אנושי רק כשהאדם מתמסר לאותו שכל, שכן, השכל דורש שהאדם יהיה כולו שלו, שכל הכוחות והחושים יהיו ברשותו.

ושני ענינים במסירת ונתינת הכוחות והחושים לשכל: שכל אחד מהכוחות המועילים להשגת ותפיסת השכל יבצע את פעולתו, ושהכוחות והחושים שאינם שייכים לפעולה בהשגת ותפיסת השכל, יהיו בתכלית ההעלם, כאילו אינם, כדי שלא יבלבלו. העצה לכך היא התבודדות המקילה גם על העלם הכוחות הצריכים להיות בהעלם וגם על גילוי הכוחות והחושים המועילים להתפתחות בתפיסת השכל.

חג הפסח תרצ"ד

(5) אחד מזקני החסידים שהיה כמה שנים אצל רבנו הגדול בעל התניא ואח"כ אצל בנו רבנו האמצעי, ואח"כ אצל רבנו בעל צמח צדק. היה משכיל גדול בדא"ח ועבודתו בתפלה היתה בדרך נפלאה והרה"צ ר' הלל אמר אימרה של ר' אברהם יוסף צריכים ללמוד הרבה חדשים.

מרוממים מן הטבע האנושי הרגיל, השתקפו בהם כל היופי והרוממות של "הגברת הצורה על החומר".

כו. רבנו הזקן מסביר את המאמר³ "האבות הן הן המרכבה" - "שאבריהם היו קדושים ומובדלים מעניני העולם". מרכבה בטלה לרוכב עליה, ובהיות האבות מובדלים מעניני עולם, היה גופם בטל לנשמה, כלומר לנפש האלקית.

קדושים ומובדלים מעניני עולם, משמע - להתנזר מן העולם, לא לרצות בעולם ולעשות דברים המרחיקים את האדם מן העולם. כפי שהיתה דרך העבודה של השבטים, בני יעקב, שבחרו בהתבודדות, כדי שהעולם לא יבלבל אותם.

הדרך האמורה היא נעלית מאד. היכולת להתנזר מהעולם ולעשות הכל כדי להינתק מעניני עולם היא בודאי מדרגה גדולה. ואלה שהולכים בדרך זו הם בעלי מדרגה. ועל ידי עבודה זו נעשים בעלי צורה, כלומר בעלי נפש במדרגה גבוהה ביותר.

לכל דבר בסיס משלו, "בתי יד" משלו, שבאמצעות מגיעים אליו. למשל: לכלי יש בית יד שעל ידו מחזיקים בכלי. כך יש גם לשכל בתי יד שעל ידם יכולים "לתפוס" את השכל. אחד מבתי היד של השכל הוא התבודדות.

מה שאנו אומרים שהתבודדות מהווה אחד מבתי היד של השכל, הוא במדויק, שכן ישנם עוד דברים רבים המשמשים כבתי יד לשכל.

בבתי היד של השכל עצמם ישנו גם כן סדר והדרגה של קדימה ואיחור. בית היד של התבודדות אינו מהראשונים במעלה ובמדרגה, בית יד זה הוא רק הראשון בסדר, שכן, הוא בגדר של הכנה והקדמה לשאר בתי היד של השכל, שהם בתי היד העיקריים של השכל. שמעתי מהחסידי ר' ישראל נחמן הכהן ז"ל משרת⁴,

(3) ב"ר מז, ו.

(4) ר' ישראל נחמן מאריאשין היה יליד דוברובנה ולמד בישיבה. וכשונס ליחידות לכ"ק אדמו"ר בעל "צמח צדק" שלחהו אל הרה"צ ר' הלל ז"ל ואחר כך היה ממקושרי כ"ק אדמו"ר מוהר"ש.

רשימת המאסר

הילד¹ ר' מענדעלע, כנער בן גילו, משחק הי' בדברים של מה בכך, ובעת שרכנו הגדול הי' מתפלל הי' הוא לוקח תפוחי אדמה, עושה מהם כדוגמת בתים של תפילין קשורים בשרוכים והי' לובשם בזרועו ובראשו. וכאשר רבנו הגדול הי' חולץ תפיליו, הי' גם הילד ר' מענדעלע חולץ תפיליו, והי' משחק עמהם, אוחז בהשרוכים ומושכם על גבי הרצפה, כמשחק נערים קטנים.

ואילך. וש"נ.

(1) בהבא לקמן - ראה נוסף ל"התמים" שם - אגרות-קודש חלק ד ע' תק"ז ואילך. ספר השיחות תרצ"ו - חורף הי"ת סוף עמוד 3

בעת שחיכינו בגן עדן התחתון על חזרת הדרוש על שלשה דברים הנ"ל, ראינו דרך אחד הסדקים כי אחד [מ]תפוחי האדמה הסתבך סביבות רגל להשולחן, וישחה רבנו הגדול והסיר העיכוב, והילד ר' מענדעלע התענג במאד וירוץ וירקוד כילד קטן.

כשחלץ רבנו הגדול תפילין דרבנו-תם, פתח את הדלת ויכנסו לחזור את הדרוש, ואנכי נשארתי על עמדי, כי יראתי לכנוס פנימה, אך כרגע שאל רבינו הגדול, מי נשאר שם, ענה אחד החסידים, דָאָרט איז געבליבן אַ יונגע־מאַן, ואמר רבנו יכנס גם הוא, פון אַ יונגע־מאַן קאָן דאָך ווערן אַ אַלטער מאַן.

התבלבלתי במאד עד כי ברגעים הראשונים לא ראיתי ולא שמעתי מאומה, רק הדברים דברי קדש "פון אַ יונגע־מאַן קאָן דאָך ווערן אַ אַלטער מאַן" האירו לנגד עיני, ומלאו את מוחי ולבי, ועבר איזה זמן עד אשר באתי אל בינתי, ואכנס ואעמוד בשורה האחרונה.

בה בשעה הרגשתי איך כי הילד ר' מענדעלע דוחק עצמו בינינו, נדמה הי' לי פן ואולי, מחפש הוא אחר אחד הצעצועים שלו ויראתי שלא יבלבל, ואפנה ואראה כי אוחז הוא תפוחי האדמה בידיו, ודוחק עצמו לשמוע ועברה מחשבה במוחי: האפשר הדבר כי יחפוץ לשמוע.

ואשמע קול קדוש רבנו הגדול לאמר: ער הערט, ער הערט, דו וועסט וויסען אַז ער הערט. לשמע דברי קודש אלה נבהלתי, ובבואי למנוחתי הנה בעוד עמדי בגן-עדן-העליון יראתי לחשוב איזה מחשבה כי במוחש ראיתי, אשר רבנו הגדול, רואה הוא מחשבותיו של כל אחד.

אחרי צאתנו, ובואנו להיכל לחזור הדרוש בינינו, חקרו ודרשו החסידים בינם לבין עצמם לדעת על מי, ולמי, אמר רבינו הגדול, ער הערט, ער הערט, דו וועסט וויסען אַז ער הערט, ונשאר בסוד גמור יותר מארבעים וחמשה שנים.²

בהיות הוד כ"ק אאזמו"ר מורנו בן שמונה שנים כבר למד בעיון רב גמרא ופוסקים, ורבנו הגדול מפאר את טיב כשרונותיו וידיעתו הגדולה והרחבה בלימוד לפני בנו הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו האמצעי, ומדבר אתו כי יקח אותו לחתן עבור בתו הרבנית חי' מושקא זצ"ל.³

קבלה היא אשר בהשיחה ההיא היו דיבורים מופלאים, רבנו האמצעי אמר על עצמו שהוא מיוחס גדול שיש לו אב רבי, השיב רבנו כי יחוסו גדול יותר שיש לו בן רבי, וכתיב⁴ כי לא ימושו מפין כו' עולם, ובכך קח אותו לחתן עבור בתך. וכן הי'.

בקיץ תרנ"א, נסע הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק כשלשה פעמים לכפר מאזינקעס (הסמוכה כעשרים וחמשה ויארסט לליובאוויטש דרך באבינאוויטש ושם עיר סאסני) ומתאכסן בבית דירתו של ר' שמואל ז"ל הורעוויטש.⁵ הי' נוסע ביום א' מליובאוויטש והי' בא ביום ה' חזרה.

אנכי למדתי אז עם שלשה חברים אצל המלמד ר' ניסן סקאבלא,⁶ הלימוד הי' גמרא בבא-מציעא עם פירוש רש"י ותוספות, שולחן-ערוך אדמו"ר אורח-חיים, משניות בעל פה (כבר הייתי בקי בסדר

אדמו"ר הזקן] וכבוד אמה הרבנית הצדקנית מרת שיינא (ראה ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 95. "הקריאה והקדושה" טבת תש"ג ע' ג).

(4) ישע"י נט, כא. וראה בבא מציעא פה, א.

(5) ראה אודותיו אגרות-קודש חלק ג ע' שפה ואילך.

(6) ראה אודותיו ספר השיחות תרפ"ז ע' 17 הערה 31.

(2) ראה על דבר כל זה ב"התמים" חלק ג ע' כג [קכח, א] נוסחא אחרת [וראה בהנסמן לעיל הערה 146].

(3) [נולדה בעיר ליאזנא בשנת תק"ן. בחורף תרכ"א נחלתה, ובאור ליום הששי ח' טבת* תרכ"א נסתלקה. ומקום כבודה בעיר ליובאוויטש באוהל כבוד אמה זקנתה הרבנית הצדקנית מרת סטערנא [אשת כ"ק

(* ראה ספר השיחות תש"ז ע' 14 הערה 10.

מתורת "נשיאי חב"ד"

קכה

זרעים ומועד) אחרי שלמדתי תחלה עם פירוש ברטנורה, מקרא עם פירוש רש"י. ופעם בשבוע הי' הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לומד אתי פרק תניא, וב' פעמים בשבוע סעיף דרוש בלקוטי תורה.

* * *

המלמד ר' ניסן ז"ל הי' למדן גדול יודע ללמוד היטב על אתר, ובקי בכמה מסכתות עם ספרי החידוש, הי' מתמיד גדול, בקי בשמות ספרים (אף שלא ידע מענין הביבליאגראפיה) ומחבריהם, זמנם וכל הקורות. הסדר הדורות והשפתי ישנים וצמח דוד היו שגורים על פיו.

מופלא הי' ר' ניסן ז"ל המלמד בזה שלא הי' קונס כדרך שאר המלמדים, כן לא הי' מתאונן על התלמידים, אך בשעה שראה אשר מי מתלמידיו אינו חפץ להתענין בלימוד כראוי, לא הי' לומד עמו, והי' מתעסק עם המתענין לדעת מה שלומד, וביותר עם מי שהכין את השיעור בטוב - האָט גימאַכט גוט דעם לייענען - ואצלנו התלמידים הי' זה קנס היותר גדול.

* * *

באחד הימים שאל הוד כ"ק אאמו"ר הרב הקדוש את המלמד ר' ניסן ז"ל אם יכול הוא לקחת אותי במסעו אל הכפר למאזינקעס, המלמד ר' ניסן לא חפץ בזה באמרו כי יבטל זמן שבוע שלם, ובכלל ירא הוא כי הנסיעה תכניס חולשה כללית בהלימוד.

אם כי עוד נער הייתי, ואפשר גם שובב במעט - אף כי אופן חינוכי ותנאי חיי משנה השביעית עד העשירית, הסירו מאתי כל פינוק ודרישת המותרות, כאשר עוד יסופר באיזה זמן אחר, בכל זה הנה החילוף והתמורה בתנאי חיי מקיץ תרמ"ט עד קיץ תרנ"א החזירו לי הידיעה כי בן יחידי הנני, ואשר גם לי יש אב אוהב, ותבדל לחיים טובים ארוכים אם רחמני'.

בכל זה הבנתי אשר בנסיעה זו יש מטרה, לבד גוף ועצם הנסיעה לשבת באויר טוב, אך לא יכולתי להבין אם מטרת נסיעה זו היא בשבילו שהוא בשבילי, או שהוא בשבילי שהוא בשבילו.

* * *

אב ובן במושגו האמיתי הוא מתעצם ומתאחד ביחוד גמור, יחוד כזה אשר אי אפשר להפריד בין הדבקים, ולזאת תענוגו של האב תורת חיים להבן, ובן טוב יכפול שנותיו של אביו.

* * *

לא אדע מה הי' אז, אך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק דחה נסיעתו על יום השני בקר, אנכי דמיתי כי גם אני אסע, אבל מכיון שלא הוגד לי דבר, מובן אשר אנכי מצדי לא הרהבתי עוז לבקש לקחת אותי לנאות דשא, דאטשע, ובפרט אחרי אשר המלמד ר' ניסן עשה הערה כזו, שהנסיעה לאיזה ימים יכולה היא להכניס חולשה בכללות החפץ בלימוד.

ביום ב' נסע הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק למאזינקעס, ואנכי נשארתי בבית, הנני זוכר עתה, הצער פנימי אשר סבלתי אז, רגעים הייתי מעוין את המלמד ר' ניסן, ורגעים נתחרטתי על זה, הלא טובתי הוא דורש, וכעין פלא בשבוע ההוא למדתי בהתמדה גדולה.

בהשני שבועות אשר הוד כ"ק אאמו"ר הרב הקדוש נוסע למאזינקעס, לומד עמי הפרק תניא ביום הששי, לקוטי תורה בשבת-קודש קודם מנחה, וביום א' משעה השלישית עד הרביעית.

* * *

א ויִתִּיב יַעֲקֹב בְּאַרְעָא תּוֹתְבוֹת
 אַבוּהֵי בְּאַרְעָא דְכְנָעַן: ב אֵלִין
 תּוֹלְדֵת יַעֲקֹב יוֹסֵף בַּר שֶׁבַע עֶסְרֵי
 שָׁנִין (פֶּד) הָיָה רְעִי עִם אַחוּהֵי
 בְּעֵנָא וְהוּא מְרַבֵּי עִם בְּנֵי בְלָהָה
 וְעִם בְּנֵי זְלָפָה נְשֵׁי אַבוּהֵי וְאִתֵּי
 יוֹסֵף יַת דְּבַהוּן בִּישָׂא לְוַת
 אַבוּהוּן: ג וַיִּשְׂרָאֵל רַחֵם יַת יוֹסֵף
 מִכָּל בְּנוֹהֵי אָרִי בַר חַפְּסִים הוּא לֵה

לו א וַיִּשְׁבּ יַעֲקֹב בְּאַרְץ מִגְוֵרֵי אָבִיו בְּאַרְץ
 כְּנָעַן כִּס"י: ב אֵלֶּה | תְּלִדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־
 שֶׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רְעִי אֶת־אָחִיו בְּעֵאֵן
 וְהוּא זָעַר אֶת־בְּנֵי בְלָהָה וְאֶת־בְּנֵי זְלָפָה נְשֵׁי
 אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דְּבַתָּם רְעִי אֶל־
 אָבִיהֶם כִּס"י: ג וַיִּשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־
 בְּנָיו כִּי־בֶן־זִקְנִים הוּא לוֹ וַעֲשֵׂה לוֹ כְּתָנֶת

רש"י

אפניו, ומדרש אגדה דורש: תלה הכתוב תולדות
 יעקב ביוסף מפני כמה דברים: אחת, שכל עצמו
 של יעקב לא עבד אצל לכן אלא ברחל, ושהיה
 זיו איקונין של יוסף דומה לו, וכל מה שארע
 ליעקב ארע ליוסף: זה נשטם וזה נשטם, זה אחיו
 מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו, וכן הרבה
 בכראשית רבה. ועוד נדרש בו: "וישב", בקש
 יעקב לישוב בשלמה, קפץ עליו רגזו של יוסף.
 צדיקים מבקשים לישוב בשלמה, אמר הקדוש ברוך
 הוא: 'לא דיין לצדיקים מה שמתקן להם לעולם
 הבא, אלא מבקשים לישוב בשלמה בעולם הזה?':
 והוא נער. שהיה עושה מעשה נערות: מתקן
 בשערו, מממש בעיניו, כדי שיהיה נראה יפה:
 את־בני בלהה. פלומר, ורגיל אצל בני־בלהה, לפי
 שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבן: את־דבתם
 רעה. כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה, היה
 מגיד לאביו: שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין
 בבני השפחות לקרותן 'עבדים', וחשודים על
 העריות. ובשלשתן לקה: על אבר מן החי:
 "וישחטו שעיר עזים" במכירתו ולא אכלוהו חי,
 ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם 'עבדים':
 "לעבד נמכר יוסף", ועל העריות שספר עליהם:
 "ותשא אשת אדניו וגו'": דבתם. כל לשון דבה
 פרלי"ץ בלע"ז, כל מה שהיה כל לדבר בהם רעה,
 היה מספר: דבה. לשון: (שיר השירים ז) "דובב
 שפתי ישנים": (ג) בן־זקנים. שנולד לו לעת

(א) וישב יעקב וגו'. אחר שכתב לך ישובי עשו
 ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים
 לפרש היאך נתישבו וסדר מלחמותיהם איך
 הורישו את החורי, פרש לך ישובי יעקב ותולדותיו
 בדרך ארפה, כל גלגולי סבתם, לפי שהם חשובים
 לפני המקום להאריך בהם. וכן אתה מוצא בעשרה
 דורות שמאדם ועד נח: פלוני הוליד את פלוני,
 וכשבא לנח האריך בו. וכן בעשרה דורות שמנח
 ועד אברהם קצר בהם ומשהגיע אצל אברהם
 האריך בו. משל למגלית שנפלה בין החול, אדם
 ממשמש בחול וכוכרו בכברה עד שמוצא את
 המרגלית, ומשמצאה, הוא משליך את הצורות
 מידו ונוטל המרגלית. (דבר אחר: "וישב יעקב",
 הפשתני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי
 תמה: 'אנה יכנס כל הפשתן הזה? הנה פקח אחד
 משיב לו: 'ניצוץ אחד יוצא ממפותך שלך, ששורף
 את פלו', כך יעקב, ראה כל האלופים הכתובים
 למעלה, תמה ואמר: 'מי יכל לכבש את פלן? מה
 כתיב למטה? 'אלה תלדות יעקב, יוסף', וכתיב:
 "והיה בית יעקב אש, ובית יוסף להכה ובית עשו
 לקש", ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כלם,
 ברש"י ישן): (ב) אלה תלדות יעקב. ואלה של
 תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו
 לכלל ישוב. סבה ראשונה: "יוסף בן־שבע־עשרה
 וגו'", על ידי זה, נתגלגלו ונרדו למצרים, זהו אחר
 ישוב פשוטו של מקרא, להיות "דבר דבור על

ועבד לה כַּתוּנָא דַּפְּסִי: ד וַחֲזוּ
 אַחֻהִי אַרְי יְתָה רַחֵם אַבּוּהוּן
 מִכָּל אַחֻהִי וּסְנוּ יְתָה וְלֹא צָבָן
 לְמַלְלָא עֲמָה לְשָׁלֵם: ה וַחֲלָם
 יוֹסֵף חֶלְמָא וַחֲוִי לְאַחֻהִי
 וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוּ יְתָה: ו וַאֲמַר
 לְהוּן שְׁמַעוּ כְּעַן חֶלְמָא הַדִּין דִּי
 חֶלְמִית: ז וְהָא אֲנַחְנָא מְאֹסְרִין
 אֲסָרְן בְּגוּ חֶקְלָא וְהָא קָמַת
 אֲסָרְתִּי וְאַף אַזְדַּקְפַת וְהָא
 מִסְתַּחֲרִן אֲסָרְתְּכוּן וְסַגְדִן
 לְאַסְרְתִּי: ח וַאֲמַרוּ לֵה אַחֻהִי
 הַמְּלָכוּ אַתְּ מַדְמִי לְמַמְלָךְ עֲלֵנָא
 או שולטן אַתְּ סְבִיר לְמַשְׁלַט בְּנָא
 וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוּ יְתָה עַל
 חֶלְמוּהִי וְעַל פְּתַגְמוּהִי: ט וַחֲלָם
 עוֹד חֶלְמָא אַחְרָנָא וְאַשְׁתַּעִי יְתָה
 לְאַחֻהִי וַאֲמַר הָא חֶלְמִית חֶלְמָא
 עוֹד וְהָא שְׁמַשָּׂא וְסַהֲרָא וַחֲד
 עֶשֶׂר כּוֹכְבֵיא סַגְדִן לִי:
 י וְאַשְׁתַּעִי לְאַבּוּהִי וְלְאַחֻהִי וַנִּזְרַף
 בַּה אַבּוּהִי וַאֲמַר לֵה מָה חֶלְמָא
 הַדִּין דִּי חֶלְמַתְּא הַמִּיתָא יְנִיתִי
 אֲנָא וְאַמְרָ וְאַחִיךָ לְמַסְגַּד לָךְ עַל

פְּסִים כַּסִּי: (ל"ד) ד וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אָתּוּ אָהֵב
 אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ
 דַּבְּרוּ לְשָׁלֵם כַּסִּי: ה וַיַּחֲלֵם יוֹסֵף חֵלֹם וַיַּגִּד
 לְאֶחָיו וַיּוֹסֶפוּ עוֹד שְׁנֹא אֹתוֹ: ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
 שְׁמַעוּ־נָא הַחֵלֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֶלְמַתִּי: ז וְהִנֵּה
 אֲנַחְנוּ מֵאֲלֹמִים אֲלֹמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה
 קָמָה אֲלֵמַתִּי וְגַם־נִצְבָה וְהִנֵּה תִסְפְּינָה
 אֲלֵמַתֵּיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוּוּן לְאֲלֵמַתִּי כַּסִּי: (ישראל)
 ח וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־
 מִשׁוּל תִּמְשָׁל בָּנוּ וַיּוֹסֶפוּ עוֹד שְׁנֹא אֹתוֹ
 עַל־חֶלְמַתּוֹ וְעַל־דְּבָרָיו כַּסִּי: ט וַיַּחֲלֵם עוֹד
 חֵלֹם אַחֵר וַיִּסְפֹּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה
 חֶלְמַתִּי חֵלֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשָּׁמַשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד
 עֶשֶׂר כּוֹכְבִים מִשְׁתַּחֲוּוּם לִי: י וַיִּסְפֹּר אֶל־אֲבִיו
 וְאֶל־אֶחָיו וַיַּגִּיעַרְבוּ אֲבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה
 הַחֵלֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֶלְמַתָּ הַבּוֹא נְבוֹא אֲנִי
 וְאַמְרָ וְאַחִיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֶרְצָה כַּסִּי:

רש"י

נוטל ומכריז: קמה אלמתי. נזקפה: וגם נצצכה.
 לעמד על עמדה בזקיפה: (ח) ועל־דבריו. על
 דבתם רצה שהיה מביא לאביהם: (י) ויספר
 אל־אביו ואל־אחיו. לאחר שספר אותו לאחיו,
 חזר וספרו לאביו בפניהם: ויגער־בו. לפי שהיה
 מטיל שנאה עליו: הַבּוֹא נְבוֹא. וְהָלֵא אֲמַךְ כְּכַר
 מְתָה? (כ"ד) והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין
 לבלקה, שגדלתו פאמו (כ"ד). ורבותינו למדו:
 'מפאן, שאין חלום בלא דברים בטלים'. ויעקב
 נתפנן להוציא הדבר מלב בניו שלא קנאוהו, לכך
 אמר לו: "הבוא נבוא וגו'", כשם שאי אפשר

זקנתו. ואונקלוס תרגם: 'בר חכים הוא לה', כל
 מה שלמד משם ועבר מסר לו. דבר אחר: שהיה
 זיו איקונין שלו דומה לו: פסים. (שבת י) לשון
 כלי מילת, כמו: "כַּרְפֵּס וְתַכְלֵת", וכמו "כַּתְנֵת
 הַפְּסִים" דתמר ואמנון, ומדרש אגדה: על שם
 צרותיו: שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולשמעאלים
 ולמדנים: (ד) וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוּ לְשָׁלֵם. מתוך
 גנותם למדנו שבחם, שלא דברו אחת בפה ואחת
 בלב: דברו. לדבר עמו: (ז) מֵאֲלֹמִים אֲלֹמִים.
 כַּתְּרַגּוּמוֹ: 'מאסרין אסרין' עמרין, וכן: (תהלים קכו)
 "נִשְׂאָ אֲלֵמַתּוֹ", וכמוהו בלשון משנה: 'וְהֵאֱלָמוֹת

יא וַיִּקְנְאוּ-בּוֹ אָחִיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדָּבָר כִּסְיִי: (ע"ב בחול) שני יב וַיֵּלְכוּ אָחִיו לְרַעוֹת אֶת-צֹאן אֲבִיהֶם בְּשֹׂכֶם כִּסְיִי: יג וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הֲלוֹא אֲחִיךָ רַעִים בְּשֹׂכֶם לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הַנְּנִי כִסְיִי: יד וַיֹּאמֶר לוֹ לְךָ-נָא רֵאֵה אֶת-שְׁלוֹם אֲחִיךָ וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהַשְּׂבָנִי דָּבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֹרֹן וַיָּבֹא שְׂכָמָה כִּסְיִי: טו וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהָיָה תַּעֲהָ בַשָּׂדֶה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה-תִּבְקֵשׁ כִּסְיִי: טז וַיֹּאמֶר אֶת-אֲחִי אֲנִכִי מִבְּקֵשׁ הַגִּידָה-נָא לִי אֵיפֹה הֵם רַעִים: יז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֲמָרִים גְּלֻכָה דְתִינָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֵר אָחִיו וַיִּמְצְאוּם בְּדֹתָן כִּסְיִי: יח וַיֵּרְאוּ אֹתוֹ מֵרַחֵק וַיִּבְטְרוּם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַפְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ כִּסְיִי: יט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו הִנֵּה בַעַל הַחֲלָמוֹת הַלְזָה בָּא: כ וְעַתָּה | לָכוּ

ארעא: יא וקניאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר כסיי: ואבוהי נטר ית פתגמא: יב ואזלו אחיהו למרעי ית ענא דאבוהון בשכם: יג ואמר ישראל ליוסף הלא אחיך רעין בשכם אתא ואשלחנה לותהון ואמר לה הא אנא: יד ואמר לה אזיל פען חזי ית שלמא דאחוק וית שלמא דענא ואתבני פתגמא ושלחה ממישר חברון ואתא לשכם: טו ואשפחה גברא והא תעי בחקלא ושאלנה גברא למימר מה את בעי: טז ואמר ית אחי אנא בעי חזי כען לי היכא אנון רעין: יז ואמר גברא נטלו מכא ארי שמעית דאמרין גיזל לדתן ואזל יוסף בטר אחיהו ואשפחונן בדתן: יח וחזו יתה מרחיק עד לא קריב לותהון וחשיבו עלוהי למקטלה: יט ואמרו גבר לאחיהו הא מרי חלמיא דיכי אתא: כ וכען אתו ונקטלה ונרמגה בחדא מן גפיא

רש"י

באמר, כך השאר הוא בטל (כ"ר): (יא) שמר את-הדבר. היה ממתין ומצפה מתי יבא, וכן: (ישעיה כו) "שמר אַמְנִים", וכן: (איוב יד) "לא-תשמר על-חטאתי", לא תמתין: (יב) לרעות את-צאן. נקוד על 'את', שלא הִלְכוּ אֵלָא לְרַעוֹת אֶת עֲצָמָן (כ"ר): (יג) הנני. לשון עֲנָה וזריזות, נזדרז למצות אביו, ואף על פי שהיה יודע באחיו ששונאין אותו: (יד) מעמק חברון. והלא חברון בקר, שנאמר: (במדבר יג) "ויצעלו בנגב ויבא עד חברון"? אלא: (כ"ר) 'מעצה עמקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים: (לעיל טו) "פייגר יהיה זרעך": ויבא

שכמה. (סוטה יא) מקום מוכן לפרענות: שם קלקלו השבטים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד, שנאמר: (מלכים א יב) "וילך רחבעם שכמה": (טו) וימצאהו איש. (תנחומא) זה גבריאל, שנאמר: (דניאל ט) "והאיש גבריאל": (יז) נסעו מזה. (תנחומא) הסיעו עצמן מן האחזה: גלכה דתינה. לבקש לך נכלי דתות, שימיתוך בהם. ולפי פשוטו שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו: (יח) ויתנפלו. נתמלאו נכלים וערמומיות: אתו. כמו 'אתו', 'עמו', כלומר, אליו: (כ) ונראה מה-יהיו חלמתי. אמר רבי יצחק: מקרא זה אומר דרשני, רוח הקדש אומרת

וְנִהְרְגָהוּ וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאִמְרָנוּ חַיָּה
 רְעָה אֲכַלְתֶּהוּ וְנִרְאָה מִה־יְהוָה חֲלַמְתִּיו כִּסְיִי:
 כא וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנָו
 נַפְשִׁי כִּסְיִי: כב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים | רְאוּבֵן אֵל-
 תִּשְׁפְּכוּדֶם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל-הַבּוֹר הַזֶּה
 אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וַיֵּד אֶל-תִּשְׁלַחוּ-בּוֹ לְמַעַן הַצִּיל
 אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבוֹ אֶל-אָבִיו כִּסְיִי: שְׁלִישִׁי כג וַיְהִי
 בְּאֲשֶׁר-בָּא יוֹסֵף אֶל-אָחִיו וַיִּפְשְׁטוּ אֶת-יוֹסֵף
 אֶת-כְּתָנִתּוֹ אֶת-כְּתָנֶת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלָיו כִּסְיִי:
 כד וַיִּקְחֻהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רֶק אֵין
 בּוֹ מַיִם כִּסְיִי: כה וַיִּשְׁבוּ לֵאכֹל-לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ
 עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֲרֻחַת יִשְׁמַעֲאֵלִים בָּאָה
 מִגְּלָעַד וּגְמַלֵּיהֶם נִשְׂאִים נִכְאֹת וְצָרִי וְלֹט
 הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרֵימָה כִּסְיִי: כו וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
 אֶל-אָחִיו מִה־כָּצַע כִּי נִהְרַג אֶת-אָחִינוּ וְכִסְיֵנוּ

וְנִימַר חַיָּתָא בִּישְׁתָּא אֲכַלְתָּהּ
 וְנִחְזִי מַה יְהוֹן בְּסוּף חֲלַמְוֵיהִי:
 כא וְשָׁמַע רְאוּבֵן וְשִׁזְבָּה
 מִיִּדְיָהוֹן וְאָמַר לֹא נִקְטַלְנָה נַפְשׁ:
 כב וְאָמַר לְהוֹן רְאוּבֵן לֹא
 תוֹשְׁדוֹן דְּמָא רְמוֹ יְתָה לְגַבְא
 הַדִּין דִּי בְּמִדְבְּרָא וַיֵּדָא לֹא
 תוֹשְׁטוֹן בְּהַ בְּדִיל לְשִׁזְבָּא יְתָה
 מִיִּדְיָהוֹן לְאַתְבוּתָה לְוַת אֲבוּהִי:
 כג וְהָוָה כַּד עַל יוֹסֵף לְוַת אֲחוּהִי
 וְאֲשַׁלְחוּ יְתָ יוֹסֵף יְתָ כְּתוּנָה יְתָ
 כְּתוּנָא דְכַפְסִי דִּי עֲלוּהִי:
 כד וְנִסְבּוּהִי וְרְמוֹ יְתָה לְגַבְא
 וְגַבְא רִיקָא לִית בְּהַ מַּיָּא:
 כה וְאֶסְתְּרוּ לְמִיכַל לְחַמָּא וְזַקְפוּ
 עֵינֵיהוֹן וְחִזּוּ וְהָא שְׂרִית עֲרַבְאִי
 אֶתְיָא מִגְּלָעַד וּגְמַלֵּיהוֹן טְעִינִין
 שְׁעָף וְקַטְף וְלֹטוֹס אֲזִלִּין לְאַחְתָּא
 לְמַצְרַיִם: כו וְאָמַר יְהוּדָה
 לְאַחְוֵיהִי מַה מְמוֹן מִתְהַנִּי לְנָא
 אֲרִי נִקְטוּל יְתָ אַחְוֵנָא וְנִכְסִי עַל

רש"י

פן: הם אומרים "וְנִהְרְגָהוּ", וְהַכְּתוּב מְסִים:
 "וְנִרְאָה מִה־יְהוָה חֲלַמְתִּיו", נִרְאָה דְּבַר מִי יָקוּם, או
 שְׁלָכֶם אוֹ שְׁלִי. וְאִי אֶפְשֶׁר שְׂיִאמְרוּ הֵם: "וְנִרְאָה
 מִה־יְהוָה חֲלַמְתִּיו", שְׁמַכִּינִין שְׂיַהְרְגוּהוּ, בְּטָלוּ
 חֲלוּמוֹתָיו: (כא) לֹא נִכְנָו נַפְשׁ. מִכַּת נַפְשׁ זֶה הִיא
 מִיתָה: (כב) לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ. רוּחַ הַקֹּדֶשׁ
 הַעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁלֹּא אָמַר זֹאת אֶלָּא לְהַצִּיל
 אוֹתוֹ, שְׂיִבָּא הוּא וַיַּעֲלֵנוּ מִשָּׁם. אָמַר: 'אֲנִי בְּכוֹר
 וְגָדוֹל שְׂבַכְלָן, לֹא יִתְּלָה הַסֶּרְחוֹן אֶלָּא בִּי':
 (כג) אֶת-כְּתָנִתּוֹ. זֶה חֲלוּק: אֶת-כְּתָנֶת הַפָּסִים.
 הוּא שְׁהוֹסִיף לוֹ אָבִיו יוֹתֵר עַל אָחִיו (כ"ו):
 (כד) וְהַבּוֹר רֶק אֵין בּוֹ מַיִם. מִמִּשְׁמַע שְׁנֵאמַר:
 "וְהַבּוֹר רֶק", אֵינִי יוֹדַע שְׂ"אֵין בּוֹ מַיִם", מַה
 תִּלְמוּד לֹוֹמֵר: "אֵין בּוֹ מַיִם"? מַיִם אֵין בּוֹ, אֲכַל

נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים יֵשׁ בּוֹ (כ"ד. שְׁבַת כב):
 (כה) אֲרֻחַת. כְּתוּבָמוּ: 'שְׂרִית', עַל שֵׁם הוֹלְכֵי
 אֲרַח: וּגְמַלֵּיהֶם נִשְׂאִים וְגו'. לְמַה פָּרַסֵם הַכְּתוּב
 אֶת מִשְׁאֵם? לְהוֹדִיעַ מִתֵּן שְׂכָרְן שֶׁל צְדִיקִים, שְׂאֵין
 דְּרָכָן שֶׁל עֲרַבִּים לְשֹׂאת אֶלָּא גַּפְט וְעֵטָרִין שְׂרִיחִין
 רַע, וְלָזָה נִזְדַּמְנוּ בְּשָׁמִים שֶׁלֹּא יִזַּק מְרִיחַ רַע:
 נִכְאֹת. כָּל כְּנוּסִי בְּשָׁמִים הַרְבֵּה קְרוּי נִכְאֹת, וְכֵן:
 (מְלָכִים ב כ) "וַיִּרְאֵם אֶת כָּל בַּיִת נִכְאֹת", מִקְּחַת
 בְּשָׁמִיו, וְאוּנְקָלוֹס תִּרְגָּם לְשׁוֹן שְׁעוּה: וְצָרִי. שָׂרָף
 הַנוֹטָף מִעֲצֵי הַקֶּטֶף, וְהוּא נֹטָף הַנִּמְנָה עִם סַמְנֵי
 הַקֶּטֶרֶת: וְלֹט. לוּטִיתָא שְׁמוֹ כְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה,
 וְרַבּוּתֵינוּ פִּרְשׁוּ: שָׂרָף עֵשֶׂב וְשְׁמוֹ אֲשֶׁר לוּיָא, וְהוּא
 בְּמִסְכַּת נְדָה (דף ח): (כו) מִה־כָּצַע. מַה מְמוֹן,
 כְּתוּבָמוּ: וְכִסְיֵנוּ אֶת-דְּמוֹ. וְנַעֲלִים אֶת מִיתָתוֹ:

דְּמָה: כו אָתוּ וּנְזַבְנָנָה לְעֶרְכָּאִי
וַיִּדְנָא לָא תְּהִי בֵּה אָרִי אַחֻנָּא
בְּסִרְנָא הוּא וְקִבִּילוּ מִנָּה אַחוּהִי:
כח וַעֲבֵרוּ גִבְרֵי מַדְיָנָאִי תַּגְרִי
וּנְגִידוּ וְאִסְיָקוּ יָת יוֹסֵף מִן גִּבְא
וְזַבִּינוּ יָת יוֹסֵף לְעֶרְכָּאִי בְּעֶסְרִין
כֶּסֶף וְאִיתִיו יָת יוֹסֵף לְמַצְרַיִם:
כט וְתָב רְאוּבֵן לְגִבְא וְהָא לִית
יוֹסֵף בְּגִבְא וּבְזַע יָת לְבוּשׁוּהִי:
ל וְתָב לֹות אַחוּהִי וְאָמַר עוֹלִימָא
לִיתוּהִי וְאָנָּא לְאָן אָנָּא אֲתִי:
לא וּנְסִיבוּ יָת כְּתוּנָּא דִּיוֹסֵף
וּנְכִיסוּ צְפִיר בַּר עֲזִי וּטְבִלוּ יָת
כְּתוּנָּא בְּדָמָא: לב וְשִׁלְחוּ יָת
כְּתוּנָּא דְפִסִּי וְאִיתִיו לֹות אַבוּהוּן
וְאָמְרוּ דָּא אֲשַׁבְּחָנָּא אֲשַׁתְּמוּדַע
כְּעֵן הַכְּתוּנָּא דְכָרְךָ הִיא אִם לָא:
לג וְאֲשַׁתְּמוּדַעָה וְאָמַר כְּתוּנָּא
דְּכָרִי חִיתָּא בִּישְׁתָּא אֲכַלְתָּהּ
מִקְטֵל קְטִיל יוֹסֵף: לד וּבְזַע
יַעֲקֹב לְבוּשׁוּהִי וְאָסַר שְׂקָא
בְּחִרְצָה וְאֲתַאֲבַל עַל בְּרָהּ יוֹמִין

אֶת־דָּמוֹ כִּשְׁׁי: כו לָכוּ וְנִמְכַּרְנוּ לְיִשְׁמַעְאֵלִים
וַיִּדְנוּ אֶל־תְּהִי־בֹו כִּי־אֲחִינוּ בְּשָׂרְנוּ הוּא
וַיִּשְׁמְעוּ אַחִיו כִּשְׁׁי: כח וַיַּעֲבְרוּ אַנְשִׁים מְדִיָּנִים
סַחְרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר
וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לְיִשְׁמַעְאֵלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף
וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרַיִמָה כִּשְׁׁי: כט וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן
אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אִין־יוֹסֵף בְּבוֹר וַיִּקְרַע אֶת־
בְּגָדָיו כִּשְׁׁי: ל וַיֵּשֶׁב אֶל־אַחִיו וַיֹּאמֶר הִילֵד אֵינְנוּ
וְאִנִּי אָנָּה אָנִי־בָּא כִּשְׁׁי: לא וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתָנֶת
יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׁעִיר עֲזִים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכְּתָנֶת
בַּדָּם כִּשְׁׁי: לב וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־כְּתָנֶת הַפָּסִים וַיָּבִיאוּ
אֶל־אֲבֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מִצָּאֵנוּ הַכְּרִינָּא
הַכְּתָנֶת בְּנֵךְ הוּא אִם־לָא: לג וַיִּכְיֶרֶה וַיֹּאמֶר
כְּתָנֶת בְּנִי חִיָּה רָעָה אֲכַלְתָּהּ טָרֵף טָרֵף
יוֹסֵף כִּשְׁׁי: לד וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמֹלְתָיו וַיִּשֶׂם שֵׁק

רש"י

(ל) אָנָּה אָנִי־בָּא. אָנָּה אֲבָרַח מִצְעָרוֹ שֶׁל אָבָא?
(לא) שְׁעִיר עֲזִים. דָּמוֹ דוֹמָה לְשֵׁל אָדָם: הַכְּתָנֶת.
זֶה שְׂמָה, וּכְשֶׁהִיא דְּבוּקָה לְתַבְּהָ אַחֲרֵת, כְּגוֹן:
"כְּתָנֶת יוֹסֵף", "כְּתָנֶת פָּסִים", "כְּתָנֶת בַּד" נְקוּד
'כְּתָנֶת': (לג) וַיֹּאמֶר כְּתָנֶת בְּנִי. הִיא זֹו: חִיָּה
רָעָה אֲכַלְתָּהּ. וְנִצְנָצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, (כ"ר) סוּפו
שְׁתַּתְּגַרְהָ בּוֹ אֲשֶׁת פּוּטִיפֶר. וְלָמָּה לָא גִלָּהּ לוֹ
הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא? לְפִי שֶׁהֲחִרִּימוּ וְקָלְלוּ אֶת כָּל
מִי שִׁיגְלָהּ, וְשִׁתְּפוּ לְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עִמָּהֶם,
(תַּנְחוּמָא) אֲבָל יַצְחָק הִיָּה יוֹדַע שֶׁהוּא חִי אָמַר:
'הָאִיךָ אֲגִלָּהּ, וְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינּוּ רוֹצֵה לְגַלּוֹת
לוֹ?': (לד) יָמִים רַבִּים. כ"ב שָׁנָה, מִשְׁפָּרֵשׁ מִמְּנוּ
עַד שֶׁיִּרְדַּע יַעֲקֹב לְמַצְרַיִם, שְׁנָאֵמַר: "יוֹסֵף בֶּן־שֶׁבַע־
עֶשְׂרֵה שָׁנָה וָגו'", וּבֶן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה הִיָּה בְּעַמְדוֹ

(כז) וַיִּשְׁמְעוּ. וְקִבִּילוּ מִנָּה, וְכָל שְׁמִיעָה שְׁהִיא
קִבְּלַת דְּכָרִים כְּגוֹן זֶה וְכָגוֹן: "וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל
אֲבִיו", "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע", מְתַרְגֵּם 'נִקְבַּל', וְכָל שֶׁהוּא
שְׁמִיעַת הָאֵזֶן, כְּגוֹן: "וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים
מִתְּהִלָּךְ בְּגִן", "וְרִבְקָה שִׁמְעַת", "וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל",
"שְׁמַעְתִּי אֶת תְּלִנּוֹת", כְּלָן מְתַרְגֵּם: 'וַיִּשְׁמְעוּ,
וַיִּשְׁמַעַת, וַיִּשְׁמַע, וַיִּשְׁמַע קְדָמִי': (כח) וַיַּעֲבְרוּ
אַנְשִׁים מְדִיָּנִים. זֹו הִיא שְׂרָא אַחֲרֵת, וְהוֹדִיעַךְ
הַכְּתוּב שְׁנִמְכַּר פְּעָמִים הַרְבֵּה: וַיִּמְשְׁכוּ. בְּנֵי יַעֲקֹב
אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר, וַיִּמְכְּרוּהוּ לְיִשְׁמַעְאֵלִים,
וְהִישְׁמַעְאֵלִים לְמַדְיָנִים וְהַמְדִיָּנִים לְמַצְרַיִם:
(כט) וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן. וּבְמַכִּירְתוֹ לָא הִיָּה שָׁם,
שְׁהִגִּיעַ יוֹמוֹ לִילָף וּלְשַׁמֵּשׂ אֶת אֲבִיו. דְּכָר אַחֲרֵ:
עֶסוֹק הִיָּה בְּשָׂקוֹ וּבְתַעֲנִיתוֹ עַל שֶׁבִלְבַּל יַצְוְעֵי אֲבִיו:

בַּמִּתְנִיּוֹ וַיִּתְאָבֵל עַל-בָּנוּ יָמִים רַבִּים כִּשׁ"י:
 לַה וַיִּקְמוּ כָּל-בָּנָיו וְכָל-בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיִּמְאֵן
 לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי-אֵרַד אֶל-בְּנֵי אָבִי שְׂאֵלָה
 וַיִּבֶךְ אֹתוֹ אָבִיו כִּשׁ"י: לוֹ וְהַמְדָּנִים מָכְרוּ אֹתוֹ
 אֶל-מִצְרַיִם לְפֹטִיפֹר סָרִיס פְּרָעָה שֹׁר
 הַטַּבָּחִים כִּשׁ"י: פ רביעי לח א וַיְהִי בַעַת הַהוּא
 וַיֵּרַד יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו וַיֵּט עַד-אִישׁ עַד־לְמִי
 וַשְּׁמוֹ חִירָה כִּשׁ"י: ב וַיֵּרָא-שֵׁם יְהוּדָה בַּת-אִישׁ
 בְּנֵעֲנֵי וַשְּׁמוֹ שׁוֹעַ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ כִּשׁ"י:
 ג וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ עֵר: ד וַתֵּהָר
 עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אוֹנָן: ה וַתִּסְפָּר
 עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁלָה וַתֵּהָר

סגיאין: לה וקמו כל בנהי וכל
 בנתה לנחמותה וסריב לקבלא
 תנחומין ואמר ארי אחות לות
 (על) ברי פד אבילא לשאול
 ובכא יתה אבוהי: לו ומדנאי
 זבינו יתה למצרים לפוטיפר רבא
 דפרעה רב קטוליא: א והוה
 בעדנא ההיא ונחת יהודה מלות
 אחוהי וסטא עד גברא עדלמאה
 ושמה חירה: ב וחזא תמן
 יהודה בת גבר תגרא ושמה שוע
 ונסבה ועל לותה: ג ועדיאת
 וילידת בר וקרא ית שמה ער:
 ד ועדיאת עוד וילידת בר וקרת
 ית שמה אונן: ה ואוסיפת עוד
 וילידת בר וקרת ית שמה שלה
 והוה בכזיב פד ילידת יתה:

רש"י

ואל (מות) חמיה ואישה: אבל שאלה. כפשוטו,
 לשון קבר הוא: 'באבלי אקבר, ולא אתנחם כל
 ימי'. ומדרשו: גיהנם, סימן זה היה מסור בדי
 מפי הגבורה: אם לא ימות אחד מבני בחיי, מבטח
 אני שאיני רואה גיהנם: ויבך אתו אביו. לצחק
 היה בוכה מפני צרתו של יעקב, אבל לא היה
 מתאבל, שהיה יודע שהוא חי: (לו) הטבחים.
 שוחטי בהמות המלך: (א) ויהי בעת ההוא.
 למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של
 יוסף? ללמד שהורידוהו אחיו מגדלתו, פשראו
 בצרת אביהם, אמרו: 'אתה אמת למכרו, אלו
 אמת להשיבו היינו שומעים לך': ויט. מאת
 אחיו: עד איש עדלמי. נשתתף עמו: (ב) בנעני.
 תגרא (פסחים נ. ב"ו): (ה) והיה בכזיב. שם
 המקום, ואומר אני על שם שפסקה מלדת נקרא
 'כזיב', לשון: (ירמיה טו) "היו תהיה לי כמו אכזיב",
 (ישעיה נה) "אשר לא יכזבו מימיו", דאם לא פן,

לפני פרעה, ושבע שני השבע ושנתים הרעב
 כשבא יעקב למצרים, הרי כ"ב שנה, כנגד כ"ב
 שנה שלא קים יעקב כבוד אב ואם: (מגילה יז) כ'
 שנה שהיה בבית לכן וב' שנים בדרך בשובו מבית
 לכן: שנה וחצי בספות וששה חדשים בבית-אל,
 וזהו שאמר ללכן: "זה-לי עשרים שנה בביתך",
 לי הן, עלי הן וסופי ללקות כנגדן: (לה) וכל-
 בנתיו. רבי יהודה אומר: 'אחיות תאמות נולדו
 עם כל שבט ושבט ונשאום'. רבי נחמיה אומר:
 'בנעניות היו, אלא מהו "וכל-בנתיו"? פלותיו,
 שאין אדם נמנע מלקרא לחתנו, בנו, ולכלתו,
 בתו: וימאן להתנחם. (כ"ו) אין אדם מקבל
 תנחומין על החי וסבור שמת, שעל המת נגזרה
 גזרה שישתכח מן הלב ולא על החי: ארד
 אל-בני. כמו: 'על בני', והרבה 'אל' משמשין
 בלשון 'על': (שמואל ב כא) "אל שאול ואל בית
 הדמים", (שמואל א ד) "אל הלחץ ארון האלהים,

ו ונסיב יהודה אתתא לער
 בוכרה ושמה תמר: ז והיה ער
 בוכרא דיהודה ביש קדם יי
 ואמיתה יי: ח ואמר יהודה
 לאונן עול לות אתת אחוה ויבם
 יתה ואקים זרעא לאחוה:
 ט וידע אונן ארי לא על שמה
 מתקרי זרעא והיה פד עליל לות
 אתת אחוהי ומחבל ארחה על
 ארעא בדיל דלא לקימא זרעא
 לאחוהי: י ובאיש קדם יי די
 עבד ואמית אף יתה: יא ואמר
 יהודה לתמר פלתה תיכי ארמלא
 בית אביך עד דרבא שלה כרי
 ארי אמר דלקמא ימות אף הוא
 כאחיה ואזלת תמר ויתיבת בית
 אבוהא: יב וסגיאוי יומיא ומתת
 בת שוע אתת יהודה ואתנחם
 יהודה וסליק על גזזי ענה הוא
 וחינה רחמה עדלקמא לתמנת:
 יג ואתחנא לתמר למימר קא
 חמויך סלק לתמנת למיגז ענה:
 יד ואעדיאת לבושי ארמלותה
 מנה ואתכסיאת בעיפא ואתקנת
 ויתיבת בפרשות עינין די על
 ארח תמנת ארי חזת ארי רבא

בכזיב בלדתה אתו כס"י: ו ויקח יהודה אשה
 לער בכורו ושמה תמר: ז והיה ער בכור
 יהודה רע בעיני יהודה וימתהו יהודה כס"י:
 ח ויאמר יהודה לאונן בא אל-אשת אחיך
 ויבם אתה והקם זרע לאחיך כס"י: ט וידע אונן
 כי לא לו יהיה הזרע והיה אם-בא אל-אשת
 אחיו ושחת ארצה לבלתי נתן-זרע
 לאחיו כס"י: י וירע בעיני יהודה אשר עשה
 וימת גם-אתו: יא ויאמר יהודה לתמר פלתו
 שבי אלמנה בית-אביך עד-יגדל שלה בני פי
 אמר פן-ימות גם-הוא כאחיו ותלך תמר
 ותשב בית אביה כס"י: יב וירבו הימים ותמת
 בת-שוע אשת-יהודה וינחם יהודה ויעל
 על-גזזי צאנו הוא וחינה רעהו העדלמי
 תמנתה כס"י: יג ויגד לתמר לאמר הנה חמויך
 עליה תמנתה לגז צאנו כס"י: יד ותסר בגדי
 אלמנותה מעליה ותכס בצעיף ותתעלף
 ותשב בפתח עינים אשר על-דרך תמנתה

רש"י

מה בא להודיענו? ובכראשית רבה ראיתי:
 "ותקרא שמו שלה וגו'" פסקת: (ז) רע בעיני
 ה'. כרעתו של אונן, משחית זרעו, שנאמר באונן:
 "וימת גם-אתו", כמיתתו של ער, מיתתו של אונן.
 ולמה הנה ער משחית זרעו? כדי שלא תתעבר
 וכחיש יפיה: (ח) והקם זרע. הבן יקרא על שם
 המת: (ט) ושחת ארצה. דש מבפנים וזורה
 מבחוץ (כ"ד): (יא) פי אמר וגו'. כלומר, דוחה
 הנה אותה בקש, שלא הנה בדעתו להשיאה לו:

פי אמר פן-ימות. מחזקת היא זו שימותו אנשיה
 (יבמות לד): (יב) ויעל על-גזזי צאנו. ויעל
 תמנתה לעמד על גזזי צאנו: (יג) עליה תמנתה.
 ובשמשון הוא אומר: (שופטים יד) "ויגד
 לשמשון וגו'", תמנתה בשפוע הקר היתה יושבת: עולין לה
 מכאן, ויורדין לה מכאן: (יד) ותתעלף. כסתה
 פניה שלא יכיר בה: ותשב בפתח עינים. בפתחת
 עינים, בפרשת דרכים שעל דרך תמנתה. ורבותינו
 דרשו: (סוטה י) בפתחו של אברהם אבינו, שכל

כִּי רֵאתָה כִּי־גִדַּל שְׁלָה וְהוּא לֹא־נִתְּנָה לוֹ
 לְאִשָּׁה כִּשׁ"י: טו וַיִּרְאֶה יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי
 כִּסְתָה פָּנֶיהָ כִּשׁ"י: טז וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדָּרֶךְ
 וַיֹּאמֶר הִבְהִינָא אָבוּא אֵלַיךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי
 כִּלְתוֹ הוּא וְהֹאמֶר מַה־תִּתֵּן־לִי כִּי תָבוּא
 אֵלַי כִּשׁ"י: יז וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדֵי־עֵזִים מִן־
 הַצֹּאן וְהֹאמֶר אִם־תִּתֵּן עֲרֻבוֹן עַד שְׁלַחְךָ כִּשׁ"י:
 יח וַיֹּאמֶר מָה הָעֲרֻבוֹן אֲשֶׁר אֶתֵּן לָךְ וְהֹאמֶר
 חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן־לָהּ
 וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַתְּהֵר לוֹ כִּשׁ"י: יט וַתִּקֶּם וַתִּלְךְ וַתִּסֵּר
 צְעִיפָה מֵעַלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי אֲלֻמְנוֹתָהּ:
 כ וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת־גְּדֵי הָעֵזִים בְּיַד רַעְהוּ
 הַעַדְלָמִי לְקַחַת הָעֲרֻבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא
 מִצֹּאֶהּ: כא וַיִּשְׁאַל אֶת־אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר
 אֵיךָ הִקְדַּשְׁתָּה הוּא בְּעֵינִים עַל־הַדָּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ
 לֹא־הִיְתָה בִּזְיָה קְדֻשָּׁה כִּשׁ"י: כב וַיֵּשֶׁב אֶל־יְהוּדָה
 וַיֹּאמֶר לֹא מִצֹּאֲתֶיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם אָמְרוּ
 לֹא־הִיְתָה בִּזְיָה קְדֻשָּׁה: כג וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־

שְׁלָה וְהִיא לֹא אֶתְהִיבַת לָהּ
 לְאִנְתוֹ: טו וְחֻזָּא יְהוּדָה
 וַיַּחְשְׁבֶהָ כְּנִפְקַת כְּרֵא אַרְי כְּסִיאת
 אִפְקָא: טז וּכְטָא לְוַתָּה לְאַרְחָא
 וְאָמַר הָבִי כַעַן אֵיעוּל לְוַתִּיךְ אַרְי
 לֹא יָדַע אַרְי כְּלַתָּה הִיא וְאָמַרְת
 מַה תִּתֵּן לִי אַרְי תֵּיעוּל לְוַתִּי:
 יז וְאָמַר אָנָּא אֲשַׁלַּח גְּדֵי בַר עֵזִי
 מִן עֲנָא וְאָמַרְת אִם תִּתֵּן מִשְׁכּוֹנָא
 עַד דְּתִשְׁלַח: יח וְאָמַר מָה
 מִשְׁכּוֹנָא דִּי אֶתֵּן לָךְ וְאָמַרְת
 עֲזָקְתָךְ וְשׁוֹשְׁפָךְ וְחֻזְטָרְךָ דִּי בְיָדְךָ
 וַיְהִיב לָהּ וְעַל לְוַתָּה וְעַדִּיאַת לָהּ:
 יט וְקַמַת וְאַזְלַת וְאַעְדִּיאַת עֵיפָה
 מִנָּה וּלְבִישַׁת לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתָהּ:
 כ וְשָׁדַר יְהוּדָה יַת גְּדֵיָא בַר עֵזִי
 בְּיַדָּא רַחֲמָה עַדְלָמָאָה לְמַסְב
 מִשְׁכּוֹנָא מִיַּדָּא דְאַתְתָּא וְלֹא
 אֲשַׁכְחָהּ: כא וְשִׁאִיל יַת אֲנָשֵׁי
 אַתְרָה לְמִימַר לָאֵן מְקַדְשַׁתָּא הִיא
 כְּעֵינִין עַל אַרְחָא וְאָמְרוּ לִית
 הָכָא מְקַדְשַׁתָּא: כב וְתַב לְוַת
 יְהוּדָה וְאָמַר לֹא אֲשַׁכְחִיתָה וְאַף
 אֲנָשֵׁי אַתְרָא אָמְרוּ לִית הָכָא
 מְקַדְשַׁתָּא: כג וְאָמַר יְהוּדָה תִּסְב
 לָהּ דִּילְמָא נְהִי לְחוּף הָא שְׁדָרִית

רש"י

הַכִּינִי עֲצָמְךָ וְדַעְתָּךְ לְךָ. כָּל לְשׁוֹן 'הִבְהִינָה' לְשׁוֹן
 הַזְּמָנָה הוּא, חוּץ מִמְּקוֹם שֵׁישׁ לְתַרְגָּמוֹ בְּלְשׁוֹן
 נְתִינָה, וְאַף אוֹתָן שֶׁל הַזְּמָנָה קְרוּבִים לְלְשׁוֹן נְתִינָה
 הֵם: (יז) עֲרֻבוֹן. מִשְׁכּוֹן: (יח) חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ.
 'עֲזָקְתָךְ וְשׁוֹשְׁפָךְ' טַבְעַת שְׁאֵתָה חוֹתֵם בָּהּ,
 וְשִׁמְלַתְךָ שְׁאֵתָה מִתְּפֹסָה בָּהּ: וַתְּהֵר לוֹ. גְּבוּרִים
 פִּיּוּצָא בּוֹ, צְדִיקִים פִּיּוּצָא בּוֹ: (כא) הִקְדַּשְׁתָּה.
 מְקַדְשַׁת וּמְזַמְנַת לְזִנּוּת: (כג) תִּקַּח־לָהּ. יְהִיָּה
 שְׁלָה מַה שְׁפִינְדָה: פֶּן נִהְיָה לְבוּז. אִם תִּבְקַשְׁנָה

עֵינִים מִצְּפוֹת לְרֹאוֹתוֹ: כִּי רֵאתָה כִּי־גִדַּל שְׁלָה
 וְגו'. לְפִיכֹף הַפְּקִירָה עֲצָמָה אֲצַל יְהוּדָה, שְׁהִיְתָה
 מִתְּאֵנָה לְהַעֲמִיד מִמְּנוֹ בָּנִים: (טו) וַיַּחְשְׁבֶהָ
 לְזוֹנָה. לְפִי שְׁיֹשְׁבַת בְּפִרְשַׁת דְּרָכִים: כִּי כִסְתָה
 פָּנֶיהָ. וְלֹא יָכַל לְרֹאוֹתָהּ וּלְהַפְּקִירָהּ. וּמְדַרְשׁ
 רַבּוּתֵינוּ: "כִּי כִסְתָה פָּנֶיהָ", כְּשִׁהִיְתָה בְּבֵית חָמִיָּה
 הִיְתָה צְנוּעָה, לְפִיכֹף לֹא חֲשְׁדָהּ: (טז) וַיֵּט אֵלֶיהָ
 אֶל־הַדָּרֶךְ. מְדַרְשׁ שְׁהִיָּה בָּהּ נִטָּה אֶל הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר
 הִיא בָּהּ, וּבְלְשׁוֹן לַעֲזֵי דְשִׁטּוּרֵי: הִבְהִינָא.

גדיא הדין ואת לא אשכחתי: כד והוה כתלתות ירחיא ואתחנא ליהודה למימר זניאת תמר פלתך ואף הא מעדיא לזנותא ואמר יהודה אפקוה ותתוקד: כה היא מתפקא והיא שלחת לחמוהא למימר לגבר די אלין דילה מנה אנא מעדיא ואמרת אשתמודע פען למן עזקתא ושושפא וחוטרא האלין: כו ואשתמודע יהודה ואמר זכאה מני מעדיא ארי על פן לא יקבחה לשלה ברי ולא אוסיף עוד למידעה: כז והוה בעדן דמילדה והא תיזמין במעהא: כח והוה במילדה ויהב ידא ונסיבת חיתא וקטרת על ידה זהוריתא למימר דין נפק

לה פון נהיה לבוה הנה שלחתי הגדי הזה ואתה לא מצאתה כס"י: כד ויהי | במשלים חדשים ויגד ליהודה לאמר ונתה תמר פלתך וגם הנה הרה לזנונים ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף כס"י: כה הוא מוצאת והיא שלחה אל-חמיה לאמר לאיש אשר-אלה לו אנכי הרה ותאמר הפרנא למי החתמת והפתילים והמטה האלה כס"י: כו ויבר יהודה ויאמר צדקה ממני כי-על-כן לא-נתתיה לשלה בני ולא-יסף עוד לדעתה כס"י: כז ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה כס"י: כח ויהי בלדתה ויתן-יד ותקח המילדת ותקשר על-ידו שני לאמר זה יצא

רש"י

שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים: הפרנא. אין נא אלא לשון בקשה: הפרנא בוראך ואל תאבד שלש נפשות: (כו) צדקה. בדבריה: ממני. היא מצברת. ורבותינו זכרונם לברכה דרשו שיצאה בת קול ואמרה: ממני ומאתי יצאו הדברים, לפי שהיתה צנועה בבית חמיה, גורתי שיצאו ממנה מלכים, ומשכט יהודה גורתי להעמיד מלכים בישראל: פי-על-כן לא-נתתיה. פי בדין עשתה על אשר לא נתתיה לשלה בני: ולא-יסף עוד. יש אומרים: לא אוסיף, ויש אומרים: לא פסק, וחברו גבי אלדד ומידד: ולא יספוי, ומתרגמינן: ולא פסקו: (כז) בעת לדתה. וברבקה הוא אומר: "וימלאו ימיה ללדת", להלן למלאים, וכאן לחסרים: והנה תאומים. מלא, ולהלן: "תומים", חסר. לפי שהאחד רשע, אבל אלו שניהם צדיקים: (כח) ויתן-יד. הוציא האחד ידו לחוץ ולאמר

עוד יתפרסם הדבר ויהיה גנאי, כי מה עלי לעשות עוד לאמת דברי: הנה שלחתי הגדי הזה. לפי שרמה יהודה את אביו בגדי עזים שהטביל כתנת יוסף בדמו, רמוהו גם אותו בגדי עזים (כ"ו): (כד) במשלים חדשים. (נדה מג) רבו של ראשון ורבו של אחרון ואמצעי שלם, ולשון "במשלים חדשים", כהשתלש החחדשים, כמו: (אסתר ט) "ומשלות מנות", "משלח ידם", וכן תרגם אונקלוס: 'כתלתות ירחיא': הרה לזנונים. שם דבר: מעברת, כמו "אשה הרה" וכמו: "ברה פחמה": ותשרף. אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר: בתו של שם היתה, שהוא כהן, לפיכך דנוה בשרפה: (כה) הוא מוצאת. לישרף: והיא שלחה אל-חמיה. לא רצתה להלבין פניו ולומר: 'ממך אני מעברת', אלא "לאיש אשר אלה לו", אמרה: 'אם יודה מעצמו, יודה, ואם לאו, ישרפוני ואל אלבין פניו. מפאן אמרו: נוח לו לאדם

קדמאָה: כט וְהָיָה כִּדְבַר אֲשֶׁר יֵדָע
וְהָא נִפְק אַחוּהִי וְאַמְרַת מָה
תְּקוּף סְגִי עֲלֵךְ לְמַתְקָף וְקָרָא
שְׁמָה פְּרִיץ: ל וַיִּבְתֵּר בֶּן נִפְק
אַחוּהִי דִי עַל יְדָה זְהוּרִיתָא וְקָרָא
שְׁמָה זֶרַח: א וַיּוֹסֵף אֶתְחַת
לְמַצְרַיִם וַיִּזְכְּנָה פּוּטִיפֶר רְבָא
דְּפִרְעָה רַב קְטוּלָא גְבַר מַצְרָאָה
מִיָּדָא דְעֶרְבָאִי דִי אַחְתּוּהִי לְתַמָּן:
ב וְהָיָה מִימְרָא דִינִי בְּסַעֲדָה
דִּי־וֹסֵף וְהָיָה גְבַר מַצְלַח וְהָיָה
בְּבֵית רַבּוּנָה מַצְרָאָה: ג וַחֲזָא
רַבּוּנָה אֲרִי מִימְרָא דִינִי בְּסַעֲדָה
וְכָל דִּי הוּא עֵבֶד יִי מַצְלַח בִּידָה:
ד וְאַשְׁכַּח יוֹסֵף רַחֲמִין בְּעֵינּוּהִי
וְשָׁמַשׁ יָתָה וּמְנִיָּה עַל בֵּיתָה וְכָל
דִּי אֵית לָהּ מְסַר בִּידָה: ה וְהָיָה
מַעֲדָן דְּמַנִּי יָתָה בְּבֵיתָה וְעַל כָּל
דִּי אֵית לָהּ וּבְרִיף יִי יָת בֵּית
מַצְרָאָה בְּדִיל יוֹסֵף וְהָיָה בְּרַבְתָּא
דִינִי בְּכָל דִּי אֵית לָהּ בְּבֵיתָא
וּבְחַקְלָא: ו וּשְׁבַק כָּל דִּי לָהּ
בִּידָא דִּי־וֹסֵף וְלֹא יָדַע עִמָּה מַדְעָם
אַלְהִין לְחַמָּא דִּי הוּא אֲכַל וְהָיָה
יוֹסֵף שְׁפִיר בְּרִיָּא וְנָאִי בְּחַזָּא:

רֵאשֶׁנָּה כִּשׁׁי: כט וְהָיָה | כְּמִשְׁבִּי יָדוֹ וְהָיָה יֵצֵא
אַחִיו וְתֵאמֶר מִה־פִּרְצָתָ עֲלֵיךְ פְּרִיץ וַיִּקְרָא
שְׁמוֹ פְּרִיץ כִּשׁׁי: ל וְאַחֲרַיִם יֵצֵא אַחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ
הַשְּׁנַיִם וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח כִּשׁׁי: ס חֲמִישִׁי
לִט א וַיּוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִמָּה וַיִּקְנֶהוּ פּוּטִיפֶר
סָרִיס פְּרִעָה שֶׁר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרַיִם מִיַּד
הַיִּשְׁמַעֲאֵלִים אֲשֶׁר הוֹרְדוּהוּ שְׁמָה כִּשׁׁי: ב וְהָיָה
יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית
אֲדָנָיו הַמִּצְרַיִם: ג וַיִּרְא אֲדָנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכָל־
אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בִּידוֹ כִּשׁׁי:
ד וַיִּמְצָא יוֹסֵף חַן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרַת אֹתוֹ וַיַּפְקְדֵהוּ
עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יִשְׁלֹוֹ נָתַן בִּידוֹ כִּשׁׁי: ה וְהָיָה מֵאִזְּ
הַפְּקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יֵשְׁלֹוֹ
וַיְבָרֵךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרַיִם בְּגִלְלַל יוֹסֵף וַיְהִי
בְּרַבְתָּא יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֵשְׁלֹו בְּבֵית וּבְשָׂדָה:
ו וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בִּיד־וֹסֵף וְלֹא־יָדַע אֹתוֹ
מֵאוּמָה כִּי אִם־הִלָּחֵם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי

רש"י

שֶׁל פּוּטִיפֶר לְמַעֲשֵׂה תְּמָר, לומר לך, מה זו לשם
שְׁמִים, אף זו לשם שְׁמִים, שְׁרָאָתָה בְּאַצְטְרוּלוֹגִין
שְׁלָה שְׁעֵתִידָה לְהַעֲמִיד בְּנִים מִמֶּנּוּ, וְאֵינָה יוֹדַעַת
אִם מִמֶּנָּה אִם מִבְּתָהּ: (ג) כִּי ה' אִתּוֹ. שֵׁם שְׁמִים
שְׁגוּר בְּפִינוּ (ב"ר): (ד) וְכָל־יִשְׁלֹוֹ. הָרִי לְשׁוֹן
קָצֵר, חֶסֶר אֲשֶׁר: (ו) וְלֹא־יָדַע אֹתוֹ מֵאוּמָה. לֹא
הָיָה נוֹתֵן לְבוֹ לְכָלוֹם: כִּי אִם־הִלָּחֵם. הִיא אֲשֶׁתוֹ,
אֵלָּא שְׁדַבֵּר בְּלִשׁוֹן נִקְיָה: וַיְהִי יוֹסֵף יִפְהַת־אָר.
בִּינוֹן שְׁרָאָה עֲצָמוֹ מוֹשֵׁל, הַתְּחִיל אוֹכֵל וְשׁוֹתָה
וּמְסַלֵּס בְּשַׁעֲרוֹ. (ב"ר) אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

שְׁקָשְׁרָה עַל יָדוֹ הַשְּׁנַיִם, הַחֲזִירָה: (כט) פִּרְצָתָ.
חֲזַקְתָּ עֲלֵיךְ חֲזַק: (ל) אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשְּׁנַיִם. אֲרַבַּע
יָדוֹת כְּתוּבוֹת כָּאֵן כְּנָגַד אֲרַבַּעַת חֲרָמִים שְׁמַעֲלַ עֲכָן
שְׁיָצֵא מִמֶּנּוּ, וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: כְּנָגַד ד' דְּבָרִים שְׁלַקַּח:
אֲדָרַת שְׁנַעַר, וּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת כֶּסֶף שֶׁל מֵאֲתָמִים
שְׁקָלִים וּלְשׁוֹן זָהָב (ב"ר): וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח. עַל
שֵׁם זְרִיחַת מְרָאִית הַשְּׁנַיִם: (א) וַיּוֹסֵף הוֹרֵד. חוֹזֵר
לְעִנְיָן רֵאשׁוֹן, אֵלָּא שְׁהַפְסִיק בּוֹ כְּדִי לְסַמֵּךְ יִרְדָּתוֹ
שֶׁל יְהוָה לְמַכְרָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, לומר לך שְׁבִשְׁבִילוֹ
הוֹרְדוּהוּ מִגְּדֻלָּתוֹ, וְעוֹד, כְּדִי לְסַמֵּךְ מַעֲשֵׂה אֲשֶׁתוֹ

ז והנה פתר פתגמיא האלין
 וזקפת אתת רבוניה ית עינהא
 ליוסף ואמרת שְׁכֹב עִמִּי:
 ח וסריב ואמר לות אתת רבוניה
 הא רבוני לא ידע עמי מה
 דבביתא וכל די אית לה מסר
 בידי: ט ליתוהי רב בביתא הדין
 מני ולא מנע מני מדעם אלהין
 יתיף בדיל את אתתה ואכדין
 אעביד בישתא רבתא הדא ואחוב
 קדם יי: י והנה כד מלילת עם
 יוסף יום יום ולא קביל מנה
 למשכב לותה למהוי עמה:
 יא והנה ביומא הדין ועל לביתא
 למבדק בכתבי חשבונה ולית אנש
 מאנשי ביתא תמן בביתא:
 יב ואחדתה בלבושה למימר
 שְׁכֹב עִמִּי ושבקה ללבושה
 בידה וערק ונפק לשוקא:
 יג והנה כד חזת ארי שבקה
 ללבושה בידה וערק לשוקא:
 יד וקרת לאנשי ביתה ואמרת
 להון למימר חזו איתי לנא גברא
 עבראה לחיכא בנא על לותי
 למשכב עמי וקרית בקלא רבא:
 טו והנה כד שמע ארי ארימית
 קלי וקרית ושבקה ללבושה לותי

יוסף יפה־תאר ויפה מראה כס"י: ששי וַיְהִי
 אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתֵּשֶׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו
 אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי כס"י:
 ח וַיֹּמַאן | וַיֹּאמֶר אֶל־אִשְׁת־אֲדֹנָיו הֲנָן אֲדֹנָי
 לֹא־יָדַע אֶתִּי מִה־בַּיִת וְכָל אֲשֶׁר־יֵשְׁלוּ נָתַן
 בְּיָדִי: ט אֵינְנוּ גְדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־
 חָשַׁךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ בָּאֲשֶׁר
 אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִיךָ אַעֲשֶׂה הַרְעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת
 וְחָטָאתִי לָאֱלֹהִים כס"י: י וַיְהִי כַּדְּבָרָה אֶל־יוֹסֵף
 יוֹם | יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ לְשֹׁכַב אֶצְלָהָ
 לַהֲיוֹת עִמָּה כס"י: יא וַיְהִי כִּהְיוֹם הַזֶּה וַיָּבֵא
 הַבַּיִתָּה לַעֲשׂוֹת מְלֹאכְתּוֹ וְאִין אִישׁ מֵאֲנָשֵׁי
 הַבַּיִת שֵׁם בַּבַּיִת כס"י: יב וַתִּתְפָּשֶׂהוּ בְּבִגְדּוֹ
 לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיֵּנֶם
 וַיֵּצֵא הַחוּצָה: יג וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ כִּי־עָזַב בְּגָדוֹ
 בְּיָדָהּ וַיֵּנֶם הַחוּצָה: יד וַתִּקְרָא לְאֲנָשֵׁי בֵיתָהּ
 וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עֲבָרִי
 לְצַחֵק בָּנוּ בָּא אֵלַי לְשֹׁכַב עִמִּי וַאֲקָרָא בְּקוֹל
 גְּדוֹל כס"י: טו וַיְהִי כְּשָׁמְעוּ כִּי־הִרִימְתִי קוֹלִי

רש"י

אמרה: 'אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום
 הזה', אמרה להם: 'חולה אני ואיני יכלה לילך':
 לעשות מלאכתו. רב ושמואל, חד אמר: 'מלאכתו
 ממש', וחד אמר: 'לעשות צרכיו עמה אלא
 שגראית לו דמות דיוקנו של אביו וכו'', כדאיתא
 במסכת סוטה (דף לו): (יד) ראו הביא לנו. הרי
 זה לשון קצרה: "הביא לנו", ולא פרש מי הביאו,
 ועל בעלה אמרת פן: עברי. (ב"ר) מעבר הנגהר,

'אביך מתאבל, ואתה מסלסל בשערך? אני מגרה
 בך את הדב', מיד: (ז) ותשא אשת אדניו וגו'.
 כל מקום שנאמר "אחר", סמוך: (ט) ורחטאתי
 לאלהים. בני נח נצטוו על העריות: (י) לשכב
 אצלה. אפלו בלא תשמיש: להיות עמה. לעולם
 הבא: (יא) ויהי כהיום הזה. פלומר: ויהי
 כאשר הגיע יום מיוחד (תנחומא) יום צחוק, יום
 איד שלהם, שהלכו פלם לבית עבודת אלילים,

וְאִקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיֵּנֶם וַיֵּצֵא הַחֻצָּה:
 טז וַתֵּנַח בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ עַד-בּוֹא אֲדָנָיו אֶל-
 בֵּיתוֹ כס"ז: יז וַתְּדַבֵּר אֵלָיו בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה
 לֵאמֹר בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר-הֵבֵאתָ
 לָנוּ לְצַחֵק בִּי כס"ח: יח וַיְהִי כִּהְרִימִי קוֹלִי וְאִקְרָא
 וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיֵּנֶם הַחֻצָּה: יט וַיְהִי כִשְׁמַע
 אֲדָנָיו אֶת-דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו
 לֵאמֹר בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָדְךָ וַיַּחַר
 אַפּוֹ כס"ט: כ וַיִּקַּח אֲדָנָי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ
 אֶל-בֵּית הַפְּהֵר מְקוֹם אֲשֶׁר-כָּתִיב אֲסוּרֵי קְרִי אֲסִירֵי
 הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי-שֵׁם בְּבֵית הַפְּהֵר: כא וַיְהִי
 יְהוָה אֶת-יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חַזֵּן בְּעֵינָיו
 עַר בֵּית-הַפְּהֵר כס"י: כב וַיִּתֵּן עַר בֵּית-הַפְּהֵר
 בְּיַד-יוֹסֵף אֵת כָּל-הָאֲסוּרִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַפְּהֵר
 וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר עֹשִׂים שֵׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה כס"יא:
 כג אֵין | שַׁר בֵּית-הַפְּהֵר רֵאָה אֶת-כָּל-מְאוּמָּה
 בִּידוֹ בְּאֲשֶׁר יְהוָה אֹתוֹ וְאֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה יְהוָה
 מְצַלִּיחַ כס"יב: פ שְׁבִיעִי מ' א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדִּבְרֵים
 הָאֵלֶּה חֲטָאוּ מִשְׁקָה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם וְהָאֵפָה

וְעָרַק וּנְפַק לְשׁוּקָא: טז וְאַחַתְתָּה
 לְלְבוּשָׁה לְוֹתָהּ עַד דְּעַל רְבוּנָה
 לְבֵיתָהּ: יז וּמְלִילַת עֲמָה
 כְּפַתְגָּמָא הָאֵלִין לְמִימַר עַל לְוֹתֵי
 עֲבָדָא עֲבָרָא דִּי אִיתִתָּא לְנָא
 לְחִיכָא בִּי: יח וְהוּוּ כַּד אֲרִימִית
 קָלִי וְקָרִית וְשָׂבָקָה לְלְבוּשָׁה לְוֹתֵי
 וְעָרַק לְשׁוּקָא: יט וְהוּוּ כַּד שְׁמַע
 רְבוּנָה יֵת פַּתְגָּמֵי אַתְתָּה דִּי
 מְלִילַת עֲמָה לְמִימַר כְּפַתְגָּמָא
 הָאֵלִין עֲבַד לִי עֲבָדְךָ וְתַקַּף רְגִזָּה:
 כ וּנְסִיב רְבוּנָה דְּיוֹסֵף יֵתָה וּמְנָה
 לְבֵית אֲסִירֵי אֹתָר דִּי אֲסִירֵי מְלָפָא
 אֲסִירִין וְהוּוּ תַמָּן בְּבֵית אֲסִירֵי:
 כא וְהוּוּ מִימְרָא דִּינִי בְּסַעֲדָה
 דְּיוֹסֵף וּנְגַד לָהּ חֶסֶדָא וַיְהִיבָה
 לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי רַב בֵּית אֲסִירֵי:
 כב וּמְנֵי רַב בֵּית אֲסִירֵי בִּידָא
 דְּיוֹסֵף יֵת כָּל אֲסִירֵיא דִּי בְּבֵית
 אֲסִירֵי וְיֵת כָּל דִּי עֲבָדִין תַּמָּן עַל
 מִימְרָה הָוָה מִתְּעַבַּד: כג לֵית רַב
 בֵּית אֲסִירֵי חֲזִי יֵת כָּל סְרַחֲן בִּידָה
 בְּדִי מִימְרָא דִּינִי בְּסַעֲדָה וְדִי הוּוּ
 עֲבַד יֵי מְצַלַּח: א וְהוּוּ כַּתָּר
 פַּתְגָּמָא הָאֵלִין סְרַחוּ שְׁקֵינָא
 מְלָפָא דְּמִצְרַיִם וּנְחַתוּמֵי
 לְרְבוּנֵיהוֹן לְמְלָפָא דְּמִצְרַיִם:

רש"י

מבני עֶבֶר (סְפָרִים אַחֲרִים: מַעֲבַר הַנְּהָר): שְׁבַמְשָׁנָה: (כב) הוּא הָיָה עֹשֶׂה. כְּתַרְגוּמוֹ:
 (טז) אֲדָנָיו. שֶׁל יוֹסֵף: (יז) בָּא אֵלַי לְצַחֵק בִּי, מִימְרָה הָוָה מִתְּעַבַּד: (כג) בְּאֲשֶׁר הִ' אֹתוֹ.
 בְּשִׁבִיל שָׁה' אֹתוֹ: (א) אַחֲרֵי הַדִּבְרֵים הָאֵלֶּה. לְפִי
 שְׁהֲרִגִילָה אוֹתָהּ אַרְוֶרָה אֵת הַצַּדִּיק בְּפִי כָּלִם לְדַבֵּר
 בּוֹ לְגַנוּתוֹ, הֵבִיא לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא סְרַחֲנָם
 שֶׁל אֲלוֹ שְׁיַפְּנוּ אֶלֵיָּהֶם וְלֹא אֵלָיו, וְעוֹד, שֶׁתְּבֹא
 הַרְוָחָה לְצַדִּיק עַל יְדֵיהֶם: חֲטָאוּ. זֶה נִמְצָא זָכוּב

לְאֹדְנֵיהֶם לְמַלְךְ מִצְרַיִם כַּסִּי: ב וַיִּקְצֹף פְּרַעֲהַ
עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שֵׁר הַמַּשְׁקִים וְעַל שֵׁר
הָאוֹפִים: ג וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בַּיִת שֵׁר
הַטְּבָחִים אֶל־בַּיִת הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף
אָסַר שָׁם: ד וַיִּפְקֹד שֵׁר הַטְּבָחִים אֶת־יוֹסֵף
אֹתָם וַיִּשְׁרַת אֹתָם וַיְהִי יָמִים בְּמִשְׁמַר כַּסִּי:
ה וַיַּחְלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה
אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמִּשְׁקָה וְהָאֹפֶה
אֲשֶׁר לְמַלְךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אִסּוּרִים בְּבַיִת
הַסֹּהַר כַּסִּי: ו וַיָּבֵא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בְּבֹקֶר וַיֵּרָא
אֹתָם וְהֵנָּם זֹעֲפִים כַּסִּי: ז וַיִּשְׁאַל אֶת־סָרִיסָיו
פְּרַעֲהַ אֲשֶׁר אֹתוֹ בְּמִשְׁמַר בַּיִת אֲדֹנָיו לֵאמֹר
מִדּוּעַ פָּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם: ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
חֲלוֹם חֲלַמְנוּ וּפְתָר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פְּתָרָנִים סִפְרוּנָא לִי:
ט וַיֹּסֶפֶר שֵׁר־הַמַּשְׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף
וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחִלּוּמֵי וְהִנֵּה־גִפְנִן לְפָנַי: י וּבְגִפְנִן
שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהוּא כְּפָרְחַת עֲלֵתָה נִצָּה הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁכְּלֵתִיהָ

ב ורגז פרעה על תרין רב־רבננהי
על רב שקי ועל רב נחתומי:
ג ויהב יתהון במטרא בית רב
קטוליא לבית אסירי אתר די
יוסף אסיר תמן: ד ומני רב
קטוליא ית יוסף עמהון ושמש
יתהון ויהו יומין במטרא:
ה וחלמו חלמא תרויהון גבר
חלמה בליליא חד גבר פשוטון
חלמה שקיא ונחתומי די למלכא
דמצרים די אסירין בבית אסירי:
ו ואתא לותהון יוסף בצפרא
וחזא יתהון והא אנון נסיסין:
ז ושאל ית רב־רבי פרעה די עמה
במטרא בית רבונה למימר מא
דין אפיוכו בישין יומא דין:
ח ואמרו לה חלמא חלמנא
ופשר לית לה ואמר להון יוסף
הלא מן קדם יי פשוטון חלמיא
אשתעו כען לי: ט ואשתעי רב
שקי ית חלמה ליוסף ואמר לה
בחלמי והא גופנא קדמי:
י ובגופנא תלתא שבשין והיא
כד אפרחת אפקת לבלבין
ואניצת גין בשילו אתפלתהא

אשכלתיה

רש"י

לפתרון העתיד לבא עליהם: (ו) זעפים. עצבים,
כמו: (מלכים א כ) "סר וזעף", (מיכה ז) "זעף ה'
אשא": (י) שריגם. זמורות ארכות שקורין
וידיין: והוא כפרחת. דומה לפורחת. והיא
כפורחת, נדמה לי בחלומי פאלו היא פורחת,
ואחר הפרח עלתה נצה ונעשה סמדר, אשפני"ר
בלע"ז, ואחר כך, הבשילו. והיא כד אפרחת אפקת
לבלבין, עד כאן תרגומו של פורחת. גין גדול
מפרח, כדכתיב: (ישעיה יח) "ובסר גומל יהיה

בפילי פוטרין שלו, וזה נמצא צרור בגלוסקין
שלו: והאפה. את פת המלך, ואין לשון אפיה
אלא בפת, ובלע"ז, פיסטור: (ד) ויפקד שר
הטבחים וגו'. להיות אדם: ויהיו ימים במשמר.
"ב חדש: (ה) ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו
שניהם חלום, זה פשוטו, ומדרשו: כל אחד חלם
חלום שניהם: שחלם את חלומו ופתרון חברו,
וזהו שנאמר: "וירא שר־האופים כִּי־טוב פתרו":
איש כפתרון חלמו. כל אחד חלם חלום הדומה

עֲנָבִים כִּסִּי: יא וְכֹסֶם פְּרָעָה בְּיַדִּי וְאָקַח אֶת־
הָעֲנָבִים וְאַשְׁחַט אֹתָם אֶל־כּוֹס פְּרָעָה וְאַתָּן
אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פְּרָעָה כִּסִּי: יב וַיֹּאמֶר לוֹ
יוֹסֵף זֶה פְּתָרְנוּ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׁרְגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים
הֵם כִּסִּי: יג בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשָׂא פְּרָעָה
אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִשְׁיבָה עַל־כַּנְּףָה וְנָתַתְּ כּוֹס־
פְּרָעָה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הַרְאֵשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ
מִשְׁקָהוּ כִסִּי: יד כִּי אִם־זָכַרְתָּנִי אֶתְךָ כַּאֲשֶׁר
יֵיטֵב לָךְ וְעָשִׂיתָ־נָא עִמָּדִי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתָּנִי
אֶל־פְּרָעָה וְהוֹצֵאתָנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה כִּסִּי: טו כִּי־
גָּנַב גָּנַבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעֵבְרִים וְגַם־פָּה לֹא־
עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׁמוּ אֹתִי בַּבּוֹר: טז וַיֹּרֵא
שֵׁר־הָאֲפִים כִּי טוֹב פָּתַר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף
אֶף־אֲנִי בַּחֲלוּמֵי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סִלֵּי חֲרִי
עַל־רֹאשִׁי כִסִּי: יז וּבַסֶּל הָעֵלְיוֹן מִכָּל מֵאֲכָל
פְּרָעָה מַעֲשֶׂה אִפָּה וְהָעוֹף אֲכָל אֹתָם מִן־
הַסֶּל מֵעַל רֹאשִׁי: יח וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה
פְּתָרְנוּ שְׁלֹשֶׁת הַסִּלִּים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:
יט בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשָׂא פְּרָעָה אֶת־רֹאשׁוֹ מֵעַלְיָךְ וְתָלָה אוֹתְךָ

ענבים: יא וכסם דפרעה בידי ונסכיבת ית ענביא ועצרית יתהון לכסא דפרעה ויהבית ית כסא על ידא דפרעה: יב ואמר לה יוסף דין פשרנה תלתא שבשין תלתא יומין אנון: יג בסוף תלתא יומין ידברנה פרעה ית רישף ויתכנה על שמושף ותתן כסא דפרעה בידה פהלתא קדמאה די הויתא משקי לה: יד אלהן תדכרנני עמך פד ייטב לך ותעבד כען עמי טיבו ותדבר עלי קדם פרעה ותפקנני מן בית אסירא הדין: טו ארי מגנב גנבנא מארעא דעבראי ואף הכא לא עבדית מדעם ארי שויאו יתי בבית אסירי: טז וחזא רב נחתומי ארי יאות פשר ואמר ליוסף אף אנא בחלמי והא תלתא סלין דחירו על רישי: יז ובסלא עלאה מכל מיכל פרעה עובד נחתום ועופא אכל יתהון מן סלא מעלוי רישי: יח ואתב יוסף ואמר דין פשרנה תלתא סלין תלתא יומין אנון: יט בסוף תלתא יומין יעדי פרעה ית רישף מנה ויצלוב יתך על

רש"י

נצה", וכתוב: (כמדבר יז) "ויצא פרח" והדר "ויצץ ציץ": (יא) ואשחט. כתרנומו: ועצרית' והרבה יש בלשון משנה: (יב) שלשת ימים הם. סימן הם לך לשלשת ימים, ויש מדרשי אגדה הרבה (חולין צב): (יג) ישא פרעה את־ראשו. לשון חשבון, כשיפקד שאר עבדיו לשרת לפניו בסעדה,

ימנה אותך עמהם: כנה. בסיס שלך ומושכה: (יד) כי אם־זכרתני אתך. אשר אם זכרתני אתך, מאחר שייטב לך כפתרוני: ועשית־נא עמדי חסד. אין 'נא' אלא לשון בקשה: הרי אתה עושה עמי חסד: (טז) סלי חרי. סלים של נצרים קלופין חורין חורין, ובמקומנו יש הרבה, ודרך

צְלִיבָא וַיְכוּל עוֹפָא יְת בְּשָׂרָה
 מִנְּךָ: כ וְהָיָה בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה
 יוֹמָא בֵּית וְלָדָא דְּפָרְעָה וְעַבְד
 מִשְׁתָּא לְכָל עַבְדוּהִי וְאִדְכֵר יְת
 רִישׁ רַב שְׁקִי וְיְת רִישׁ רַב נְחֻתוֹמִי
 בְּגוּ עַבְדוּהִי: כא וְאַתִּיב יְת רַב
 שְׁקִי עַל שְׁקִיוֹתָהּ וַיְהִיב יְת כְּסָא
 עַל יָדָא דְּפָרְעָה: כב וְיְת רַב
 נְחֻתוֹמִי צָלַב כְּמָא דִּי פֶּשֶׁר לְהוֹן
 יוֹסֵף: כג וְלֹא דְכִיר רַב שְׁקִי יְת
 יוֹסֵף וְאַנְשִׁיָּה: פ פ פ

עַל-עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת-בְּשָׂרָהּ מִעֵלֶיךָ: מִפְּטִיר
 כ וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלְדָת אֶת-פְּרָעָה
 וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּהּ לְכָל-עַבְדָּיו וַיִּשָּׂא אֶת-רֹאשׁ |
 שֵׁר הַמִּשְׁקִים וְאֶת-רֹאשׁ שֵׁר הָאֲפִים בְּתוֹךְ
 עַבְדָּיו כִּסִּי: כא וַיָּשֶׁב אֶת-שֵׁר הַמִּשְׁקִים עַל-
 מִשְׁקָהּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל-כַּף פְּרָעָה: כב וְאֵת שֵׁר
 הָאֲפִים תָּלָה בְּאֶשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף: כג וְלֹא-
 זָכַר שֵׁר-הַמִּשְׁקִים אֶת-יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ כִּסִּי:

פכפ

ק"ב פסוקים יב"ק סימן.

רש"י

מוֹנָה הַמִּשְׁרָתִים שִׁישְׁרָתוֹ לוֹ בְּסַעֲדָתוֹ, וְזָכַר אֵת
 אֵלוֹ בְּתוֹכָם, כְּמוֹ: "שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ", לְשׁוֹן מִנְּךָ:
 (כג) וְלֹא-זָכַר שֵׁר-הַמִּשְׁקִים. בו בַּיּוֹם:
 וַיִּשְׁכַּחְהוּ. לְאַחַר מִכָּאן, מִפְּנֵי שֶׁתָּלָה בוֹ יוֹסֵף
 לְזָכְרוֹ, הִזְקַק לְהִיּוֹת אֲסוּר שְׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר:
 (תהלים מ) "אֲשֶׁרִי הִגְבַּר אֲשֶׁר שָׁם ה' מִבְּטַחוֹ וְלֹא
 פָּנָה אֶל רְהֻבִים", וְלֹא בָּטַח עַל מִצְרַיִם הַקְּרוּיִים
 רַהֲב: חסלת פרשת וישב

מוֹכְרֵי פֶת כִּיסְנִין, שְׁקוֹרִין אוֹבְלִי"ש, לְתַתָּם בְּאוֹתָם
 סֵלִים: (כ) יוֹם הַלְדָת אֶת-פְּרָעָה. יוֹם לְדָתוֹ
 וְקוֹרִין לוֹ יוֹם גִּינוֹסְיָא. וּלְשׁוֹן הַלְדָת, לְפִי שְׂאִין
 הַגּוֹלֵד נוֹלַד אֲלֵא עַל יְדֵי אַחֲרִים, שֶׁהַחֲמִיָּה מִלְּדָת אֵת
 הָאִשָּׁה, וְעַל פֶּן הַחֲמִיָּה נִקְרָאת מִלְּדָת, וְכֵן: (יחזקאל
 טז) "וּמוֹלְדוֹתֶיךָ בַּיּוֹם הַלְדָת אוֹתְךָ", וְכֵן: (ויקרא יג)
 "אַחֲרֵי הַכַּבֵּס אֵת הַגֶּנֶע", שְׁכַבּוּסוֹ עַל יְדֵי אַחֲרִים:
 וַיִּשָּׂא אֶת-רֹאשׁ וְגו'. מִנְּאָם עִם שְׂאָר עַבְדָּיו, שֶׁהִיא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטר במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר-שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ-חַיִּים הִיא לְמוֹחֲזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מְאֹשֶׁר. דְּרָכִיָּה דְּרַבִּינָעִם, וְכַל-נְתִיבְתִיָּה שְׁלוֹם. אַרְבָּה יָמִים בְּיַמִּינָהּ, בְּשִׂמְלָהּ
 עֶשֶׂר וְכַבּוֹד. יי חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

מדִּיִּיקִים לְגַלּוֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגַד הַתּוֹפֵר, שֶׁמְקוֹם הַתּוֹפֵר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדְבָרֵיהֶם
הַנֹּאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

הפטרה לקריאה בציבור בעמוס פרק ב

ב וַיְהִי כִּי אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבַּעָה לֹא אָשִׁיבֵנּוּ עַל־מִכְרָם בַּכֶּסֶף
צְדִיק וְאֲבִיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלִים: ז הַשְּׂאֵפִים עַל־עַפְרָאֲרֵץ בְּרֹאשׁ דָּלִים וְדֶרֶךְ עֲנוּיִם יָפוּ וְאִישׁ
וְאֲבִיו יִלְכוּ אֶל־הַנְּעֻרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם קְדוֹשִׁי: ח וְעַל־בְּגָדִים חֲבָלִים יָפוּ אֵצֶל כָּל־מִזְבֵּחַ
וַיִּין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם: ט וְאֲנֹכִי הַשְּׂמַדְתִּי אֶת־הָאֲמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כָּנְּבָה
אֲרוּזִים גָּבְהוּ וְחֶסֶן הוּא כְּאֲלוֹנִים וְאֲשַׁמֵּד פְּרִיֹ מִמֶּעַל וְשָׂרְשׁוֹ מִתַּחַת: י וְאֲנֹכִי הַעֲלִיתִי
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאוֹלַדְךָ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ הָאֲמֹרִי:
יא וְאָקִים מִבְּנֵיכֶם לְנְבִיאִים וּמִבְּחֹרֵיכֶם לְנֹזְרִים הֵאָף אִין־זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֹאֲם־יְהוָה:
יב וַתִּשְׁקוּ אֶת־הַנְּזֹרִים יִין וְעַל־הַנְּבִיאִים צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִנְבְּאוּ: יג הִנֵּה אֲנֹכִי מַעִיק
תַּחְתֵּיכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעִיק הַעֲגֹלָה הַמְּלֵאָה לָהּ עָמִיר: יד וְאֲבַד מְנוּס מִקָּל וְחֹזֵק לֹא־יֵאֱמָן
כַּחוֹ וְגִבּוֹר לֹא־יִמְלֹט נַפְשׁוֹ: טו וְתַפֵּשׁ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יִמְלֹט וְרֹכֵב הַפֹּסֵם
לֹא יִמְלֹט נַפְשׁוֹ: טז וְאֲמִיץ לְבוֹ בַּגִּבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם־הַהוּא נֹאֲם יְהוָה:

ג א שִׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר
הַעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: כ וְרַק אֶתְכֶם יִדְעֵתִי מִכָּל מִשְׁפַּחַת הָאֲדָמָה עַל־כֵּן אֶפְקֹד
עֲלֵיכֶם אֶת כָּל־עֲוֹנוֹתֵיכֶם: ג הִילַכְתֶּם שָׁנִים יַחְדָּו בְּלַתִּי אִם־נִוְעַדְתֶּם: ד הִישָׁאֵג אַרְיָה בַּיַּעַר וְטָרַף
אִין לוֹ הֵיטֵן כַּפִּיר קוֹלוֹ מִמַּעַנְתּוֹ בְּלַתִּי אִם־לָכֹד: ה הַתְּפוּל צְפוּר עַל־פַּח הָאֶרֶץ וּמוֹקֵשׁ
אִין לָהּ הִיעֲלָה־פַח מִן־הָאֲדָמָה וְלָכֹד לֹא יִלְכּוּד: ו אִם־יִתְקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעַם לֹא יִחַרְדּוּ
אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיְהוּה לֹא עֲשֶׂה: ז כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי יְהוִה דְּבַר כִּי אִם־גָּלָה סוּדוֹ
אֶל־עַבְדָּיו הַנְּבִיאִים: ח אַרְיָה שָׂאֵג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יְהוִה דְּבַר מִי לֹא יִנְבֵּא:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צְדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמַת
וְצַדִּיק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ

אַחֲזֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נִצָּמַן וְרַחֲמָן אֲתָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
הַנִּצָּמַן בְּכֹל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבֹת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגִּל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת וישב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ו	א	ו	א	ו	א	אדמוה"ז		מג"א		ו	א	
								ו	א	ו	א			
16:56	15:46	16:39	16:42	16:04	16:08	10:16	10:13	9:33	9:29	8:31	8:28	7:22	7:16	אוסטריה וינה
20:12	19:08	19:56	19:50	19:26	19:21	9:43	9:43	8:31	8:31	7:29	7:30	4:52	4:54	אוסטרליה מלבורן
17:04	15:56	16:48	16:50	16:14	16:17	10:17	10:14	9:33	9:29	8:34	8:30	7:20	7:13	אוקראינה אודסה
16:41	15:31	16:24	16:27	15:49	15:52	10:01	9:58	9:18	9:14	8:16	8:13	7:08	7:01	אוק. דנייפרופטרובסק
17:01	15:48	16:43	16:46	16:06	16:10	10:29	10:26	9:47	9:43	8:43	8:39	7:41	7:34	אוקראינה ז'יטומיר
16:54	15:40	16:36	16:39	15:58	16:02	10:22	10:18	9:41	9:36	8:36	8:32	7:35	7:28	אוקראינה קייב
17:31	16:24	17:15	17:17	16:42	16:45	10:41	10:37	9:56	9:52	8:58	8:54	7:41	7:34	איטליה מילאנו
20:33	19:32	20:19	20:14	19:50	19:45	10:19	10:18	9:08	9:08	8:11	8:12	5:34	5:36	ארגנטינה ב. איירס
17:27	16:26	17:13	17:14	16:44	16:46	10:18	10:14	9:30	9:26	8:38	8:34	7:05	7:00	ארה"ב בולטימור
17:14	16:12	17:00	17:02	16:30	16:32	10:08	10:06	9:21	9:18	8:28	8:25	6:59	6:53	ארה"ב ברוקלין נ.י.
17:24	16:26	17:11	17:12	16:44	16:45	10:00	9:57	9:10	9:07	8:22	8:19	6:39	6:35	ארה"ב לוס אנג'לס
18:06	17:12	17:54	17:54	17:30	17:30	10:23	10:20	9:30	9:27	8:45	8:42	6:50	6:46	ארה"ב מיאמי
17:47	16:44	17:32	17:34	17:02	17:04	10:46	10:43	10:00	9:56	9:05	9:02	7:40	7:34	ארה"ב מישגן
17:17	16:15	17:02	17:04	16:33	16:35	10:09	10:06	9:22	9:18	8:29	8:26	6:58	6:52	ארה"ב ניו ג'רסי
17:09	16:06	16:54	16:56	16:24	16:26	10:06	10:02	9:19	9:15	8:25	8:21	6:57	6:51	ארה"ב ניו הייבן
17:06	16:02	16:51	16:53	16:20	16:23	10:03	10:01	9:17	9:14	8:23	8:20	6:57	6:51	ארה"ב שיקאגו
19:16	18:21	19:03	19:00	18:39	18:35	9:40	9:38	8:33	8:32	7:46	7:45	5:11	5:12	ברזיל ס. פאולו
19:01	18:06	18:48	18:45	18:24	18:21	9:27	9:25	8:20	8:19	7:33	7:33	4:59	4:59	ברזיל ריו דה ז'נרו
16:52	15:38	16:34	16:38	15:56	16:00	10:26	10:22	9:45	9:40	8:38	8:34	7:41	7:33	בריטניה לונדון
16:55	15:37	16:36	16:40	15:55	16:00	10:37	10:33	9:58	9:53	8:48	8:44	7:59	7:51	בריטניה מנצ'סטר
17:22	16:09	17:04	17:07	16:27	16:31	10:49	10:45	10:07	10:02	9:03	8:59	8:00	7:53	גרמניה פרנקפורט
17:17	16:20	17:04	17:05	16:38	16:39	9:46	9:43	8:55	8:52	8:08	8:05	6:21	6:16	ישראל באר שבע
17:13	16:04	17:00	17:01	16:34	16:35	9:46	9:44	8:56	8:53	8:08	8:05	6:23	6:19	ישראל חיפה
17:14	15:55	17:01	17:02	16:35	16:36	9:45	9:42	8:54	8:51	8:06	8:04	6:20	6:16	ישראל ירושלים
17:15	16:16	17:02	17:03	16:36	16:37	9:47	9:44	8:56	8:53	8:08	8:06	6:23	6:18	ישראל תל אביב
17:09	16:01	16:53	16:55	16:19	16:22	10:24	10:21	9:40	9:36	8:41	8:37	7:28	7:21	מולדובה קישינב
18:31	17:38	18:20	18:19	17:56	17:56	10:34	10:31	9:39	9:36	8:56	8:54	6:53	6:50	מקסיקו מקסיקו
18:58	18:07	18:47	18:46	18:25	18:24	10:23	10:21	9:23	9:21	8:42	8:40	6:22	6:20	סינגפור סינגפור
16:26	15:10	16:08	16:11	15:28	15:33	10:02	9:59	9:22	9:18	8:15	8:11	7:20	7:12	פולין ורשא
17:48	16:41	17:32	17:34	16:59	17:02	10:59	10:55	10:14	10:10	9:16	9:12	7:59	7:53	צרפת ליאון
17:51	16:40	17:34	17:37	16:58	17:02	11:13	11:10	10:30	10:26	9:28	9:24	8:21	8:14	צרפת פריז
17:30	16:25	17:14	17:16	16:43	16:45	10:33	10:30	9:47	9:44	8:51	8:48	7:29	7:23	קנדה טורונטו
17:02	15:55	16:46	16:49	16:13	16:16	10:12	10:08	9:27	9:23	8:29	8:25	7:12	7:05	קנדה מונטריאול
17:08	15:45	16:47	16:52	16:03	16:09	11:01	10:57	10:24	10:19	9:10	9:05	8:31	8:23	רוסיה מוסקבה
16:56	15:30	16:34	16:39	15:48	15:54	10:58	10:54	10:22	10:17	9:04	9:00	8:34	8:24	רוסיה רוסטוב
17:29	16:20	17:13	17:15	16:38	16:41	10:46	10:42	10:02	9:58	9:02	8:58	7:50	7:44	שוויץ ציריך

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.
2. כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.
3. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.
4. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

בחסות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה) בת תמר**

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: orhachasidus@dvarmalchus.org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00088
25/11/2007